Alina MUNGIU-PIPPIDI

în dialog cu

Vartan ARACHELIAN

Tranziția
Primii 25 de ani

EGO
PUBLICISTICA
POLIROM

Colecţia „Ego. Publicistică" este coordonată de George Onofrei.

© 2014 by Editura POLIROM

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parţială, multiplicarea prin orice mijloace şi sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziţia publică, inclusiv prin internet sau prin reţele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informaţiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum şi alte fapte similare săvârşite fără permisiunea scrisă a deţinătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislaţiei cu privire la protecţia proprietăţii intelectuale şi se pedepsesc penal şi/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Foto Alina Mungiu-Pippidi: Kerry Schorr
Foto Vartan Arachelian: Nic. Cara

www.polirom.ro

Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1,
sector 4, 040031, O.P. 53

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României:

MUNGIU-PIPPIDI, ALINA

Tranziţia: primii 25 de ani / Alina Mungiu-Pippidi în dialog cu Vartan Arachelian. – Iaşi: Polirom, 2014

ISBN print: 978-973-46-4976-1
ISBN ePub: 978-973-46-5056-9
ISBN PDF: 978-973-46-5057-6

I. Arachelian, Vartan

32.01(498)(047.53)

Printed in ROMANIA

Alina MUNGIU-PIPPIDI
în dialog cu
Vartan ARACHELIAN

Tranziţia
Primii
25 de ani

POLIROM
2014

ALINA MUNGIU-PIPPIDI (n. 1964), doctor în psihologie socială al Universității din Iași, este una dintre cele mai cunoscute voci ale societății civile din România și o personalitate academică recunoscută peste hotare, fiind de mai multe ori invitată să conferențieze la universități ca Harvard, Oxford, Stanford și European University Institute. În prezent este profesor de politici publice la Hertie School of Governance din Berlin, președinte fondator al Societății Academice din România și expert al Comisiei Europene. Printre cele mai importante cărți ale sale se numără: *A Tale of Two Villages* (CEU Press, 2010), *Ottomans into Europeans* (cu Wim van Meurs, Columbia University Press, 2010) și *Românii după '89* (Editura Humanitas, 1995). La Editura Polirom au apărut: *Doctrine politice. Concepte universale și realități românești* (1998), *Introducere în politologie. Manual opțional pentru liceu* (2000), *Secera și buldozerul. Scorniceștii și Nucșoara. Mecanisme de aservire a țăranului român* (cu Gérard Althabe, 2002), *Politici publice. Teorie și practică* (coord. cu Sorin Ioniță, 2002), *Romania after 2000: Threats and Challenges* (2002) și *De ce nu iau românii premiul Nobel* (2012, 2014). În 2006 a fost republicată la Cartea Românească *Evangheliștii* (Premiul UNITER pentru cea mai bună piesă a anului 1993).

VARTAN ARACHELIAN (n. 1936) este jurnalist și scriitor, realizator de programe pentru radio și televiziune, autor de anchete și reportaje, bine-cunoscut prin emisiunile de la TVR încă dinainte de 1990. După 1990 a fost directorul primului post independent de televiziune din România, SOTI. În 1991 i s-a acordat premiul APTR pentru interviu, pentru dialogul cu Petre Țuțea din cadrul emisiunii „Cuvântul care zidește", iar în 1993 premiul APTR pentru anchetă TV. Este scenarist și regizor de film documentar (*Oamenii mării, Oglinzile orașului, Cuvântul care zidește, Frica și adevărul – Dosarul Căciulați*). A publicat mai multe cărți, dintre care menționăm: *Cum învățăm să trăim* (Editura Politică, 1977), *Toamna pătimirii noastre* (Editura Eminescu, 1980; Editura RAO, 2006), *Duminică după Infern* (Editura Eminescu, 1983; Editura RAO, 2006), *Ediție specială* (Editura Cartea Românească, 1990), *Mărturisiri. Corneliu Coposu în dialog cu Vartan Arachelian* (Editura Anastasia, 1992; Editura Humanitas, 1996; Editura Fundația Civică, 2014), *Față în față cu Petre Roman* (Editura Cartea Românească, 1996), *În fața dumneavoastră. Revoluția și personajele sale* (Editura Nemira, 1998), *Noaptea bastarzilor* (Editura RAO, 2000, 2003), *Siruni – Odiseea unui proscris* (Editura Niculescu, 2012), *Numele și Umbra* (Editura RAO, 2012), *Istoria și fantomele sale. „Chestiunea armeană" în arhivele diplomatice românești* (Editura Ararat, 2014).

Speranța analistului de cursă lungă

Când scriu aceste rânduri destinate cititorului cărții de față, manuscrisul e deja predat la editură. Sunt dator însă cu un *cuvânt înainte*. Cum cititorul va aprecia valoarea intelectuală a analizelor principalelor evenimente care sunt bornele tranziției, dar, poate, și valențele conținute ale memorialelor politice, nu despre carte vreau să scriu aici, ci despre autorul ei. Orice apariție publică a doamnei Alina Mungiu-Pippidi, cu atât mai mult în proteste de stradă, este incitantă, produce eveniment. Profesoară universitară la Berlin, autoare de cărți științifice tipărite la edituri prestigioase din țară și din străinătate, analist al politicii românești, director al Societății Academice din România – un *think tank* consultat de instituții publice și financiare internaționale –, lider al societății civile, o personalitate deschisă oricărei provocări, în sfârșit, doamna Alina Mungiu-Pippidi este, cred, personalitatea cea mai nimerită din politologia românească pentru a răspunde exigențelor unui dialog despre *istoria tranziției românești*.

Dacă autoritatea profesională e un motiv suficient, pe parcursul celor zece convorbiri au ieșit la iveală și altele. De exemplu, un fapt pe care-l ignorasem până atunci, că Doamna, *în preajma Revoluției*, avea vârsta pe care azi o are chiar tranziția noastră. Așa că aveam în personalitatea Domniei Sale sugestia consecințelor Revoluției asupra unei generații care s-a sacrificat pe sine pentru victoria revoltei populare. Mai e ceva: traseele pe care le-au parcurs protagoniștii cărții în arheologia lor evenimențială au multe similitudini, dar și deosebiri. Ceea ce particularizează memoria colectivă în istorii personale. Chiar dacă această carte e o istorie obiectivă a tranziției, ea e, nu doar în subtext, o istorie trăită. Desigur, cu prioritate a doamnei Alina Mungiu-Pippidi.

Cum noi vorbeam de istorie în casa pe care o zidise și o locuise Nicolae Iorga, desigur că spiritul lui îl simțeam prezent. Așa mi-am amintit cum cu aproape 90 de ani în urmă, când ardelenii exasperați de democratura liberală îndemnau moții să vină la *Alba* cu furci și coase, Iorga, sceptic, asigura că *în țara noastră nu se poate face revoluție*. Cine știa mai bine decât el cum avortaseră tentativele din Iași și din București la *pașopt*? Atunci, Kogălniceanu ieșise în balcon și anunțase că revoluția se amână pentru altă dată, dar la aceeași oră. De data aceasta, în 1928, ardelenii de la câmpie îl rugau pe Maniu să mai adaste cu *revoluția* cu care *naționalii* voiau să-l aducă la Palat pe expatul Carol, pentru că sunt ocupați cu muncile pământului. A fost altfel în după-amiaza zilei de 22 decembrie 1989? Nu. Iliescu a cerut un răgaz istoric ca să dovedească el că doar Ceaușescu e de vină pentru eșecul comunismului de stat; doar el *întinase idealurile comunismului*. Din acea după-amiază și până acum e un sfert de veac de când tot ostenesc unii, în timp ce alții fură, la – și din – proiectul unei revoluții, *care în țara noastră nu se poate face...*

Dacă până la Revoluție tânărul medic de la Socola încerca evadarea din *temnița de maximă securitate* care era România, prin literatură – citind enorm, dar și scriind fără speranța de a-și vedea publicate cărțile –, de foarte mulți ani, plecată din Iașul natal, și-a asumat misiuni internaționale ale diferitelor organizații ale lumii libere care luptă pentru a schimba lumea. (După chipul și asemănarea acestei lumi? Alina Mungiu-Pippidi crede că nu asta e soluția.) Dar o datorie – sau mai multe – asumată departe de țară nu înlocuiește o patrie! De aceea, printre puținii lideri ai societății civile, de-a lungul caznei românești de a aduce țara în rândul *lumii bune*, se află și profesoara română de la Berlin. Analizele ei săptămânale din presa scrisă de la București, aparițiile de la televiziune, cărțile sale fac audiență prin consecvența cu care întreține speranțele românilor că pot constitui masa critică necesară pentru a face posibil ceea ce părea imposibil: revoluția la noi.

În acești 25 de ani s-a dus o luptă împotriva unui inamic ubicuu. În prima decadă postdecembristă puterea avea numele de cod criptocomunist, apoi baronet corupt, azi *sub acoperire*. Dacă niciodată procentul celor care sunt de partea bună a baricadei n-a fost mai mare de o treime din electorat, totuși ei sunt cei

care conduc în bătălie. Chiar dacă, din păcate, bagajul de speranțe e azi mult mai mic decât în după-amiaza zilei de 22 decembrie 1989. Dar, spre deosebire de *duminica orbului* din 1990, există azi o armată de rezervă, cea a neangajaților. A celor care au părăsit de mult iluzia fesenistă. Cartea aceasta e adresată celor care luptă, dar, în egală măsură, și celor care gândesc la fel, deși stau încă deoparte. Și care vor coborî în arenă.

Vartan Arachelian

Justificare

Vartan Arachelian: Doamnă Alina Mungiu-Pippidi, în primul rând vă mulţumesc pentru că aţi acceptat să facem acest maraton jurnalistic străbătând cei 25 de ani de viaţă liberă. Nu e puţin lucru, pentru că, refugiindu-vă aici, la Sinaia, în casa Iorga, v-aţi pus la adăpost de vizite care v-ar fi deturnat de la motivul acestei izolări: o carte al cărei termen de predare unei prestigioase edituri academice occidentale e foarte apropiat. Am convenit, din acest motiv, să drămuim timpul necesar excursului în memoria colectivă. Numai că şi acest proiect, asupra căruia am convenit, are un termen strict. Nu doar calendarul ne obligă, ci şi lipsa vreunei iniţiative – de care să ştim – privind marcarea unui sfert de veac de la Revoluţie prin publicarea unui bilanţ cuprinzător al tranziţiei.
Prima oară când v-am văzut – căci de citit vă citeam de ceva vreme, revista dumneavoastră ieşeană mi-a luat chiar un interviu în 1990, publicat pe două pagini – era într-un portret pe care vi l-a făcut buna mea colegă Jeana Gheorghiu la Televiziunea Română. Eraţi tânără, abia venită la Bucureşti. Aveaţi o locuinţă, presupun, eraţi filmată acasă...

Alina Mungiu-Pippidi: Deasupra Conservatorului, lângă Cişmigiu...

V.A.: Până atunci, vă ştiam doar după semnătură, scriaţi la *Opinia studenţească* din Iaşi, apoi la 22 şi, în sfârşit, la *Expres*, revista lui Cristoiu şi a lui Nistorescu; din trustul

aparținându-i regretatului Mihai Cârciog. Alt prieten care, ca și colega evocată, nu mai este printre noi. Din capul locului trebuie să remarc unicitatea scrisului dumneavoastră politic, unul deloc măgulitor cu opoziția și întotdeauna abraziv cu puterea. Apoi capacitatea prospectivă a editorialelor scrise de dumneavoastră de-a lungul timpului poate fi dovedită de colecțiile din arhive. Recitind unele dintre ele în vederea acestei cărți, pot afirma că majoritatea nu sunt datate, cum se întâmplă cu producția gazetărească, ideile și temele pe care le-ați atacat sunt prezente în cei 25 de ani de tranziție. Acuitatea observațiilor, talentul literar și, mai ales, mijloacele analitice v-au făcut renume. Și, lucru de neexplicat, nefiind vreodată afiliată vreunui grup de admirație reciprocă, ați reușit să vă impuneți – tot vom face un maraton – ca un alergător de cursă lungă. Cred că e firesc că, după ce ați publicat câteva cărți importante de analiză socială și politică, dar nu numai, ați reușit, între timp, să aveți o recunoaștere academică internațională, dovadă cursurile, unele chiar de tranziție, pe care le predați la diferite universități străine. Apoi, prin misiunile pentru agenții de dezvoltare în multe zone fierbinți din lume, experiența de teren este valorificată științific în cărțile de știință socială publicate în țară și în străinătate. E firesc, cu un astfel de palmares academic internațional, să fiți stimată, dar și invidiată, mai ales că faima dumneavoastră e întreținută și de rumoarea pe care o treziți fie prin prezența la demonstrații neautorizate, cum au fost cele desfășurate împotriva proiectului Roșia Montană, și de inițiativele insolite ale Societății Academice din România, care nu e doar un *think tank*, ci chiar o instanță ce sancționează deraierile politicienilor de la responsabilitățile cu care au fost mandatați. Dacă medalionul de televiziune ne dezvăluia cât de tânără și de convingătoare era autoarea acelor incisive editoriale, amintind astfel implicit, fie și în treacăt, că eram la televiziunea publică câțiva

care făceam și o serie de emisiuni oneste pe la începutul anilor 90, trebuie să vă declar că n-am împărtășit toate punctele de vedere pe care le-ați avut de-a lungul timpului. Să amintesc câteva: restaurația monarhiei, desprinderea Partidului Alianța Civică, pe care ați salutat-o, dar care, după părerea mea, a dus la marginalizarea și debilitarea organizării societății civile. Cred că nici în privința lui Traian Băsescu, mai ales a locului pe care îl va ocupa prin cele două mandate, nu avem, poate, aceeași opinie; socotesc că fără prestația sa permanentă justiția n-ar fi ajuns la gradul de independență pe care-l are azi. Ar fi suficient să facem un exercițiu de imaginație ca să vedem cum ar fi plâns și azi pușcăriile după personajele care se înghesuiau public să bată recorduri în jefuirea bunului public, dacă președinte ar fi fost în acești 10 ani Adrian Năstase, și nu Traian Băsescu. Chiar și așa, numărând condamnările cu executare ale acestor devalizatori ai averii naționale, am vedea ce succes a avut justiția în aceste mandate câștigate de actualul președinte. Dar aceste dezacorduri nu mă fac să vă prețuiesc mai puțin. Sunt convins că aveți argumentele dumneavoastră pe care vi le veți susține acolo unde vom ataca aceste teme esențiale ale tranziției. Se poate vorbi detașat de tranziție, după 25 de ani? Obiectiv? Științific?

A.M.P.: Se poate vorbi detașat și științific despre orice, chiar dacă ai fost martor... Tranzitologia e știință în Occident, altfel predată la Economie, la Științe Politice sau la Geografie, dar este o știință, există o enormă literatură teoretică și empirică. Eu sunt mai ales interesată de tranziția instituțională, care întretaie prin cea politică și cea economică, adică de schimbarea regulilor jocului într-o societate, cum treci de la dictatură la democrație, de la regimul lui „Ei se fac că ne plătesc, noi ne facem că muncim" la capitalism și de la „Cine nu fură statul își fură familia" la integritatea publică. Asta e partea cea

mai pasionantă sau mie așa mi pare, pe vremuri se numea schimbarea mentalităților.

V.A.: Așa a și fost catalogată prima dumneavoastră carte despre tranziție, *Românii după '89* (Humanitas, 1996). O carte despre schimbarea mentalităților, a culturii politice. I-au urmat *Politica după comunism* (Humanitas, 2000), *Secera și buldozerul* (Polirom, 2002), dar și cele două volume de publicistică (*România, mod de folosire*, Staff, 1994; *De ce nu iau românii premiul Nobel*, Polirom, 2012, 2014). Majoritatea predicțiilor care s-au adeverit sunt în aceste cărți de publicistică, au apărut în ziare, au fost niște avertismente publice. Fără a socoti cărțile și lucrările în engleză, care de fapt sunt cele ce v-au consacrat în Occident. Trebuie spus că motivul principal al acestei cărți este absența altor surse de referință, a unui proiect pluridisciplinar din care să rezulte un bilanț a ceea ce am realizat în acest sfert de secol. Să vedem ce s-a întâmplat atât pe plan economic, cât și pe plan social. Apoi să evidențiem ce au reușit guvernele noastre să adauge standardului de viață, dar și zestrei comune. Dacă privim în istorie, prin simplă comparație, vedem că numai în 20 de ani societatea românească interbelică a reușit fapte de toată isprava, zidiri memorabile, iar dacă n-ar fi intervenit prăbușirea frontierelor în 1940, apoi războiul, în ambele direcții, urmat de ocupația mai întâi militară, apoi ideologică, distanța dintre noi și țările din Occident, cu care de două secole ne tot comparăm, ar fi fost sensibil mai mică. Revin la nevoia unui bilanț, mai ales că n-avem obiceiul ca președintele României sau un prim-ministru, periodic sau când își termină mandatul, să prezinte un bilanț al gestiunii, să se vadă ce a preluat și ce lasă în urma sa; ce vedem noi acum – din ce ni se arată – sunt doar dosare penale. Deci, în această carte, vă propun să urmărim linia sinuoasă a tranziției, să vedem de unde am plecat și unde suntem. Cu atât mai mult cu cât sondajele

sunt neliniștitoare. Ele arată că în România 60% din populație regretă vechiul regim sau că, dintre toți președinții României, Nicolae Ceaușescu se situează pe primul loc. Dacă astea sunt opiniile multor cetățeni, să mai adăugăm și condițiile în care trăiesc o bună parte dintre opinenți: peste patru milioane continuă să locuiască în case de chirpici, un soi otoman de zidărie, un agregat din bălegar, paie și lut. De asta ce vă cer în conversația noastră – poate cer prea mult – e de a acoperi atât cursul tranziției, cât și implicațiile în destinul celor care suportă prețul ei. Într-adevăr, sunt 25 de ani de când destinul României a luat o altă direcție, printr-o ruptură teribilă, având ca preț foarte multe victime, un sfert de veac a produs și schimbări fundamentale în destinul fiecărui român, mai ales al celor care la Revoluție erau foarte tineri. Dar, indiferent de vârstă, fiecare dintre noi deci are povestea sa privind direcția în care a luat-o destinul său ca urmare a schimbării destinului colectiv. Sunteți unul dintre ei. Cartea aceasta o văd nu doar ca o cronică obiectivă, ci și ca o ilustrare subiectivă, reflecția tranziției în viața profesorului de tranziție Alina Mungiu-Pippidi. Tranziția României, dar și tranziția Alinei. Mai ales că aveați atunci, la Revoluție, 25 de ani.

I. De ce a căzut comunismul?

Din zodia peștilor • Tinerețea sau revolta familială • Unde sunt rădăcinile Alinei • Medic în preajma Revoluției • Cioran și Ceaușescu • Planul la copii – ospiciul ca refugiu • Originile corupției • Votca Săniuța și țigările Carpați • *Secera și buldozerul*

A.M.P.: Am împlinit 25 de ani în martie 1989. Începuseră primele mișcări în Ungaria, în Germania de Est, în Polonia. Lumea începuse să demonstreze și în Uniunea Sovietică. În Republica noastră Moldova, în țările baltice și în Ucraina erau mișcările acelea pentru recuperarea limbii materne, când milioane de oameni ieșeau în stradă; era peste tot, în vecinătatea noastră, o mare-mare deșteptare cetățenească... Iar noi ajunseserăm să ne uităm la televiziunea din Republica Moldova, unde era glasnost – eu locuind la Iași, orașul universitar Iași... Deci, în 1989, ieșenii se uitau la televiziunea de peste Prut. Era o schimbare pentru noi, o desprindere de viața de evaziune în studiu și lectură de până atunci. Eu încercasem să trăiesc în altă sferă și reușeam, de atunci am abilitatea de a citi sau a lucra și într-un autobuz supraaglomerat sau cu televizorul deschis, nu aud nimic în afară de ce vreau să aud, viața mea poate fi azi discurs în fața a sute de oameni fără nicio emoție, iar mâine izolarea la mânăstire, de asta se spune că sunt doi pești în zodia Peștilor, unul e social și jucăuș, pervers chiar, iar celălalt un altruist și un sfânt. Norocul că nu am pierdut priza la realitate vine din faptul că am fost tânăr

stagiar, rezident s-ar numi azi, într-un spital de psihiatrie, în marea clinică universitară Socola de la Iași. Vedeam astfel o anumită față a realității ascunsă celorlalți. Era fața hidoasă, tragică a ei, consecința politicii demografice a lui Ceaușescu; exact aceea pe care fratele meu a pus-o în filmul lui premiat la Cannes. Lumea nu mai știe de acest plan diabolic care norma numărul de copii; toate femeile obligate să facă patru copii – e greu de crezut azi că societatea comunistă românească interzicea nu doar libera asociere politică, ci și prezervativele. Medicul care intervenea să ajute un avort neautorizat, cu complicații, devenit septic și ajuns la spital, ajungea la pușcărie dacă nu anunța mai întâi procuratura. Dar nu puteai aștepta procuratura nici dacă făceai pe turnătorul, cum îți cerea legea, unele cazuri erau foarte avansate, trebuia intervenit imediat sau femeia murea. Am avut colegi care au intervenit și au fost turnați după aceea de cineva. Asta m-a motivat să scriu primul text de actualitate, până atunci scrisesem doar cronici culturale, de carte și de artă, în *Cronica* și *Opinia studențească*. *Opinia studențească* a fost revista și colectivul în care eu, ca studentă, eram cea mai angajată. Șefii mei au fost de acord să scriu o anchetă despre contracepție, deși subiectul era tabu. În plus, tatăl meu fusese totdeauna, ca profesor la Facultatea de Farmacologie, un promotor al contracepției și un promotor al studiului educației sexuale, care însă nu se făcea nici măcar în facultate. Deci eram ideal plasată pentru subiect. Și am umblat peste tot, am găsit oameni care, cu mult curaj, mi-au vorbit, medici care dădeau de fapt sfaturi în materie de contracepție din cabinete de endocrinologie, deși nu era permis, asistenți sociali și alții.

Ancheta mea arăta că există un cost uman extraordinar al politicii demografice a lui Ceaușescu. Acest cost se vedea și în mortalitatea infantilă, care ajunsese să fie foarte mare, și, de asemenea, în numărul de avorturi

septice. După Revoluție s-a văzut în marele număr de orfani sau copii dispensabili atitudinea de genul „Îl spălăm sau facem altul?". Politica asta creștea sărăcia. De exemplu, toamna, când venea frigul, la Clinica de Puericultură din Iași erau mulți copii lăsați pe trepte. Copii abandonați de familiile sărace de romi care nu aveau condiții să-i țină. Ceaușescu le cerea femeilor să facă patru copii, dar, după ce îi nășteau, statul nu se ocupa să ajute aceste familii; alocațiile erau cu totul insuficiente pentru gradul de sărăcie al acestor familii. Iar primăvara țigăncile astea, care lăsaseră toamna copiii, veneau și-i luau înapoi. Deci ele, săracele, nu făceau decât să-i lase peste iarnă ca să aibă statul grijă de copii. Erau tragedii la tot pasul. Asta era cheia anchetei: costul extraordinar, uman și material, al obligației de a naște așa de mulți copii pe care familiile lor și societatea nu și-i permiteau – de dragul unui viitor calculat de statisticienii regimului. Sugestia era că o politică de contracepție era o variantă mai bună ca avortul, care era așa de costisitor. Știți cum e, noi întotdeauna încercam să împingem limitele cenzurii cu argumente mai subtile. Disidenții sub comunism, când erau ridicați de Securitate, recurgeau în apărare la citate din constituția regimului comunist. Și la fel încercam și eu, pentru că de fapt noi, în naivitatea noastră, am crezut că această anchetă va putea fi publicată. Spiritul care domnea în '87, '88 și '89 la noi la gazetă era un spirit rebel. Noi încercam să publicăm ca și cum am fi trăit într-o lume normală. Noi publicam, fără să ne temem, autori interziși sau ocultați din motive politice. Am fost primii care l-am publicat pe Mircea Vulcănescu... Acest lucru era urmarea antreprenoriatului câtorva colegi mai în vârstă decât mine care erau acolo, eu am profitat cel mai mult pentru că niciodată nu a trebuit să scriu un text politic, cu partidul sau cu Ceaușescu, aveam o mică reputație în 1989 deja fără să fi făcut niciun compromis. Noi eram mai tineri și, practic, ne aduceam unii pe alții la redacție și toată lumea

gândea așa. După Revoluție am aflat că aveam și noi, ca toată lumea, securiști, dar, una peste alta, n-o să știm niciodată dacă nu cumva eram lăsați – știți cum era! – ca să existe o „vitrină", mai ales din cauza proximității față de URSS...

V.A.: Eu nu prea cred în povestea asta cu „vitrina", cum că era în propaganda comunistă și o ferestruică menită să păcălească Occidentul că ar exista o oarecare relaxare politică. Dimpotrivă, cred că erau și niște tipi care din poziții de comandă o făceau pe naivii, cu riscurile de rigoare, lăsând să mai treacă o metaforă sau o parabolă, chiar și niște texte neconformiste.

A.M.P.: Deci, când noi știm cât ne luptam pentru fiecare text... Și pentru fiecare fotografie era o bătălie nemaipomenită. În anii ăia dispăruse propriu-zis cenzura, se presupunea că...

V.A.: Dispăruse de mulți ani, dar se instalase autocenzura, mai vigilentă chiar decât defuncta instituție.

A.M.P.: Exact, exact! Se presupunea că propriii șefi ne fac cenzură... Și atunci unii ne lăsau și reușeam să ieșim cu ziarul. Pe urmă veneau alții și ne reprimau și șase luni eram integral interziși. Revista nu avea niciun fel de periodicitate, pentru că noi nu făceam compromisuri. Era o nebunie!
Cele mai puternice anchete noi le publicam în mijlocul revistei, pe două pagini. Ancheta asta, până la urmă, care a adunat cifre, a scos citate ș.a.m.d., afirma prin fapte că este criminal din partea noastră să interzicem contracepția. Era vremea legendelor, că te poți apăra cu o aspirină și cu vitamina C. Eu, ca studentă, veneam ca medic de tabără aici, în Sinaia. Am venit vreo doi ani la rând. Și, în prima zi, le țineam un discurs colegilor care veneau

în tabăra UASCR şi le spuneam: „Nu merge cu aspirină, nu merge aşa şi pe dincolo! Vreţi ceva, veniţi şi mă întrebaţi în particular. Nu veniţi după aceea, că e prea târziu". Eram toţi foarte obsedaţi de acest subiect, care, evident, ne otrăvea tinereţea. Noi eram studenţi la Medicină, ştiam mai bine ce să facem, cum să ne descurcăm, dar era vorba de ce aveam să întâmpinăm ca tineri absolvenţi, cu mare probabilitate, când vom fi repartizaţi la ţară. Acolo deveneam direct responsabili de acest plan de naşteri. Pentru că medicii de dispensar erau evaluaţi după câte naşteri aveau în dispensarul respectiv, iar pentru mortalitatea infantilă puteai ajunge la puşcărie. În ce mă priveşte, având o situaţie şcolară foarte bună, doream să fiu psihiatru. Numai că propunerea de reţinere în învăţământul superior a zăcut vreo doi ani, fiindcă doamna Ceauşescu nu mai aproba niciun fel de numire în învăţământul superior.

V.A.: De aceea după Revoluţie a venit un val de ridicări în grad universitar.

A.M.P.: Exact. Totul era îngheţat. Nu ştiu nici astăzi care era explicaţia pentru chestia asta...

V.A.: Nimeni nu îndrăznea probabil să ajungă la ea ca să obţină aprobările, dacă nu cumva era chiar o gelozie a academicianei profesor doctor etc.

A.M.P.: Asta arată că regimul se gripase, că era într-o fază avansată de nebunie. Mi-amintesc că făceam foarte multe gărzi. Obţinusem prin pilele specifice regimului să nu fac stagiile pe care le făceau toţi colegii mei la toate specialităţile. Stăteam numai la psihiatrie, pentru că urma să fiu reţinută ca asistent în învăţământul superior la psihiatrie. Şi asta mi-a permis timp de doi-trei ani să fac acelaşi lucru, să citesc din acelaşi domeniu şi să

am posibilitatea de a aprofunda. Și așa am căpătat o enormă experiență de viață făcând foarte multe gărzi în urgențe și în alte clinici.

V.A.: Din motive bănești făceați așa multe gărzi?

A.M.P.: Gărzile stagiarilor? Nu, nici vorbă. Vai de capul nostru, cine să plătească gărzile alea? Să fim serioși! Eu n-am câștigat niciodată niciun ban din medicină. Toți banii mei de la Socola, pentru doi ani, i-am dat fratelui meu să-și cumpere primul lui laborator fotografic, în care nu știu dacă a developat vreo două filme. Fugise un fotograf în străinătate și prietenul meu din vremea aceea, care era tot fotograf, mi-a spus: „Uite, ai un laborator întreg pe care i-l poți cumpăra lui Cristian".

V.A.: Și făcea fotografii pentru revistă?

A.M.P.: Prietenul meu era fotograful revistei noastre.

V.A.: Știu că după Revoluție Cristian Mungiu a lucrat la *Opinia studențească*.

A.M.P.: Da, dar mai mult ca scriitor, a inventat genul reportajului ficțional, nu se ducea pe teren, scria cu umor un text despre ceva integral inventat de el. În schimb, când a făcut primul lui film de poze, fotografului *Opiniei studențești*, Dan Mititelu, acestui prieten al nostru, i s-a părut că frate-meu are talent să cadreze. El l-a descoperit.

V.A.: Dar să nu ne îndepărtăm de biografia Alinei Mungiu. Vreau să spun că vă citesc de 25 de ani și abia în ultimul timp ați început să vorbiți despre rădăcinile basarabene ale familiei. Astea mă interesează foarte mult la oamenii cu care stau de vorbă în public; ele contează foarte mult pentru mine. De când ați început să fiți interesată de rădăcinile familiei?

A.M.P.: Destul de târziu. N-am avut mare interes pentru toată partea personală a vieții, recunosc. Am fost toată viața foarte obsedată de învățat și de știut, și nu de lucruri personale.

V.A.: Tocilară?

A.M.P.: Foarte-foarte tocilară, da. Dar tocilară cu pasiune, adică numai lucrurile care mă interesau le devoram pur și simplu. Și fugeam de toată partea asta familială pentru că era și apăsarea aceea foarte mare din timpul comunismului, în care, sincer să spun, nu voiam să știm de familiile noastre. Familiile erau alibiul regimului ca să ne țină pe toți prizonieri. Nu vin dintr-o familie comunistă, dar tot nu vedeam utilitatea de a ști mai multe. Bunicul meu, care e singurul nebasarabean din familie, fusese ofițer din Regat staționat în Basarabia. Așa o cunoscuse pe bunica mea și o luase de nevastă. Și faptul că era logodită cu un ofițer român a ajutat-o pe ea să se refugieze la vremea aplicării Pactului Ribbentrop-Molotov; nu toată lumea a avut dreptul și posibilitatea să treacă dincoace. A fost un ultimatum de 48 de ore.

V.A.: Care, deși atât de scurt pentru o strămutare în masă, n-a fost respectat de sovietici.

A.M.P.: Da... în care unii au putut trece. Și ea a trecut. A trecut cu sora ei mai mică.

V.A.: Sunt mulți ani de când am aflat odiseea basarabenilor care au vrut să se refugieze odată cu armata. Ne-a povestit Paul Anghel într-o șuetă la *Scânteia tineretului*. Era ceva cutremurător, era o harababură generalizată cu lumea care nu știa ce să ia cu ea și cum să fugă din fața puhoiului sovietic...

A.M.P.: Exact! Toată istoria asta basarabeană a noastră e tragică. Adică familia, parte grecească din Basarabia, era o familie burgheză în care totul părea așezat pe zeci de ani înainte, cu proprietari de hotel, cu fete aranjate cu lăzi de zestre. Deci lăzile de zestre pierdute rezonau în amintirea bunicii mele și a surorii ei precum cel mai prețios avut pierdut, că în ele vedeau investiția asta, certitudinea că viitorul le e aranjat pe generații.
Și străbunica mea, de altfel, a făcut enorma greșeală de a se reîntoarce. S-a reîntors propriu-zis de pe pod – trecuse practic în partea astalaltă – și s-a răzgândit sperând că, dacă o să fie acasă, o să-și protejeze averea de sovietici, n-o să i-o confiște. Cu ea s-a reîntors și soțul ei, care lucrase în administrația română, la un moment dat, în Interne, se pare, a fost directorul închisorii, în care erau închiși mulți comuniști. Drept pentru care a fost împușcat imediat de către sovietici. Străbunica mea a ajuns în Siberia, de unde s-a întors când eu aveam 1 an, în 1965. Iar fratele bunicii mele, care era un băiat sub 20 de ani, care s-a întors atunci de pe pod, cu mama și cu tatăl lui, a dispărut pur și simplu. Noroc de bunica mea și sora ei, care au trecut dincoace, ele fiind logodite cu ofițeri români. Asta a fost salvarea lor! Și acelui băiat nu știm ce i s-a întâmplat. Nu i-am găsit niciodată nici mormântul, absolut nimic. Când a reintrat armata română, un an mai târziu, în alianță cu nemții, au găsit niște vagi urme ale lui, dar nu mai mult apoi. Localitatea din care fugiseră era Cahul. Verii noștri au ajuns în Kazahstan, nu mai știu românește. După '90, am luat legătura cu ei, am schimbat câteva scrisori, dar scrisorile sunt în limba rusă, pentru că ei și-au pierdut cu desăvârșire limba. Asta este: oamenii au fost proiectați în afara spațiului european pentru totdeauna.

V.A.: Târziu aveați să aflați istoria acestei familii?

A.M.P.: Nu, nu, am aflat destul de devreme multe lucruri. Bunica mea era foarte pasionată de istoria basarabeană şi tragedia asta a provinciei ei şi a căminului pierdut a rămas mai puternică decât toate tragediile din România. Deci noi am crescut cu asta, cu nostalgia ţării ei pierdute.

V.A.: Era foarte nemulţumită de administraţia românească din Basarabia?

A.M.P.: Păi, nu, că ei făceau parte din administraţia românească. Ei erau „opresorii" ăia de care se plângeau ceilalţi. Bunica mea şi bunicul meu, care era ofiţer al regelui, nici într-un caz nu erau de părerea asta. Ei nu considerau că noi am făcut ceva rău în Basarabia. Bunicii mele i-a luat foarte mulţi ani până când – mă măritasem cu actualul meu soţ şi, el fiind în Comisia Holocaustului, o primă comisie prezidenţială de restabilit adevărul istoric, bunica mea ne-a spus ce s-a întâmplat cu evreii din Cahul. Această poveste eu nu o auzisem niciodată până la 40 de ani; ea ştia ce se întâmplase cu prietenii evrei care au dispărut, dar istoria asta pe care v-o spun n-am aflat-o de la bunici; lor le era permanent frică sub comunism că noi o să scăpăm vreo vorbă şi o să spunem ceva la şcoală, nu eram de mare încredere. În schimb, am auzit multe poveşti despre războiul din Răsărit, în care luptase bunicul meu, evadări, lamentaţii după ţara pierdută... Ei au scăpat... fetele au traversat Prutul doar cu cutia lor de bijuterii. Asta-i tot! Dar cu bijuteriile salvate au putut să cumpere în Iaşi casa lui Constantin Stere, care era plecat definitiv, casa fiind la un intermediar.

V.A.: El avea un conac lângă Ploieşti, aici, în Prahova, la Bucov.

A.M.P.: Înainte de asta avusese casa din Iaşi, el a fost prefectul Iaşului. Deci casa în care s-a născut revista *Viaţa*

Românească și în care a fost prima redacție și care a fost reședința lui Stere a fost la Iași, e casa în care m-am născut...

V.A.: Ce coincidență! Chiar mă gândeam ca acest prim capitol să-l numesc, împrumutând titlul romanului basarabeanului Constantin Stere, „În ajunul Revoluției".

A.M.P.: Stere era foarte iubit la mine în familie. Nu doar pentru că stăteam în casa lui, casă destul de frumoasă, cu observator astronomic și mai știu eu ce. Destul de ruinată în timpul războiului, dar cu un parc superb, din care bunicul meu a tot vândut și care n-a fost naționalizată, din fericire. Au fost niște chiriași introduși în ea de spațiul locativ, dar care au plecat prin anii '60, astfel încât noi am crescut într-o casă normală, cu grădină normală, arătând foarte departe de spațiul ăsta colectivist din blocuri; și la trei minute de bojdeuca lui Ion Creangă.

V.A.: Erați un mic trib în curtea asta. Erau și bunicii? Trăiau și bunicii, și părinții împreună?

A.M.P.: Da, sora bunicii mele a locuit la cinci minute de noi, ca atare, da, acest mic trib basarabean a rămas.

V.A.: Îl regretați? Că nu mai e la modă acum, nu, chestia asta? Copiii pleacă devreme de sub ocrotirea părinților, sunt foarte independenți. Mă uit în Occident, mă uit în America. Alta e moda acum, în ziua de azi.

A.M.P.: Aș fi ipocrită să mă plâng de ceva, căci noi am avut o copilărie foarte fericită. Asta e cert; o copilărie magnifică! Cu o grămadă de animale... și foarte-foarte liberă. E greu de imaginat ca alți copii să fi fost atât de liberi ca noi. Dau numai un exemplu. Noi considerăm că, dacă botezăm un animal, animalul respectiv nu mai

poate fi sacrificat. Ca atare, noi am crescut într-o casă în care îngropam în grădină lighene ca să le transformăm în iazuri și puneam nume acolo la pești, broaște, animale; toate aveau nume proprii. Dacă făcea cineva greșeala să-i aducă tatălui meu, care era doctor, vreun animal pentru sacrificat, eu și fratele meu ne repezeam și imediat îi dădeam două nume animalului, după care el devenea membru al familiei. Într-un an au făcut greșeala să ne cumpere păsări. După două săptămâni de târguială, s-a dat drumul în această casă mare la păsări. În timpul iernii, s-au pus crengi în jurul țevilor de calorifer și am coabitat cu păsările alea până când a venit primăvara și li s-a dat drumul afară. Dar era foarte frumos să fii într-o casă în care păsările zburau liber, numai curățatul după ele ne-a convins că nu era și practic.

Desigur, foarte mult le datorăm părinților starea asta de bine în care am crescut, dar mai e un personaj ce a jucat un rol pe care-l găsesc, pe măsură ce trec anii, extrem de important. Bunicul meu, ofițerul în armata regelui. Sub comuniști a fost dat afară. Se reciclase, prin puteri proprii, ca profesor de latină și greacă veche la Seminar. Fiu de țăran mijlocaș, ajunsese să aibă o pregătire atât de bună, încât, atunci când eram elevă, mă medita la trigonometrie și la latină; era un ofițer adevărat; lumea nu-și dă seama în ce măsură Academia Militară de dinainte de război era învățământ de elită. Iar bunicul meu avea criterii morale extrem de stricte. Și eu, crescută de bunici până la 14 ani, pot spune că educația mea le-o datorez lor, mai degrabă. Influența lor a fost atât de mare, încât nici n-am băgat de seamă că la grădiniță sau la școală ni se insuflau alte valori. Bunicul era un om de o rigoare morală extraordinară, dar, în același timp, un om bun. Ca toată armata română, fusese până la Stalingrad și avea o mulțime de povestiri de pe frontul de Răsărit, povestiri care nu erau deloc eroice, ci foarte umane. Istorioarele astea m-au impresionat mult – pentru că

totuși e o deosebire între fete și băieți în felul în care ascultă povestirile de război. Eu am fost o fată foarte băiețoasă, dar natura mea feminină a existat întotdeauna și m-a oprit de la a deveni cu adevărat un om agresiv și dur, chiar și atunci când m-am lovit de adversități. Nemții ne-au acuzat, spunea bunicul, de debandada creată în retragerea de pe Don. Că românii au fugit. Era o armată de țărani neantrenați, neechipați, au cedat frontul și au fugit.

V.A.: Iar în retragere, aliații nu s-au purtat deloc camaradereşte cu ostașii noștri.

A.M.P.: Aliații noștri ne cam disprețuiau. Grija lui cea mai mare era însă cum să îi salveze pe acești băieți de răzeși și să-i ducă înapoi în satul lor. Apoi, după catastrofa retragerii, teroarea lui era cum se va înfățișa în fața acelor mame să le spună cum au pierit feciorii lor. Deci astea nu erau deloc povești eroice. Comportamentul lui era moral fără să fie eroic, etica lui era cotidiană și aplicată. Ne-am întors un kilometru din drum, pentru că și-a dat seama că o vânzătoare, dându-ne restul, se înșelase cu 25 de bani. Eu aveam 8 ani și mă dureau picioarele, ce să mă mai întorc! Spunea: „Îți dai seama, săraca, o să-i lipsească 25 de bani din gestiune!". M-a cărat în brațe înapoi un kilometru să-i dăm bănuțul înapoi vânzătoarei, care singură se înșelase, nu îl furaserăm. Acest gen de scrupule erau cu totul extraordinare.

V.A.: Dar de unde veneau ele? Era credincios? Avea o educație strict religioasă?

A.M.P.: Bănuiesc că, după ce venise de pe frontul de Răsărit, nu mai era câtuși de puțin religios. Și nici bunica mea nu era credincioasă. Era însă regalist, dreapta monarhistă. Am crescut ascultând alegerile la Radio France, urmărind când câștiga dreapta sau când câștiga stânga.

Dar, în comportament, era un fel de protestant, deşi nu ştiu de unde venea asta. Cred că din armată.

V.A.: Sau din experienţele războiului?

A.M.P.: Nu ştiu ce să spun, pentru că nu am văzut prea des, după aceea, acest gen de scrupulozitate excesivă la alţi oameni. Era o chestiune personală. Dar aşa am fost crescuţi şi fratele meu şi eu. Spre exemplu, pe niciunul din noi nu îl prea interesează partea materială. Aşa am fost crescuţi. Amândoi am câştigat oricât de mulţi bani am vrut în clipa în care ne-am apucat să câştigăm bani. Deci nu ne-a lipsit talentul. Dar nu suntem interesaţi. Am fost crescuţi cu comportament modest în faţă. Şi ideea să ne facem datoria. Înclin să cred că totul porneşte de la această pregătire militară, dar nu aş şti să explic mai mult decât atât.
Cu părinţii, era o stare de libertate destul de simpatică, ce nu ştiu exact de unde venea. Deci, pe lângă caracterul părinţilor mei, care erau aşa, a fost norocul tatălui meu, care, în momentul de liberalizare de la începutul anilor '70, a prins un Fulbright în America. De acolo s-a întors cu idei foarte noi şi convins că va pleca anul următor din nou. N-a mai plecat niciodată, n-a mai fost un an viitor pentru că nu i s-a mai dat drumul, dar noi ne-am ales cu o educaţie americană.

V.A.: Avea de gând să rămână?

A.M.P.: El avea de gând să se întoarcă acolo, nu neapărat să fugă, dar nu l-au mai lăsat să se ducă. A venit din SUA cu o grămadă de idei. Deci intrase, aşa, un mic spirit american la noi în casă, fără nicio îndoială.

V.A.: V-au certat vreodată părinţii? Aţi cunoscut conflictul între generaţii?

A.M.P.: Mi-a venit greu să îi iert pentru faptul că m-au făcut să dau la Medicină, ceea ce n-am vrut niciodată. În condițiile în care vocația mea pentru alte lucruri era foarte clară. Toți profesorii mei știau care e adevărata mea vocație, științele umaniste, deși, desigur, cei de la matematică susțineau că pot face și matematică și așa mai departe.

V.A.: Da, dar găseau în medicină un refugiu, o protecție pentru fata lor. Mai ales că erați capabilă să dați și să intrați la Medicină. Chiar ați terminat ca șefă de promoție. Deci era vorba de o vocație reală. Iar ca protecție gândită de părinți, un refugiu extraordinar, social vorbind.

A.M.P.: Vocație și capacitate nu sunt unul și același lucru. Și apoi ce înseamnă asta, un refugiu social?

V.A.: Pentru că era o profesie prețuită, nobilă, bănoasă chiar și în comunism și apoi erau atâția medici care au scris... Și apoi ce, era de colo șansa pe care ați avut-o de a accede la o specializare extraordinar de interesantă, care solicită foarte mult și intelectul, și empatia, și alte valori esențial umaniste, calități cu totul deosebite, nesolicitate în alte specializări medicale? Care părinte putea conta pe sfârșitul comunismului? Dimpotrivă, se presupunea că acest regim se perpetuează, că nu se întrevede nimic care să schimbe destinul României. Mulți s-au gândit ca, în primul rând, odraslele lor să facă o facultate, pentru a avea o viață oarecum mai comodă, chiar cu riscul ca repartizările să fie la țară, departe de familie. Și apoi toți se consolau cu ideea că lasă că ne descurcăm noi, vom putea să aranjăm ceva.

A.M.P.: Reproșul meu nu se referă la felul în care au gândit ei, pentru că fiecare gândește cum vrea, cu totul inacceptabil este că niciunui adolescent nu ar trebui să-i

fie impusă o decizie legată de ce drum să urmeze în viață dacă situația nu o cere în mod absolut. Eu am luptat contra deciziei lor doi ani. Și apropo de chestiunile de refugiu al odraslelor, dacă ajungeai la țară... Era mai bine să ajungi la țară să predai limba franceză, să predai istoria sau să faci absolut orice, decât să ajungi la țară și să obligi femeile să nască și să fii responsabil de toată nebunia asta. Deci nici măcar raționamentele părintești nu țineau. Finalmente, de-asta nu este bine să decizi pentru alții, pentru că niciun raționament nu este impecabil și nu poate prevedea toate consecințele.

V.A.: Admit că asta e morala poveștii.

A.M.P.: Evident. Dar cu atât mai mult să îi impui voința ta unui adolescent care câștigă olimpiadele, ia toate premiile și despre care toată lumea știe, în mod indiscutabil, că are anumite talente într-o anumită zonă. Și așa, până la vârsta de 14-15 ani, am încercat foarte mult să-i mulțumesc pe părinții mei, se făceau intervenții ca să mă pot duce la faza finală la mai multe olimpiade, care aveau loc în aceeași zi, eram copilul superpremiant, mă calificam la toate și trebuia să mă duc la toate finalele. Oricine știe însă că nu este simpatic să fii un copil premiant. E o parte bună, că m-am învățat să răspund prima la orice examen sau întrebare, și la Medicină, și oriunde. Dar premianții nu sunt populari, eu pe frate-meu am încercat să îl cresc mai relaxat decât fusesem crescută eu, să nu mai trebuiască să ia 10 la toate. El a fost mai conformist ca mine și nu a avut obiecții să urmeze Medicina, norocul lui a fost că nu a reușit să intre. Altfel, în loc de cineast, ajungea stomatolog.

V.A.: L-ați umbrit, l-ați ajutat în carieră, cum a fost? Nu cred că a fost ușor să fie fratele mai mic al unei personalități ca dumneavoastră.

A.M.P.: Cariera și-a făcut-o el singur. Dar în această societate închisă, oricât talent ai avea, trebuie ca cineva să-ți facă legătura, conexiunea. Despre asta scriu în cărțile mele de sociologie. Și frate-meu a avut această legătură datorită carierei explozive de jurnalist pe care am făcut-o în București, după '90, adică eu am avut cui să dau acel telefon care i-a deschis drumul spre Academia de Teatru și Film, restul fiind făcut de talentul lui, telefon pe care nu avusese cine să-l dea pentru mine cu câțiva ani înainte. De fapt, dacă stai să te gândești, nu e normal, cine avea talent, dar nu avea un preparator pentru examen din interior nu intra. Și la fel de anormal este și monopolul de la ATF care continuă și după 25 de ani. Deci asta este societatea închisă în care trăiam și într-o mare măsură trăim încă și azi.

V.A.: Continuu să cred că v-au folosit Medicina și mai ales experiența din spital.

A.M.P.: Cu certitudine m-au influențat foarte mult, pentru că așa am ajuns un om de știință, chiar dacă am schimbat științele pe parcurs. Dar în viața mea au existat și alte alegeri, pe care le-am abandonat treptat pentru că această formație s-a impus, orientarea mea e spre diagnostic și rezolvarea unor probleme, nu spre speculație. Alegerea asta timpurie, nu a mea, a determinat, fără să fi decis eu în mod deliberat, faptul că am devenit un om de știință, și nu un artist. Parcă aș fi preferat să iau eu decizia asta mai conștient. Dar e adevărat că, dacă nu mergeam în clinică, nu cunoșteam niciodată poporul român, căci noi, în familie, eram foarte izolați și crescuți sub o cupolă protectoare, acolo, pe stradela Sărărie, în casa Stere. Deci închipuiți-vă o casă din aia boierească, veche, complet izolată față de stradă pe trei laturi și pe-a patra latură erau parcul nostru cu arbori seculari și grădina noastră... Bun, întâlneai copii la școală sau așa,

dar nu am văzut lumea, așa cum e ea, până n-am ajuns în spitale, până n-am ajuns să intervievez oameni cărora le făceam foaia de observație; până n-aveau să-mi povestească necazurile lor, n-aveam cum să cunosc România reală din comunism. Eu n-am avut, din cauza refugiului din Basarabia, bunici la țară. Deci povestea asta cu românii care toți se trag din țărani ne-a lipsit. Toți bunicii erau orășeni și „țara" noastră, care și aia tot în oraș fusese, era în altă țară practic. Asta îmi lipsea. Și asta mi-a dat spitalul. Deci vreau să zic că toată sociologia mea a venit din medicină și din psihiatrie. Când am ajuns la Socola și am început să dau antidepresive, trimise de altfel de firme ca eșantion de cercetare, că nu aveam altfel buget de medicamente, oamenilor care erau deprimați că n-aveau salariu (șomajul mascat devenise frecvent spre finele regimului) sau femeilor care nu aveau bani să țină copiii pe care Ceaușescu le obligase să-i facă, atunci a fost prima mea imersiune foarte puternică în social și am început să văd cum funcționează lumea reală. Și jurnalismul a fost a doua, evident, după aceea. Cam așa s-au legat lucrurile.

V.A.: Aș vrea să mai rămânem în epoca Ceaușescu și să încercăm să vedem care erau trăsăturile definitorii ale comunismului de stat aplicat în România. Spuneam că am citit o serie întreagă de editoriale pe care le-ați scris la începutul anilor 90. E interesant că sunteți printre puținii care au depistat de la început tarele moștenite din vechiul regim, lestul care va îngreuna tranziția românească. De-ar fi fost doar asta, dar mai avem și opoziția democratică ce dădea dovezi repetate de cecitate politică. Mult timp s-a complăcut într-o agendă care nu era deloc a majorității electoratului; era de pomină, de exemplu, cazul unui lider care le reproșa ziariștilor, într-o conferință de presă, că nu vin deloc în întâmpinarea obsesiilor sale.

Poate ar trebui să deschidem discuția despre Ceaușescu și să vedem în ce măsură e justificată apropierea pe care o făceați între cultul forței la Cioran și obsesia omului nou la Ceaușescu; ambiția celor doi de a schimba felul de a fi al poporului nostru. În sensul acesta vreau să vă spun ce am aflat, imediat după celebra plenară a Comitetului Central, din aprilie 1968, o plenară lărgită la care a participat activul din București. Atunci au fost maziliți Gheorghe Apostol, Alexandru Drăghici ș.a.m.d. Fusese prezent la eveniment și un coleg, un excelent observator și critic al fenomenului literar, C. Stănescu, atunci redactor-șef adjunct la *Scânteia tineretului*. Ne știam din studenție și funcționa între noi – la fel și astăzi – o complicitate de care nu ne-am dezis nici după Revoluție, când eram pe poziții publice contrare. Când a revenit în redacție, l-am văzut că se află sub o emoție puternică. Mi-a spus că abia atunci a cunoscut adevărata față a lui Ceaușescu: un tip care nu iartă nimic, extrem de dur cu cei care i-au fost tovarăși până în ajun... Și mai ales că Ceaușescu era convins că suntem un popor care nu-l merită, adică atât de mari sunt ambițiile lui, încât poporul ăsta nu-i în stare să și le asume. Nu-mi venea să-i dau crezare, mai ales că avusesem posibilitatea, chiar în vara în care Ceaușescu îl înlocuise pe Dej, să îl cunosc într-un concediu comun la Bicaz pe fratele lui, Florea Ceaușescu, redactor la *Scânteia*. Venise singur, soția lui stând în București ca să-și supravegheze fiica rămasă corijentă la nu știu ce disciplină. Florea Ceaușescu era un om simplu care-și cunoștea, grație unui natural simț popular, limitele. Însă, ceea ce observase colegul meu atunci avea să se manifeste din ce în ce mai pregnant nu doar la Ceaușescu, ci, mai ales, la soția acestuia: disprețul față de poporul peste care stăpâneau.

A.M.P.: Sunt convinsă că ne disprețuiau foarte mult. Pentru că, de fapt, asta era una din caracteristicile regimului.

Şi aveau de ce să ne dispreţuiască. Cine prindea anii '80 ca adult se izbea de trăsăturile care aş zice că deosebeau comunismul românesc de ce aveam să văd mai târziu în ţările din jur. Prima, cea cu penetrarea vieţii private, dacă ne-am referi doar la politica demografică a lui Ceauşescu, am numit-o deja. Aşa ceva nu exista nicăieri în Europa. Doar în China. Deci, în Europa, comunismul nu îmbrăţişa aceste forme. Şi era o trăsătură cu totul periculoasă şi regimul în mod conştient făcea aceste lucruri absurde. Multe dintre obiectivele regimului erau absurde, nu puteau fi atinse, dar simpla testare era un mod foarte eficient de a controla societatea. Eram aici, la Sinaia, cum aminteam, medic de tabără într-un an, când am fost vizitaţi de procurorul general al Republicii. Atunci însemna o poziţie oribilă, o poziţie de represiune clară. Şi el ne-a făcut o vizită, nouă, studenţilor comunişti din Valea Prahovei. Eram toţi membri în UASCR. Trebuie precizate lucrurile astea, că lumea are impresia că te înscriai în UASCR. Nu ne-am înscris niciunul, deveneai automat membru când intrai la facultate. Şi ştabul ăla a venit să ne vadă, că era foarte plăcut să vii pe Valea Prahovei. Şi, după ce s-a pilit şi mai ales după ce a văzut că niciuna dintre fetele de la focul de tabără studenţesc nu se înghesuia să se ducă cu el în pat, acest individ a devenit foarte agresiv şi a început să ne spună că el ne poate băga pe toţi la puşcărie. Chiar legal. Şi a început o dispută pe această temă. Şi el a citat diferite legi care erau date în ultimii ani. În '87, în '88, în '89 erau date foarte frecvent legi a căror absurditate ne pare azi cu totul extraordinară.

V.A.: Şi multe nu erau făcute public. Erau unele legi, de exemplu, Legea privind relaţiile cu străinii, apoi obligativitatea jurământului prestat către Ceauşescu...

A.M.P.: Unele nu erau publice, altele, cele la care se referise el atunci, erau şi priveau raţionalizarea alimentelor

de bază. De exemplu, că era ilegal să ai mai mult de un kilogram de zahăr și un litru de ulei sau câte două din fiecare...

V.A.: Și asta era limitat chiar într-o lege?

A.M.P.: Închipuiți-vă că era într-o lege. Și el spunea: „Bunica ta a stocat mai mult de două kile de zahăr, deci pot s-o arestez în mod legal". Cam ăsta era argumentul. Comunismul românesc depășise frontierele în care poți să spui că între politică și restul vieții ar exista vreo separație, cum e în alte regimuri autoritare, în care e un fel de contract: nu te amesteci în treburile puterii și atunci regimul îți mai lasă niște zone de autonomie. La noi zonele astea de autonomie nu prea mai existau.
A doua trăsătură însă era extraordinara colaborare a oamenilor cu regimul, care nu se vedea numai la cei peste patru milioane de membri de partid, cum crede lumea. Erau mulți nemembri de partid care colaborau cu regimul. Și nu mă refer numai la oamenii care turnau la Securitate. Era o rețea extraordinar de mare de oameni care, în fond, încercau să pună în practică scopurile regimului, mai ales scopul principal, de a reprima pe oricine ieșea din rând.

V.A.: Povestiți într-un editorial ce ați văzut trecând spre casă. Erați de gardă la spital și, reîntorcându-vă, ați văzut o lozincă împotriva lui Ceaușescu scrisă pe un gard. A doua zi, dimineață, niște bătrânei încercau să șteargă urmele.

A.M.P.: Erau proprietarii, săracii. Se petrecea cu vreo săptămână înainte de căderea regimului. Niște revoluționari făcuseră în noaptea aceea o figură îngrozitoare perechii de pensionari și scriseseră pe gardul lor: „Jos Ceaușescu!". A doua zi dimineață n-a trebuit să vină nici

Miliție, nici Securitate, nimeni, că ei, singuri, ștergeau conștiincioși gardul. Mă rog, ăsta-i un exemplu inocent, dar nebunia regimului atinsese proporții maxime.
Când venea un rezident nou i se dădea lista de bolnavi cu câțiva însemnați cu cruce pe foaie. Întrebai: „Ce au ăștia special?" și ți se spunea: „Păi, ăștia sunt bolnavii". Majoritatea, restul erau pentru scutiri de armată, pentru avorturi, pentru nu știu ce... Deci, ca această societate să poată să funcționeze, să nu-i sară toate dopurile, să nu fie o nebunie generalizată...

V.A.: Mulți se refugiau acolo din fața autorităților.

A.M.P.: ...Soluția era corupția medicală, că asta era corupție, în fond, azi am numi-o corupție... În plus, probabil, șefii mei la spital primeau... adică nu probabil, cert, primeau cadouri și nu toată lumea avea acces la scutirile astea, deși multă lume avea nevoie de ele; astea sunt originile corupției în România. Corupția în România s-a dezvoltat ca să rezistăm nebuniei regimului. Nu se putea altfel. De asta și astăzi am sentimente împărțite când vine vorba de corupție la doctori, în ciuda faptului că n-am luat în viața mea un cadou de la un pacient. Dimpotrivă, le cumpăram țigări pacienților ca să ne lase să le facem foile de observație. Că la psihiatrie așa era: zece pacienți te trăgeau de un colț al fustei când încercai să vorbești cu al unsprezecelea. Și strategia era să dau fiecăruia câte o țigară. Asta la pavilionul nostru în care veneam singuri, deschideam cu clanța pe care o aveam cu noi în buzunar și intram și nu era, uneori, niciun infirmier să ne ajute dacă dădeam de greu. Dar ce vreau să spun este că nebuniile erau legate între ele. Deci nebunia foarte mare a regimului dusese la această spaimă generalizată care-i făcea pe mulți să colaboreze, dar și la această evaziune generalizată. Lumea colabora din pur oportunism, nu credea absolut nimeni în scopurile regimului. Am mai

dat exemplul acelei prietene a mea care era regizor la un teatru, unde director era un domn care era membru în Comitetul Central. Și ea era regizor tânăr, stagiar, repartizată de la București. Vine la primul ei job și ăsta imediat a dat să se culce cu ea. Da, chiar a încercat s-o trântească pe jos în fața scaunului directorial. Deasupra era portretul lui Ceaușescu. Biata fată, în disperare de cauză, neștiind ce să facă, cum să se salveze, i-a spus: „Cum, aici, sub portretul Tovarășului faceți chestia asta?". La care ăsta i-a dat o palmă și s-a răstit la ea: „Măi, curvo, asta-i replica mea! Tu îmi spui asta mie?". Era și dramaturg, violatorul, trebuie precizat. „Asta-i replica mea!" Deci – cum să spun? – erau toți tirani neideologici, erau fără niciun fel de convingeri. Deci acest fel în care fiecare tiraniza pe cine putea...

V.A.: Singura speranță a majorității populației era că Ceaușescu moare și, mă rog, vine Nicușor...

A.M.P.: Dar e adevărat că în mediul studențesc se credea foarte mult în ea. Îmi amintesc de un coleg al meu care mergea în tabăra de la Izvoru Mureșului unde se adunau „cadre de bază". Trebuie să spun că și eu am mers acolo la tabăra de la Izvoru Mureșului, pentru că în tabără era un colțișor și pentru reviste studențești. Și atunci am fost o dată sau de două ori la Izvoru Mureșului luându-l pe frate-meu ca blatist, fără asta nu știa ce e viața studențească, că după 1989 a dispărut complet. Taberele studențești erau foarte plăcute; alea au fost școala noastră revoluționară, dar nu cum voia Partidul, ci pe bune. Și pentru frate-meu, care era mai mic cu patru ani ca mine, la fel. Deci, plecam în tabără cu prietenul meu, frate-meu și un prieten al lui, că așa se călătorea în vremea aia, toți pe o singură invitație. Și acolo era o nebunie curată! Devenise greu în '88-'89 să mai ții ședințe de orice fel chiar la Izvoru Mureșului. Pentru că era destul

să strângi lumea la un loc şi scânteia exploda. Lumea venea în taberele astea pentru muzică, sex, sport şi nu ştiu ce, şi nu pentru politica Partidului.
Totuşi, nu trebuie să uităm că acestea erau taberele UASCR, erau tabere pentru îndoctrinare. Şefii mari de la UTC umblau disperaţi după noi şi spuneau: „N-aveţi decât să faceţi petreceri până la 6 dimineaţa, dar măcar dimineaţa în sală să fie prezenţi 10-20%. Vine lume de la Comitetul Central. O să mă băgaţi la puşcărie, nenorociţilor!". Când venea câte unul care chiar încerca să îndoctrineze, erau reacţii extraordinar de negative. Şi îmi amintesc de strategiile noastre de rezistenţă, care erau foarte comice: ca să nu-l lăsăm pe cenzorul de la *Opinia studenţească*, profesor doctor Ioan Petru, profesor de logică la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza", să ne explice ce trebuie să scriem în revistă şi ce greşisem în ce scriam, scăpam obiecte pe jos, aveam tot felul de strategii să-l împiedicăm să vorbească. La Izvoru Mureşului, în mod privilegiat, ca să ne cumpere bunăvoinţa, exista Pepsi, ceea ce nu se mai găsea deloc în anii respectivi. În acelaşi timp, era un mic bar de la care puteai să-ţi cumperi celebra votcă Săniuţa, aceeaşi cu care ne ţineam zilele şi când eram trimişi la munci agricole... O filtram prin pâine, că noi, fiind studenţi la Medicină, ştiam că are resturi de alcool metilic, din cauza căruia poţi orbi. Era o porcărie foarte periculoasă. Şi nici filtratul prin pâine nu era sigur. Doamne fereşte, să nu m-audă cineva şi să facă acum ce zic eu! Noi eram sculaţi la 6 dimineaţa şi trimişi la cules porumb; studenţi la Medicină, până în anul şase am fost. Şi cu ce ne ţineam noi la 6 dimineaţa, uneori după 15 octombrie, când ştiuleţii erau îngheţaţi bocnă? Ne ţineam cu votcă Săniuţa şi cu ţigări Carpaţi.

V.A.: Aţi fumat?

A.M.P.: Da, da, am fumat ţigări Carpaţi. Mi-amintesc şi acum că un coleg al meu care m-a văzut fumând mi-a

zis: „Vai, să te vadă bunică-ta! Uită-te la tine cum arăți la ștuleți la 6 dimineața!". Asta era! M-ați întrebat ce regret și ce nu regret. Asta-i partea pe care n-o regret! Deci n-aș da niciuna din taberele mele de muncă de atunci sau din scandalul pe care-l făceam la Izvoru Mureșului, unde turnam votcă Săniuța în sticlele de Pepsi pe jumătate băute și din partea de sus a amfiteatrului, ăla de îndoctrinare, dădeam de-a dura sticlele, le rulam zgomotos în timp ce vorbeau tovarășii de la partid. Nu pot să vă spun ce scandal și ce anchete erau: „Cum vă purtați? Ăsta-i comportament antisocial!" ș.a.m.d. Mi-aduc aminte și acum că unii nu puteau să termine ce aveau de vorbit. Și primeau din sală întrebări de genul: „Cum se explică dezastrul economic?". Se trimiteau întrebări pe bilețele. Țin minte pe unul căruia o dată i-au dat lacrimile. Era ministru adjunct al Economiei. S-a oprit, s-a uitat la noi și a zis: „Tovarăși, asta-i o întrebare de-a dreptul dușmănoasă!". Dar la „Cadre de bază", la care n-am fost niciodată, venea Nicu Ceaușescu în fiecare toamnă.

V.A.: Cum se comporta?

A.M.P.: Evident, noi, ziariștii studenți, auzeam cum a fost de la cei care se duceau să-l vadă. Domnule, trebuie să spun că studenții îl iubeau pe Nicu Ceaușescu. El era pe față critic cu regimul. Venea și spunea: „Știu, măi băieți, nu trebuie să-mi spuneți voi mie cum stau lucrurile! Sunt o porcărie chestiile astea, sunt nerezonabile. Când o să vin eu, se vor schimba toate" ș.a.m.d.

V.A.: Chiar așa spunea, că va veni el?

A.M.P.: Da, da, da. Vorbea pe față de succesiunea lui și de faptul că el va reforma și va face nu știu ce.

V.A.: Nu degeaba se spune că era o dictatură succesorală sau cum s-o chema asta.

A.M.P.: Nu știu câtă lume credea în succesiunea asta. Fapt este că el își permitea să exprime opinii critice și alții îl ascultau. Și nu am auzit să se fi întâmplat nimic, adică nu s-a ajuns la lovituri de palat. Cine știe ce s-ar fi întâmplat dacă Ceaușescu mai dura?

V.A.: Am vorbit chiar de curând cu cineva care a fost foarte apropiat de Ceaușescu. Și mi-a confirmat că da, Ceaușescu chiar știa că soția lui era pregătită să-i ia locul...

A.M.P.: Eu nu mă pricep la istoria regimului comunist și tot ce am scris eu despre Revoluție ș.a.m.d. se bazează pe metodele mele de cercetare. Deci nu știu, n-am informații privilegiate. Cu certitudine, Ceaușescu a fost un utopist. Asta l-a făcut să fie un om atât de periculos. Și acest lucru îl vezi foarte bine la el, la Scornicești. Am scris o carte despre asta, *Secera și buldozerul*, în care am cercetat ce s-a întâmplat în locul la care Ceaușescu ținea, în fond, cel mai mult și pe care a vrut să-l transforme. Am fost cu studenții mei la Scornicești în anul 2000. Am stat două luni acolo la alegerile locale din anul 2000.

V.A.: Asta e cartea care a fost recenzată în *The Economist* și foarte lăudată, a fost „cartea săptămânii" în anul 2009[1].

A.M.P.: Unul din localnici compara localitatea cu Hiroshima. Și pe bună dreptate. Adică tot ce se construise sub Ceaușescu fusese ruinat. Acolo erau cele mai mari sere din România, o cooperativă agricolă care raporta și realiza mai mult decât oricine – praf făcute. Era acel stadion de fotbal, megalomanic, în care intrau mai mulți oameni decât populația Scorniceștiului plus a tuturor comunelor forțat lipite de el administrativ, un stadion modelat după

1. http://www.economist.com/blogs/easternapproaches/2010/05/book_week.

arenele romane de la Verona. Această construcție, când am văzut-o, era tăiată în ceea ce se cheamă *sweat-shops*, adică în magazine din astea de textile, în fabricuțe de textile – mici industrii care lucrau în lohn și care au fost omorâte mai târziu de Uniunea Europeană. Trebuie spus că satul numai din asta se ținea. Da, deci era o ruină din tot ce a încercat el să facă acolo, dar a fost o ruină de la început, pentru că, de fapt, el nu le făcuse niciun bine oamenilor, deși intenția era să le facă bine. Ce a rezultat a fost o populație de oameni terorizați. Era foarte clar: Scorniceștiul e un model pentru ce s-a întâmplat în România per total. Aveau același primar, când am fost eu, prin anul 2000, ca în timpul comunismului, ales neîntrerupt. Și lumea spunea: „Păi, da, la noi nu s-a schimbat nimic, avem același primar ca sub Ceaușescu!". Îi întrebam: „De ce l-ați ales?". Și ei răspundeau: „Păi, dacă a candidat! Ce era să facem?". Ce să spun? Această inerție a rămas la noi foarte-foarte puternică. Atunci când s-a trecut o nouă lege a educației naționale, acum vreo doi ani, în 2012 mi se pare că s-a trecut noua lege a educației naționale, una foarte reformistă pe hârtie, care trebuia să schimbe totul...

V.A.: Asta a lui Funeriu, nu?

A.M.P.: Exact. După ce s-a trecut legea asta, în marile universități din România rectorii n-au avut contracandidat. Majoritatea au candidat singuri. Exact aceeași situație ca în comuna lui Ceaușescu. De ce nu a contracandidat nimeni?

V.A.: Pentru că un contracandidat care pierde devine inamicul pe viață al celui care câștigă; noi nu avem încă un cult al competiției. Și fairplay-ul necesar.

A.M.P.: Asta arată o cultură politică în care nu s-a schimbat nimic și oameni care sunt fricoși; garantez că nu

se întâmpla nimic unuia care ar fi concurat cu Mircea Dumitru, rectorul Universității din București. Sunt două culturi aici: una în care oamenii nu se asociază să facă opoziție și a doua e pasivitatea asta extraordinară pe care am văzut-o acolo, la Scorniceşti.

V.A.: Dar să nu ne îndepărtăm de perioada lui Ceaușescu...

A.M.P.: Nu, deci era vorba de cum i-a nenorocit el pe cei din Scorniceşti. Le-a distrus casele și i-a mutat la bloc, blocuri fără toalete...

V.A.: Asta s-a întâmplat chiar și aici, lângă București, la Otopeni, de exemplu.

A.M.P.: La Scorniceşti, ultimul lucru care lipsea era terenul agricol. Și totuși, a tăiat toate pădurile din jurul localității, astfel încât acești oameni mutați la bloc, fără încălzire centrală, să n-aibă de unde să ia lemne de foc. Cărau cu plasa de plastic lemne de la nu știu câți kilometri. Veneau cu plasele de plastic, care erau o raritate în timpul socialismului. Lumea a uitat, dar, în ciuda industriei de produse plastice, aia a Elenei Ceaușescu, una din pungile astea, care acum sunt interzise prin taxa eco, era o raritate. Un lux.

V.A.: Te duceai cu niște sacoșe de plastic în Uniunea Sovietică și luai o rublă pe una pe care scria Kent, dacă erau și inscripționate.

A.M.P.: Exact! Deci Ceaușescu, din păcate, era un vizionar și un utopist, un om care voia să schimbe țara. Rupt de realitate și rupt de natura umană. De asta chiar sunt convinsă, că ei, cei doi soți, ne disprețuiau. Ne disprețuiau pentru că ne vedeau ca pe niște oameni care nu

erau la înălțimea acestui ideal de transformare. În plus, ne disprețuiau și pentru că nu ne revoltam. Ce puteau gândi Elena și Nicolae Ceaușescu când primeau nenumărate cărți omagiale? La ușa Elenei Ceaușescu se târau foarte mulți universitari, așa știa valoarea lumii universitare, văzând-o gudurându-se pe lângă ea. De Academie ce să mai vorbim, că o controlau total. Lumea trebuie să înțeleagă diferențele astea dintre comunismul românesc, cu gradul lui de penetrare, și restul țărilor, că altfel nu înțelegem nimic din ce s-a întâmplat în tranziție. În Universitatea din Ljubljana nu erau nici 10% membri de partid, în timp ce în Universitatea din București nu era profesor care să nu fie membru de partid.

V.A.: Erai obligat să fii.

A.M.P.: Exact. Soțul meu n-a putut intra în Universitate decât după '90, pentru că nu era membru de partid. În Academia Poloneză, de exemplu, nu erau aproape deloc membri de partid. După '90 am avut ocazia să îi cunosc pe președinții mai multor academii din Europa de Est; nu se poate compara.

V.A.: Da, dar vedeți că, spre deosebire de Polonia, de Cehoslovacia, de alte țări comuniste, aici noi am avut – timp de 40 și ceva de ani – doar doi dictatori: pe Gheorghe Gheorghiu-Dej și pe Nicolae Ceaușescu. În Polonia cam la cinci-șapte ani se schimba un prim-secretar și fiecare îl critica pe precedentul, încercând, chipurile, să fie mai bun.

A.M.P.: Polonia e o poveste specială.

V.A.: Specială și din cauza Bisericii Catolice.

A.M.P.: Eu am scris o comparație între Polonia și România, pe care am publicat-o mai demult în englezește. Teza

mea este că în Polonia comunismul nu a reușit niciodată să cucerească societatea. Deci, acolo, și Partidul Comunist, din motive de naționalism, era altfel...

V.A.: Prin 50 și ceva ei desființau colhozurile. Au zis: „Cine vrea să rămână rămâne, cine nu...".

A.M.P.: Exact. Și cine se uită în urmă vede că ei aveau o încercare de revoluție o dată la cinci ani. Deci, acolo, au fost mișcări la care au participat, separat sau împreună, toate clasele sociale.

V.A.: Asta și din cauza fobiei lor de ruși. Mai e și istoria un vector comportamental...

A.M.P.: Da, naționalismul ajută. De fapt, cel mai mare rău care i s-a întâmplat României a fost când a plecat Armata Roșie.

V.A.: Formidabil! În '58. Chiar așa?

A.M.P.: În 1989 țările care mai aveau trupe sovietice de ocupație au dus o bătălie de eliberare națională împletită cu cea anticomunistă. Și tranziția a fost mult mai ușoară; era mai ușor să dai vina pe ruși pentru tot ce a fost rău sub comunism.

V.A.: Am impresia, că acolo unde nu mai erau ruși, cum era în România, bunăoară, politica internă era mult mai dură, reprimările erau mai violente decât în altă parte pentru ca nu cumva Moscova să manifeste vreo intenție de invazie justificată de infidelitatea față de doctrină. În Ungaria, de exemplu, a fost socialismul de gulaș, un comunism incomparabil mai soft.

A.M.P.: La asta există cel puțin o excepție, care e Albania. Eu știu Albania bine...

V.A.: Bine, Albania e altceva... e un fel de Chină europeană, nu?

A.M.P.: Și da, și nu, Albania seamănă înfricoșător cu România. De asta eu o iubesc foarte mult și sper să o văd în Uniunea Europeană. E unul din visele mele, că-mi zic că e nedrept să fi intrat noi și Albania nu.
Deci aș zice că e mult mai ușor să te lupți cu comunismul sub forma unui război de eliberare decât sub forma unui război civil. La noi tranziția a devenit un război civil. În timp ce a fost mult mai ușor, de exemplu, în țările baltice, pe care eu le știu bine. În țările baltice era foarte simplu să arăți spre alții și să spui: „A, păi, toți comuniștii au fost ruși" sau „Toți ăia care au colaborat cu comunismul sunt niște trădători"; că vinovați sunt ăia care țin cu rușii. Dar la noi nu putea fi așa, dimpotrivă, la noi comunismul și-a construit în anii '80 o mare reputație patriotică fiindcă Ceaușescu era naționalist.

V.A.: Dar și pentru că îi era frică de ruși, de Kremlin.

A.M.P.: Și a reintrodus tema Basarabiei, că tema Basarabiei nu era interzisă în anii '80, când am crescut eu. Și primele revalorificări ale lui Antonescu datează tot de dinainte de '89, oameni ca Vadim Tudor, Mihai Ungheanu, Ilie Bădescu au muncit la ideologia asta pe care după aceea a preluat-o Miloșevici, o sinteză de comunism cu naționalism. Deci Ceaușescu începuse să-și construiască această bază. Și asta a făcut tranziția noastră extraordinar de dificilă. Finalmente, ca să fi scăpat de comunism, ar fi trebuit să ne fi amputat o parte din noi înșine, în timp ce pentru ceilalți a fost suficient să înconjoare trei cazărmi rusești și să oblige Moscova să plece cu tancurile ei cu tot.

V.A.: N-am auzit niciodată această teorie.

A.M.P.: Sigur că naţionalismul a fost de mare folos în eliberarea de comunism, iar ce s-a întâmplat la noi după stalinism a fost cu adevărat devastator. Deci teoria mea zice aşa: că, practic, stalinismul, care a fost înfiorător de crud în România ca represiune fizică, nu a reuşit ce a reuşit Ceauşescu ulterior prin persuasiune. Ceauşescu este cel care, practic, a reuşit comunizarea României. Iar comunizarea României a fost un proiect reuşit, în vreme ce comunizarea Poloniei nu a fost o reuşită. Niciodată! Acolo a fost o bătălie continuă şi la un moment dat balanţa a înclinat în favoarea celor care ţinuseră steagul sus. Iar cei care ţinuseră steagul sus erau Biserica, studenţimea, fermierii, sindicatele libere şi intelectuali marxişti precum Kołakowski. Acolo puteau fi, în acelaşi timp, intelectuali marxişti, dar şi anticomunişti. Şi era Partidul Comunist Polonez, care a avut întotdeauna o faţiune antisovietică. Această faţiune antisovietică a contat enorm. În timp ce la noi nu se punea aşa problema. La noi comunismul naţional a devenit un fel de piramidă de ascensiune socială, o formă de oportunism naţional. Şi acest lucru, ajutat şi de eradicarea proprietăţii şi de faptul că nimeni nu avea vreo bază de autonomie personală, a distrus complet temeliile meritocraţiei în societate. Iar lucrul ăsta ne costă şi astăzi. Noi n-am lichidat consecinţele comunismului, în timp ce într-o ţară ca Estonia aproape că nu le mai simţi. Tineretul de azi din Estonia nu mai vede nimic din perioada sovietică. Şi-ţi spui: „Dar cum se poate, că în fond ei au fost în Uniunea Sovietică, ceea ce era mult mai rău şi a durat mai mult...". Estonia e complet liberă, merită s-o vezi.

V.A.: Şi bănuiesc că bolşevizarea ţărilor baltice a fost foarte dură.

A.M.P.: Şi represiunea. Deci cum au fost ai mei în Siberia, aşa au fost şi ei în Siberia. Într-o vreme am

căutat explicații în chestia asta cu represiunea diferențiată, care-i foarte prost documentată de istoricii comunismului.

V.A.: Am impresia, din câte am citit și din câte am aflat stând de vorbă cu oameni care au trecut prin pușcăriile comuniste, că în România a fost ceva cumplit, spre deosebire de gulagul sovietic, care era mai suportabil. Mai ales după Stalin, gulagul sovietic nu mai era fioros, așa cum au fost pușcăriile din România, cum a fost Piteștiul sau alte pușcării de exterminare.

A.M.P.: Nu știu ce să spun. Piteștiul este, după părerea mea, într-adevăr, o chestie ieșită din comun.

V.A.: Unică în Estul Europei.

A.M.P.: Da. E o excepție negativă. Unică să nu spunem, că nu știm, lucrurile nu sunt îndeajuns de documentate.

V.A.: Însă sunt mărturii ale sovieticilor, care au făcut gulagul și, după ce au fost eliberați, chiar s-au întors pe pozițiile pe care le aveau înainte de a fi închiși.

A.M.P.: Bine, dar hai să ne gândim, pe de altă parte, la amintirile Hertei Müller din lagăr sau ale altor sași... Eu am cunoscut sași care au fost în Siberia sau în Asia Centrală...

V.A.: Sau în Donbass.

A.M.P.: Era groaznic!

V.A.: Ei erau socotiți străini, aveau statut de sclavi, de robi de război. Fapt fără precedent în istoria modernă.

A.M.P.: Da, era ceva îngrozitor! Și verii ăștia ai mei care acum sunt în Kazahstan. Și toată Basarabia care a fost reprimată din tot felul de motive. Eu am văzut ce au

publicat unii istorici basarabeni. Era destul să te toarne un vecin că ai vorbit cu un soldat român în timpul ocupației temporare din război și erai ridicat. Lăsăm deoparte că ai avut legături mai avansate cu românii, cum a avut familia mea.
Dar ce s-a întâmplat, practic, este că în Rusia, după Hrușciov, nu a mai fost nevoie de acest tip de reprimare foarte sângeroasă. Asta nu înseamnă că unii disidenți n-au fost reprimați brutal. Au avut disidenți internați la psihiatrie și lucruri din astea, dar erau disidenți deja. La asta a servit liberalizarea aceasta parțială a regimului, faptul că regimurile din când în când dădeau drumul la presiune, ca să nu se confrunte cu o opoziție excesivă. Și de asta, în momentul în care la noi s-a dat drumul deținuților politici și după ce s-au mai acordat câteva înlesniri, a început partea a doua, partea pe care eu o numesc persuasiune coercitivă. Aceasta a desăvârșit spălarea pe creier a românilor. Nu represiunea este ceea ce i-a distrus pe oameni, ci ideea ulterioară că de fapt te poți acomoda cu regimul ăsta.

V.A.: Da, dar represiunea din anii '50 a lichidat elita și, nemaiavând o elită, un model, societatea nu mai avea repere și coloană vertebrală; aplatizarea socială a ajutat regimul să controleze peste tot.

A.M.P.: Nu i-a terminat, le-a dat drumul multora în 1964.

V.A.: Puțini au supraviețuit, foarte mulți au dispărut, au murit acolo generali, savanți, universitari...

A.M.P.: E adevărat, dar și în Polonia a fost la fel. Nu trebuie să uitați că în Polonia elita a fost distrusă nu doar de ruși, ca la noi, ea a fost întâi distrusă de nemți în cel mai înalt grad.

V.A.: Și de ruși la Katîn, unde Stalin a ucis elitele militare și civile.

A.M.P.: Exact. Katînul a fost la început, imediat după Pactul Ribbentrop-Molotov. După aceea în rezistența armată a Varșoviei, când apărătorii au fost lăsați de Stalin, ale cărui armate s-au campat pe malurile Vistulei, să fie integral distruși de către nemți, înainte ca trupele lui să ocupe Varșovia. Urmează ocupația sovietică și iarăși un val de represalii, al treilea rând de ocupație. Și, cu toate astea, Polonia rezistă până la Solidaritatea, există lideri și elite care supraviețuiesc tuturor valurilor ăstora de represiune – deci nu aici e explicația.

V.A.: Ce rol a jucat Biserica Catolică?

A.M.P.: Evident, foarte mare...

V.A.: A fost un element de rezistență?

A.M.P.: Sigur! Pentru că a fost o zonă în care comunismul nu a putut pătrunde, în timp ce la noi Biserica Ortodoxă a fost un spațiu al colaborationismului. Și, în plus, comuniștii au fost diabolici în chestiunea transferării conflictului dintre putere și populație diferitelor categorii sociale. Asta povestesc în cartea *Secera și buldozerul*, că învrăjbirea a fost și a rămas unul din mecanismele cele mai reușite ale puterii comuniste. Faptul că și azi în România se luptă chiriașii cu proprietarii sau Biserica Ortodoxă cu Biserica Greco-Catolică, vine tot din acea manipulare perfidă. Comuniștii au știut să semene zâzanie, să-și alieze fracțiuni din populație contra altora. La fel și cu reformele pe care le-au făcut după război. În fond, nu trebuie să uităm că la noi s-au făcut reforme agrare foarte reușite, reforme de distribuție a pământului de către

regimurile de dinainte. Inclusiv în '45 se făcuse iar un rând de reforme, cu totul justificate. Şi administrativ trebuie să spun că le găsesc destul de reuşite.

V.A.: Reforma din '45 ar trebui să fie anexată puterii comuniste?

A.M.P.: După părerea mea, s-ar fi întâmplat oricum, ca şi după Primul Război Mondial.
Apoi conflictele cu oamenii care erau băgaţi în casele altora sau marginalii de la sate puşi să-i reprime pe gospodarii de frunte; câte şi mai câte situaţii care, natural, n-ar fi existat. Deci erau tot felul de mecanisme de a diviza societatea şi de a învrăjbi diferite categorii sociale unele contra altora, duşmănii care au funcţionat foarte bine. De ce n-au funcţionat în Polonia? Sau de ce au funcţionat mai puţin în Polonia? Pentru că altfel comunismul îl găseşti similar în toate ţările... Nu ştiu. Biserica Catolică este o explicaţie. Pe urmă, tradiţia; elita poloneză a fost întotdeauna mult mai importantă decât a noastră. Să nu uităm că suntem o ţară totuşi nedezvoltată faţă de Polonia. Polonia avea universităţi în Evul Mediu şi zeci de universităţi în secolul al XIX-lea, în timp ce noi aveam două universităţi, prima din 1863 la Iaşi.

V.A.: Deşi polonezii n-au avut o formă statală proprie din 1795 în 1918.

A.M.P.: N-au avut o formă statală, dar, în schimb, au avut o elită mult mai mare ca a noastră. Au avut vechea elită nobiliară care era responsabilă şi de judecata într-un anumit teritoriu. Au avut structura asta, în fond destul de interesantă şi de democratică. Elitele alegeau monarhul. Într-un fel, Polonia e ca o Anglie a estului Europei.

V.A.: Polonezii au penetrat, de-a lungul timpului, elitele occidentale, ca să nu mai vorbim de America, unde sunt o diasporă foarte puternică, grație căreia au beneficiat și de ajutoare americane substanțiale chiar înainte de celebra masă rotundă...

A.M.P.: Astfel ajungem și la hârtia lui Churchill care, altfel, nu ne spune prea multe. Căci nici hârtia asta de împărțire a lui Churchill între Est și Vest nu vine din neant, ea vine din estimările privind cât de mult o țară era occidentalizată și fusese cu Aliații în timpul războiului.

V.A.: Să ne întoarcem la viața de la Iași din 1989 și la Alina Mungiu-Pippidi.

A.M.P.: Noi trăiam viața, din vremurile respective, ale tinerilor intelectuali. Protestul era sporadic, evaziunea era regula. Eu, mai ales, o dusesem la maximum, adică încercam să fiu complet detașată de realitate. Nu aveam televizor și nu exista Internet. Și eram într-un centru universitar cu extraordinare posibilități de lectură: aveam Lectorat Francez, aveam Biblioteca Americană și aveam Biblioteca Centrală Universitară, care era cu totul extraordinară. Niciodată nimeni nu mi-a refuzat o carte la Biblioteca Centrală Universitară. În '89 însă a început să fie rău cu Lectoratul și cu Biblioteca Americană. Cred că Luca Pițu trimitea prin lectoriţele de-acolo diverse scrisori în străinătate, pe la diverse posturi de radio. Lectoratul Francez n-a fost închis. A reușit să continue până în ultima clipă. În schimb, la Lectoratul American lucrurile au luat o altă turnură, iar doi lectori americani au fost expulzați pentru activitate împotriva sistemului. După ultimul lector american expulzat s-a închis lectoratul. Acesta apucase să ne spună că va fi expulzat. A lăsat deschisă fereastra la bibliotecă și ne-a sugerat să venim

noaptea să furăm cărțile. O gașcă de prieteni ai mei, băieți, s-au dus și au luat Orwell și alte cărți, care, după aceea, au circulat ca o bibliotecă privată.

V.A.: Și Securitatea n-a intervenit?

A.M.P.: Era un băiat dintre noi care avea mereu necazuri. Erau două categorii de oameni: oameni care erau mai bine așezați și cărora, la drept vorbind, Securitatea nu prea avea ce să le facă. A mai fost și situația asta ambiguă, oficial, prin revistă luptam pentru un fel de libertate a cuvântului și aveam mereu discuții pe față cu partidul. Dar nu s-a întâmplat niciodată nimic cu adevărat grav. Erau însă printre noi câțiva oameni cu adevărat vulnerabili. Unul nu avea buletin de Iași. Periodic, securiștii îl scoteau cu mașina în afara orașului și îl lăsau pe câmp, de exemplu. Liviu Antonesei, după ce a semnat cu Dan Petrescu scrisoarea în care se vorbea de Ceaușescu în termeni îngrozitori, a fost amenințat – el și ceilalți semnatari – cu bătaia. Sau amenințări la adresa soțiilor. Au trecut prin momente destul de grele și de tensionate. La câteva minute de casa mea – Dan Petrescu stă tot pe-acolo, pe Sărărie, râpa asta a Țicăului de Sus – a fost un atac, într-o seară, contra lui Luca Pițu în timp ce acesta se ducea la Dan Petrescu. Comparat cu Pinochet sau cu alte foste dictaturi, țări în care am fost recent, trebuie spus că sub Ceaușescu represiunea a avut limite. În timpul lui Pinochet, dacă vizitezi muzeul de la Santiago, afli că au fost mii și mii de oameni care au dispărut de-acasă.

V.A.: În Argentina nenumărați disidenți au fost aruncați din avion.

A.M.P.: În timp ce în deceniul opt al lui Ceaușescu, cu excepția cazului foarte notabil al lui Gheorghe Ursu, pe care îl știm cu toții, trebuie înțeles că nu astea erau metodele.

V.A.: Nu trebuie uitați nici cei închiși în spitale de psihiatrie.

A.M.P.: La Poiana Mare. Am auzit. S-a spus că și la noi, la Răducăneni. Dar, drept să vă spun, eu, care am trăit în mediul respectiv, n-am întâlnit pe nimeni internat astfel, deși eram într-un spital de psihiatrie.
La Răducăneni, într-adevăr, sub pretextul activității antisociale erau și astfel de cazuri, de psihiatrie politică. În general, au fost oameni simpli, care aveau probleme cu poliția sau cu alte autorități. Trebuie înțeles că, de fapt, toți bolnavii, în regimul oribil care era la psihiatrie, erau reprimați. Era un regim *à la* Foucault, adică, practic, noi eram în urmă cu o sută de ani în privința asistenței sanitare. Nu din întâmplare am povestit despre pavilioanele alea în care intram cu clanța în buzunar. Vreau să spun că făceam asta la femei. La bărbați, unde a trebuit să intru de câteva ori, era foarte periculos să intri singură. Astea erau pavilioane cu 50 de paturi într-o parte, 50 în alta, legate printr-un culoar, iar supravegherea bolnavilor o făceau doar doi infirmieri. Cu niciun doctor. Infirmierii împingeau în ei, ca să nu ne agreseze când făceam foile de observație... Era un regim medical de o mare sărăcie și brutalitate, care nu știu cât de repede s-a schimbat după '90. N-am văzut însă deloc în spitalul mare nicio urmă de psihiatrie politică. Dar, din nou, poate că exista așa ceva la această secție de la Răducăneni, în care se aflau pacienți internați pentru activități antisociale.
Trebuie înțeles că Securitatea era mult mai subtilă. Securitatea cumpăra oamenii, umbla cu promisiuni, le dădea voie să meargă în străinătate. E destul să citești amintirile lui Adrian Marino sau dosarul lui de la Securitate ca să vezi cu ce se ocupa Securitatea în anii '80. Ei erau obsedați de imaginea lui Ceaușescu în Occident sau, de exemplu, să îl aducă pe Mircea Eliade în țară. Adică, pentru ei, imaginea soților Ceaușescu în Occident era

prioritară. Dacă nu cumva unica! De aceea cred că actele de violență, cum a fost cel la adresa lui Ursu, nu au fost acte de violență planificate de regim, ci urmare a zelului unor brute, care, având o putere extraordinară pe mână, cum aveau toți anchetatorii, nu s-au putut stăpâni și l-au omorât. Asta a fost cauza tragediei. Nu trebuie înțeles cumva că era genul de represiune practicat în timpul stalinismului. Nu mai era așa ceva. Societatea românească nu mai manifesta la vedere ostilitate față de regim, ci, pur și simplu, în foarte multe feluri, coopera cu puterea. Iar ei, securiștii, încurcați în propriile tertipuri și în plasa ambițiilor de a controla tot, strângeau, deseori, mai multe informații decât puteau citi; nu aveau cum să urmărească tot acest puhoi de lume. Asta am văzut, când m-am uitat prin dosarul soțului meu, 20 de ani mai târziu. Au existat lucruri care n-au fost niciodată puse cap la cap de Securitate. De exemplu, ei interceptaseră toate scrisorile lui private cu diverse doamne din Occident cunoscute de el în timpul doctoratului lui de la Oxford, dar le scăpaseră cam jumătate din numărul oamenilor care veniseră la el cu misiune din așa-zisul grup de la Oxford, care transmiteau informații, scrisori la Europa Liberă. Unul dintre ei, negăsindu-i casa, că și spionii ăștia erau destul de nepricepuți, erau intelectuali voluntari, în disperare de cauză, l-a întrebat pe milițianul de la ambasada libiană, vecină, care, din câte ne-am dat noi seama din dosare, n-a raportat niciodată cazul. Se ajunsese într-un așa hal, că toată lumea supraveghea pe toată lumea. Nu erau computere, ca azi. Deci un nume care apărea într-un dosar nu sărea automat în alt dosar. Supravegherea era atunci ca și agricultura: extensivă – supravegheai foarte mult și strângeai puțin. De aceea, numai când cineva se manifesta public era o problemă pentru Securitate. Deseori, ca să n-aibă bătăi de cap, încercau să îi mulțumească pe oameni, să le promită ce voiau ei ca să nu se ajungă la conflicte deschise. Vezi convorbirile

lui Nicolae Breban cu generalul Pleșiță, în care acesta din urmă distribuia favoruri ca să pacifice lumea scriitoricească.

V.A.: Când ați început să credeți că acest regim e pe sfârșite, iar sfârșitul e foarte apropiat?

A.M.P.: Cred că au fost experiențele astea foarte concrete, faptul că vedeam la Izvoru Mureșului cum autoritatea scârțâie. Nu mai era sustenabil regimul, în Dobrogea, la cules de porumb mai eram doar noi, studenții în anul cinci la Medicină, aproape doctori, aveam pacienții mei, pușcăriașii (eram cazați în pușcăria din Nazarcea) și soldații desculți, care nu mai erau „băgați" la ardei, că îi mâncau pe toți. Auzeam apoi de Gorbaciov, de perestroika, de glasnost, de ceea ce se întâmpla în celelalte țări. Iar deși părea că la noi nu se întâmplă nimic, Iașul devenise destul de revoluționar. Mulți prieteni mai mari, de genul Liviu Antonesei, începuseră să semneze – era grupul acela al lui Dan Petrescu – scrisori de protest. Și mi-aduc aminte o scenă petrecută la Medicină, în curte. Secretarul organizației umbla pe acolo, student, cred, foarte bosumflat că fusese certat că nu strânsese cotizația. Nu mai știu dacă era pentru partid sau pentru UTC. Și umbla prin curte și striga la colegi: „Băi, am luat mustrare, plătiți cotizația! Dar plătiți, măi, fraților, cotizația!". Asta trebuie să fi fost în vara lui '89. Și un coleg al meu s-a întors – eram o sută de oameni, nu eram unul, doi – și i-a strigat: „Lasă, măi, amână și tu până la iarnă că poate n-o să mai fie nevoie!". Fără să-i fie frică că o să raporteze cineva din suta aia de oameni. Și Medicina era complet infiltrată. Domnule, n-a raportat nimeni, n-a avut băiatul ăla niciun fel de necaz. Asta era starea de spirit generală, că regimul se duce dracului.

II. Revoluţie sau lovitură de stat?

Părinţii, gardienii copiilor • Iaşul la Revoluţie • Unde au dispărut disidenţii • Iliescu apare/ soarele răsare • A fost sau n-a fost... sau ce-a fost? • Unde fugim de-acasă • Masa rotundă care n-a avut loc • *Opinia studenţească*, cotidianul Revoluţiei • Televiziunea încearcă schimbarea la faţă • Alina vs Iliescu • Cine face curăţenia generală în justiţie

V.A.: În ce loc v-a prins acolo, la Iaşi, Revoluţia?

A.M.P.: Spuneam că la noi era o atmosferă foarte revoluţionară. Am avut o ieşire a studenţilor în februarie '87, după care revista noastră a fost interzisă un an, deşi nu noi i-am scos în stradă pe colegi. Poate spiritul care era în centrul universitar, centrul universitar compact de la Iaşi.

V.A.: Da, Iaşul avea un mare avantaj pentru că eraţi grupaţi cu toţii, spre deosebire de Bucureşti, unde studenţimea era dispersată. Clujul, de asemenea, ca şi Timişoara.

A.M.P.: Bucureştiul, în general, e un oraş greu, că e un oraş mare. Deci studenţii universităţii au încercat să se revolte în '87 pornind de la ceva... s-a închis apa caldă în cămine sau aşa ce... Şi au ieşit să protesteze câteva sute de oameni...

V.A.: Cine era prim-secretar? Nu cumva o femeie era prim-secretar, una care fusese cândva la *Scânteia tineretului*,

pe la Scrisori, Ghițulică? De-o prostie remarcabilă. Nu știu cum a ajuns să fie prim-secretar la Iași. Poate că era moda, inaugurată de Elena-Doamna, a femeilor în funcții importante.

A.M.P.: Ea era la municipiu și era pacienta mea. Rezerva 5. Alcoolism. La județ era altcineva.

V.A.: Vorbim de aceeași persoană. În '65, când am venit la *Scânteia tineretului*, ea era la secția Scrisori. Și după aia a devenit activistă de partid la Vrancea și a ajuns până la urmă la Iași. Ca să vezi ce poate produce incompetența asociată cu prostia: alcoolismul.

A.M.P.: Partidul o obliga să se interneze, să se vindece și se interna repetat la noi, la rezerva 5, care era rezerva pentru ștabi. Și profesorul nu voia să dea ochii cu ea, mă trimitea de fiecare dată, când făcea crize de isterie, să pun stetoscopul pe ea. Eram o stagiară, vă dați seama, aveam 24 de ani. Și mă duceam la doamna Ghițulică. Era ca și cum intrai în groapa leului, muream de frică. Noi n-o puteam refuza la internare. Dar nici n-aveam forța s-o facem să se dezalcoolizeze.

V.A.: Și ce trebuia să-i faceți? Ce medicamentație trebuia să-i dați?

A.M.P.: Ei, păi, există protocoale de dezalcoolizare, dar ce, puteai să i le impui unui secretar de partid? Ea striga la mine; mă vedea în ușă și striga: „Fetițo, să vină profesorul!". „Mă lăsați să vă iau tensiunea?" „Ieși afară!" Ce să mai vorbim! Era foarte simpatic la noi în '89, trebuie spus. Adică erau, pe de o parte, oameni ca doamna Ghițulică și, pe de altă parte, toți disidenții. Țin minte că pe un prieten, de exemplu, după ce a semnat scrisoarea cu Ceaușescu, bineînțeles că l-am internat la noi. Că

era un fel de a-l apăra de Securitate. Deci noi i-am internat pe toți cei care fugeau de Securitate. Și am avut certitudinea că regimul se prăbușește la începutul lui decembrie, când diverși ofițeri de Securitate au început să se interneze la noi în secție. Șeful meu era profesorul Tadeusz Pirozynski. Nu avea faima predecesorului lui, profesorul Brânzei, dar, timpurile fiind cum erau, vă dați seama că era o viață profesională imposibilă. Nu pot să spun că a fost un mare profesor și că m-ar fi învățat foarte multe lucruri. Mă reprima când vedea că citesc diferite chestii în alte limbi, dar nici nu l-am văzut să facă niciun compromis mare. L-am văzut patronând toate astea, că nu puteai să nu le patronezi... vă dați seama, veneau ofițeri de Securitate care se închideau la el, veneau tot felul de oameni, dar, ori de câte ori un disident a avut nevoie de noi, ori de câte ori am avut eu nevoie să ajut vreun coleg, nu refuza. Deci noi eram, din punctul ăsta de vedere, un loc cu totul particular, un teren neutru, în care se întâlnea absolut toată lumea. Și în afara realității revoluționare din oraș, realitate care se dezvolta repede.

Deci studenții au fost înfrânți, ziarul nostru n-a apărut un an; am reapărut în '89, când am apucat să scoatem un număr, l-am tras în tipografie. Era articolul meu cu ancheta sexuală și numărul n-a fost difuzat. L-am luat acasă și l-am difuzat noi, redactorii. Pentru că, după ce a apărut, s-a descoperit, evident, că n-ar fi trebuit să scriem ce am scris în el. Și gata, interzisă difuzarea.

Deci practic, din februarie '87, Iașul a intrat foarte rău în colimator. Și pe urmă, în decembrie 1989, muncitorii de la CUG, unde exista un grup de intelectuali-muncitori, de oameni din cei promovați prin Cântarea României... E interesant să vezi care-s efectele perverse ale regimului. Regimul reușise să creeze un fel de intelectuali populari, ca să le zic așa. Și un grup dintre ei, foarte curajoși, făcuseră un plan de a protesta în public. Au fost toți

arestați pe data de 8 decembrie, când au fost luate ample măsuri de descurajare în oraș: s-au schimbat locurile stațiilor de tramvai din centru, ca să nu se mai adune lumea nici din întâmplare, fiindcă ăla era locul din care muncitorii voiau să pornească protestul. Pe ei i-a găsit începutul Revoluției de la Timișoara în închisoare. Și de aceea n-a început niciun fel de revoluție la Iași. Meritul lor e al lor și după '89 n-au fost nici pe departe recunoscuți și nu li s-a mulțumit cum se cuvenea, deși au fost oameni cu multă demnitate.

V.A.: E vorba de domnul Cassian. În literatura despre Revoluție se pomenește Iașul, prin faptul că s-a proiectat acolo o rebeliune, și a fost trimis, ca s-o reprime, un grup de luptători, chipurile, pentru o Dinamoviadă. Motivul real era tocmai să reprime mișcarea care fusese încurajată prin anunțuri la posturile de radio străine. Apoi e actul curajos de revoltă al grupului format din Dan Petrescu, Liviu Cangeopol, Liviu Antonesei...

A.M.P.: Sunt trei povești, de fapt. Una cu oamenii de la CUG. După părerea mea, mișcarea de cel mai mare pericol pentru regim asta a fost. Mișcarea cu Tacu și cu Cassian Spiridon de la CUG, pentru că ea venea de pe această mare platformă industrială. Ăsta a fost momentul, după părerea mea, cel mai periculos pentru regim și pe ei au reușit să-i înfrângă în decembrie. Pe urmă, Dan Petrescu, Liviu Cangeopol, Liviu Antonesei și câțiva alți prieteni ai lor reprezentau disidența intelectuală, care pornise din redacțiile revistelor *Opinia studențească* și *Dialog* și se radicalizase prin scrisoarea foarte curajoasă pe care au scris-o Dan Petrescu și Liviu Cangeopol. Scrisoarea nu îi era adresată, ca scrisorile protestatarilor din București, șefului Uniunii Scriitorilor, ci direct lui Ceaușescu și în ea îl înjurau. De altfel, Dan Petrescu și Liviu Cangeopol au lansat cartea aia de convorbiri în 1989, care este de cel

mai mare nivel intelectual. Astăzi greu mai găsești pe cineva să aprecieze evenimentele sau să scrie în felul acesta. Nivelul nostru a decăzut foarte mult, mai ales în ultimii zece ani, aș spune. Ei erau la nivel maxim, adică ar fi putut sta de vorbă cu orice intelectual din Est. În fond, toți citeam cartea cu intelectualii a lui Szelényi, pe care după 1989 l-am cunoscut pe când era șeful Catedrei de sociologie de la Yale. De ce, când am părut să avem punctul acela de pornire, din oamenii ăștia ai noștri nu s-a ales nimic, în timp ce intelectualii din Polonia sau din Ungaria au devenit parte integrantă a lumii academice și intelectuale occidentale? Băieții ăștia s-au pierdut. La noi s-a sărit, cred, peste două generații. S-a sărit peste generația lui Mihai Botez, care era un om de calitatea întâi și care are cea mai bună carte empirică despre cum era România în '89, discuții cu românii despre descurcăreala aia... Lumea nu mai știe cine a fost Botez. Ar fi fost, se zice, o încercare a lui Iliescu de a-l aduce prim-ministru ca să ne împace pe noi, cei din opoziție.

V.A.: În mod cert, mi-a confirmat chiar domnul Mihai Botez, în interviul pe care i l-am luat în California, la Los Angeles, unde venise special să mă vadă de la Santa Barbara, unde își avea reședința. Cred că în 1992, toamna. Mi-a spus că nu l-a vrut domnul Coposu, n-a avut încredere în el.

A.M.P.: Exact, exact! Și nu știm, habar n-avem cum ar fi fost cu el ca șef de guvern la începutul tranziției. Din păcate, n-a mai avut parte de o a doua șansă, murind la puțină vreme. După părerea mea, el ar fi fost o figură utilă tranziției...

V.A.: A murit în condiții ciudate. Ocupa funcția de ambasador în SUA. Venise în țară să facă o operație...

A.M.P.: Deci, cel puțin, planul ăsta i-a reușit lui Ceaușescu; a expulzat o parte din oamenii care-i făceau opoziție. Planul ăsta care a început cu Paul Goma și continuat cu alții a fost un plan diabolic; de îndată ce protesta cineva, îi trimitea afară. Deci Botez, fiind dintre oamenii care au fost trimiși afară, când s-a întors, oamenii l-au privit cu neîncredere. Și la fel s-a întâmplat și cu Liviu Cangeopol. El a plecat, de exemplu, în '89.

V.A.: Da, l-am întâlnit și i-am luat un interviu TV în 1990 la New York la redacția săptămânalului *Lumea liberă românească*... Scria editoriale extrem de dure împotriva regimului domnului Iliescu. A venit de curând în țară, foarte nemulțumit de ce întâlnește aici. A scos o carte, n-am văzut-o, dar știu că există. La rândul lui, Dan Petrescu a trecut prin Ministerul Culturii, ca adjunct de ministru, apoi printr-o editură bucureșteană și, din păcate, s-a dat la fund. Cred că a fost și el foarte dezamăgit, nici n-avea cum, e un intelectual de marcă, care altfel proiecta viitorul țării.

A.M.P.: Deci fapt este că s-a pierdut, că acest grup intelectual și de reflecție socială foarte puternic – cum era – a dispărut...

V.A.: Liviu Antonesei a fost, un timp, președinte al Consiliului Județean Iași.

A.M.P.: Da, a fost singurul care a intrat în politică; ei erau toți mai mari ca mine, generația de care eram absolut convinși că va juca un rol după '90. De fapt, nu s-a întâmplat deloc așa.
Iar ieșirea aia studențească spontană a fost a treia poveste de opoziție ieșeană. Deci astea sunt cele trei mari proteste de stradă de la Iași. Studenții și muncitorii, după părerea mea, au reprezentat un pericol real pentru regim,

dar au dispărut. Pe studenți regimul nu i-a reprimat, ci i-a chemat pe părinții studenților și i-a atenționat: „Data viitoare îi dăm afară!". Și părinții au devenit paznicii propriilor copii.

V.A.: Gardienii copiilor lor. Formidabil!

A.M.P.: Exact! Așa a funcționat regimul. În rest, n-a fost absolut nimeni sau aproape nimeni reprimat. Cred că numai o singură persoană a avut de suferit: liderul. Știau ei bine să izoleze liderii și să-i reprime.

V.A.: Cât timp a fost Ion Iliescu prim-secretar la Iași?

A.M.P.: Iliescu a fost prim-secretar la Iași în anii '70, când regimul era mai liberal.

V.A.: Se vorbea cu nostalgie de el sau de perioada lui?

A.M.P.: Da, cum să nu... Cred că am scris în primele mele editoriale din ianuarie '90 și am povestit principala mea amintire despre Iliescu de când eram copil, pionier. Într-o iarnă foarte geroasă, unii dintre profesorii zeloși ne puseseră să-l așteptăm pe tovarășul prim-secretar la ieșirea din Palatul Culturii. Nu mai țin minte ce manifestație era. Și eram în bluzițele alea de nailon, cum purtau pionierii, cu crăvățică la gât. Și era ianuarie, ianuarie moldovenesc, care e țeapăn, și cred că am stat jumătate de oră până când a venit mașina prim-secretarului. Când Iliescu a coborât din mașină – deci asta trebuie că a fost prin '73-'74 –, prima lui reacție a fost extrem de umană și de naturală. A spus: „Ce căutați voi în cămășuțe afară? Fuga înăuntru imediat, că o să răciți aici!". Ăsta era genul de om. Deci amintirile orașului despre el erau foarte bune.

V.A.: Apoi a venit Europa Liberă...

A.M.P.: Și Europa Liberă îl prezentase ca un succesor...

V.A.: Sigur, în orizontul de așteptare al românilor era el.

A.M.P.: Și părinții mei s-au bucurat mai întâi foarte mult că vine Iliescu.

V.A.: Și eu m-am bucurat. Mă rog, când a apărut Iliescu, m-am bucurat, dar după jumătate de oră, când a ținut-o creanga cu idealurile comunismului, mi s-a topit iluzia; trebuia ca regimul comunist, fie și cu față umană, să dispară...

A.M.P.: Nu știu, pentru noi, la *Opinia*, iluzia s-a terminat când iliescienii au transformat Frontul în partid. Deci ziarul, care devenise singurul ziar revoluționar ce apărea în Moldova în zilele alea – primul număr a apărut pe 23 – a ales să fie în opoziție.
Pe 22 decembrie, m-am dus în Institutul de Medicină și am deschis ușa de la secretariat. Era o tăcere mormântală. Securitatea era foarte prezentă la noi, acolo, în facultate, foarte-foarte prezentă. Pe lângă alte probleme, erau nenumărați studenți străini. Toate conflictele astea din Orientul Mijlociu le-am trăit ca student la Medicină. Pentru că era plin de arabi și de israelieni. Și am deschis ușa. Nu era niciun televizor în secretariat, dar evident că lumea știa ce se întâmplă. Nimeni nu mai lucra. Erau mașini de scris deschise, abandonate și toți stăteau țepeni. Cunoșteam bine locul, eram ca la mine acasă, că tatăl meu fusese decan și crescusem pe culoarele Institutului. Am deschis ușa și am spus: „Nu stați aici, înăuntru. Toată lumea să iasă și să se strângă undeva în centrul orașului. Trebuie să se simtă că s-a întâmplat ceva ca lucrurile să nu se mai poată întoarce. Nu stați închiși aici". Nimeni

n-a răspuns. Văzând că secretarele nu se mişcă, am trântit uşa şi-am plecat. Secretara-şefă a fugit după mine – culoarele erau şi ele pustii – şi mi-a atras atenţia că ceea ce fac ar putea dăuna foarte mult carierei tatălui meu. Cu alte cuvinte, acest fel al oamenilor de a fi ţinuţi ostatici continua. Şi ei credeau că va continua, că nu poţi să faci ceva just fără să te gândeşti la consecinţe... Erau toate aceste alibiuri pe care părinţii şi copiii şi le acordau reciproc.

V.A.: Şi după aceea?

A.M.P.: După 8 decembrie şi arestarea celor de la CUG, lotul de la Combinatul de Utilaj Greu Iaşi, în oraş a fost o atmosferă de mare teroare! Iar când s-a auzit că a fugit Ceauşescu, câţiva colegi ai mei de la *Opinia* s-au dus la Radio Iaşi, care fusese închis până atunci.

V.A.: Da, toate staţiile locale fuseseră închise, chipurile din raţiuni de economie. De fapt, din motive de securitate, ca măsură de prevedere împotriva unor ocupări intempestive de către forţe neprecizate.

A.M.P.: Da, nu cred că pentru economii. După părerea noastră, Radio Iaşi a fost închis după revolta studenţilor din '87. Alte teorii spuneau că a fost închis pentru că a trebuit închis cel din Târgu-Mureş, din cauza ungurilor. Şi, ca să nu se spună că l-au închis doar pe cel din maghiarime, le-ar fi închis pe toate. Tehnicienii radioului în ziua respectivă, de 22, s-au adunat la vechiul sediu; nu cred să-i fi chemat cineva. Şi unul dintre şefii noştri de la *Opinia studenţească* s-a dus şi el la radio şi a lansat un apel la toţi foştii redactori ai revistei. Şi în seara aceea, de 22, am scos primul număr. O chestie fără precedent. Şi am tipărit chiar pe hârtia ziarului local al partidului, *Flacăra Iaşului*. Ziariştii de acolo, de la ziarul partidului,

dispăruseră cu toți, se ascunseseră, iar muncitorii de la tipografie, cu multă bunăvoință, ne-au primit și ne-au dat hârtie. Pe ea am început să tipărim și am distribuit ziarul pe gratis, vreo trei-patru zile ca un cotidian.

V.A.: Vă mai amintiți ce era în numărul respectiv? Trei-patru zile a fost un cotidian?

A.M.P.: Exact. A fost un cotidian. Pe gratis. Eu am scris editorialul. Și am ținut editorialul, așa, până prin februarie, câte unul pe zi, ceea ce a fost destul de greu. Nu reușeam să apărem în fiecare zi la aceeași oră. Și se făcea coadă la chioșcuri. Închipuiți-vă nebunia după ziare care era atunci, foamea extraordinară de informație! Biroul nostru de redacție rămăsese tot cu o singură cameră la Casa Tineretului. Deci eu stăteam la biroul meu bătând direct la mașina Consul, luată din ospiciu, editorialul ziarului și vedeam sute de mașini care opreau în marea intersecție din Piața Fundației, în fața Bibliotecii Centrale Universitare. Lumea lăsa mașinile unde se nimerea, nu era țipenie de milițian, și se așeza la coadă, cu răbdare, să ia ziarul, chiar dacă ziarul nici nu plecase la tipografie, fiindcă eu încă scriam la 7 seara editorialul.

V.A.: Bănuiesc că la Iași mai apăreau și alte foi.

A.M.P.: Nu mai apărea nimeni. Numai noi la început, doar din ianuarie au început să apară alții. Ce a apărut întâi nu le-am vândut, le-am dat gratis, până când ne-am dat seama că hârtia se va termina și că, nemaiavând altă hârtie, va trebui să cumpărăm. Așa am intrat în economia capitalistă. Din necesitate, dar, cum se spune, de bunăvoie și nesiliți de nimeni!
Sincer să spun, dacă e ceva ce regret în viață, regret că nu a durat mai mult acea săptămână, când am funcționat în afara capitalismului... Nici nu ne puneam problema

că trebuie să ne plătească cineva. Desigur, scriam din entuziasm. În sfârșit, eram liberi să scriem. Doamne, cât râvniserăm!
Făceam, evident, ordine prin Universitate, pentru că, inițial, ne-am păstrat agenda de revistă studențească. Și umorul. De exemplu, am publicat pe prima pagină liste închipuite de securiști din Universitatea „Alexandru Ioan Cuza". Erau unii să facă infarct, săracii, căutându-se trecuți pe liste. Din păcate nu, n-aveam tabele reale cu securiști. Și, dacă mă gândesc bine azi, nici nu știu dacă era bine să le dăm. Atunci nu gândeam așa. Eram foarte radicali. Studenții, peste tot în universități, îi expulzau pe profesorii care făcuseră lucruri în neregulă, care colaboraseră cu comunismul, care le hărțuiau pe fete. Deci era o nebunie totală. Și noi, evident, eram exponenții acestei nebunii.
Așa a fost începutul nostru de presă liberă. În clipa în care a trebuit să ne luptăm cu obstacolele capitalismului, ne-am despărțit destul de repede în câteva grupuri. Unii au furat. Țin mine și acum ce am trăit când am aflat că unii dintre noi au furat. Am plâns.

V.A.: Ce să fure?

A.M.P.: După ce am început să vindem revista, banii îi puneam la grămadă într-un dulap. Cineva i-a furat. Ne-a chemat Daniel Condurache, șeful nostru, și ne-a spus: „Ăla i-a furat". Eu am refuzat să cred. Deci eram foarte naivi și nepregătiți pentru viață.

V.A.: Bazele corupției sunt baze naturale.

A.M.P.: Asta este. Asta e viața. Până atunci trăiserăm într-o lume cu totul și cu totul specială. Practic, niciodată nu fuseserăm plătiți la *Opinia studențească*. Nici nu ne puneam problema să fim plătiți. Eram studenți. Numai

șeful nostru de la Cultură, Valeriu Gherghel, era plătit ca un fel de instructor să ne păstorească pe noi pe acolo, el, un băiat de mare cultură, era însă de partea noastră, și nu a cenzurii. Cu *Cronica* aveam o relație mai profesională. Făceam recenzii ca student, mai ales la noua școală franceză de istorie, se traducea masiv din Duby, Delumeau, Le Goff în acea perioadă. Eram plătită pentru colaborare. Și acum mai am discuri din alea rusești, de 30 de lei sau de 15 lei, cu totul extraordinare, pe care scriam din ce onorarii mi le-am cumpărat. Mai ales la primele, mai târziu am pierdut evidența. Dar, când ai 18 ani și primești un onorariu de la ziar, scrii pe discuri. Am și acum un Rahmaninov pe care am scris că e luat din onorariu de drept de autor.

V.A.: Dar ne pregăteam de o schimbare reală? Nu cumva și Iliescu, în primul lui discurs televizat, a indus această idee de continuitate când a spus că Ceaușescu „a întinat idealurile comunismului"? Ca și cum idealurile comunismului ar fi trebuit să supraviețuiască Revoluției.

A.M.P.: Eu nu vreau să-i reproșez lui Iliescu ce a spus în acel prim discurs. Iliescu era comunist, fusese comunist toată viața.

V.A.: Și voia să fie gorbaciovist.

A.M.P.: Era clar că primul lui reflex era să spună că el va fi un comunist bun. Însă teoria mea este următoarea: România a pierdut atâția ani în tranziție din cauza faptului că Ceaușescu nu a liberalizat comunismul deloc, nu a încercat a treia cale, ca în Ungaria. Nu că ar fi reușit, ci, dimpotrivă, eșua, dar câștigam timp dacă eșuam cu ele înainte de 1989, ca în Ungaria sau Polonia. Așa, i-a rămas lui Iliescu să le facă după 1989. Am mai pierdut câțiva ani cu ele, până când s-a convins definitiv și

Iliescu că, în realitate, toate acele reforme intermediare nu au făcut decât să crească costurile sociale ale tranziției. Noi am ajuns să avem un coeficient de inegalitate mult mai mare decât țările din Europa Centrală, care au fost mult mai radicale cu privire la reforme. Dar asta a fost: oamenii s-au identificat cu Iliescu și ai lui...

V.A.: Cum ați părăsit medicina?

A.M.P.: La prima ocazie. Mi-am luat mașina de scris, Consul, din mica mea rezervă dintr-unul din pavilioanele de la Socola. La capăt era un loc din ăla, mai mic decât o cameră de bonă, în care încăpea numai o măsuță pe care stătea mașina mea de scris, acolo ținea infirmiera foile de observație. Mi-am luat averea, mașina mea, am pus-o în valijoară, am luat-o din loc și nu m-am mai întors. Cred că era pe la finele lui ianuarie 1990. După ce îmi făcusem gărzile pe decembrie și ianuarie, că fuseseră programate dinainte să vină Revoluția. A trebuit să le fac, că spitalele erau goale de medici. Să fie înțeleasă catastrofa în care trăiam atunci. Foarte mulți medici, cum prindeau ocazia, fugeau în străinătate, fiindcă nu mai era de trăit în România. Și lăsau în urmă un gol pe care nu-l umplea nimeni; fiind clinici universitare, toate posturile erau blocate de doamna Ceaușescu și locurile fugiților rămâneau neocupate. Așa că, pe 25 decembrie 1989, în celebra noapte cu procesul lui Ceaușescu, eu am petrecut-o fiind de gardă de una singură – nici nu aveam voie, ca stagiar – în trei clinici: medicină internă, dermatologie și endocrinologie, unde nu era nimeni grav, deci se presupunea că nu e mare lucru să stai cu bolnavii peste noapte. Și am pierdut un bolnav, că unicul meu tub de oxigen era defect, iar mecanicul dispăruse, după aceea am aflat că a stat toată noaptea în fața unicului televizor din spital, în Triaj, așteptând să se dea celebrul film cu execuția lui Ceaușescu, care tot era amânat din sfert în

sfert de oră. Și, la cum erau vremurile, atunci când am sunat la chirurgie, am făcut greșeala să le spun diagnosticul bolnavului și, fiind grav, au socotit că murea oricum a doua zi, deci nici vorbă să-mi dea vreun tub de oxigen de la ei. Iarăși, zic, lumea trebuie să înțeleagă că așa funcționa atunci asistența medicală. Nu numai că nu aveam medicamentele necesare, ci, dacă pacientul avea o vârstă înaintată, dispozițiile erau de a-l lăsa în plata Domnului... Și la Salvare la fel, dacă se întâmpla cumva să-ți răspundă centrala, dispecera te întreba ce vârstă are pacientul; cantitatea de benzină era limitată și, dacă se nimerea să aibă de ales între unul mai în vârstă și cineva mai tânăr, nu se mai deranjau, ci se dădeau absenți. Cum aveam colegi străini, unul îmi adusese niște medicamente imposibil de găsit la noi. Spre exemplu, aveam fiole de hemisuccinat de cortizon, cu care poți să acționezi dacă se dezvoltă un șoc. Aveam două fiole din alea... E de neconceput că în tot spitalul nostru de sute de paturi nu se găsea așa ceva, un medicament care e indispensabil. Era indispensabil și când eram trimiși toamna la munci agricole, pentru că o viespe dacă pișca pe cineva – sunt oameni care fac șoc anafilactic, trebuia să ai posibilitatea să intervii imediat. Deci, când plecam cu colegii la munci agricole, aveam o fiolă de hemisuccinat ca să pot să fac o intervenție dacă ar fi nevoie. Dar, închipuiți-vă, într-un spital să nu existe așa ceva! Și, acele două fiole pe care le aveam și pe care le luam cu mine în gărzi plecau cu mine la terminarea orarului. Nici prin minte nu-mi trecea să i le las medicului care mă înlocuia. Fiecare dintre noi așa acționa.

Bolnavii însă găsiseră lumânări și, după ce am eșuat cu reanimarea, prelungită absurd la vreo oră timp în care infirmiera se văita cum îi va spune ea fetiței ei că a fost împușcat Ceaușescu, acel om bun care le dăduse apartament, m-am resemnat, salonul era de acum luminat de lumânări și lumea se ruga pașnic. Eu eram singurul element

disonant, nu mă împăcam cu ceea ce ele considerau că e voința lui Dumnezeu, iar eu credeam că e absența mecanicului.

V.A.: Nici acum nu înțeleg. Eram în noaptea aia acolo, în studioul pe care, până atunci, cei de la știri puseseră embargo pentru cei din afara cercului lor, și nu am înțeles nici atunci, nu înțeleg nici acum de ce tot amânau să arate acest film; scuzele/motivele repetate erau puerile.

A.M.P.: Eu sunt convinsă că a fost o strategie la mijloc. A fost o mare dispută în cercul puterii constituite atunci sau cu mult mai devreme. În primul rând, au montat filmul. Nu l-au mai dat integral, i-au tăiat câteva secvențe, au tăiat alea mai groaznice, finale, până s-au hotărât să-l dea. A doua zi de dimineață, după raportul de gardă, în care am povestit ce mi s-a întâmplat, toată lumea mi-a zis: „Hei, e primul tău bolnav care moare! Las' că nu-i nimic! N-o să-ți mai pese pe la al cincizecilea. Asta e viața, când ești doctor". La 7 jumătate, când am ieșit de la raportul de gardă, le-am zis că am plecat și nu mă mai întorc niciodată, că nu vreau să depindă viața altor oameni de mine în situații pe care eu nu le pot controla.

V.A.: Dar de fapt ce a fost atunci? Credeți că mai este relevant acum dacă a fost „revoluție" sau „lovitură de stat"? Eu am un răspuns, dar vreau să-l aflu pe al dumneavoastră. Ce răspuns aveți?

A.M.P.: Eu fiind om de știință, la mine metodologia prin care ajungi la răspuns riscă să fie mai importantă decât răspunsul. Chiar din relatarea asta ieșeană a mea, de exemplu, lucrurile par să stea mai bine decât au stat în realitate. Deci noi, la Iași, aveam mai multe grupuri aflate în fermentație revoluționară, care cooperau între ele,

vorbeau și ar fi putut să fie un fel de elită alternativă, dar n-au fost. Eu, în timpul Revoluției, mi-am petrecut două-trei nopți în sediul fostului Comitet Județean de Partid. În acele câteva nopți i-am văzut pe toți nomenclaturiștii care erau mai-marii industriei. Și ei s-au constituit într-un grup de putere, de față cu foștii protestatari de la CUG. Erau decizii de luat. Ca să vină salariile în continuare, de exemplu... Exista o mare frică de ceea ce se întâmpla și o extraordinară frică de vid. Lumea nu se gândea cum să triumfe idealurile Revoluției, lumea se gândea cum să nu se blocheze viața de zi cu zi a orașului. Unii chiar se temeau că fără Ceaușescu nu avea cum să fie asigurată viața curentă a orașului. Din aceste grupuri de putere nu făcea parte niciunul din disidenții menționați, absolut nimeni. S-a format un grup local din niște oameni care intraseră primii în sediu și care, bănuiesc, erau trimiși să fie primii. Nu este lipsit de importanță faptul că, după ce s-a deschis Radioul, nu numai noi l-am folosit să ne chemăm oamenii la *Opinia studențească*, să scoatem cotidianul local, ci a venit și șeful Securității. Colonelul Ciurlău a fost printre primii care au ajuns acolo. Și care a spus că și Securitatea e de partea Revoluției și face apel să nu se treacă la niciun fel de violențe. A binecuvântat întreaga schimbare; acum el face parte dintre puținii oameni condamnați pentru poliție politică. La proces s-a apărat foarte elocvent, încercând să demonstreze că datorită lor, securiștilor, în Iași nu s-a tras niciun foc de armă.

Deci, sincer să vă spun, nu știu care este adevărul. E un net câștig faptul că nu s-a tras și că nu s-a întâmplat absolut nimic rău acolo. Dar cred că în liniștea asta ei au apucat să ardă cel puțin niște dosare compromițătoare. Apoi lumea a dat buzna, s-a dus și a devalizat clădirea, a scos hârtiile... Tot atunci i s-a făcut o invitație, dacă nu mă înșel, lui Alexandru Zub, istoric local care fusese deținut politic în studenție, după mișcările

studenţeşti din '56. În anii '80, el fusese mult mai puţin activ decât grupul Dan Petrescu – Luca Piţu. Deci l-au invitat în mod repetat să fie preşedintele acelui organism care se numea CPUN Iaşi, organ care apoi, după iniţiativa domnului Iliescu de la Bucureşti, s-a reprodus în toată ţara.

V.A.: Era profesor universitar atunci sau doar cercetător?

A.M.P.: Era cercetător la Institutul „Xenopol". A refuzat. E un om ca un sfinx. N-a spus motive, n-a spus nimic, a spus doar „nu". Dar trebuie spus clar că nu i s-a adresat această invitaţie unui Dan Petrescu sau lui Liviu Antonesei sau altcuiva din prietenii noştri. Să zicem că unii din ei au fost foarte zdruncinaţi la Revoluţie. Trebuie să înţelegeţi că oamenii au pierdut frâiele psihic în nebunia aia. Eu n-am dormit aproape două săptămâni scoţând ziare şi, în timpul ăsta, mi-am ţinut gărzile de la clinică.

V.A.: Cum aţi caracteriza, ca psihiatru, starea generală de atunci? Era un soi de isterie? Ce era?

A.M.P.: Era un fel de hiperexcitare. Eram toţi absolut hiperexcitaţi. Nu aveam nevoie nici de odihnă, nici să facem ceva; agitaţia conta. Dar nebunia continua să fie îngrozitoare, nu-i găseam leacul. Şi totul a culminat în noaptea aceea cu execuţia lui Ceauşescu.

V.A.: Cum aţi plecat de la Iaşi?

A.M.P.: Cred că întotdeauna am vrut să plec, natura mea e aventuroasă. În timp ce colegii mei rezidenţi visau, în lungile noastre nopţi de gardă, să rămână în Iaşi şi să nu ajungă la ţară, că era acea obsesie, eu mă gândeam: „Dar eu ce-mi doresc?" Eu nu ştiam cum să scap din Iaşi. Deci să rămân în Iaşi, după rezidenţiat, unde fusesem

dintotdeauna, mi se părea un ideal absurd. Și cum s-a întâmplat de-am plecat? Când eram redactor-șef adjunct la *Opinia studențească*, vreo câteva texte ale mele au fost reluate în revista 22 și au avut un mare impact. În toamnă s-a făcut un sondaj și eram unul din cei mai populari autori, deși nu știa nimeni, în București, cum arăt. Și așa ajunsese, să am foarte mulți cititori. Când zic foarte mulți, gândiți-vă că revista avea peste 100.000 tiraj în toamnă.

V.A.: Iar voi aveați și un corespondent la București. Doina Băeșu o cheamă pe domnișoara aceea drăguță?

A.M.P.: Dorina. Exact, v-am trimis-o dumneavoastră, v-am infiltrat-o pe Dorina. Noi aveam niște ziariști tineri foarte drăguți.

V.A.: Ea era ieșeancă sau era o corespondentă a voastră din București?

A.M.P.: Era o copilă din Moldova, de la școala de presă a *Opiniei*.

V.A.: Ce s-a întâmplat cu ea?

A.M.P.: S-a măritat cu Horia Rusu și este văduva lui Horia Rusu, săraca! A avut mare ghinion.

V.A.: A dispărut din presă și era o fată foarte bună.

A.M.P.: Din presă a dispărut. A mai fost o vreme pe la liberali. Era foarte talentată. Este, că nu știu ce face.

V.A.: Și bătăioasă! Deși era o persoană foarte fragilă.

A.M.P.: Da, era! Noi am avut multe fete din astea foarte tinere la școala de presă, dar bune erau ea, Anca Comoți,

care ieşise în februarie '87 pe stradă şi şi-a scris primele amintiri începând din '90. Ele erau de la şcoala noastră de presă. Anca a făcut pereche cu frate-meu după aceea. Şi Dorina cu Horia Rusu. Noi aveam şcoală de presă. *Opinia* avea un stil de a face ziar. Acest stil era standardizat şi îl putea preda oricine ar fi lucrat la ziar un an. Ar fi cunoscut stilul, de la documentare până la punerea în pagină. Era un stil foarte puternic. Şi această şcoală de presă a continuat şi după ce m-am mutat la revista 22, la invitaţia lui Stelian Tănase, care era redactor-şef.

Dar nu m-am grăbit să mă mut. Nu aveam unde să stau în Bucureşti. Le-am pus condiţia să-mi ofere o casă. Şi acest lucru s-a întâmplat într-un fel destul de neortodox. Din câte îmi amintesc, Tănase şi cu Sorin Roşca Stănescu l-au prins noaptea pe primarul provizoriu, care era dubios rău, într-un loc în care n-avea ce căuta şi cu nişte securişti – nu mă întrebaţi ce căutau ei acolo... Amândoi voiau să aducă ziarişti din ţară în Bucureşti şi l-au prins la înghesuială şi i-au zis: „Ne trebuie nu ştiu câte case". Şi el a livrat casele. Şi mă trezesc că mă sună Stelian Tănase şi-mi zice: „Am căpătat casă. Hai, vino!". Aşa m-am mutat, însă vederile mele şi vederile unor oameni din Grupul pentru Dialog Social nu coincideau deloc. Să nu uităm că ei se aşteptaseră să câştige alegerile pe liste proprii. Şi GDS-ul era foarte infiltrat. Unii îl tratau ca pe un fel de club. Şi ţin minte că a fost o rezistenţă extraordinară când am vrut să facem o testare. Eu aveam un caracter foarte empiric pentru că veneam din zonă ştiinţifică. Şi am zis: „Trebuie să facem nişte cercetări. Vedem ce vrea lumea, să nu se mai repete situaţia de la alegerile din '90". Când lista noastră nu trecuse pragul. Ideea aceasta n-a prea fost bine îmbrăţişată. Pe urmă a fost un scandal absolut îngrozitor între Stelian Tănase şi alţi oameni de acolo, în care, întrucât eu fusesem adusă de el, fără să vreau, am fost considerată ca

fiind de partea lui, deși oameni din tabăra cealaltă, ca Gabriel Liiceanu sau Andrei Pippidi, mă prețuiau mult.

V.A.: Dar el a condus foarte bine publicația cât a fost redactor-șef. Cred că vreun an de zile. A rămas perioada de glorie a revistei.

A.M.P.: Da, el a ținut revista sus, în top. Scandalurile acestea erau de o meschinărie totală. Dacă îi întrebați azi pe oameni aceia de la ce li s-a tras, nu știu dacă-și mai aduc aminte. Atât de meschine erau. Astă-toamnă, când am ieșit pe stradă, venind în weekend acasă, din Berlin, unde locuiesc acum, la manifestațiile cu Roșia Montană, la una dintre ele i-am văzut de la distanță, în aceeași seară, dar în locuri diferite, pe Stelian Tănase mărșăluind într-o parte și pe Gabriela Adameșteanu mărșăluind în altă parte. Și ei fac parte dintre puținii oameni din Piața Universității pe care i-am văzut și la Roșia Montană. Și îmi amintesc conflictul monstruos dintre ei din '91-'92-'93! Îmi amintesc niște imagini cu Gabriela la Televiziune spunând că trebuie dați afară din PAC ăștia ai lui Stelian Tănase ș.a.m.d. Nu știu cum se poate ajunge la un conflict de o intensitate atât de mare între oameni care pot să aibă stiluri diferite, dar care, per total, erau contra lui Iliescu, gândeau la fel.

V.A.: Și noi, la SOTI, am avut probleme cu ei. În momentul în care eram pregătiți să dăm drumul postului, au vrut să pună ghedesiștii mâna pe post. Și asta după ce noi, cei de la Asociația Ziariștilor Români, ne bătuserăm pentru acest proiect. Era o cauză preluată din Piața Universității; ultima revendicare a greviștilor foamei din Piață era o televiziune independentă.

A.M.P.: Păi, aceasta este cealaltă poveste a tranziției noastre, pe care lumea n-o știe și pe care nici n-o să pierdem

vremea s-o spunem. Dar trebuie să spunem totuşi cât de importantă a fost şi cât de mult ne-au scăzut eficienţa acest gen de bisericuţe, de gelozii, de invidii, de conflicte iraţionale...

V.A.: ...de grupuri din astea de adulaţie reciprocă.

A.M.P.: ...au distrus această nenorocită de opoziţie anticomunistă şi cât de greu ne-a fost pentru că au trebuit să se rupă pe rând GDS, Alianţa Civică, Partidul Alianţei Civice... Nimic din ce am făcut noi n-a putut să stea într-o bucată. Şi oamenii nu au fost niciodată capabili să coopereze şi să negocieze, să fie solidari. Ce, în 1998, când eram la televiziune, iar comisia parlamentară, care ne investiga, era condusă de Partidul România Mare, Andrei Cornea scria în editorialele lui din 22 că nu suntem destul de *politically correct* faţă de populaţia roma; se ocupa să ne prindă între două focuri, şi nu pentru că ar fi crezut în corectitudinea politică; că ani de zile după aceea s-au luptat cu ea.
Eu am avut la GDS conflicte foarte mari legate şi de cum vedem libertatea presei. În aceste conflicte eu n-am făcut niciodată vreun compromis. Şi acolo a fost primul loc în care mi s-a spus că, în fond, nu trebuie să spunem tot adevărul, că unele lucruri le dăm în revistă, alte lucruri nu le dăm şi că acest proces nu trebuie să fie transparent. Asta ,era linia lui Gabriel Andreescu pe vremea aceea. Această segregaţie a adevărului e foarte departe de vederile mele. Şi cine mi-a luat partea? Mi-au luat partea Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca, pe care nu-i cunoscusem încă. Însă acestea erau deja conflicte de fond, de principii. Pe lângă ele erau conflicte generate de invidie, că, sigur, am trezit foarte multe invidii. Gândiţi-vă că eram o puştoaică care a venit de nu ştiu unde şi de pe o zi pe alta ajunsese cel mai citit autor din revistă. Dar, finalmente, nu asta ne-a separat, ci ne-au separat diferenţele

de idei. Eu, de exemplu, am fost de părere, de la bun început, că trebuie să-ți permiți să fii critic și cu opoziția dacă vrei să o ajuți să devină competitivă. Am considerat din prima că noi am pierdut atât de rău – că am fi pierdut oricum în 1990! – din cauza unor inadecvări ale noastre.

Am plecat de la 22... Când? Când l-am cunoscut pe Mircea Druc, la Chișinău, eram la 22. Deci în vara lui 1991. Dar la lovitura de stat de la Moscova, când am plecat în Moldova de peste Prut, deja mă hotărâsem că nu mă întorc. Eram într-o mică vacanță la Iași. Acolo m-a sunat CNN-ul, da, aveau numele meu din întâmplare. Iar după aceea am primit o ofertă de la *Le Monde*, să creăm un birou al lor la București. A fost o ofertă de maximă independență, care mi-a permis să nu mai am nevoie să mă poziționez în raport cu presa română. După câteva luni, care mi-au servit foarte mult, pentru că am văzut cum funcționează presa occidentală, am făcut transmisiile mele, am primit o propunere de la Cornel Nistorescu să conduc *Expresul*, unde – nu mai țin minte exact de ce – el se despărțea de Ilie Șerbănescu, precedentul redactor-șef. *Expresul* era un săptămânal de investigații destul de puternic.

V.A.: Am scris și eu acolo.

A.M.P.: Ei la un moment dat au fondat *Expres magazin*. După aceea, Cristoiu a fondat *Evenimentul zilei*. Dar ziarul inițial al trustului fusese *Expres*, care era un ziar integral politic, deloc tabloid. Iar eu și Nistorescu am fost de acord să-i păstrăm această linie. L-am condus până am plecat la Harvard, în toamna anului 1994.

V.A.: Trebuie să spun că în momentele acelea eram supărat pe dumneavoastră, considerând periculoasă obiectivitatea în confruntarea politică, acum însă vă înțeleg mai bine. Ați avut dreptate. Îmi amintesc de o discuție pe

care am avut-o într-o seară plecând de la o ședință a Alianței Civice – eram în mașină cu domnul Manolescu – și am căzut amândoi de acord că orice s-ar întâmpla între noi să fie dat deoparte, măcar până ajungem în ziua în care vom vedea că această opoziție va fi la putere. Iar apoi fiecare să-și vadă de drumul lui. Mi se părea atât de îndepărtată ziua aceea! Nu era puțin lucru să vezi funcționând și la noi pendulul electoral. Pentru asta era obligatoriu un *gentlemen's agreement*.

A.M.P.: Aceasta era o atitudine foarte constructivă, dar care nu se respecta. Aduceți-vă aminte ce a fost între Nicolae Manolescu și Emil Constantinescu.

V.A.: Acum, recitind editorialele dumneavoastră, îmi dau seama că v-ați trezit cu câteva minute înaintea noastră.

A.M.P.: Să ne întoarcem la povestea cu domnul Zub. Și cine era pregătit să ia puterea la Iași. O definiție a revoluției, care mie îmi place foarte mult, dată de Alexis de Tocqueville, spune că o revoluție este desăvârșită în momentul în care elita veche pierde puterea și e înlocuită de una nouă. Pe acest criteriu putem zice că a început o revoluție în 1989, că au fost unii care au pierdut puterea, însă nu toți. Oamenii ăia pe care i-am văzut eu în jurul mesei, nomenclatura industrială, ca să-i spun așa, la Iași, au rămas și, ani de zile, au condus apoi companiile de stat și au dat șefii de consiliu județean.

V.A.: Le-au căpușat. Și așa au ajuns mari oameni de afaceri ale căror nume le găsești nu doar pe diplomele de revoluționari, ci și în topurile pe care le fac, periodic, ziarele.

A.M.P.: Exact. Și gândiți-vă că suntem în 2014. Și astăzi reforma companiilor de stat rămâne una din problemele

nerezolvate din România. Datoriile lor sunt un simptom al acestei revoluții neîncheiate. Statul plătește lipsa lor de profitabilitate de teama costurilor sociale sau din complicitate și asta le creează o rentă de stat celor care pradă. Dar nu e numai furt individual, ci asta a fost strategia generală de a menține puterea, transferând avutul statului în avut privat nu pe calea transparentă, bună doar de discutat la televiziuni, ci pe cea netransparentă. Și Ion Iliescu nu e doar cel care a definit capitalismul de cumetrie, ci cel care l-a patronat.

V.A.: Cei care conduceau întreprinderi sau cei ce lucrașeră în comerțul exterior aveau să privatizeze relațiile pe care le aveau întreprinderile la care fuseseră angajați. Mulți dintre ei, securiști sub acoperire.

A.M.P.: Cazul Dan Voiculescu. Sau toți gestionarii, toți acești mici oameni cu capital creat de penuria din regimul comunist, care aveau în mână rețelele de aprovizionare; economia neagră le crease capital în socialism. Economia asta de privațiuni din comunism a născut o pătură privilegiată din faptul că toată lumea dădea bacșiș ca să aibă acces la bunuri. Toți beneficiarii căpătuiți în urma penuriei din comerțul socialist au fost, din start, privilegiații începutului de capitalism, singurii care aveau capital de investit. Procesul a fost foarte bine instrumentat de către domnul Iliescu, de domnul Brucan și ai lor în momentul în care au transformat acest amestec spontan de oameni, care invadaseră pur și simplu clădirile autorităților în 22 decembrie și care nu erau întâmplător acolo... Mă rog, ei au încercat să se legitimeze, i-au numit, în CPUN, fără să-i întrebe dacă vor, pe Doina Cornea, Ana Blandiana, pe Gabi Andreescu și pe Andrei Pleșu, cred.

V.A.: Pe Caramitru, Pleșu, Mircea Dinescu.

A.M.P.: Doina Cornea şi Zub au refuzat; au înţeles de la început ce urmează. Era acelaşi mecanism. Peste tot au încercat să invite şi oameni care aveau un trecut de opozanţi ai regimului, ca să dea înscenării o spoială de legitimitate revoluţionară. Au urmat Blandiana şi ceilalţi. Întrebarea mea este următoarea: cine a înclinat, în fond, balanţa în zilele respective? Că este clar că elită alternativă nu exista, deci nu avea cine să-i ia locul lui Iliescu. Nu era nimeni altcineva în acel moment de care armata să fi ascultat.

V.A.: În primul rând, Iliescu a fost pregătit foarte bine şi de posturile în limba română din străinătate. În orizontul de aşteptare al românilor, care erau interesaţi de o schimbare, se afla Iliescu. În al doilea rând, vorbind de o revoluţie, se cădea ca măcar nomenclatura comunistă să se dea înapoi de la ocuparea fotoliilor rămase libere după fuga soţilor Ceauşescu. În ce mă priveşte, aşa am înţeles că e logic să fie. Ştiu că după ora 12, după ce elicopterul s-a înălţat de pe Comitetul Central, am plecat din Televiziune, intersectându-mă pe Calea Dorobanţi cu un alai cocoţat pe un TAB ce venea spre Televiziune. După ce m-am bucurat cu soţia – fiul era plecat în vacanţă – că şandramaua s-a prăbuşit, am anunţat-o că am terminat cu televiziunea; era firesc, făcusem parte din sistemul comunist de propagandă – nu mai aveam ce să caut în meseria asta. Când l-am văzut pe domnul Iliescu pe micul ecran, m-am bucurat, dar prezenţa lui n-avea darul să mă fac să-mi schimb hotărârea. Abia când a spus că Ceauşescu a întinat idealurile comunismului, atunci am înţeles că n-am voie să mă dau deoparte; întreaga mea biografie fusese viciată de dictatură, muriseră atâţia oameni nevinovaţi ca regimul comunist să supravieţuiască! M-am întors imediat în Televiziune, iar locul meu era deja hotărât: lângă cei care cereau lichidarea comunismului. Încă din prima zi aveam să văd în Iliescu nu omul care

aduce guvernarea democratică, ci, vorba unui slogan care avea să apară după câteva zile: Iliescu pentru noi/ este Ceaușescu doi!

A.M.P.: Să uităm că el i-a invitat pe ruși să intre în zilele acelea marcate de terorism, fără teroriști, și că rușii l-au refuzat?

V.A.: El neagă în continuare acel apel. Nu-i citesc cărțile; scrie extrem de abundent și tot încearcă să-și aranjeze posteritatea.

A.M.P.: Bine, dar există acel film... Să ne înțelegem, eu nu pretind că scopul lui final era să fim ocupați de ruși. Chiar cred că în acel moment avea nevoie de ajutor. Eu nu l-am bănuit pe Iliescu de ce-i mai rău, nu l-am bănuit niciodată că el a fost în spatele teroriștilor care au tras în noi, deși a circulat ipoteza asta.

V.A.: Dar el s-a folosit de prezența lor.

A.M.P.: Evident. De aceea aș zice așa: important nu e cum a ajuns Iliescu în vârf, că avea toate datele. Important e de ce a rămas acolo. Că la o revoluție totul se poate da peste cap rapid. Și răspunsul e destul de cert: pentru că a avut sprijinul armatei. Dacă a existat o lovitură de stat, armata a dat-o. Armata s-a degajat de conducerea de până atunci, a Partidului și a Securității, și a trecut pe locul întâi, a devenit un actor autonom, prima putere în stat. Evident că armata a făcut acest lucru și pentru că a existat o înțelegere între Stănculescu și Iliescu.

V.A.: Stănculescu a declarat, de câte ori a avut ocazia, că i-a predat puterea lui Iliescu. Chiar și într-un interviu acordat mie mi-a spus că după atâtea dictaturi era insuportabil pentru acest popor să mai ai parte de încă una, militară.

A.M.P.: De asta e așa de ambiguă condamnarea lui Stănculescu. Sigur că armata a tras la Timișoara, unde era și Stănculescu, dar generalii, cu Stănculescu în frunte, sunt și cei care au dat o lovitură de stat contra lui Ceaușescu. Poate n-ar fi avut curajul, pentru că nu știau ce urmează, dacă nu era Iliescu să se înțeleagă cu ei. Acest lucru arată că nu se puteau înlănțui lucrurile altfel decât s-au înlănțuit. Iar pentru mine este clar că rezistența care a fost a fost a Securității, și nu a altcuiva. O rezistență, care l-a ajutat pe Iliescu să golească strada și să scape astfel de mulțimea care o ocupa și de întrebările ei incomode, dar nu cred că el a organizat-o, doar a profitat. Pe urmă, au venit cu marea lor găselniță, aceea de a transforma în partid structura aceea – Frontul Salvării Naționale –, masa de aventurieri, securiști și nomenclaturiști mai de mâna a doua emanați din Revoluție, care ocupaseră deja fotoliile de putere de peste tot.

V.A.: Creierul acestor machiaverlâcuri a fost Brucan.

A.M.P.: Așa este, Brucan a fost cel mai inteligent dintre ei. Cel mai de inventiv dintre ei, dar nu și cel mai lipsit de scrupule. Totuși, să nu uităm a fost primul care a spus că trebuie să existe pluralism.

V.A.: El a promovat Grupul pentru Dialog Social, oferindu-i și sediul pe care-l ocupă și acum, după un sfert de secol. Nu zic că a făcut un lucru rău, dimpotrivă. Dar inițial venise cu ideea aia gorbaciovistă, dacă nu cumva, la origini, menșevică, de a menține partidul unic, dar cu dreptul de funcționare a unor grupuri de dezbateri. Mai târziu, nu doar a admis, ci chiar a încurajat existența unei opoziții. A mai amețit-o un pic, dar nu după multă vreme, după nașirea Frontului Salvării Naționale, a părăsit sau a fost obligat să iasă din Front. Mi-amintesc ce caraghios era Tovarășul Take – *nome de guerre*, de ilegalist

comunist –, când intra în marea sală de conferințe de la Intercontinental. Scund și cam rotofei, cu tenișI în picioare și cu cască metalică pe cap, gardat, de patru haidamaci cu kalașnikovuri, pășea eroic, țanțoș, de parcă tocmai venea de pe front, la conferința de presă cu jurnaliștii români și străini; era purtătorul de cuvânt al FSN-ului. Dacă n-ar fi murit atâția oameni nevinovați, zău că am fi crezut că suntem la un bal mascat. O tragicomedie, la urma urmei; cei de la Televiziune, cu maiorul Lupoi înarmat până-n dinți, se vedeau distribuiți în piesa stalinistă *Tragedia optimistă*, iar Brucan al nostru juca în travesti în basmul azer *Ali Baba și cei patruzeci de hoți*. Apoi a lăsat Revoluția baltă și a devenit un bun și substanțial comentator politic. Lui îi datorăm și vorba aia care ne-a făcut să-l urâm atât de mult: *stupid people*. Și prevestirea că nu ne vom vindeca de prostie cel puțin 20 de ani. Al naibii prezicător!

A.M.P.: Da. Și apoi a devenit un critic și un opozant. Să zicem că a fost o lovitură de stat a armatei cu rezultatul pe care îl știm. Dar, în același timp, a fost o mare mișcare populară, o mare rebeliune populară, care nu era conștientă de aceste aranjamente din culise. Și această mare rebeliune populară a născut nevoia spontană de legitimitate care a instaurat, de fapt, democrația românească. Din asta s-a născut, datorită acestor oameni care au ieșit în stradă și l-au obligat pe Ceaușescu să iasă din Istorie a început tranziția românească spre democrație.

V.A.: Citind niște memorii – cu foarte multe croșete – ale lui Gorbaciov despre întâlnirea pe care a avut-o cu Bush senior la Malta, la un moment dat, președintele i se adresează secretarului general: „Dumneavoastră cunoașteți bine estul Europei și deci dumneavoastră trebuie să acționați acolo", adică aveți mână liberă. Americanii, ca de obicei vedeau răsăritul Europei cam în ceață.

A.M.P.: Exact. Şi nici nu prea erau interesaţi de chestia asta cu România. Să nu uităm că şi de Gaulle i-a spus lui Ceauşescu, când era la Bucureşti, tot o trăsnaie, cum că îl înţelege, pentru că şi el are opoziţie la Paris.

V.A.: Aici e clar că ruşii au avut mână liberă. Nu ştiu în ce măsură s-au şi folosit de ea. Nu ştiu cât adevăr este în toată povestea care acreditează prezenţa în preajma răsturnării lui Ceauşescu a mii de turişti sovietici deghizaţi, ce s-au perindat în zilele alea prin România. Eu nu cred asta. Ceea ce ştiu cu certitudine e că, înainte ca Ceauşeştii să fie executaţi, a venit în redacţia de la Televiziune, unde mă întorsesem deja – eram un soi de şef ales de colegii care mai erau prezenţi –, un tânăr *ciolovek*, care zicea că e de la ambasada din Kiseleff, Ambasada URSS, şi voia să afle în ce ape ne scăldăm. N-am avut ce să-i spun; cred că nici eu nu ştiam încotro merg lucrurile, mai ales că de jur împrejurul instituţiei se împuşca din cele mai neaşteptate locuri. N-aveam să mă mai întâlnesc vreodată cu el. Nu cred în prezenţa turiştilor sovietici cu atât mai mult cu cât informaţiile vin din partea foştilor securişti. Ei vor să ţină treaz acest pericol...

A.M.P.: Pentru a dovedi ce? Că Securitatea era cea patriotică şi – ce să vezi? – revoluţionarii au fost o masă de manevră? Să nu uităm că ei au început prin a spune că la Timişoara au tras arabii. Nu ţineţi minte că asta difuza Televiziunea? Abia în 96, când am venit noi în Televiziune, i-am dat afară pe ăia care au spus că au fost arabi la Timişoara, şi nu demonstranţi. Eu nu cred în chestia cu turiştii kaghebişti. În fond, adevărul cel mai clar provine din convorbirea aia dintre generalul Guşă şi Iliescu, care a fost reprodusă – e filmată –, în care ruşii, cărora li se telefonează, refuză să intre în ţară. Şi noi trebuie să vedem ce au făcut ruşii în 1990. Există materiale academice destul de importante care arată că planul lui

Gorbaciov era să iasă din Europa de Est. Dar, adevărat este că din țările baltice nu a vrut să iasă și nici din Moldova. Rușii ieșiseră din România cu 30 și ceva de ani înainte. N-aveau de ce să mai revină. Ca să nu mai vorbim de faptul că ei subvenționau din greu țările CAER. Deși erau în faliment, subvenționau niște țări la rândul lor falite. Lumea uită că Polonia, de exemplu, era în faliment internațional complet. E adevărat că Moscova nu și-a închipuit atunci că țările astea vor să intre – și chiar vor reușI – în NATO. Au crezut că se vor face niște regimuri prietenoase, care nu vor mai trebui susținute material, și au „scurtat frontul", cum se spune în limbaj militar. Asta încerca Gorbaciov să facă. N-a vrut să intre la noi, pentru că, dacă voia, putea să facă un veritabil galop de sănătate, cum se spune.

V.A.: Aceeași teorie o avea și Soljenițîn. Zicea că Rusia ar trebui să se debaraseze de toate regiunile neruse, populate de străini – majoritatea sunt în Caucaz, dar și în Siberia – și să se concentreze pe dezvoltarea și modernizarea Federației Ruse. Nu le-a plăcut această teorie responsabililor de la Kremlin. Ciudat e că nici occidentalii n-au apreciat teoria lui Soljenițîn, considerându-l naționalist. Chiar încetase să mai fie un erou pentru lumea liberă.

A.M.P.: Ce frumos ar fi! Numai că Rusia nu a avut niciodată un model de dezvoltare care să nu fie neimperialist.

V.A.: Tendința imperială rusească e acaparatoare, și nu de dezvoltare.

A.M.P.: Asta e problema. Când o să rezolve asta, vor fi într-adevăr o mare națiune. Dar deocamdată rămân doar cu potențialul.

V.A.: În orice caz, chiar dacă Moscova nu s-a amestecat direct în Revoluția Română, este foarte important de subliniat că Iliescu era magnetizat de ce se întâmplă la Moscova. Nu găsea care era noul centru de putere de acolo. Gorbaciov? KGB-ul? Armata? De-asta, confuz, a și încercat să încheie un tratat de prietenie cu Moscova. Am fost singurii care am făcut așa ceva.

A.M.P.: Lui îi era frică. Asta poate e din patriotism. Îi era frică de o intervenție. Asta arăta că el nu mai percepea bine ce se întâmpla în jurul lui.

V.A.: Încă de când era ministru al Tineretului, Iliescu spunea că viitorul Moldovei de dincoace de Prut este înglobarea ei în Republica Socialistă Sovietică Moldovenească. Asta la începutul anilor '70. Se pronunțase astfel într-un cerc intim de la UTC, în care se afla și un fost coleg al meu de la ziar, care, după Revoluție, a devenit consilierul lui.

A.M.P.: Eu i-aș fi trecut cu vederea multe din aceste lucruri din trecut lui Iliescu, pentru că, la drept vorbind, după ce am văzut destule în viață, prefer oamenii care au evoluat, oamenii care au plecat de undeva și s-au convins singuri, gândind cu capul lor, că respectiva cale nu este practicabilă. Eu știu tot felul de foști comuniști care sunt niște oameni foarte rezonabili. De la Bârlădeanu, care ne-a luat partea când au venit minerii...

V.A.: Bârlădeanu, în tinerețea lui, când era asistent universitar la Iași, a fost național-țărănist, creștin-democrat deci.

A.M.P.: Nu știam că a fost creștin-democrat.

V.A.: În cartea de convorbiri cu domnul Coposu publicată în 1992, îi spuneam la un moment dat domnului Coposu, așa mai în glumă, că în anii '30 PNȚ-ul era un

fel de pepinieră de cadre a PCR-ului. A început să râdă. Nu a fost numai el. A mai fost și Victor Dușa, de exemplu, pe care l-am cunoscut după marginalizarea lui de către Dej, care avea să fie primul prefect comunist al Constanței. Acesta, înainte de a fi comunist, fusese șeful organizației tineretului țărănist din Dobrogea. Faptul acesta avea să-l scape de condamnarea la moarte într-un proces din timpul războiului, deoarece Iuliu Maniu, citat ca martor în procesul de la Curtea Marțială din Constanța, s-a prezentat în instanță și a depus o mărturie scrisă cum că el, Victor Dușa, nu e șeful comuniștilor, ci fostul șef al tineretului național-țărănist; PNȚ-ul era un partid de stânga în anii '30.

A.M.P.: Dar și alți oameni. Paul Cornea, de exemplu. Ghiță Ionescu, care m-a adus pe mine în politologie, a început prin a fi de stânga. S-a dus ca avocat stagiar în procesul Anei Pauker.

V.A.: E altceva. Să știți că au fost mulți gazetari de stânga, unii care au suferit ani grei de pușcărie sub regimul comunist, printre ei și Leon Kalustian, care i-au luat apărarea Anei Pauker în procesul de la Craiova. Articolul lui Kalustian, evident, avea să fie cenzurat de Inculeț, basarabeanul Inculeț, care ținea portofoliul la Interne la vremea respectivă.

A.M.P.: Dar nu numai asta. Ghiță era prieten cu Pătrășcanu, era prieten cu Belu Zilber. Deci avea idealuri de stânga. Dar a murit conservator, un veritabil *tory*, membru în clubul Atheneum.

V.A.: Și Coposu era prieten cu Pătrășcanu, dar asta nu îi afecta orientarea politică. Îmi amintesc ce am citit despre cei de la Criterion: erau împreună, prieteni la cataramă, cei de stânga cu cei de dreapta; dihotomia cu care

operează azi comentatorii politici ai epocii mi se pare deseori cam deplasată.

A.M.P.: Nu știu. Ghiță n-a fost niciodată legionar. El a încercat să se înroleze de partea republicanilor în războiul spaniol, de exemplu. Nu era cu cei de la Criterion. La Criterion au fost numai doi care erau mai de stânga. Restul erau foarte la dreapta.
Dar, în sfârșit, erau câțiva oameni mai la stânga care au evoluat ca democrați. Deci, dacă domnul Iliescu ar fi avut acest traseu, am fi fost mai prieteni. Însă, după cum știm, nu s-a întâmplat așa.

V.A.: Are și acum răbufniri din care constați că rămâne fixat în tinerețea lui comunistă.

A.M.P.: Exact. Din când în când la el scoate capul un fel de natură foarte brutală a puterii. Vrea să rezolve lucrurile, să acapareze decizia și nu se uită la mijloace.

V.A.: Uitați-vă la biografia lui. El întotdeauna a fost activist, a fost aparatcic. Ăștia sunt oameni la care ideologia comunistă a devenit adevărata lor natură. Sigur că domnul Iliescu, un om citit, dă dovadă în cele mai multe cazuri de o anumită civilitate, dar să te ferească Dumnezeu de mânia lui proletară! Am trăit-o pe pielea mea când el era șeful UTC și ministru al Tineretului.

A.M.P.: El e, din multe puncte de vedere, o persoană ambiguă. Pe de o parte, e fața asta civilizată – pe care eu o cred reală. Să ne uităm, de exemplu, la viața lui personală și să ne uităm apoi la președinții de după el. Iliescu a fost un exemplu în viața lui personală, ca președinte. Pe de altă parte, de ce cineva care are un fel foarte autoritar și eficient de a ajunge la putere și de a o menține a permis ca în acei ani, în '90-'91, să se întâmple ce s-a

întâmplat cu bunurile țării? El a patronat acest furt și acest transfer al avuției statului în domeniul privat. El este patronul capitalismului de cumetrie românesc, el este patronul acestei elite de pradă.
Enorma putere pe care a avut-o a folosit-o în mod necinstit; această capacitate de decizie arbitrară foarte mare pe care a creat-o în '90-'91-'92, prin lipsa totală de control, le-a deschis drumul spre îmbogățire fără dreaptă cauză tuturor oamenilor ăstora corupți. Să nu uităm că el nicio secundă nu a încercat să-i controleze, nicio secundă nu a pedepsit pe vreunul din cercul lor de putere și toată energia lui a fost concentrată să ne reprime pe noi, cei care îl contestam. Asta e marea lui vină, chiar dacă n-a tras un profit personal. El, probabil, a estimat că asta este calea prin care poți să refaci o structură de putere. N-aveai cu ce să-i plătești pe fideli decât prin căpătuirea lor din avutul public. Deci fiecare și-a luat, pur și simplu, ce-a vrut. Și așa s-a construit noua elită de putere în România după '90. O elită rapace patronată de el. Și care nu mai era ideologică.

V.A.: Am stat de vorbă cu mai multă lume și am citit destul despre ce s-a întâmplat în țările foste comuniste din Europa. Toate, inclusiv Bulgaria, au avut o masă rotundă după modelul polonez. Ieri, spuneați foarte bine că Polonia e cu totul altceva. Știu, mi se poate spune că n-am avut o opoziție structurată, dar am avut foarte mulți dintre deținuții politici, care, după Revoluție, au intrat în scenă prin partidele istorice.

A.M.P.: Dar în anii '80 nu existau. Mesele rotunde au fost făcute cu cei care erau reprezentanții opoziției din anii '80.

V.A.: Până și bulgarii au avut o masă rotundă, deși n-au avut opozanți în anii aceștia.

A.M.P.: În România nu erau acești reprezentanți ai opoziției, pentru că regimul Ceaușescu reușise să lichideze opoziția.

V.A.: Dar regele Mihai trăia și era activ. Trebuia invitat ca fost șef de stat alungat de puterea ocupantă. Acum Iliescu a venit cu teoria cum că CPUN-ul a fost o formă originală românească a unei mese rotunde. Dacă te uiți bine la cei care au făcut parte din CPUN, îți dai seama că Iliescu și oamenii lui au folosit în 1990 aceleași trucuri utilizate de comuniști la venirea lor la putere, imediat după război; Partidul Comunist fiind foarte mic, comuniștii au înființat partide-satelit cu care au mers la alegeri sub formă de bloc. Așa și acum cu CPUN, vocile opoziției democratice erau diluate de prezența parazită a partidelor de apartament inventate de FSN.

A.M.P.: Un coleg al meu, istoric, în mai 1990 – pentru că pe asta lucra el, știa unde să le caute la bibliotecă și arhive – a scos lucruri din anii '47-'48, din perioada lichidării partidelor istorice. Din ziarele comuniste, de exemplu, a scos articole, unele dintre ele editoriale semnate de Silviu Brucan.

V.A.: Da. Cerea condamnarea la moarte a lui Coposu, de exemplu, în *Scânteia*, unde Tovarășul Take era adjunctul lui Sorin Toma, autorul pamfletului oribil care avea să-l pună pe Tudor Arghezi în carantină pentru mulți ani.

A.M.P.: Era exact același limbaj ca limbajul folosit împotriva noastră, a manifestanților din Piața Universității. Copiat identic. Le-am publicat în *Opinia studențească*, în mai 1990. Nu numai copiat identic, ci chiar erau părți care nu se mai potriveau punctual. Ne făceau legionari, pretindeau că suntem îmbrăcați în verde...

V.A.: Foloseau formule verificate cu 40-45 de ani înainte. Colecțiile ziarelor feseniste sunt pline de *copy-paste* din presa folosită de comuniștii care măsluiseră alegerile din 1946.

A.M.P.: Mesele rotunde, în teoria tranziției democratice, se numesc pacte. Țările care au avut pacte au evoluat mai bine, și-au consolidat democrațiile mai repede decât țările care au mers prin revoluții. Pactul este o formă de împărțire a puterii între regimul care era înainte și cel ce va veni. Cu alte cuvinte, pactul ar fi putut să fie numai cu Ceaușescu, iar cu Ceaușescu nu s-a făcut niciun fel de pact. Ceaușescu a fugit, pe urmă l-au prins și l-au împușcat. În acel moment nu mai aveai cu cine să mai faci pact.

V.A.: Pactul trebuia făcut cu cei care au fost în prejma lui și n-au făcut nimic cât timp Ceaușescu era la putere, pe de o parte, și cu foștii deținuți politici, cel puțin, pe de altă parte.

A.M.P.: Exact. Cu șefii Partidului, dacă ar mai fi avut vreo legitimitate. Dar, la noi, regimul s-a dizolvat instantaneu.
Mai erau cei din Comitetul Executiv Central, care, până la urmă, au și fost condamnați. Sunt singurii care au fost condamnați în '90. Această dizolvare instantanee a Partidului Comunist a fost o lovitură cu totul și cu totul extraordinară. Mereu spun: au fost ei buni, Iliescu și locotenenții lui, dar oare armata ar fi lăsat pe altcineva să preia puterea? Nu, n-ar fi dat nimănui altcuiva puterea. Deci generalii s-au înclinat și câțiva din foștii comuniști au reușit să preia puterea în acele câteva săptămâni, culminând cu această idee extraordinară de a transforma structurile inventate ad-hoc la fuga Ceaușeștilor într-un partid cu care să capete și legitimitate populară în mai '90.

V.A.: La începutul lunii ianuarie, l-am întâlnit pe domnul Paul Anghel strângând semnături pentru o dictatură militară.

A.M.P.: Nu am știut asta.

V.A.: Nu știu ce viitor ar fi avut România sub o dictatură militară; sub ea se poate face o oarecare ordine, dar nu știi când pleacă militarii de la putere; de regulă nu fără altă vărsare de sânge.

A.M.P.: Era neplauzibilă o dictatură militară în Europa de Est. S-or fi gândit ei, dar ideea nu a fost tocmai de pe-aici. Să nu uităm că a fost o lună de mari lupte în culise între Securitate și armată. Armatei i s-a dat prioritate abia după ce generalul Militaru, adus de Iliescu din rezervă, a luat în mâini întreaga comandă și au putut fi astfel subordonată Securitatea și luate în gestiune clădirile, inclusiv centrele de ascultare, sediile secrete, arhivele.
Ce cred că este în continuare o nebuloasă e ce s-a întâmplat între ianuarie și aprilie, când s-a creat SRI-ul lui Măgureanu. Nu știm. Din sursele pe care le-am avut în mai și le-am publicat în revista 22, atunci ar fi avut loc un pact și prin acel pact s-a dat un nou rol unei părți din Securitate. Ea nu a fost definitiv înfrântă.

V.A.: De foarte multe ori a apărut în presă că SRI-ul este plin de foști securiști.

A.M.P.: Exact. Iar în Piața Universității noi am fost din nou supravegheați de un serviciu secret. Că Iliescu și ai lui au fost convinși că nu pot trăi fără Securitate, că opozanții, existenți sau virtuali, trebuie supravegheați.

V.A.: Într-una din cele trei zile ale mineriadei din 13-15 iunie, programasem o emisiune cu doamna Ileana

Mălăncioiu. Era inițiativa mea exclusivă, așa cum a fost cu toți invitații pe care i-am avut, dar o voiam și ca o reparație morală datorată de RTV unei mari poete și unui caracter de excepție; cu ani în urmă fusese dată afară din redacția culturală. Ne-am întâlnit în curtea Televiziunii în momentul în care o invadaseră minerii. Nici vorbă să ne asigure cineva înregistrarea. Cam după o lună am revenit, de data asta discutând chiar despre mineriadă, despre mineri și responsabilii mineriadei. Acum trei-patru ani, *Evenimentul zilei* a descoperit că după emisiunea asta SRI-ul a trimis pe cineva la Câmpulung-Muscel, de unde e poeta originară, ca să vadă ce e cu această opozantă a regimului Iliescu, cine îi erau părinții. Vă dați seama? Asta se întâmpla în iulie-august 1990. Un an mai târziu, când avea să revină în țară părintele-profesor Calciu-Dumitreasa, pe care îl cunoscusem și mă găzduise în parohia sa din Washington în august 1990 și îl însoțeam acum în București, am observat, împreună cu Domnia Sa, că eram strict supravegheați de o mașină de filaj. Ăștia continuau să supravegheze cum făcuse și Securitatea.

A.M.P.: Da. Sunt lucruri pe care nu le știm, care s-au întâmplat între ianuarie și aprilie, după cum spuneam.

V.A.: Deci, după 25 de ani, noi nu știm ce s-a întâmplat atunci?

A.M.P.: Ba știm. Nu știm detaliile. Știm că au făcut o înțelegere, că au readus Securitatea, că niciodată în România dosarele nu au fost transparente – totdeauna din ele s-au scos bucăți, care s-au manipulat contra opozanților.

V.A.: Totuși, au trecut trei președinți până acum pe la Cotroceni. Fiecare a vorbit mai mult sau mai puțin apăsat despre urgența unui proces al Revoluției, dar, până

la urmă, nimeni nu s-a ținut de cuvânt. Există un consens ca să se treacă sub tăcere crimele de atunci, să nu se afle cine sunt vinovații pentru cei peste o mie de morți, inclusiv pentru mineriada din 90? Le-a recomandat cineva asta? I-a obligat cineva din țară sau din afară să tacă pentru a nu trezi fantomele trecutului? Cui folosește tăinuirea adevărului în afara ucigașilor?

A.M.P.: Consensul a existat de foarte timpuriu. Noi am publicat dovezi în *Expres*, la nivelul anului '92 sau '93, că se luase decizia să nu se facă niciun fel de autopsie pe cele peste 900 de cadavre din București. Da, exista pe fiecare caz această rezoluție, că nu se va face autopsia, nici măcar examenul balistic absolut obligatoriu în procedurile criminalistice, ca să afle cine a tras și cu ce armă. Asta a hotărât un maior numit Mugurel Florescu, pe care Iliescu l-a avansat, într-un singur an, la gradul de general-maior. Ce s-a întâmplat cu el? Nu știu. Ce povestesc eu este un dosar instrumentat de Dan Voinea, care a fost, timp de 15 ani procuror și care pentru unii e un erou, pentru alții e cel care a îngropat cazul.

V.A.: E un personaj controversat.

A.M.P.: Este foarte greu să spui că în 25 de ani cineva nu putea să scoată secretele la iveală. Cert este că există dovezi de *cover-up*, cum se spune în englezește. Deci evidența că s-a îngropat dosarul din '90 există. Am văzut asta. Am publicat-o la mine în ziar, când eram redactor-șef.
Monica Macovei, când a fost ministru al Justiției, a făcut efortul de a scoate acest dosar la lumină și de a-l repune în circulație.

V.A.: Știu că l-au scos, apoi, la pensie pe generalul Voinea, pe urmă iar l-au adus.

A.M.P.: Ce a obținut Monica este să nu se prescrie faptele, fiind crime împotriva umanității. Însă, chiar dacă a obținut acest lucru, cineva tot trebuie să investigheze. Și această investigație nu a mai avut loc. Deci, da, nu avem un adevăr final și definitiv. Acest adevăr final și definitiv devine din ce în ce mai greu de stabilit. Unde mai cauți gloanțele acum? Deshumezi 900 de cadavre?

V.A.: Așa cum torționarii din gulagul românesc sunt tardiv aduși în fața justiției.

A.M.P.: Ăsta e un exemplu încurajator, pentru că îi scot la vedere și-i găsesc pe torționarii care mai sunt în viață. E un gest pedagogic, nu trebuie băgați în pușcărie, doar condamnați public, ca să priceapă ceva generațiile tinere. Eu nu l-am înțeles pe Iliescu niciodată în chestia asta. E absolut normal că au crescut bănuielile contra lui și s-a ajuns să se spună că el a pus și a tras în noi în 21-22, deoarece, în mod evident, el este cel ce a patronat îngroparea acestui adevăr. Și atunci raționamentul pe care oamenii îl fac e că cine a patronat îngroparea cazului e și cel vinovat, probabil. Dar nu știm dacă este așa, pentru că la început se poate să fi fost considerații de stabilitate a regimului. Adică au făcut niște înțelegeri tocmai ca să oprească focul, iar după ce s-a obținut asta, n-au reluat cercetările tocmai ca să nu fie contestați.

V.A.: De ce n-a deschis dosarele al doilea președinte, Emil Constantinescu, când a venit la putere? Mai ales că justiția, încă de sub Iliescu, era sensibilă la comanda politică.

A.M.P.: În privința lui există ipoteza incapacității, care este foarte serioasă. Regimul lui Emil Constantinescu a fost extraordinar de impotent. Să nu uităm că noi n-am putut să facem mai nimic în materie de procuratură. Nu

că Emil Constantinescu n-ar fi vrut. Eu îmi amintesc cât de greu a fost să fie schimbat procurorul general lăsat de regimul lui Iliescu. Foarte greu. L-au trimis consul pe undeva sau nu mai ştiu ce au făcut cu el. Şi s-a ratat numirea cuiva bun şi radical în locul lui. Atunci am propus-o, pentru prima oară, pe Monica Macovei. Şi îi convinsesem pe cei de la Cotroceni. Însă Valeriu Stoica este cel care nu a susţinut-o, pentru că avea informaţii că lumea din sistem ar fi contra ei. Natural că unii din sistem ar fi fost contra ei, dar noi voiam, în final, să schimbăm chiar sistemul. Eram primul regim democratic, venit în noiembrie 96 la putere. Deci nu eram acolo ca să cădem la pace cu cei din sistem. A fost numit un domn Moisescu, care n-a făcut absolut nimic. Pe urmă a murit şi în locul lui...

V.A.: Prietenul şi fostul coleg de facultate, la Drept, al lui Emil Constantinescu, se zice că era chiar nepot al patriarhului cu acelaşi nume. Ironia istoriei e că numele lui te întâmpină de cum intri în clădirea unde funcţionează azi Curtea de Apel Bucureşti. Meritul lui? Sub el a fost obţinută clădirea unde fusese, cred, sediul Securităţii externe a lui Ceauşescu.

A.M.P.: Îmi amintesc că era cu desăvârşire neputincios, pentru că i-am făcut o vizită ca să îi atragem atenţia asupra unor dosare care erau gata şi blocate de ani de zile – de exemplu, dosarul lui Vadim Tudor. El ne-a spus net că, deşi la dosarele alea era totul instrumentat, nu va face nimic. Nu voia să facă nimic, să se expună la ceva. Erau mulţi oameni de faţă la vizita asta – mi se pare că am fost cu Răsvan Popescu şi cu Anca Toader. Şi mi-a spus: „De ce nu daţi voi în presă?". „Să dăm în presă? Dosarul e făcut, e instrumentat. Daţi-i drumul, debocaţi-l." Era vorba despre dosarul lui Vadim Tudor contra Rodicăi Culcer de la BBC. De ce era important?

Că Vadim putea fi scos din joc cu dosarul ăsta. Era important pentru că tabăra noastră anticomunistă era decimată de aceste atacuri imunde ale lui Vadim Tudor – cele de azi ale Antenei 3 trebuie să spun că sunt nimic față de atacurile injurioase ale lui Vadim; erau absolut îngrozitoare.

V.A.: Și așa a ajuns în 2000 în finala pentru prezidențiale.

A.M.P.: Exact. Era extrem de periculos ca la o elită alternativă slabă și nenorocită să îl mai ai și pe Vadim Tudor pe cap, adus în mod deliberat; există aprobarea aceea a lui Petre Roman pentru înființarea revistei. Erau căi foarte simple de atac... El încălca legile pe față discreditând cele mai importante personalități ale noastre.
Și procurorul general, numit de Emil Constantinescu, a refuzat să facă ceva. După aceea, Emil Constantinescu a încercat că creeze o unitate anticorupție, să pună un procuror anticorupție să ancheteze acest capitalism de cumetrie născut în timpul lui Iliescu. Dar era foarte greu. Am fost odată, din întâmplare, la un Consiliu Suprem de Apărare, sub Emil Constantinescu, când era o situație foarte grea – minerii erau revoltați, amenințau să vină la București... Cred că era în '97. N-au mai ajuns ei la București. S-au revoltat, s-au strâns la Petroșani. Eu i-am dat la televizor. Guvernul s-a rățoit la mine că de ce am inflamat întreaga țară. În realitate, în raționamentul jurnalistic, dar și de psiholog social, cum eram, am considerat că, în primul rând, nu e dreptul tău să ascunzi ceva care, în mod evident, e o știre de presă. În al doilea rând, oamenii revoltați vor să se vadă la televizor și să știe că vocea lor se aude. Și, după ce s-au auzit la televizor, minerii din '97 n-au mai venit la București. Au zis: „Domnule, gata, ne-a auzit cineva! Ne mai strângem, ne mai dă...". Acest gen de suprimare a informației, învățat

de toată lumea, inclusiv de democraţi, că aşa trăiserăm noi sub comunism, era extrem de periculos. Pui capacul pe oală şi pe urmă te aşezi cu fundul pe el să nu sară! Păi, îl ţii cât îl ţii, dar până la urmă explodează oala...
Atunci am fost în Consiliul Suprem de Apărare a Ţării şi am avut ocazia să văd cu ochii mei care era puterea preşedintelui aleş. Încă nu reuşise să scape de Măgureanu, de Talpeş. Erau toţi oamenii vechiului regim. Constantinescu era bolnav, avea febră, dar era singurul de-acolo care vorbea şi se vedea că încearcă să facă ceva... Le spunea: „Daţi-mi un sfat! Ce să facem?". Ăştia se uitau pe pereţi, evitau să răspundă. Era mai rău ca o şedinţă de pe vremuri de la Partid. Mă uitam şi vedeam în ochii lor că toţi numără câte zile mai sunt până când fazanul ăsta din afara cercului lor pică de la putere şi dacă n-o să mai fie preşedinte, „ne vom vedea noi de treburile noastre, cum ne-am văzut până acum".
Deci Emil Constantinescu a încercat, dar n-a putut. Procurorul pe care l-a pus el la Anticorupţie, de exemplu, după ce a căzut regimul lui Constantinescu, în 2000, n-a mai lucrat niciodată în procuratură. A trebuit să se ducă în avocatură. Propriii colegi l-au făcut un paria, l-au izolat, de frică. Asta era situaţia. N-am reuşit să înlocuim elita din procuratură până foarte târziu. Abia Monica Macovei, Codruţa Kövesi şi Dan Morar au reuşit să înlocuiască, după 2005, elita comunistă de la vârful procuraturii cu oameni noi. A durat 17-18 ani până să vedem rezultatele. În sfârşit, în procuratură, şefi sunt oameni care nu mai au legături cu vechiul regim. Pot să aibă legături cu alţii? Asta e altceva. Trebuie înţeles însă că procuratura trebuia desprinsă întâi de comunism şi de capitalismul de cumetrie înrudit, asta a fost prima etapă.

V.A.: Cu ce gânduri aţi acceptat să veniţi director al Direcţiei de Informaţii al Televiziunii în 1996?...

A.M.P.: Să aducem normalitatea. Ce am făcut când am ajuns la Televiziune? Ceea ce ar fi trebuit să se întâmple în primele luni ale lui 1990. Ce s-a întâmplat în celelalte țări din Europa de Est la noi s-a întâmplat abia în toamna-iarna lui 1996. Pentru că la noi a existat regimul care încerca să spună că sistemul comunist a fost bun și să ne prezinte ca naturală continuitatea cu regimul comunist. Întreaga primă dezvoltare a României a fost dusă pe calea asta, întârziindu-ne foarte mult ciclul de evoluție. Abia noi am reușit să urcăm următoarea treaptă...

V.A.: Asta e o primă consecință a loviturii de stat de la Revoluție.

A.M.P.: Și a slăbiciunii extraordinar de mari a opoziției, a faptului că populația nu cunoștea nicio opoziție.

V.A.: Dar exista presă independentă, vom discuta separat de presa independentă. Fără o presă independentă, opoziția nici n-ar fi ajuns în '96 la putere.

A.M.P.: Nu, evident. Presa independentă a nivelat terenul pentru ce s-a întâmplat în '96, când, cu enorme eforturi, am reușit să aducem Convenția Democratică la conducere... Și cu ajutorul unei aripi rupte din FSN. Eu mereu spun că anticomuniștii din această țară nu au câștigat niciodată electoral mai mult de 35%. Ca să ne fi pus vreodată problema să facem lustrația, ar fi trebuit să ajungem la 51%. Noi am fost în minoritate tot timpul. Dar noi, presa și societatea civilă, am dus țara în Europa. Altfel, dacă nu ne-am fi aliat cu ceilalți, cu oameni ca Hrebenciuc, care era nomenclatorul doi în Partidul Comunist, România nu era azi membră în Uniunea Europeană. N-am avut niciodată un mandat de la votanții acestui popor mai mare de 35%. Asta este situația. Toată tranziția noastră este un compromis. Eu nu zic că trebuia să

fie o tranziție sângerândă, Doamne ferește!, dimpotrivă. Pe măsură ce a trecut timpul, am devenit unul dintre oamenii care nuanțează foarte mult aici și care cred în vina individuală, și nu colectivă. Fapt este că nu era nicio cale de a rezolva problemele pe care le-am moștenit, pentru că aceia în situația de a le rezolva, care aveau puterea erau tot cei vechi. Deci Revoluția Română nu este încheiată nici astăzi.

Din când în când întâlnesc oameni comici în Occident, care mă întreabă de ce nu ne reconciliem cu ăia din timpul comunismului. Și eu le spun: „Ce să reconciliem? Tot ei conduc și azi. Ei să ne ierte și să se poarte mai bine cu noi sau în ce poate consta reconcilierea asta?". Herta Müller a zis foarte bine: „Ierți pe unul care recunoaște că a făcut ceva rău". Nu să-l ierți pe Iliescu. Iliescu nu va recunoaște niciodată. Lui i se pare absolut natural că puterea a fost întotdeauna la el și că trebuie să rămână la el. Iar în Televiziune numai aceste două lucruri au fost notabile din această perspectivă revoluționară. Eu, când am intrat în acel Departament de Știri, în decembrie 1996, crainicii și conducerea erau tot oamenii care înainte de '89 anunțaseră că la Timișoara sunt teroriști arabi pe străzi, și nu revoluționari. Deci ce puteam să fac altceva decât să îi dau afară? Ceea ce am și făcut. Și, după părerea mea, am făcut bine, pentru că niciodată vreunul dintre ei n-a câștigat un proces cu Televiziunea. Nu i-am chemat ca să le spun că îi dau afară, ci le-am explicat că ei sunt oameni de talent, desigur, cunosc multă lume și că vor găsi unde să se ducă, fără să treacă prin procedeul complicat și umilitor de a fi dați afară de o fată de 30 și ceva de ani, ca mine. Unii dintre ei au plecat. Alții, mai rezistenți, au stat și au așteptat să se schimbe timpurile, știind că timpurile se pot schimba.

V.A.: Și lucrurile s-au schimbat. În favoarea lor. Cu celebra discuție cu Ion Iliescu cum a fost?

A.M.P.: Mai târziu. Acesta a fost primul lucru: asanarea îngrozitoare a Departamentului aluia infiltrat. 70% din oameni erau înscriși la doctorat la Colegiul Național de Apărare. Ca să zic așa, armata și Securitatea, în continuare, puteau să scrie direct știrile. Și pe vremea aia Televiziunea avea peste zece milioane de oameni care urmăreau principalul buletin de știri. Era o enormă sursă, nu ca astăzi, când a ajuns să nu aibă niciun fel de audiență; șefii numiți politic au prăpădit, din păcate, totul. Dar departamentul a fost schimbat, și profund, niciodată nu au mai fost știri pro-Miloșevici, sau revizioniste față de comunism, ca înainte.

Episodul cu Iliescu, a survenit câteva luni mai târziu. Era în opoziție. Și atunci, pentru prima oară, a acceptat, ceea ce el nu acceptase niciodată și ceea ce niciun președinte nu acceptă ușor – dovadă Traian Băsescu, care mi-a dat două întâlniri anul trecut, în 2013, la care nu s-a prezentat –, a acceptat să vină în direct. Reputația mea azi e ceva mai mare decât atunci, azi lumea știe că nu e ușor să o dai cotită într-un talk-show cu mine. Domnul Iliescu a venit la respectiva întâlnire, după care a încercat să-mi spună – el fiind un mare vorbitor în „limba de lemn" – aceleași clișee, pe care, fără să fie întrerupt de nimeni, le spusese ani de zile. Eu nu am făcut nimic, dar văzusem acel film pus de trainerii noștri de la BBC, care spunea: „Dacă întrebi direct un lider politic ceva și acela nu-ți răspunde, îl mai întrebi o dată. Nu-ți răspunde nici a doua oară, îl întrebi a treia oară. Și îl întrebi de câte ori e nevoie". Așa au fost acele 15 minute. În acele 15 minute s-a văzut clar cine e domnul Iliescu. Apoi am avut țărani, oameni simpli, care mi-au scris sau care m-au întâlnit după ani de zile, oameni ce votaseră cu Iliescu, și mi-au spus: „Vă mulțumesc! Am văzut că, de fapt, omul ăsta nu avea răspunsuri la nimic". Însă, tot atunci, am văzut acel extraordinar conformism. În lumea elitei, o mare parte a fost de partea lui Iliescu. De exemplu,

Andrei Şerban – noi eram în relaţii pe filieră culturală – a venit la Televiziune în vizită şi m-a întrebat: „Ce s-a întâmplat? Că toată lumea îl compătimeşte pe Iliescu că i-ai făcut ceva îngrozitor". Noi nu trebuie să uităm că pentru Iliescu votaseră totuşi 83% din oamenii care se duseseră la urne.

V.A.: În '90. În '92, mai puţin.

A.M.P.: În '90. Suficient. Asta când era? Şase ani mai târziu.

V.A.: Ca probă că s-a şi reîntors în 2000.

A.M.P.: Bineînţeles. În 2000 s-a reîntors. Şi sunt convinsă că a continuat, că a fost în spatele jocurilor care l-au dat jos pe Mircea Geoană. A rămas influent până foarte târziu.

V.A.: Poate chiar şi azi. Cine ştie? Vom vedea.

A.M.P.: Mare parte din acei oameni s-au simţit umiliţi de umilirea prin care a trecut Iliescu în acea discuţie. Spre deosebire de oamenii cu care avusese de-a face Iliescu, eu, care mă întorsesem după un an de Harvard, eram mult mai informată şi cu mult mai mult aplomb pentru a purta o astfel de discuţie – de ce România se târa în urma ţărilor din Europa Centrală. A fost prima dată când i s-a reproşat mineriada, în public, controlase presa atâţia ani... Dar exista opinia răspândită că o femeie tânără nu poate să trateze de la egal la egal un bărbat care a fost preşedinte. Despre asta a fost, de fapt, vorba, acest lucru a coalizat instantaneu mare parte din opinia publică în favoarea lui. Iar misogini cunoscuţi, precum Cristian Tudor Popescu, au sărit în sus, au spus: „Cum se poate?".

V.A.: A fost un moment memorabil. Ca să conchidem cu acest capitol, a fost o revoluție deci?

A.M.P.: A fost un început de revoluție, al cărei sfârșit nu l-am văzut nici azi. Tocqueville, care se uita pe fereastră, din casa lui din Paris, în 1848, și vedea că lumea începe să facă baricade pe stradă, scria așa: „Asta nu este altă revoluție. Este aceeași pe care am văzut-o când eram mai tânăr, în 1830, și prin care părinții mei au trecut în 1789". Pentru că Revoluția nu avea să se termine decât atunci când reprezentanții noii elite aveau să preia toată puterea. Această tranziție, de la vechea la noua elită, a durat, în cazul de care vorbește el, 70 de ani. La noi e la fel. Revoluția a început în 1989. Lovitura de stat a început și s-a consumat tot atunci. Revoluția a început și va mai dura.

V.A.: Pentru că sunteți un *globe trotter*, nu numai academic, spuneți-mi unde a izbutit revoluția în estul Europei. În Polonia?

A.M.P.: În Polonia a fost un pact, n-a fost o revoluție. A fost un pact deoarece comuniștii nu erau așa de puternici. Și atunci a fost o tranziție graduală și foarte bună. În Estonia, da, a izbândit revoluția. Cum am spus, unul din factorii care au ajutat e faptul că erau ocupați de ruși. De exemplu, este singura țară din Europa de Est care a dat afară toți judecătorii. A închis curțile și tribunalele câteva luni, până când au fost gata pregătiți noii judecători. Bine, este o țară de buzunar, o țară de un milion și jumătate de oameni, din care o parte ruși, cărora nu le-au dat dreptul la vot, că nu știau limba. Și astfel au exclus pe cei care spuneau în sondaje că sunt mai bune regimurile politice cu un singur partid. Păi, unde era România azi dacă făceam și noi la fel? Dacă vota numai Bucureștiul, să zicem? În Estonia toată tranziția

au avut doar coaliții de centru-dreapta la putere, asta a dat continuitate reformelor. Cum ei erau estoni, au zis că toți comuniștii erau ruși și i-au dat afară. Asta a fost revoluția lor. A fost o revoluție extraordinar de radicală și de-asta a mers cel mai bine.

V.A.: Deci, în revoluție, poți să nu respecți niciun principiu democratic? Nu dai nicio șansă de recuperare/convertire unor oameni, reabilitării lor?

A.M.P.: Ei au făcut, în același timp, o democratizare cu o construcție a națiunii estoniene. Când ai o națiune de un milion de oameni, plus o treime ruși, și lupți cu Rusia, care te-a ocupat de atâtea ori în istorie și azi îți taie gazele iarna, ce faci? Îi spui: „Hai că te tratez democratic, o să te tratez de la egal la egal"? Așa ar fi fost ideal, dar nu și practic. Și Europa i-a înțeles. În tratatul lor de aderare la Uniunea Europeană, faptul că minoritatea rusă nu are drept de vot nu e nicăieri menționat, deși se poartă în UE atâtea discuții despre drepturile minorităților.

V.A.: N-au drepturi nici acum?

A.M.P.: Nu, nu au. Numai cine a reușit să ia un examen de limbă e abilitat să se înscrie pentru examenul de cetățenie. Dacă vă aduceți aminte, la început, în Transnistria, Republica Moldova le-a dat drept de vot tuturor rusofonilor, a dat dreptul limbii ruse să fie a doua limbă oficială. Cum au răspuns rusofonii? S-au consolidat economic și politic mai întâi, apoi au început să strige că româna e o limbă nelegitimă. Din nou, revin la vorba Hertei Müller: ca să ierți pe cineva, ca să ajungi la reconciliere cu el și să faci un pact, trebuie mai întâi să te consolidezi, să ai putere. Deci, da, Estonia a reușit și este singurul succes revoluționar pe care îl cunosc din Europa de Est, în rest au fost tranziții graduale.

V.A.: Atunci când vorbeați de Iliescu, mi-am adus aminte că el făcea, deseori, caz de Pactul de la Moncada, pactul partidelor care au ieșit la suprafață, imediat după moartea lui Franco. În gura lui, asta era o retorică fără niciun fel de intenție de imitare...

A.M.P.: Poate făcuse și el un pact, dar cu Securitatea, numai că trebuia să ne spună și nouă. Toate pactele sunt publice, pactele obscure nu există. Lumea e fie cu o parte, fie cu cealaltă și de-asta s-a reușit reconcilierea acelor societăți, prin pacte publice. Iliescu, dacă a făcut vreun pact cu armata și cu Securitatea, nu ne-a spus nimic de el. Ca atare, nu are de ce să ne ceară să-l respectăm și noi. Eu sunt convinsă că ei au făcut un pact și că noi nu l-am respectat. Asta e părerea mea că s-a întâmplat.

III. Democrație de vitrină sau populism?

România: mod de folosire • Iluziile au luat sfârșit • Presa independentă contra FSN • Reinventând dictatura proletariatului • Erorile opoziției sunt antologice • De ce România nu e Polonia • Părinții adoptivi își revendică copilul rătăcitor

V.A.: Am recitit editorialele dumneavoastră din '90 până în '93 strânse în cartea *România, mod de folosire*, apărută în 1994. Chiar m-am gândit, dacă vom avea suficient spațiu editorial, să dau citate din ele, pentru că ar fi și mai evident de ce am ținut atât de mult ca dumneavoastră, în această carte, să ne ghidați prin sinuozitățile tranziției. Au fost texte clarvăzătoare, precum „Țară comunistă cu presă liberă", în care scriați, în primăvara lui 1990, că modelul japonez sau suedez cu care se lăuda Iliescu va ajunge spre anul 2000 să se evidențieze ca o nouă revoluție culturală de tip chinez, pentru că ideologia de la bază era a *Săptămânii* lui Eugen Barbu, proletcultismul. În anul 2000 Vadim, colaboratorul cel mai apropiat al lui Barbu, a intrat în turul doi! Mărturisesc că, spre deosebire de dumneavoastră, sunt unul dintre cei care s-au îmbătat cu apă rece crezând că Piața Universității reprezintă în mic societatea românească. N-a fost deloc așa, deși câteva ieșiri din astea, mitinguri non-stop, au avut loc și în alte orașe ale țării, la Timișoara, evident, dar și la Constanța, la Cluj și în alte mari orașe. Și aș mai putea spune că, din perspectiva alegerilor locale, la începutul anului 1992, opoziția avea să câștige alegerile pentru primăria unor mari orașe, inclusiv în București, ceea

ce arată că alesesem partea bună a baricadei și că schimbările veneau din mediul urban, acolo unde populația era mai bine informată. Știa ce știa domnul Iliescu: nu da publicului acces la adevăr, că rămâi de căruță! Numai adevărul face casă bună cu bunăstarea! Teribilă e și azi, după un sfert de veac de la Revoluție, discrepanța dintre satul și orașul românești. Reamintesc că peste patru milioane de români, aproape un sfert din populația țării, trăiesc și azi în case din chirpici, adică bordeie din paie amestecate cu bălegar. La așa rezidență, nu e de mirare inerția electoratului românesc, care l-a vrut pe domnul Iliescu, prezent în mai toate fotografiile, în toate afișele campaniei electorale – etern surâzător, omul menit să fie „un președinte pentru liniștea dumneavoastră", un Rege Soare dâmbovițean: „Când Iliescu apare/ Soarele răsare" ș.a.m.d. Astea erau lozincile cu care avea să câștige. De unde această inerție al majorității electoratului? Venea din comunism?

A.M.P.: Trebuie să explicăm cum s-a întâmplat că, după ce, la începutul lui ianuarie 1990, lucrurile păreau a fi pe un făgaș normal, în două-trei luni însă orice alternativă era pusă la zid și considerată o formă de trădare națională. Cum s-a întâmplat?
Am povestit, de exemplu, cum ajunseserăm, cu gazetuța noastră, singurul cotidian ieșean, un fel de profeți locali. Și toată lumea ne iubea. Ne construiserăm, în trei-patru săptămâni, o credibilitate și o reputație extraordinare. Ele au dispărut incredibil de repede, practic în momentul în care – dacă nu mă înșel pe 28 ianuarie – a fost acel conflict în București, care s-a terminat cu evacuarea domnului Coposu cu un fel de TAB, din fața unei mulțimea furioase care îl înconjurase și îi amenința cu lapidarea. Ne treziserăm la realitate în momentul în care FSN-ul a fost transformat în partid. Acea transformare a fost o șmecherie extraordinară. Iar dezvăluirea asta o făcuse

Octavian Paler în *România liberă*, într-un text foarte bun care se chema „Iluziile au luat sfârșit". Deși fost nomenclaturist, era un om de ispravă și în mod evident el nu-și dorea altceva decât democrație. Și noi, la *Opinia studențească*, am avut o poziție similară în cazul transformării Frontului în partid. Numai că, la o săptămână, după 28 ianuarie, am văzut că impresia pe care și-o formaseră oamenii era destul de diferită de impresia noastră. Oamenii nu voiau conflict și fuseseră speriați de ieșirile acelea ale lui Dumitru Mazilu, cu pedeapsa cu moartea; fuseseră destul de speriați.

V.A.: Da, din 15 ianuarie.

A.M.P.: Deci toată lumea se bucura că a scăpat de Ceaușescu, dar, în același timp, nu era greu să-i amenințI pe oameni că vine o alternativă foarte radicală, în care fiecare dintre noi va trebui să dea socoteală pentru ce a făcut înainte de 1989. Și așa ne-am trezit cu această amenințare, pe care Iliescu și ai lui, cu multă abilitate, au lansat-o și la care au contribuit, trebuie spus, foarte mult Corneliu Coposu și țărăniștii, ale căror prime două-trei apariții au fost o catastrofă mediatică, au dat impresia că opoziția e formată din oameni răzbunători, ce vor să întoarcă istoria cu 50 de ani înapoi și să-i lichideze pe toți cei care au colaborat cu regimul comunist. Opoziția care se organiza avea acest fel radical și rupt complet de realitate, ca și cum cei 50 de ani de comunism n-ar fi avut loc, n-ar fi fost viața a cel puțin două generații. În fapt, liderii partidelor istorice nu erau deloc legați de generația contemporană și de aceea au venit cu un discurs rupt de realitate.
A fost destul să apară Iliescu și să spună: „I-ați văzut pe oamenii ăia siniștri, bătrâni și îmbrăcați în negru?", ca lumea să se alinieze în spatele lui. Mai ales că nu era greu, la o populație educată să deteste partidele, să cultivi

iluzia asta populistă, care durează și astăzi, a unei democrații fără reprezentanți, cum îmi spuneau oamenii în cartea mea *Politica după comunism*, liderul ales direct care numește guvernul, Tătucul, fără intermediarii corupți din partide, ideal cultivat și de Băsescu mai târziu.
Primul nostru număr foarte critic față de Iliescu nu le-a mai plăcut muncitorilor tipografi, aceiași muncitori tipografi care în decembrie ne dăduseră hârtia pe gratis și lucraseră să ne tipărească fără să ne ceară un ban. O lună mai târziu, nu ne-au mai tipărit, drept pentru care, după ce am discutat între noi, am luat decizia să apărem cu spații albe în ziar unde fusese scos ceva. Articolele controversate au rămas pur și simplu netipărite. Și a apărut ziarul cu pete albe, ziarul se găsește și astăzi la Muzeul Presei din Washington, la Newseum.

V.A.: Deci erați cenzurați chiar de tipografi?

A.M.P.: Exact! Și discuțiile cu tipografii erau teribile. Spuneau: „De ce numai domnul Băcanu să se exprime în ziar? De ce nu și noi, oamenii muncii?". Brusc muncitorii au început să dea crezare gogoriței cu care îi îndoctrinase propaganda comunistă, cum că ei sunt clasa conducătoare, că ei fac dictatura proletariatului. Atunci, o mulțime de fracturi au ieșit la iveală, foarte încurajate de Iliescu și ai lui, printre care asta, fractura dintre intelectuali și muncitori. În fapt, muncitorii au început să se teamă, că în cazul în care câștigă opoziția, ei vor avea de pierdut. Chit că în vechiul regim clasa muncitoare nu avuse niciun fel de privilegii și chiar suferise atât. Noi am pierdut opinia publică în acele luni. Nici presă n-am avut ca să ne apărăm și, la drept vorbind, nici lideri. Liderii noștri au fost oameni precum Paler, spontan, nu țărăniștii, nu au reușit. Când au apărut domnii Rațiu și Câmpeanu, ei au mai schimbat ceva. Rațiu era și el de pe altă planetă, dar era o planetă contemporană, civilizată; îndepărtată, dar contemporană.

V.A.: Câmpeanu a venit pe 6 ianuarie la București, în 1990. Îmi amintesc și acum că, de la aeroport, l-am adus direct în emisiune la Televiziune. Rațiu a venit puțin mai târziu și a fost o figură cu totul și cu totul specială pe scena politică.

A.M.P.: Ei au fost buni mediatic. Dar de câte ori ați reușit să-i aduceți la televiziune, în comparație cu prezența feseniștilor? În plus, problema era că fuseseră situați în afara societății românești; fie fuseseră în pușcării, fie trăiseră în exil; abia își construiau aici primele cercuri de apropiați. Repede însă, au dat impresia că opoziția poate să fie cât de cât decentă și lor li se datorează scorurile acelea mai bune care aveau să fie obținute în mai. Lumea nu-și dă seama, dar scorurile alea mici au fost relativ bune față de ostilitatea de care am avut parte. Când Iliescu a venit, în aprilie 1990, la Iași, deja cine strângea semnături pentru lustrație și pentru Piața Universității lua bătaie de la mardeiașii FSN-ului. Nu de la oficialități; poliția era inhibată complet. Și atunci au început să se organizeze trupe paramilitare, tot felul de milițieni ai puterii. Iliescu a venit la Consiliul Județean, unde era un miting gigantic, cred că se strânseseră 60.000 de oameni să-l vadă. Eu n-am mai văzut așa ceva, ca proporții, la Iași. Nici până atunci, nici în timpul comunismului, și nici după aceea. El a început să vorbească și nu pronunțase trei fraze când a spus că-i dăduse cineva, când debarcase din avion, ultimul număr din *Opinia studențească*, în care, pe prima pagină, era acuzat faptul că cine strângea semnături de solidaritate cu Piața Universității era maltratat. Fusese o scenă în Piața Unirii. Iliescu a scos ziarul și s-a adresat mulțimii: „Apare aici, în acest oraș, o fițuică, pe numele ei *Opinia studențească*, care publică aceste calomnii și incită lumea la ură". Denunțul acesta public se adăuga faptului că, în seara de dinainte, fusese o discuție în contradictoriu în CPUN și el spusese: „Ați văzut

că nu pot să fac bine țării pentru că nu sunt lăsat de unii". Și acum, aici, la Iași, 60.000 de oameni au strigat: „Am văzut!". Deci lumea urmărise cu sentimente de simpatie pentru Iliescu toată dezbaterea și controversa aia din CPUN și realmente o percepeau ca fiind un atac la ceea ce li se părea că au câștigat deja: liniște și stabilitate. Și, în momentul în care a scos ziarul, oamenii aceia care ne citiseră până atunci și care aveau o părere bună despre noi, probabil nu toți, dar două-trei mii din cei masați chiar în fața balconului au început să strige: „Moarte lor! Moarte lor, studenților!". Eu eram al treilea om în stânga lui Iliescu în balcon, ca jurnalist... Deja eram destul de pățiți cu povestea cu Proclamația de la Timișoara, pe care devenise un risc să o susții strângând semnături. M-am dus înăuntru, am sunat la redacție și le-am spus: „E de rău: o să dea năvală la redacție trupeții ăștia de aici. Luați mașinile de scris acasă..." Eram acum înzestrați cu mașinile astea grație domnului Coen Stork, ambasadorul olandez, care ni le adusese... Și căpătaserăm și noi mai mult de o cameră ca redacție. Zic: „Luați mașinile de scris și duceți-le acasă, dispăreți, lăsați locul gol". Țin minte și acum că a ieșit președintele provizoriu al Consiliului Județean, domnul Solcanu, și foarte mieros și ipocrit, că doar noi făcuserăm, cică, Revoluția împreună...

V.A.: El ce era? Profesor de istorie?

A.M.P.: El era o persoană complet obscură, despre care nu știu cum de a găsit extraordinarul curaj – plus stația de amplificare complet instalată – ca la cinci minute după fuga lui Ceaușescu să vorbească la microfon... Eu am ajuns, cred, cu 20 de minute mai târziu, cu fratele meu mai mic în Piața Unirii. Solcanu era deja la balcon și testa microfoanele, deși balconul nu fusese niciodată dotat cu microfoane, balconul Hotelului Traian, construit de Eiffel. Mă mir și acum cum de-a ajuns Solcanu acolo.

Mister total! În sfârșit, nu vreau să zic nimic, că n-am dovezi în niciun sens. Și Solcanu a ieșit după mine și a zis: „Ce putem face? Să trimitem jandarmii să vă apere". După care a venit Iliescu. Și eu mi-am adunat curajul și i-am făcut reproșul. M-am dus glonț la el, i-am zis cine sunt, eram cu fotograful nostru care fotografiase acele abuzuri cu Proclamația de la Timișoara, și, fără să-i cer permisiunea, i-am aruncat pe masă fotografiile și i-am spus: „Uitați-vă aici, oameni bătuți. Tot ce am scris în revistă este adevărat. E iresponsabil din partea dumneavoastră să provocați scene din astea. Sunteți aici ca să provocați conflicte între oameni?". Iliescu, care este de o mare-mare abilitate, s-a uitat la fotografiile respective și a spus: „Eu, dragă, nu știam. Dacă e așa cum spuneți dumneavoastră, este foarte regretabil". După care a devenit complet patern și a zis: „Copii, eu n-am vrut să vă provoc necazuri". Toate astea erau invitații deghizate de felul „Treceți de partea mea și ne împăcăm imediat. Ce putem face s-o dregem?".

De unde ni se părea că toată opinia din oraș o facem noi, iată că puțin mai târziu opinia publică din oraș nu mai era cu noi. Cu greu s-au găsit oameni care să candideze pentru partidele istorice. La fel și la țară, unde, mai târziu, văzând catastrofa de la aceste alegeri, am început să merg în calitate de cercetător făcând o teză de doctorat, să caut o explicație în psihologia mulțimii : era o mare problemă să găsești candidați care să accepte să apară pe listele opoziției; n-aveau curajul să se expună! Nu vedeți? Până azi, în unele localități rurale au fost realeși primari tot cei de pe vremea lui Ceaușescu. Sau odraslele lor. Sunt printre puținii care au prezis această catastrofă... O dată, venind de la Timișoara, cu trenul, am fost la Grupul pentru Dialog Social. Era în mai, și oamenii de acolo trăiau într-un fel de vis. Se așteptau să câștige alegerile. Făcuseră o listă cu Liiceanu și Paler, o listă radicală. Și o altă listă cu intelectuali mai puțin radicali, separat de

prima. Și, ca să zic așa, ai noștri – atunci începusem să colaborez la revista 22 – erau convinși că vor câștiga. Iar eu, călătorind de la Timișoara – orașul era bastionul cel mai occidental și singurul în care exista o a doua Piață a Universității, singurul în care exista o altă opinie decât a feseniștilor – nu întâlnisem în tren un om care să spună că va vota cu opoziția. Stătusem 16 ore în trenul ăla lung și sinistru și vorbisem cu toată lumea. Și le zic celor de la GDS: „Ne așteaptă o catastrofă electorală. O să ne-o luăm de n-o să ne vedem bine la alegerile astea". „A, nu, că o să facem, că o să dregem." Iar lista noastră cu Liiceanu și Paler nu a ajuns la prag în București; nici lista independenților mai puțin radicali, pe care erau Pleșu, Dinescu și Hăulică, n-a strâns destul ca să intre în parlament. Cine voise să voteze opoziția s-a dus la partide...

V.A.: În curtea Televiziunii, șoferii și oamenii din departamentele tehnice, cei care sunt azi mari și tari în sindicatele ce au participat din plin la falimentarea Televiziunii, îndemnați de redactorii care fuseseră în Studioul 4 în zilele când știrile otrăveau apele, se învârteau în cerc, în curte purtând niște bannere cu sloganuri scoase parcă din *Scânteia* anului 1946. Plus niște caricaturi grotești ale lui Coposu și Paler; chiar dacă Paler fusese director la un moment dat în Televiziune și simpatizat de mai de toți cândva, acum devenise odios – și mărșăluiau așa... Parcă erau într-un lagăr, într-o pușcărie unde deținuții fuseseră scoși la aer, așa se mișcau în cerc...

A.M.P.: Te întrebi totuși ce s-a întâmplat, pentru că în Piața Universității, la manifestații, după părerea mea, au fost mulți oameni... Trebuie să fi fost zile în care erau și 100.000. Atunci de ce n-am reușit să strângem 100.000 de voturi pe lista asta a GDS? Păi, n-am strâns pentru că lumea a preferat, rațional, partidele. Iar opoziția a greșit enorm, partidele istorice au greșit enorm că nu

s-au coalizat. Ar fi fost mai bine să fi existat o listă unică.

V.A.: Da. Partidele istorice au rămas în adversitățile de dinainte de război, în adversitățile lor istorice.

A.M.P.: Ei își mai purtau ranchiunele de dinainte de Antonescu, că după aceea se uniseră. Gândiți-vă că cei peste 100.000 de oameni din Piața Universității, când s-au dus la vot, au avut de ales între țărăniști, liberalii lui Câmpeanu, aceste două liste de intelectuali...

V.A.: Mai erau și social-democrații lui Cunescu. Plus că erau o grămadă de partide, partidulețe de astea de apartament scoase de FSN din pălăria domnilor Brucan și Iliescu...

A.M.P.: Vreau să spun că, la cât de mică era opoziția din vremea aceea, și tot s-a strâns ceva. Că n-au avut ăștia decât două treimi, n-au avut mai mult. Iliescu în schimb i-a făcut praf.

V.A.: 83%.

A.M.P.: Iliescu a luat enorm. Deși noi n-am avut candidați răi. Adică vreau să spun că Rațiu și Câmpeanu erau niște candidați cu totul onorabili, dacă îi comparăm cu ce am avut după aceea.

V.A.: Eu și soția mea l-am votat pe Câmpeanu, iar fiul nostru – era prima oară când vota – l-a votat pe Rațiu. L-am întrebat de ce. „Nu știu. Mie mi-e simpatic."

A.M.P.: Și eu l-am votat tot pe Câmpeanu. Nu mi-ar fi rușine nici astăzi cu niciunul dintre ei.

V.A.: V-aș spune un lucru pe care poate că nu-l știți. A doua sau a treia zi de Crăciun eram la Editura Cartea Românească, unde aveam în manuscris un roman depus din 83. A ajuns până la urmă pe la Comitetul Central, la Ardeleanu, după ce trecuse și pe la Dulea. Mă rog, nu asta e important. M-am dus să văd ce e cu manuscrisul și acolo am dat peste un liberal. E vorba de acel domn I.V. Săndulescu, care avea și el, tot așa, o trilogie și, nu știu, volumul doi sau trei fusese de asemenea oprit de la apariție. De la el am aflat că liberalii n-au sediu. Atunci am vorbit cu episcopul armean și Partidul Național-Liberal s-a reconstituit în sediul redacției publicației *Nor Ghiank* (*Viață nouă*). Și vreo două luni acolo a fost un flux continuu de aderenți la Partidul Național-Liberal. Nu vreau să spun că eram liberal, deși, în primul număr al săptămânalului *Liberalul* al domnului Dan Amedeo Lăzărescu, i-am adresat o scrisoare deschisă domnului Iliescu. A apărut textul în 31 decembrie 1989, în primul număr. Îi ceream domnului Iliescu să fie doar omul care să asigure alegeri corecte și apoi să se retragă din viața politică. Am povestit acest episod ca să vă spun că eram cu liberalii. După aceea mi-am dat seama că liberalii sunt oameni care fac prea repede compromisuri și am mers pe mâna lui Coposu și a țărăniștilor. Mai e ceva de remarcat. Dacă timpul până la alegeri ar fi fost mai îndelungat, partidele ar fi primit un mai mare flux de membri; rezultatele alegerilor i-au inhibat pe foarte mulți doritori să intre în partidele democratice. În ce mă privește, îmi ajunsese cu prisosință partidul unic al cărui membru fusesem, ca să mai repet experiența de a mă lega de mâini și de picioare urmând neabătut directiva altui șef. Să revenim. Deci lumea avea nevoie de liniște...

A.M.P.: Oamenilor li se părea că au câștigat deja tot ce aveau nevoie.

V.A.: Da, magazinele erau pline, se dăduse căldură. Puteai călători în străinătate, chiar dacă nu aveai cu ce. Lumina revenise noaptea pe străzi și în case.

A.M.P.: Avorturile se liberalizaseră. Programul de televiziune devenise o plăcere, erau filme peste filme și tot ce puteai să-ți dorești. Lumea și-a spus că restul o să vină treptat, că nu trebuie să zgudui ordinea și să-ți riști norocul... În realitate, noi am făcut o greșeală cu punctul 8 al Proclamației de la Timișoara și cu toate îndemnurile la lustrație. Și am făcut o foarte mare greșeală pentru că i-am coalizat pe foarte mulți oameni contra noastră. Acolo a început șirul de prostii politice foarte mari pe care le-am făcut și pentru care suntem parțial responsabili că aveam să câștigăm de-abia în 1996. Pentru că, în clipa în care există un om despre care știi că este extraordinar de popular – Iliescu –, să ai un punct care se referă, practic, numai la excluderea lui e o mare greșeală. Nu făcusem punctul 8 ca să lovim în alții, punctul 8 a fost făcut de oamenii de la Timișoara ca să-l anihileze pe Iliescu. Eu până astăzi am această părere: nu poți să dai o lege ca să scapi de un candidat ce reprezintă un fragment important din opinia publică. Trebuie să-l înfrângi în alegeri pe candidatul acela, pentru că altfel oamenii vor da legea respectivă peste cap și ea nu se va adopta niciodată. Punctul 8 nu era un instrument cu care să câștigi alegerile. Într-adevăr, dacă reușeai să câștigi alegerile și după aceea să-l pui în practică ar fi meritat. Dar nu aveai cum să câștigi alegerile amenințând cu el.

V.A.: Pe urmă a mai fost chestiunea din parlament, în care au vrut să-l suspende pe ideea cu „ce-a făcut în ultimii cinci ani". Iar Iliescu a întors-o și a cerut și el excluderea de la alegeri a lui Rațiu și Câmpeanu pentru că în „ultimii cinci ani n-ar fi stat în țară". Și atunci a fost șantajat Câmpeanu, de exemplu. A fost obligat să-i

ceară regelui să nu vină în vizită pascală, ca să nu deranjeze, chipurile, alegerile.

A.M.P.: Și acest aspect a contribuit la declanșarea altor fracturi între generațiile din societatea românească. Noi am publicat, pe post de editorial, o scrisoare foarte frumoasă a unui student adresată părinților lui, care se chema: „Ce-ați făcut în ultimii 45 de ani?". Era scrisoarea unei generații, în care oamenii tineri se plângeau amarnic că părinții lor votează cu Iliescu, că au făcut compromisuri și au lăsat costurile pe seama copiilor fără ca ei să fie întrebați. Nu era cazul familiei mele, dar era răspândită povestea.
Și a mai fost și monopolul Televiziunii publice. În ciuda acestui fapt, noi am creat repede o presă liberă, fără aprobarea nimănui. Iar presa inventată de noi a fost implicată într-o luptă de gherilă. Două lucruri s-au întâmplat. Întâi, au venit minerii și ne-au devastat redacțiile, ceea ce a intimidat destul de multă lume și a creat probleme economice mari. La prima mea vizită în străinătate, chiar în America, am făcut parte din cohorta de oameni care mergeau și se rugau la diverse organizații să ne dea o tipografie pentru presa liberă, pe care cred că *România liberă* o are până în zilele noastre. Că, până la urmă, ne-au dat una. De ce? Pentru că minerii, când au venit la București, au interzis tipărirea *României libere*, ca și muncitorii noștri de la Iași în luna ianuarie.

V.A.: Și eu, prima oară când am plecat în America, în august 1990, împreună cu Dumitru Iuga, care era președintele Sindicatului Liber din Televiziune, după ce mi-am dat seama că este o utopie demersul pe care-l făcusem la Aurel-Dragoș Munteanu să separe Televiziunea în două: Programul 1 al Puterii și programul 2 măcar independent, am ajuns până la Departamentul de Stat cerând un ajutor pentru o televiziune alternativă.

A.M.P.: Nu era o utopie, dar nu eram noi destul de tari.

V.A.: N-aveai cu cine discuta!

A.M.P.: În fond, dumneavoastră ați încercat. Cu Programul 2 în 1991 și în 1992 ați deschis un pic Televiziunea pentru alte figuri de oameni. Cât s-a putut face s-a făcut!

V.A.: Da, cu SOTI.

A.M.P.: Deci întâi au venit minerii. După aceea, exista un monopol al distribuției de stat, care avea toată infrastructura RODIPET. Noi am început să fim manipulați prin tiraj pentru că nu am rezistat ca la început, când distribuiam ziarele pe stradă, când dădeam un teanc de ziare oricui să le vândă. Și așa, încet-încet, am fost lucrați. Presa independentă, care era, trebuie spus, mult mai bună decât azi, n-a rezistat.

V.A.: Noi, la Asociația Ziariștilor Români, am inventat un săptămânal. *Z* se chema. Și îmi amintesc că am fost cu un alt codirector al Asociației Ziariștilor Români, Sorin Roșca Stănescu, care încă era la *România liberă*, la Ministerul Culturii ca să ne dea cota de hârtie. Și acolo cine credeți că trona și împărțea hârtia?

A.M.P.: Acesta era al treilea monopol în fața libertății presei, după televiziune și RODIPET, monopolul hârtiei de la Letea. Cine?

V.A.: Era ministrul Andrei Pleșu. Și ne-am certat cu el ca să ne dea hârtie. El dădea cu prioritate presei feseniste, i se părea normal, era guvernul lui la putere. Dar asta n-ar fi trebuit să-l facă să scrie în *Adevărul* că Iliescu este „un erou tragic" al tranziției. Până la urmă, noi, AZR-ul, am reușit să aducem, cred că prin Fundația Soros, hârtie din

afară și chiar s-o distribuim gratuit presei independente. Culmea ironiei e că i-am dat chiar și lui alde Mazăre, care scotea la Constanța un săptămânal foarte critic cu Iliescu și comilitonii săi. Ca să-l vezi acum în plutonul lui Iliescu și al pușcăriabililor indiferent de partid!

A.M.P.: Dar vă aduceți aminte cum s-a născut AZR-ul acesta? De la ce s-a pornit toată această inițiativă? De la congresul din aprilie al Asociației Comuniste a Ziariștilor.

V.A.: Da, de la Brașov, cu Sergiu Andon. Nu eram în țară atunci, dar, probabil, n-aș fi fost eu invitat din partea Televiziunii.

A.M.P.: Eu am fost. Cred că am fost doar vreo 10% ziariști necomuniști. Pe mine m-a uimit că s-au putut strânge sute de ziariști. Noi aveam impresia, venind din Moldova, unde nu apărea decât *Opinia*, că presa e a noastră.

V.A.: Dar *Flacăra Iașului* nu mai apărea?

A.M.P.: Și-a reluat apariția mult mai târziu. Și-a schimbat numele și și-a zis altfel, nu mai știu cum, ceva cu „liber", *Flacăra liberă* sau ceva de genul ăsta.

V.A.: Cei din provincie, fostele ziare regionale sau județene, se orientau după *Scânteia*, care devenise *Scânteia Poporului* și apoi *Adevărul*.

A.M.P.: Dar gândiți-vă ce multe erau! Că sunt peste 40 de județe. Era plin de ziare. Inclusiv o mulțime de organizații comuniste aveau ziare în București, de care eu nu mi-am dat seama până atunci, la Brașov. Am rămas uimită când am văzut aparatul de propagandă strâns acolo. 90% din sală, sute de oameni, erau de fapt propagandiști comuniști, erau de la ziare de care nu auzisem niciodată,

ale ministerelor, sindicatelor etc. În afară de Harald Zimmermann de la ziarul *Timişoara*, apărut atunci, de noi şi de doi-trei colegi de la un ziar studenţesc din Cluj, nu era absolut nimeni de la presa din opoziţie. Am încercat să-l alegem preşedinte pe Petre Mihai Băcanu, abia ieşit din închisoare, şi am pierdut spectaculos. A câştigat Sergiu Andon de la *Scânteia*, botezat în *Adevărul*.
Mi-au rămas în amintire nişte scene. Atunci mi-a luat George Pruteanu apărarea. Reuşisem cu greu să urc la tribună şi, când am pus mâna pe microfon, am spus: „Situaţia e foarte simplă. Nu are niciun sens să discutăm ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic. Cine a scris vreodată lucruri omagiale pentru Ceauşescu să se retragă, să nu mai scrie în presă". Bine, eu nu mi-am dat seama în acel moment ce număr enorm de oameni condamnam. Însă avantajul biografiei mele era că eu, deşi scrisesem de la 16 ani, eram printre oamenii tineri care scriau mult fără să fi scris nimic pentru Ceauşescu. Acesta a fost norocul ziarelor ăstora prin care trecusem. Şi, ca urmare, ştiam că se poate, că nu mori, că poţi face şi altceva. În clipa în care am zis ce am zis, am crezut că o să fiu linşată. Au început sute de oameni să urle la mine. Şi, mai mult, s-au repezit să-mi ia microfonul. Şi atunci, câţiva bărbaţi, Harald Zimmermann de la Timişoara şi George Pruteanu, care era din gaşca de la Iaşi, au sărit şi m-au ajutat să cobor de la tribună şi să ies. Am plecat. Roşca Stănescu a venit, după această scenă, la mine şi mi-a zis: „Lasă, ştii ce o să facem? O să facem noi o altă uniune, fără ăştia". Că era clar că acolo noi nu aveam majoritatea şi nu aveam nicio şansă s-o avem vreodată. Tot atunci am văzut că Băcanu nu va fi un lider. Pentru că noi ne-am dus la el şi l-am îndemnat să facă ceva. El este un om bun, întotdeauna de partea taberei bune, dar nu genul care să se urce la tribună şi să ţină un discurs ca să adune masele.

V.A.: Eram în America atunci când s-a ţinut congresul sau conferinţa asta de înfiinţare a AZR-ului. Pe urmă

ne-am întâlnit la Predeal. Știu că am fost aleși cinci inși în acest comitet director: Cornel Nistorescu, Petre Mihai Băcanu, Stelian Tănase, Sorin Roșca Stănescu și cu mine. Sarcina mea expresă era să mă ocup să punem la cale o televiziune independentă, SOTI.

A.M.P.: Ziarele noastre n-au rezistat însă. Au servit la democratizare, dar au dispărut în câțiva ani în forma pur politică de atunci; suntem unica țară care a rămas fără niciun săptămânal de actualitate, au apărut tabloidele. În toamna lui '90 în multe locuri din țară, în mediul rural, ziarele noastre nu ajungeau, iar oamenii nu aveau curaj să se afișeze cu opoziția – nici zece ani mai târziu.

V.A.: De unde a fost indusă frica asta? Dăinuia din anii '50? Sau mineriadele au introdus o frică nouă?

A.M.P.: Am explicat clar în *Secera și buldozerul* ce s-a întâmplat la țară și de unde sorgintea modelului acestuia dependent. La țară, oamenii pur și simplu nu aveau niciun fel de autonomie, depindeau integral de primărie și de tot acest mecanism de putere care s-a creat. Oamenii aveau, de exemplu, nevoie de diferite adeverințe, pentru lemne, de exemplu, sau certificat de producător agricol; pentru orice aveai nevoie de primărie; absolut totul trecea prin primărie.

V.A.: Iar primarul, evident, era al puterii.

A.M.P.: Politica la țară se făcea pe elite. Ce am descoperit în *Secera și buldozerul* e că așa fusese și înainte. În Nucșoara erau poveștile de dinainte de război, care erau absolut la fel. De exemplu, Arnăuțoiu tatăl, în clipa în care se apropiau alegerile, se ducea și negocia cu țărăniștii, cu liberalii, cu Averescu și le spunea: „Ce dați pentru sat?". Aveau nevoie de o școală, atunci cerea:

„Satul n-are şcoală". Cei care-i promiteau şcoala primeau voturile. Absolut tot satul vota cum spunea el.

V.A.: Se ţineau de cuvânt?

A.M.P.: Păi, se ţineau, că, dacă nu, data următoare omul s-ar fi dus la alt partid. Deci, la sat, întotdeauna sistemul de patronaj a fost foarte puternic. Şi pe lângă sistemul acesta clasic de patronaj se adăugase dependenţa, care devenise din ce în ce mai mare. La Nucşoara, satul cel mai reprimat în comunism, descoperisem, în anul 2000, că secretara primăriei, doamna Şerban, era fiica primului primar comunist, cel care îi arestase pe partizani. Deci familia lor, într-o formă sau alta, conducea satul de 60 de ani! Iar ţăranilor le era o frică teribilă de ea! Tot ce cerea ea se făcea! Ea hotăra cine primeşte ceva şi cine nu primeşte.

V.A.: Şi să nu uităm, jumătate din populaţia României trăia în mediul rural.

A.M.P.: Prin găurile astea negre s-a scurs tot. Tot ce puteam construi noi ca democraţie a fost în urban. Noi pe seama urbanului am câştigat în '96. Şi pentru urban a trebuit să facem câteva lucruri importante – de exemplu, să unim opoziţia. Dacă n-o uneam, eram terminaţi!

V.A.: Bine, pentru '92 opoziţia a fost unită în Convenţia Democratică, cu rezultate mai bune. A câştigat la locale în marile oraşe. Cred că un rol important a avut şi SOTI atunci.

A.M.P.: De la primele alegeri libere pentru primari, opoziţia a câştigat toate marile oraşe, mai puţin Iaşul. La Iaşi a durat trei-patru runde de alegeri.

V.A.: Da, Moldova în general. Şi Iaşul...

A.M.P.: Greu a fost! Părinții mei, de exemplu, s-au dus observatori la nu știu câte alegeri ca să nu se fure voturile. A muncit lumea îngrozitor, că nu se țineau cicluri regulate. S-au ținut niște alegeri anticipate și au reușit până la urmă să aleagă un candidat necomunist. Este celebrul domn Simirad. Problema e că domnul Simirad pe urmă a trecut la PSD, în 2000.

V.A.: A circulat de colo colo. A fost și la PAC...

A.M.P.: După ce s-au chinuit atâta să-l aleagă, până la urmă tot la PSD a ajuns.

V.A.: De ce Moldova e atât de conservatoare?

A.M.P.: În primul rând, în Iași lumea era cu Ion Iliescu din cauza amintirilor bune, că fusese acolo un prim-secretar bun. Și, în al doilea rând, din cauza foarte frumoasei metafore pe care o face regizorul Corneliu Porumboiu în *A fost sau n-a fost* despre Vaslui, locuri din astea în care lumea văzuse Revoluția la televizor și era foarte mulțumită cu ce a fost, neînțelegându-i pe cei care se agită pentru mai mult. În plus, Iașul era un oraș mult mai muncitoresc decât crede lumea.

V.A.: Da, devenise un centru industrial foarte puternic.

A.M.P.: Universitatea, studenții, care fuseseră revoltați, evident că au votat cu opoziția, dar erau încă marile platforme industriale și cei de acolo au votat cu partidul lui Iliescu.

V.A.: Totuși, muncitorimea de la Iași avea și o anumită tradiție, de la Nicolina începând, de prin anii '20, foarte antibolșevică, ca pe urmă să ajungă să fie neocomunistă?

A.M.P.: Unul dintre lucrurile cele mai decepționante pentru mine, pe care le-am văzut în '90-'91, era că muncitorii

nu s-au strâns deloc în jurul oamenilor care fuseseră disidenți la CUG și care fuseseră persecutați. Absolut niciodată oamenii ăștia n-au avut de la colegii lor recunoașterea meritată. Ei au încercat să intre și în politică, să facă un partid. Nu i-a urmat nimeni. Asta, în fond, e foarte urât și de asta nu știu câtă lume i-ar fi urmat în decembrie, când au ieșit. Securitatea a fost eficientă și i-a arestat, dovadă că unii i-au turnat. Erau filați. Nu știu dacă s-ar fi strâns atât de multă lume ca la Timișoara. La Timișoara n-au fost lideri, dar erau mult mai mulți oameni care au ieșit în stradă. A ieșit muncitorimea în stradă la Timișoara. Asta este marea diferență. Că nu studenții au început Revoluția acolo. Lumea iarăși nu știe, muncitorimea a fost cea care a ieșit în Timișoara. Să nu uităm că și la București Revoluția a fost câștigată pe 22, când au ieșit muncitorii din marile platforme industriale.

V.A.: Majoritatea muncitorilor veneau din mediul rural, erau la prima generație.

A.M.P.: Aduceți-vă aminte de discuția dintre Dinu Patriciu și Radu Câmpeanu cu tăiatul cozii câinelui. Era normal ca muncitorimea să se coalizeze contra liberalilor în 1990, pentru că le era frică de privatizare, de șomaj. Iliescu pe asta a mizat, pe frica de schimbare a oamenilor mai puțin informați. Deci, într-un fel, era normal să fie cu el clasa muncitoare. Opoziția a câștigat abia în momentul în care a convins clasa muncitoare că oricum tot acolo se va ajunge. Și lumea a văzut că primele măsuri cu care s-a început chiar sub FSN au precipitat prăbușirea industriei de pe timpul lui Ceaușescu.

V.A.: Să ne întoarcem la alegerile din 20 mai 1990. De ce a fost nevoie ca puterea să organizeze mineriada din iunie, la trei săptămâni după câștigarea alegerilor cu un scor formidabil?

A.M.P.: Păi, din cauza Televiziunii, evident. În momentul în care un grup de oameni, pe 13 iunie, au reușit să intre în Televiziune, Televiziunea fiind monopolul mediatic care acoperea 90%, Iliescu s-a speriat. Asta s-a întâmplat. Armata și poliția n-au vrut să intervină.

V.A.: Dar planurile erau făcute dinainte.

A.M.P.: Nu știu dacă erau făcute dinainte. În Piața Universității rămăsese puțină lume.

V.A.: E adevărat, greviștii foamei. În fiecare dimineață treceam pe acolo să văd despre ce e vorba...

A.M.P.: A fost un cutremur la începutul lunii iunie. L-am prins, era într-o noapte, locuiam la Hotelul Bulevard. Și trebuie să spun că Piața noastră devenise ceva foarte trist și sinistru. Erau oameni puțini, obosiți, bolnavi, superstițioși... Cu atmosfera aceea mistică tocmai atunci când a venit cutremurul... Era o atmosferă din asta sud-americană, credeam că suntem în *Războiul sfârșitului lumii* sau pe acolo. Dar ce a declanșat represaliile a fost acel episod cu cucerirea Televiziunii de către o mână de oameni.

V.A.: Așa credeți?

A.M.P.: Da, sunt convinsă că s-au speriat îngrozitor. Și în acel moment s-a luat decizia unei reprimări. Armata înțeleg că în noaptea aceea a tras; mi-au povestit studenții care lucrau la *Opinia*, ca Sebastian Țarălungă și alții, că armata a tras în noaptea respectivă. Deci armata, după ce a fost cucerită Televiziunea, a ieșit și a început să facă ordine. Iar a doua zi dimineață au venit minerii. Asta a fost succesiunea evenimentelor. Poliția și jandarmii n-au vrut să se bage. După aceea însă au intervenit îngrozitor de brutal. Minerii băteau oameni pe stradă, care erau duși după aceea la poliție.

V.A.: Să nu uităm că a apărut, după un timp, înregistrarea secretă a unei convorbiri dintre Diamandescu, care era șeful poliției, și Chițac, care era ministrul de Interne, în care cei doi vorbeau despre un plan pus la cale împreună cu Iliescu și Roman, când s-a dat foc mașinilor cu care veniseră polițiștii în Piață...

A.M.P.: Da, s-a spus că a fost o provocare. Eu nu cred teoria asta. Nu-l bănuiesc pe Iliescu de acest lucru.

V.A.: Nu numai Iliescu era acolo.

A.M.P.: Asta este adevărat! Poate că au fost alții care au contribuit. Nu-l bănuiesc pentru că, pur și simplu, Iliescu e prea inteligent ca să nu-și fi dat seama că o reprimare totală, o extirpare a opoziției, va avea un efect și un preț externe. El deja avea mari probleme de acceptabilitate externă. Puțină lume s-a repezit să recunoască alegerile din 20 mai. Lumea din Occident dădea din colț în colț. Și atunci de ce să complice și mai tare situația?

V.A.: Păi, tocmai asta mi se pare ciudat. După ce ai obținut un parlament cu o majoritate covârșitoare, de ce să mai provoci represiunea asta? Doar ca să astupi gura presei, a opiniei publice, ca lumea să se sperie, să omori în față opoziția politică?

A.M.P.: Cred că au fost provocatori care au generat violențe. Și pe acești provocatori îi văzusem deja în ianuarie și pe 18 februarie și la toate evenimentele din 1990 care au generat violențe ca să justifice intervenția. Astea cred că au fost absolut tot timpul, dar nu pot să cred că a fost un plan ca să distrugă integral opoziția în iunie, pentru că în cazul acesta efectiv s-ar fi dovedit idioți...

V.A.: Da, dar toate lucrurile acestea pe care le discutăm noi după 25 de ani sunt convins că se află în dosarele

parchetelor, dosare care au fost instrumentate îndelung, dar niciodată înaintate spre judecată. Avem nevoie să știm care a fost adevărul, cine a pus la cale și mineriadele.

A.M.P.: Eu nu cred că e ceva în dosare, ca să fiu sinceră, nicio informație de valoare.

V.A.: De ce? Doar au fost chemați foarte mulți oameni să dea declarații.

A.M.P.: Și ce dacă? Lumea, dacă-i chemată să dea declarații, zice adevărul? Eu am văzut multe încercări de a publica dosare ale mineriadei, că doar am condus un ziar de investigații, *Expresul*, câțiva ani. N-am văzut niciodată ceva foarte-foarte clar. Iar Monica Macovei a făcut eforturi ca să încurajeze rezolvarea abuzurilor îngrozitoare împotriva unor persoane, care s-au produs începând cu 14 iunie. Nici acelea nu lămuresc nimic.

V.A.: Foarte mulți au fost ridicați de acolo și duși la Măgurele.

A.M.P.: Ce mi-a spus mie, de exemplu, un miner care era într-un focus-grup făcut de mine prin '94 în Valea Jiului, cu totul spontan, căci operatorii care strângeau focus-grupurile nu știau cine vine la ele. Avantajul acestor focus-grupuri, care sunt un fel de interviuri de grup, e că, dacă le conduci bine, lumea începe să uite că este înregistrată și-ți spune mult mai multe lucruri decât dacă ai vorbi cu fiecare în parte. Și la un moment dat minerul a povestit că el a atacat sediul PNȚCD la mineriadă și mi-a spus că domnul Melinescu de la Televiziune era acolo, în curte, și dădea indicații cine și ce să fie atacat. E vorba de un ziarist pe care l-am cunoscut mai târziu. Eu nu am cum să verific informația asta. Asta mi-a zis

minerul atunci. Dar am auzit din mai multe surse că ţintele le-au fost indicate minerilor – care nu cunoşteau Bucureştiul – de oameni care aveau legături cu fosta Securitate.

V.A.: E adevărat! Au şi apărut numele unora care i-au dus la Casa Scânteii, apoi la diverse adrese de ziare.

A.M.P.: Petre Roman mi s-a părut mai conştient decât Iliescu în zilele acelea încercând să oprească catastrofa.

V.A.: În cartea de convorbiri *Faţă în faţă cu Petre Roman*, pe care am publicat-o la Editura Cartea Românească cu câteva luni înainte de alegerile din 1996, în treacăt fie zis, o carte făcută cam contra inimii, un obol, mi-am zis, ca să ajut opoziţia să strângă şi voturile PD-ului condus atunci de Roman, acesta punea întreaga vină pe seama lui Ion Iliescu, care ar fi ştiut toată povestea asta, inclusiv mineriada din 13-15 iunie. Ştiu că redactora cărţii a insistat să scot acuzele pe care domnul Roman i le aducea domnului Iliescu. Evident, am refuzat; cartea şi-ar fi pierdut raţiunea circumstanţială de a apărea atunci.

A.M.P.: Nu ştim care este adevărul. Când eram la Televiziune, în iunie 1997, practic prima oară când fosta opoziţie anticomunistă controla Televiziunea – dar să nu uităm că în coaliţia de guvernare se aflau şi Petre Roman şi Partidul Democrat, o facţiune a FSN –, eu m-am gândit cum să facem editorial să comemorăm zilele alea de mineriadă, nu se dăduseră la TV până atunci niciodată. Pe de altă parte, deja erau tensiuni în interiorul coaliţiei de guvernare şi nu voiam să provocăm altele. Am luat decizia să facem un fel de *No comment* ca la Euronews, în care pentru prima oară să arătăm oamenilor imagini de la mineriadă; ele nu fuseseră niciodată date pe micul ecran. În montajul respectiv ne-am ferit să facem comentarii, să zicem cine a fost de vină.

V.A.: A fost filmul *Piața Universității* al lui Stere Gulea.

A.M.P.: În cinematografe fusese filmul lui Stere Gulea, *Piața Universității*. Dar la noi puțină lume vede filme în cinematograf.

V.A.: Și a rulat la un singur cinematograf, la Scala, îmi amintesc și acum, premiera și vreo săptămână apoi.

A.M.P.: Deși filmul e foarte bun.

V.A.: Excelent! E un film antologic.

A.M.P.: Absolut! Și atunci am rulat imaginile acelea în prime time – de exemplu, imaginea cu biroul lui Corneliu Coposu devastat, imagini cu laboratoarele de la Universitate devastate, imagini pe care lumea nu le văzuse. Acest lucru a dus la un scandal absolut îngrozitor cu Partidul Democrat, care a vrut să ne dea afară. A fost o mobilizare întreagă a lor împotriva noastră, supărați foc că am dat imaginile respective. Repet, imaginile nu erau deloc comentate! Știți cum era la Televiziune, sub coaliții, întâi există reprimare directă și pe urmă există discuții în coaliție: „Să scăpăm de ăștia, să-i terminăm, să-i alungăm" ș.a.m.d. Dar era și destulă reprimare indirectă. Și m-au sunat să se plângă de ce am dat imaginile cu pricina. Și eu le-am spus: „Ziceți mersi că n-a fost niciun fel de comentariu. Milioane de oameni nu le văzuseră niciodată. Nu se poate să suprimi imaginile acestea pentru totdeauna. Acesta era momentul!". Linia lor era că trebuie închise capitolele acestea de istorie, pentru că sunt conflictuale, iar noi trebuie să fim constructivi și să mergem mai departe.

V.A.: Și se pare că au avut câștig de cauză, ca probă că, după 25 de ani, noi nu avem un proces nici al mineriadelor, nici al celor vinovați de uciderea a aproximativ o mie de nevinovați după fuga Ceaușeștilor.

A.M.P.: Păi, de-abia s-au unit acum, în weekendul acesta din iulie 2014, ce a rămas din FSN cu ce a rămas din PNL, și iată că după 25 de ani de eforturi s-a făcut un mare partid ce are voturile unui mic partid. Dar nu mai comentez.

V.A.: Problema e că nici unii prieteni politici nu sunt de acord cu principiul adevărului integral, ca să folosesc sintagma pentru care, prin 1958, Radu Cosașu a fost dat afară de la *Scânteia tineretului*. Și din presă pentru mult timp. Acesta ar trebui să fie măcar principiul presei libere. Dar altceva vreau să adaug, că tot vorbim despre mineriadă. Care a fost impactul extern al acestei mineriade? După ce a existat o simpatie nemaipomenită pentru România, produsă prin transmisia Revoluției în direct la TV, dintr-odată a venit acest șoc teribil.

A.M.P.: Mineriada a avut două efecte mari, amândouă, după părerea mea, pozitive. Un efect a fost că acei lideri occidentali care erau mai de treabă cu dictatorii, de genul lui François Mitterrand, care un an mai târziu a fost primul care s-a repezit să vorbească cu cei ce dăduseră lovitura de stat la Moscova și era prieten și cu atâția dictatori din Africa, au trebuit totuși să ia atitudine față de Iliescu. Presa occidentală fusese tot timpul de partea opoziției românești. Cum e cu Ucraina acum. Liderii occidentali țin seama enorm de presa din țara lor. De aceea, Mitterrand, practic, și-a luat sarcina să-i disciplineze pe Roman și pe Iliescu. Și el este cel care l-a scos din pușcărie pe Marian Munteanu, liderul studenților, arestat.

V.A.: După ce fusese călcat în picioare.

A.M.P.: Și toate aceste intervenții ale lui au contribuit extraordinar de mult.

V.A.: Deși opoziția a fost foarte supărată pe el când a venit în țară și s-a întâlnit cu Iliescu, pentru că îi conferea acestuia legitimitate internațională.

A.M.P.: Legitimitatea lui Iliescu i-o dăduseră cele două treimi care votaseră cu el. Asta opoziția n-a înțeles niciodată. Mitterrand a făcut tot ce a putut, adică a scos opoziția de prin pușcării. Eu am plecat în străinătate în luna iulie, de exemplu, și m-am întors numai după eliberarea lui Marian Munteanu. Pentru că pe 13 iunie ziarul *Adevărul* apăruse cu un editorial care mi-era dedicat integral, deși eram o puștoaică care scria la revista 22. Și știam că minerii mă căutaseră la Hotelul Bulevard. Redacția revistei 22 fusese devastată, prieteni de-ai noștri au luat bătaie...

V.A.: Iar eu am plecat cu trenul în Elveția pentru că la aeroport eram pe lista cu interdicții de a părăsi țara.

A.M.P.: S-ar fi putut termina cu noi în vara aceea. Intervenția lui Mitterrand a făcut, una peste alta, toată diferența. Că poporul era încă tributar atitudinilor comuniste.

V.A.: Ați și scris în acest sens într-un editorial din acel an în 22, ați scris așa: „Dictatura proletariatului, atâta vreme o vorbă goală, tinde să devină astăzi, când toată lumea se ferește să-i pronunțe numele, o realitate vie. (...) Puterea, cea dintâi, se va confrunta cu acest fenomen pe care l-a încurajat din motive politice și pe care va trebui să-l dezamorseze pentru a realiza, cât de cât, o stabilitate economică. Se vor lua măsuri destul de drastice, dar în niciun caz – Doamne ferește – nu se va pronunța expresia *dictatură a proletariatului*, oricât ar face minerii ordine cu bâta prin București și nu și-ar face planul în Valea Jiului. Puterea a fost și va rămâne veșnic ipocrită".

A fost un coşmar. Plecând, am văzut din tren cum femeile stăteau ciorchine pe podul de la gara Basarabi şi aclamau minerii care umpluseră peroanele.

A.M.P.: Dacă era după români, l-ar fi votat de patru ori pe Iliescu, aşa cum l-au votat oamenii din Belarus pe Lukaşenko. Diferenţa a fost că, România fiind o ţară cu legături tradiţionale cu Franţa, fiind mai aproape de Occident, având minoritatea maghiară, Mitterrand i-a dat telefon lui Iliescu. N-a existat niciun Mitterrand să-i dea telefon lui Lukaşenko. Şi Lukaşenko e şi azi acolo. Şi, dacă n-ar fi fost intervenţia Occidentului, Iliescu, manipulând unele dificultăţi economice, dându-le oamenilor câte ceva, ar fi putut să mai fie şi astăzi la Cotroceni.

V.A.: De aceea l-am sprijinit în 1996 pe Petre Roman să intre în coaliţie cu Convenţia Democratică, că altfel alternanţa la putere nu s-ar fi produs poate nici până azi. Spuneaţi un adevăr pe care nu-l observasem, şi anume că niciodată tabăra anticomunistă n-a avut mai mult de 30-35% din voturi. Inclusiv sub preşedintele Băsescu, care a făcut tot felul de inginerii, inclusiv o coaliţie imorală, ca să încropească o majoritate cu care să poată pune de un guvern de centru-dreapta.

A.M.P.: Şi ce tabără anticomunistă este aceasta a noastră de azi? Băsescu şi un partid faţiune din fostul FSN.

V.A.: Totuşi, este singurul preşedinte care a făcut o declaraţie de condamnare a comunismului şi asta nu trebuie uitat.

A.M.P.: Emil Constantinescu n-avea nevoie de condamnarea comunismului, că ştia toată lumea că e anticomunist. Revenind, acesta a fost primul efect pozitiv: influenţa Occidentului.

V.A.: Dar ce a pierdut? Că totuși România a pierdut nu numai din simpatie, ci cred că și relațiile economice au fost blocate, mult timp, iar ajutoarele economice de care ne bucuraserăm, au încetat.

A.M.P.: Bine, știți cum e cu ajutoarele economice, că Doina Cornea, de exemplu, cerea să nu vină ajutoarele economice, ceea ce a fost o mare greșeală; Iliescu ne-a arătat cu degetul că nu vrem binele poporului. Când știi că ai atâția săraci în țară, să ceri să nu fie trimise ajutoare, indiferent la cine ar ajunge, este o mare greșeală electorală.

V.A.: Și opoziția a mai gafat și atunci când s-a opus reacordării de către SUA a clauzei națiunii celei mai favorizate.

A.M.P.: Da, exact, prostii din astea. Ce s-a întâmplat este că s-a văzut clar că România nu va evolua decât sub presiune externă, iar opoziția a greșit jucând mult prea mult cartea acestei presiuni externe, fără să-și dea seama că presiunea externă este foarte bună, ea există oricum, din ea trăim de 25 de ani, dar de asta, probabil, am evoluat prea lent. Da, noi, în interior, trebuie să ne construim o rețea mult mai largă de oameni, trebuie să ne facem mai populari. Însă și acest lucru, după părerea mea, a fost declanșat de mineriadă.
Eu aș zice că nu Piața Universității, ci mineriada este începutul noii societății civile românești. După părerea mea, în Piața Universității au fost tot felul de oameni. În schimb, oamenii care au ieșit cu Blandiana... Am și astăzi o fotografie cu Blandiana, Rusan, Dumitru Iuga și actualul meu soț, Andrei Pippidi, la vremea aceea nici nu-l cunoșteam, toți la braț, în fața acelei mari manifestații din iulie 1990 a cămășilor albe pentru eliberarea lui Marian Munteanu. Ei, cine a ieșit atunci din casă, după

mineri, are de ce să fie mândru... Că Piața Universității fusese cam mondenă pentru gustul meu, deși am fost destul de des acolo... Și cu tot felul de veleitari care se voiau la microfon. Sigur că a fost bine, ca un exercițiu de libertate. Dar cei care au ieșit după mineri, când se știa care este riscul, au reprezentat nucleul din care a pornit Alianța Civică și, după părerea mea, începutul unei societăți civile ce, evident, pornea de la zero; fuseserăm țara cea mai reprimată. Alt lucru care n-a existat în celelalte țări din Europa de Est și care a fost catastrofal la noi a fost lipsa societății civile; ea a fost inventată după 1989. Lumea uită că înainte de '89 Ceaușeștii veniseră și cu formula extraordinară că nimeni nu trebuie să rămână în afara unei organizații. De aceea, au pus la cale Frontul Democrației și Unității Socialiste, organizația în care erau automat membri toți cei care nu erau în altă organizație. Bine, erau organizații formale. Dar ele reprezentau un mod de a ține toată lumea sub control. Deci, revenind la efectele mineriadei, acestea sunt cele două lucruri pozitive. Unu, intervenția externă și faptul că străinii au înțeles că ei trebuie să joace un rol, să ajute opoziția democratică. Și în al doilea rând, începutul mai clar al unei societăți civile, care a înțeles că trebuie să se inventeze și să se construiască pentru a ajuta partidele democratice.

V.A.: Aici nu putem să omitem două lucruri care s-au mai întâmplat în primii ani de după Revoluție. De tratatul de prietenie, de bază cu Uniunea Sovietică, când ministru de Externe era Adrian Năstase, am amintit. Un al doilea moment foarte critic care a devoalat slăbiciunile mersului democrației în România, reversibilitatea cuceririi libertății a fost puciul de la Moscova din august 1991. Reacția puterii, precum și cea a unor opozanți au fost dezamăgitoare, ca să nu spun altfel. Am fost foarte neplăcut surprinși de poziția foarte moale pe care a

avut-o PNȚCD-ul printr-unul dintre liderii săi, senatorul Gabrielescu, sper să nu mă înșel, care s-a exprimat la Televiziune, repetând un slogan ceaușist, cum că nu ne amestecăm în treburile interne ale URSS-ului... Diferite grupuri de foști, care până atunci păreau în adormire, au început să se agite. Doar Alianța Civică a fost intransigentă. Dis-de-dimineață, a doua zi după ce aflasem că Gorbaciov e sechestrat în Crimeea, cred că era o sâmbătă – probabil că vineri fusese puciul –, ne-am întâlnit la Fundația „Brătianu", unde ne era gazdă scumpa doamnă Ioana Brătianu, noi, de la Alianța Civică, cu cei de la PAC. Eram cu toții teribil de îngrijorați. Împreună cu Nicolae Manolescu, am scris textul pe care profesorul l-a prezentat seara la Televiziune. Declarația noastră a fost foarte vehementă, de departe cea mai dură la adresa puciștilor. Am simțit atunci fizic durerea că suntem condamnați să pierdem dreptul României de a fi independentă. Prima oară, un astfel de moment de cumpănă îl trăisem tot într-un august, dar în 1968. De fiecare dată am avut senzația neputinței în fața destinului nostru geopolitic; credeam că acest puci va pune capăt tranziției României spre o societate liberă.

A.M.P.: Noi în prima parte a anului 1990 ne temeam că Gorbaciov dorea să influențeze ce se întâmplă la noi. Dar acum, retrospectiv, după 25 de ani, pot să spun net că Gorbaciov are cel mai mare merit în ce privește libertatea Europei de Est. Indiferent câte teorii ar fi, finalmente eu sunt convinsă că a contat factorul de personalitate, faptul că el nu era un criminal, spre deosebire de predecesorii lui. Dar libertatea noastră depindea încă foarte mult de Rusia. În august următor, 1991, eram în vacanță la părinți, în Iași, deși, între timp, mă mutasem la București, și la televiziunea din Republica Moldova au apărut crainicii și au spus: „E probabil ultimul nostru buletin de știri. La Moscova s-a dat o lovitură de stat. La revedere!".

Ei transmiteau în limba română. Să zicem că asta se întâmpla pe la 12, ziua. Pe urmă, la 1, au apărut din nou şi au spus iarăşi: „E probabil ultimul nostru buletin de ştiri. Cam astea sunt ştirile pe care le mai avem." Şi pe la 5-6 iarăşi. Eu fusesem deja în Republica Moldova ca reporter, însoţindu-l pe un jurnalist care avea să ia premiul Pulitzer pentru respectivul reportaj; un ziarist de la Newsday, Roy Gutman. Şi cunoşteam pe toată lumea pe acolo, drept pentru care i-am dat un telefon purtătorului de cuvânt al guvernului de la Chişinău, un băiat numit Boris Vieru, cred că e în politică şi azi, şi l-am întrebat: „Ce se întâmplă pe la voi pe acolo?". Şi el a zis: „Păi, toţi aşteptăm să apară tancurile şi să înconjoare clădirea guvernului. Deocamdată nu vedem pe nimeni". Şi cred că la jumătate de oră după convorbirea asta cu el m-a sunat CNN-ul. Eu nu cunoşteam pe absolut nimeni la CNN, dar fusesem deja în America, prima dată atunci când cu tipografia pentru Băcanu, şi, întrucât cei din redacţia CNN cunoşteau puţini români – şi şi mai puţini români de peste Prut –, din aproape în aproape, printr-o fundaţie, au ajuns la mine. M-au sunat şi mi-au spus: „Ştiţi, nu avem pe nimeni". Era numai un corespondent în Moscova. „Nu avem nicio idee ce se întâmplă la Kiev. Nu avem nicio idee ce se întâmplă în Crimeea, unde e Gorbaciov. Nu încercaţi dumneavoastră să mergeţi să ne transmiteţi şi nouă?" Şi eu am zis: „Am să încerc". N-aveam maşină. A fost un circ întreg. Până la urmă am închiriat un taxi. Am crezut că nu ne lasă să trecem la frontieră, era încă graniţă sovietică, dar am trecut. Ne aşteptam, când ajungem la Chişinău, să găsim oraşul sub baricade. În loc de asta, erau ai noştri... Druc prim-ministru, Vieru... Ne-am îmbrăţişat. Ei vorbeau la telefon cu cei din Kiev, cu ucrainenii, care erau tot aşa, în aşteptare.

Fapt este că au fost două săptămâni cu totul şi cu totul extraordinare. Ne asociaserăm cu încă vreo câţiva ziarişti care lucrau pentru presa occidentală; ziariştii străini, care

aveau mult mai mari probleme decât noi pentru că legea din URSS le cerea să aibă viză pentru fiecare localitate în care călătoresc. Noi, ca români, n-aveam nevoie de nimic. Eram în largul nostru, era o țară prietenă. Și din Moldova am trecut mai departe, în Ucraina, dar nu-ți dădeai seama decât uitându-te pe hartă. Puciștii erau încă tari, erau la putere. Am încercat să ajungem în Crimeea, la Gorbaciov, dar ne-au oprit niște soldați la niște baraje făcute pe șosea. Beretele negre se numeau. Ne-au întors din drum, dar, după ce am petrecut momente neplăcute cu ei... Atunci am văzut prima oară că Rusia se va schimba. Din păcate, nu s-a schimbat așa de mult pe cât am sperat. Am scăpat datorită unei fete care era ghid la Intourist. M-am certat cu un maior de la Beretele negre care ne închisese într-un garaj cu mașină cu tot. Și, întrucât între noi erau și străini, se putea întâmpla absolut orice. Noi nu știam rusește, ceea ce era o altă problemă, fata de la Intourist, pe care am găsit-o umblând pe acolo, știa engleză, a tradus... Evident că eu vorbeam cu pasiune, cum vorbesc eu, și am încercat să-i țin un discurs domnului aceluia de la OMON în care să-i explic că puciștii deja pierduseră la Moscova, că auzisem acest lucru la radio, că ceea ce face el e o greșeală.

V.A.: Era un adevăr sau o minciună?

A.M.P.: Era un adevăr. Auzisem deja că pierd. Dar știți cum era, totul era pe muchie. Și ce să știe el în pustia aia a Ucrainei ce se întâmpla la Moscova? Deci l-am luat cu tupeu și i-am zis: „Domnule, o să aveți nevoie de investiții străine. Aceștia sunt ziariști străini. O să aveți nevoie de ei. Suntem prieteni, nu mai e ca pe vremuri. Războiul Rece s-a terminat. Nu se mai întoarce". Iar fata asta, mă uitam la ea, traducea cu atâta participare, de parcă eram surori. Se vedea că ea, săraca, de fapt era de partea noastră și chiar credea în ce zice și că nu era ca

ăia, îndoctrinată. Între timp, pusese să fie desfăcută mașina, începuseră să scoată șuruburi din caroserie. Era o chestiune din asta cu totul ciudată. Un taxi galben era mașina, o Dacie 1300, cu asta ne-am dus! Vă dați seama cum atrăgeam noi atenția, deci ce spioni deștepți eram, că ne dusesem cu taxiul galben spre Crimeea să-l salvăm pe Gorbaciov. În sfârșit, la un moment dat, omul s-a întors și a zis: „Pa. Gata!" și a plecat. Eu, luptătoare cum mi-e firea, m-am apucat să le dau ordine soldaților, să le spun: „Puneți înapoi ce ați dat jos din mașină". Șoferul, moldovean de-al nostru, venit cu mine de la Iași, făcea: „Doamna Alina, lăsați că le pun eu înapoi! Lăsați-i! Să fugim de aici!" După aceste aventuri, când am trecut înapoi în Republica Moldova, Ucraina devenise stat independent. Frontiera între astea două țări, trebuie să spun, nici azi nu e stabilită, că am fost pe acolo acum vreo doi ani cu comisia de stabilit frontiera, deci 20 și ceva de ani mai târziu. Când ne-am întors, ce să vezi: pusese unul o măsuță pliantă în câmp. Ne-a spus că acolo e frontiera și se gândea să ceară și bani pentru trecere. Am glumit și i-am dat zece dolari, care au fost prima noastră contribuție către bugetul acestei țări independente, Ucraina.

V.A.: Tot domnului Iliescu trebuie să-i reproșăm lipsa de voință pentru unificarea cu Moldova.

A.M.P.: Eu îi reproșez domnului Iliescu, am mai zis, nașterea statului corupt. Fiindcă, după părerea mea, este răspunderea lui integrală. În problema cu Moldova, după părerea mea, unu la mână, el, sigur, nu e naționalist și nici nu e, ca mine, basarabean. Deci n-avea de ce să aibă aceleași sentimente.

V.A.: Dar e român. Totuși, e un român.

A.M.P.: Dar eu, care am văzut cum s-au desfășurat lucrurile atunci, sigur că pot spune că a fost cam lipsit de

viziune. Lucrurile atunci se puteau face altfel. El însă o să spună că a fost realist. Ca atunci când a cerut să vină rușii să ne apere de Securitatea lui Ceaușescu, de teroriști, de cine trăgea. El și în 1991, ca om care trăise toată viața în umbra puterii sovietice, nu-și putea închipui că se vor schimba lucrurile așa de radical.

V.A.: Că se va prăbuși Uniunea Sovietică.

A.M.P.: Eu cred că lui Iliescu, dacă i s-ar fi spus că țările baltice vor fi în NATO, sunt sigur că nici astăzi n-ar crede că s-a putut întâmpla așa ceva. În realitate, a fost foarte fricos. Eu, realmente, am crezut, când s-a repezit să recunoască Republica Moldova, că vrea să-i ajute, nu că s-a gândit că o să încurce treburile. Dacă noi am vrea să ne unim cu Republica Moldova, și azi, cu toate restricțiile, și ieri, dacă elitele politice din aceste țări ar fi avut curajul să facă acest pas, nu ne-ar opri nimeni.

V.A.: Da, dar astăzi este mult mai greu decât era atunci, acum 24-25 de ani.

A.M.P.: Nu e chiar așa...

V.A.: Atunci era un entuziasm în primul rând pentru limba română, care înseamnă, de fapt, nucleul, esența unei națiuni.

A.M.P.: Lăsând deoparte entuziasmul pentru limba română, în anticiparea acestei uniri s-a desprins Transnistria. Eu am fost în Transnistria și în Găgăuzia la primul război. Am fost în amândouă, le-am colindat pe amândouă. Ele s-au desprins tocmai ca Moldova nici măcar să nu se gândească la unirea cu România. S-au mișcat foarte repede.

V.A.: Dar asta s-a întâmplat în 1992.

A.M.P.: Începuse în toamna lui 1991 cu primele blocaje de drumuri.

V.A.: Eu vorbesc de 1990, când se putea face unirea, imitând unificarea Germaniei. Numai că Iliescu era ocupat cu lichidarea opoziției interne.

A.M.P.: În acel interval de câteva luni din 1991, Iliescu și Snegur, de ambele părți, au ratat momentul... Snegur, în fond, era un președinte mult mai român decât cei ce au venit după el. Atunci, prin comparație cu Druc, care era prim-ministru, părea mult mai prosovietic, dar nu e adevărat. Deci Iliescu și Snegur aveau similitudini: adică foști nomenclaturiști din epoca sovietică, acum orientați spre democrație, dar nu foarte mult.

V.A.: De aceea, mi se pare că a fost o bazaconie acel național-comunism de care se vorbește că ar fi existat în România. Asta se vede după falșii patrioți pe care i-a produs regimul comunist; în acest național-comunism a crescut și a înflorit și domnul Iliescu, când era la UTC și era ministrul Tineretului. Până la urmă, național-comunismul era unul de camuflaj al nomenclaturii față de popor, un alibi al lui Ceaușescu împotriva unei posibile schimbări a lui prin intervenția Moscovei.

A.M.P.: Iliescu n-a fost naționalist, el era cu Clubul de la Roma și cu alte chestii. El nu gândea ca Vadim Tudor și ceilalți, ca să zic așa.

V.A.: Vadim Tudor naționalist? Un paranoic extremist, care e cu totul altceva; retorica lui Vadim Tudor nu are nimic substanțial. De niciun fel!

A.M.P.: Acesta e un lucru interesant de discutat, dacă Vadim Tudor chiar este autentic. Că, de fapt, aici este

problema cu el. Este cu adevărat ceva autentic în el sau a fost numai o armă contra noastră? Revista lui a reprimat din greu opoziția mulți ani și a jucat un rol mai mare decât ce se vede în procentele lui electorale. Rolul lui a fost de demolator, de exemplu, de a face din Doina Cornea un personaj odios ș.a.m.d. Acolo i-au adus ei, extremiștii, mari servicii lui Iliescu.
Revenind, Iliescu a ratat cu desăvârșire momentul acesta cu Republica Moldova. Dar, având în vedere ce se pregătea în Transnistria și în Găgăuzia, aș zice că s-a comportat astfel tocmai pentru că știa natura acaparatoare a Rusiei; a fost foarte temător să nu strice ceva. Ce ar fi trebuit să facă? Ar fi trebuit să pună mâna pe telefon și să încerce să negocieze pașnic. Moldova este și astăzi captivă acestor dificultăți de situare. Lumea nu ține minte, dar la Chișinău s-au tăiat integral gazele, electricitatea. Principala lor centrală era la Râbnița, în Transnistria. Deci Moldova era făcută să fie ținută ostatică.

V.A.: Deci tot pe seama lipsei de clarviziune trebuie să punem și tratatul acesta de bază cu Uniunea Sovietică.

A.M.P.: Mai degrabă de activism. Pentru că lui Iliescu îi era frică de Moscova, că el credea că Moscova, de la o zi la alta, va reveni la postura de mare putere. Și nu voia s-o zgândăre. Vreau să fiu obiectivă cu Iliescu, deși am fost dușmani toată viața.

V.A.: Văd că v-am speriat cu ce am spus...

A.M.P.: Nu, dar astăzi se spune absolut orice, nu există limite ale oportunismului și nesimțirii. S-a ajuns ca Vladimir Tismăneanu, care a făcut cartea aceea lingușitoare cu el, pe care Iliescu a dat-o la tradus în nu știu câte limbi și a distribuit-o prin ambasade, să pretindă azi că el e un mare oponent al lui Iliescu și eu nu. Ce

vreau să spun este că nu cred, de exemplu, că Iliescu a fost agent KGB şi alte acuze la adresa lui care ne-au ajutat în '96 să câştigăm alegerile, când eram pe muchie.

V.A.: Eu chiar l-aş lăuda pentru felul în care a acceptat ideea înfrângerii în 1996. Deşi se pare că unii din preajma lui l-au îndemnat să se opună.

A.M.P.: Da, este marele lui merit, meritul lui istoric, că a plecat acasă după ce a pierdut la urne. În fond, au plecat cu toţii acasă şi nu au furat radical alegerile. Norocul nostru a fost că a fost o diferenţă considerabilă; întotdeauna, până în zilele noastre, alegerile câştigate în România la o diferenţă de câteva mii de voturi sunt problematice, pot fi rezultatul unui furt.

V.A.: Moartea domnului Coposu a contribuit şi ea, emoţional, la victoria electorală.

A.M.P.: Moartea lui Coposu, după părerea mea, a adus un capital de simpatie opoziţiei de atunci. Şi mai ales felul în care diverşi oameni, care fuseseră răi cu el, s-au repoziţionat. De exemplu, Petre Roman, doctorul lui, Sorin Oprescu ş.a.m.d. Moartea lui a adus ceea ce dorea lumea ostilă democraţiei la noi: dispariţia deţinuţilor politici din politică şi intrarea lor în patrimoniu, că deţinuţii politici sunt foarte buni dacă sunt morţi. Nu mai sunt aici să ne deranjeze, devin nişte strămoşi buni de pus în vitrină. Cam asta s-a realizat cu moartea lui Coposu. Trebuie zis, pe de altă parte, că, deşi Coposu e un mit şi un model moral, a fost complet ineficient în a construi un PNŢCD care să conteze. El era anturat de oameni infiltraţi, slabi, securişti.
Şi, oricum, după el, n-a mai fost niciun lider de statura lui şi partidul a mers direct către catastrofa din 2000,

când lumea a dat integral vina pe țărăniști pentru eșecul guvernării, deși, nici pe departe, nu era integral vina lor.

V.A.: Bine, nici acum nu sunt de acord cu ce ați spus despre domnul Coposu. Mie mi se pare că omul impunea lumii politice o moralitate care dispăruse odată cu instaurarea dictaturii comuniste... L-am cunoscut foarte bine. În intimitate era charismatic, apoi, indiscutabil era un erudit nu doar în ale politicii, în ciuda aparențelor, avea un pronunțat simț al umorului. Sigur, după ani de pușcărie cruntă, imaginea pe care o oferea nu putea să trezească simpatie imediată. Dar în cinci ani, cât a trăit în libertate, Corneliu Coposu, a devenit un simbol al rezistenței românești, s-a impus ca un lider care a reușit să coaguleze în jurul său forțele democratice și n-a traficat niciodată cu principiile. Nu e puțin lucru în politica noastră cam balcanică, cum fusese, și ipocrită, cum devenise odată cu instaurarea neocomunismului. Și, dacă vă uitați în cartea mea de dialog cu el și veți citi numai conferința pe care a ținut-o în 1983 la Blaj foștilor lui colegi de liceu, o conferință despre spiritul Blajului, veți aprecia nu doar arhitectura discursului, ci veți întâlni felul propriu al generației sale de a iubi neamul românesc. Patriotismul domnului Coposu ar reverbera aici, în casa lui Nicolae Iorga, ca într-o cutie de rezonanță. Scuzați-mi excesul evocator, dar măcar să avem un reper de comparație cu hahalerele care se bat cu pumnii în piept cât de patrioți sunt jefuind electoratul de speranțele puse de acesta în democrație. Domnul Coposu era un intelectual elevat și un scriitor politic prolific, cum îl arată dosarele de urmărire informativă de la Securitate; Securității nu i-a scăpat nimic din ce a scris, nici corespondența și nici memoriile sale.

A.M.P.: Sunt cu totul și cu totul de acord. Dar trebuie să ne gândim că la foarte puțin timp după moartea lui, la un an și ceva după moartea lui, când eram noi la

Televiziune, ajunseserăm în situaţia că partidul lui l-a exclus pe Constantin (Ticu) Dumitrescu. Deci eu asta spun: Coposu a eşuat în a epura partidul pe care l-a reconstruit cu toţi nemernicii şi securiştii infiltraţi care, trebuie spus clar, erau în majoritate. Din moment ce a fost majoritate pentru excluderea lui Ticu Dumitrescu în 1997 numai pentru că acesta voia să treacă legea cu dosarele înseamnă că majoritatea de la ei nu era cum trebuie.

Eu n-o să uit o emisiune odioasă moderată de mine în prime time despre dosare, în momentul în care se trecea legea CNSAS şi se punea problema dacă arhivele să se mute de la serviciile secrete la CNSAS sau nu. Şi evident că noi îl susţineam pe Ticu Dumitrescu. Şi aveam invitaţi din toate partidele aflate în arcul guvernării şi din opoziţie. Din partea opoziţiei venise Ioan Mircea Paşcu, care este un om foarte inteligent, deşi cât se poate de cinic. Mircea Ionescu-Quintus era din partea liberalilor. Încerc să-mi amintesc cine era din partea PNŢCD. Cineva destul de sus în partid. Toţi erau contra! Toţi din vechile partide istorice voiau ca arhivele să rămână la servicii! Mona Muscă, care l-a însoţit pe Quintus până să intre pe platou, îi spunea liderului liberal să fie de partea transferului dosarelor. Săraca Mona Muscă! Nu, Quintus a dormit jumătate din emisiune şi, când se trezea, spunea că nu trebuie luate arhivele de la Securitate. Ştim de ce, că şi el avea lucruri de ascuns în arhive. Domnul de la PNŢCD, la fel de convins. Deci Ticu Dumitrescu era singur contra lor. Eu îl ajutam, cât poate să-l ajute un moderator. În orice caz, toată emisiunea era făcută să-l ajute pe Ticu. Şi la un moment dat se întoarce Ioan Mircea Paşcu către mine şi zice, râzând: „Vedeţi, eu n-am nevoie să fac şi să spun nimic, că ei se încurcă singuri!".

Şi cam asta a fost. Lumea uită, dar cam asta a fost drama opoziţiei anticomuniste din România. Noi ne-am încurcat singuri din cauza acestor oameni. Criticile mele privind

felul cum era organizată opoziția au avut mai multe urmări. Trebuie să spun de la început că aceste critici nu l-au convins pe domnul Coposu. Am avut o discuție împreună, în care el s-a plâns de atitudinea mea. Era vorba de alegerile din '92, de data aceasta. Eu explicasem că fuseseră câteva greșeli strategice la alegerile din '92.

Acel articol, care a apărut în *Sfera Politicii*, e, în fond, imboldul cu care, după aceea, am scris teza de doctorat în comunicare politică. Cartea a apărut la Humanitas sub titlul *Românii după '89*; doctoratul meu minus partea de teorie. În ciuda faptului că făcusem pe literata în liceu și în facultate, aveam totuși o bază științifică. De aceea, atunci când am fost interesată de un lucru, cum au fost alegerile, am făcut un doctorat de comportament electoral. După aceea am predat ani de zile despre comportamentul electoral. Am făcut primele modele statistice de vot din România. Deci, din clipa în care a fost ceva ce nu am înțeles – de ce dracu' au votat românii în proporție de 83% pentru Iliescu –, am cercetat și răspunsul mi-a luat ani de zile ca să înțeleg fenomenul. În plus, mi-am construit o meserie nouă încercând să deslușesc resorturile care au dus la acest rezultat. Cred că asta m-a deosebit de colegii mei de generație, care au rămas ziariști și au continuat să spună că Iliescu ne-a furat ș.a.m.d.; o fi furat câteva mii de voturi, dar nu era asta. Era cu totul altceva. O istorie întreagă cu mentalități bine înșurubate în mentalul colectiv.

În acel text publicat în *Sfera Politicii*, „De ce am pierdut noi alegerile din '92", înfățișam, pentru prima oară, foarte clar mecanismul. Și descoperirea acestui mecanism ne-a permis în '96 să regândim alt tip de strategie, căci cartea aceasta, când a apărut pe piață, i-a socializat pe oamenii din jurul lui Emil Constantinescu. Și în urma acestui articol s-au întâmplat două lucruri. Pe de o parte, domnul Coposu mi s-a plâns. Și atunci eu am înțeles că, în ciuda faptului că el era o persoană de o asemenea

integritate și probitate, partidul nu va evolua sub el, pentru că, practic, el a refuzat cu desăvârșire să discute pe fond, să-mi spună de ce mă înșel, că ce susțin sunt prostii; acesta ar fi fost un fel de a discuta. Singurul lui interes era ca eu, în calitate de redactor-șef al revistei *Expres*, care era influentă, să mângâi opoziția pe cap. Și aceasta este discuția pe care am avut-o, cum să stabilim o înțelegere în acest sens.

V.A.: Numai că greșise persoana, nu erați cea care să mângâie opoziția pe creștet.

A.M.P.: Nu e vorba de asta, dar realmente eu cred că nu le-ar fi servit la nimic. Deci, finalmente, eu cred că contribuția mea intelectuală la succesul opoziției anticomuniste în 1996 și 2004 a fost mult mai importantă decât a sutelor de oameni care au mângâiat-o pe cap.
Revenind, în urma acelui articol am primit un al doilea telefon mai semnificativ, de la un prieten al lui, de la profesorul de politologie Ghiță Ionescu, plecat la Londra.

V.A.: Rudă cu Ionescu-Quintus.

A.M.P.: Da, veri. Ghiță Ionescu fusese primul director al BBC și al Europei Libere, dar nu era, în primul rând, un jurnalist, ci un adevărat savant. A fost profesor la London School of Economics ș.a.m.d. Și m-a sunat când eram la BBC, la Londra, într-o vizită de două zile; eram la Christian Mititelu, directorul secției române a BBC. Și Ghiță Ionescu, la telefon, mă întreabă direct: „Am citit textul tău. Cine ești? Ce formație ai?". M-a luat foarte dur. După aceea Monica Lovinescu mi-a spus că acesta era stilul lui, că și pe ea o luase la fel, cu două generații înainte. „Cine ești? Ce faci?" Ca pe urmă să spună: „Eu nu știu cum ai ajuns tu așa deșteaptă", adică nimic din ce-i relatam eu nu corespundea cu ce aștepta el. „Ești foarte deșteaptă,

dar nu ai formația care trebuie. Jurnalismul este o totală pierdere de vreme. Vino la mine la club, să ne cunoaștem. Tu trebuie să faci un doctorat în științe politice." Vă dați seama, nu ne întâlniserăm niciodată. Deci, în urma acelui articol, a luat decizia să-mi schimbe viața. Câteva săptămâni mai târziu m-am dus la Paris, unde i-am întâlnit pe Monica Lovinescu și pe Virgil Ierunca, care au fost din prima foarte generoși cu mine. Au publicat niște texte din acelea superentuziaste chiar la începutul anilor 90. Cum au publicat mai târziu despre Horia Patapievici. Numai că eu nu le-am republicat pe ale mele. Nu sunt așa cunoscute. Dar Ierunca mi-a scris un text din acela că-ți vine să te ascunzi sub pat de rușine că te laudă cineva așa de tare. Și au fost buni cu mine, au fost extraordinar de buni și de protectori cu mine. Ei apreciau oamenii după lipsa lor de înclinație către compromis. Iar eu nu eram înclinată către niciun compromis, deci de asta cred că mă calificam în ochii lor. În al doilea rând însă, apreciau și partea intelectuală. Eu am dezamăgit-o până la urmă pe Monica Lovinescu, pentru că m-am lăsat de literatură. Și ea a simțit încă de atunci, după întâlnirea mea cu Ghiță Ionescu. Când a auzit că m-am întâlnit cu Ghiță Ionescu, s-a îngrozit, pentru că ei erau convinși că sunt un mare talent literar. Monica Lovinescu, în orice caz. Și încă nu știau tot restul. Căci, după aceea, Ghiță Ionescu m-a trimis la Harvard, m-a pus pe un alt circuit. Când Monica Lovinescu a auzit despre discuție, a zis: „A pus Ghiță mâna pe tine". A zis textual: „Suntem în competiție cu Ghiță. A pus Ghiță mâna pe tine, da' Ghiță te nenorocește!". Și a început să-mi dea niște exemple de altfel foarte celebre, care mie îmi plăceau foarte mult (Ciorănescu, de exemplu). Ghiță Ionescu avea reputația unui tiran. Monica, de exemplu, nu fusese populară la Europa Liberă. Se certa cu oamenii de pe acolo, că ea era doar colaboratoare, locuia la Paris. Și Ghiță, în perioada directoratului lui, care n-a fost prea

lung, că se certa cu foarte multă lume, îi aprecia pe cei deștepți și cu ceilalți ștergea pe jos, iar atunci când Monica a avut un conflict cu cei din redacție, Ghiță s-a dus și le-a spus: „Măi imbecililor, niciunul nu aveți un dram din talentul ei. Ea are talent. Vă dau pe toți afară!". Acesta era stilul lui. El, de altfel, rămăsese foarte prieten cu ei, dar avea o cu totul altă viață decât a lor.
Și aceea a fost o mare alegere pentru mine, care s-a profilat atunci, alegere pentru cariera intelectuală. Pentru că eu n-am vrut niciodată să plec. N-am vrut să plec nici la Harvard. M-au trimis Ghiță și actualul meu soț – acesta-i alt episod, o să-l povestesc – cu șuturi în spate. Aveam toate actele, dar m-am dus cu trei săptămâni mai târziu. Am fost ultima persoană care s-a prezentat în anul respectiv. Aveam *Expresul*, aveam și alte lucruri de făcut. Nu-mi venea să plec. Nici nu știam cum să-i spun lui Nistorescu că plec. A fost cât se poate de complicat.
Dar Ghiță și Monica aveau stiluri de viață foarte diferite. El era complet integrat în lumea occidentală. Ajunsese să fie o mare figură, conducea primul comitet de analiză despre UE, despre integrarea europeană în cadrul Asociației Internaționale de Științe Politice. El e unul din primii oameni care s-au ocupat de disciplina care azi se cheamă studii europene. A fost toată viața preocupat de Europa Unită. El fusese un protejat al lui Titulescu. Și Titulescu era printre oamenii obsedați de ideea unei Europe unite.

V.A.: Deși era un om de stânga, mult mai de stânga decât Titulescu.

A.M.P.: Da, deși era un om de stânga. Era foarte tânăr. Bine, și nici Titulescu nu știu dacă era chiar așa de dreapta.

V.A.: A fost țărănist și el la începuturi. Deci de centru-stânga, cum era partidul lui Maniu.

A.M.P.: Bine, dar stați puțin, ce înseamnă stânga și dreapta? Să ne lămurim, că în România, în clipa de față, noțiunea de *dreapta* se folosește într-un sens greșit... Eu, oricum, sunt împotriva folosirii termenului *dreapta* în accepțiunea de astăzi. E un termen în care vrei să îi împachetezi pe liberali la un loc cu legionarii. Liberalii și legionarii nu s-au înțeles niciodată. Legionarii l-au împușcat pe Duca. Ăia-s dreapta, noi suntem centru-dreapta. Hai să facem un pic de ordine, nu vrem să fim considerați la un loc cu ăia.
Deci Ghiță își construise o viață complet occidentală, în care era respectat cum eu nu am văzut pe un altul. Eu, până azi, nu am văzut un alt român care să fie atât de internațional. Și el mi-a lăsat moștenire acest lucru. Mi-a arătat că se poate, că poți să fii primit oriunde, în orice organizație academică, că nu mai contează că ești de origine română. Străini sunt mulți așa. Știu unguri așa, știu polonezi așa, dar români nu prea sunt. Românii se duc în Occident și rămân tot români. Iar Monica și Virgil erau extraordinar de români. Ei trăiau în căsuța lor de acolo legați de țară, în conexiune cu țara. Sigur că ei citeau și aveau legături cu edituri pariziene, dar, practic, nu fuseseră niciodată integrați, nici măcar în Franța, ce să mai vorbesc de lumea internațională...

V.A.: Cred că nu era în intenția lor, în primul rând.

A.M.P.: Nu era deloc în proiectul lor. Dar gândiți-vă că și Ghiță fusese director la Europa Liberă și la BBC, însă, la un moment dat, foarte târziu în viață, la 50 de ani, a decolat. El și-a început cariera politologică la vârsta mea de acum, la 50 de ani. Eu pot să mă laud că am început-o mai devreme. Mi-am început-o cu zece ani mai devreme datorită lui. Dar am oscilat, pentru că mereu au existat alte tentații. Atunci am avut revelația faptului că poți deveni nu un român într-o țară străină, ci o figură veritabil

internațională. Asta a fost moștenirea lui Ghiță pentru mine, un model.

V.A.: Dar nu v-ați rupt deloc de țară. Se pare că, până la urmă, sunteți o sinteză între familia Monica Lovinescu – Virgil Ierunca și Ghiță Ionescu.

A.M.P.: Ei au fost părinții mei intelectuali adoptivi între 1991 și 1993. Ghiță a avut o influență enormă asupra noastră. El a fost chiar și nașul nostru de cununie. Universitatea din București s-a decis să-i dea lui Ghiță Ionescu un doctorat honoris causa în primăvara lui 1993 și el a venit la București. Rectorul Universității era la data respectivă Emil Constantinescu. Și asta se petrecea cu mult înainte să câștigăm alegerile. Era imediat după ce le pierduserăm pe celelalte. Că asta-i succesiunea: alegerile pierdute, textul meu, eseul meu cu explicația mult mai tehnică, telefonul de la Ghiță și, imediat după aceea, Emil Constantinescu, Zoe Petre, Senatul Universității din București, care îi dă lui Ghiță Ionescu titlul de doctor honoris causa. Și aceasta a fost a doua întâlnire a noastră. Prima a fost când m-a invitat la acel club al lui. Înainte de decernare i-a făcut o vizită profesorului D.M. Pippidi, coleg de tinerețe, și acolo a aflat, când i-a spus lui Andrei din întâmplare ce mare descoperire a făcut în România și cum o să mă trimită el pe mine la Harvard, că era o legătură între noi. Andrei și-a exprimat rezerva că mă pot duce, dat fiind că urma să ne căsătorim. Și Ghiță a decretat că nu e niciun obstacol, ne va cununa chiar el și după aceea eu să fac bine să mă duc la Harvard, și chiar așa s-a întâmplat până la urmă. Ei erau apropiați și pentru că erau monarhiști și pentru legătura cu tatăl lui Andrei, din tinerețe.

IV. Cât a reușit anticomunismul?

Restaurația și mersul tranziției • Propaganda fesenistă antimaghiară • Transilvania subiectivă • Restituirile, o cauză pentru eternitate • Președintele care a dezamăgit

V.A.: Deși suntem la a patra întâlnire, cred că am ajuns prea repede destul de departe fără să vorbim de un element foarte important care s-a petrecut în '90 pe scena politică. Să vedem cine erau continuatorii vechiului regim și cine erau ceilalți care voiau să întoarcă România de-acolo de unde căzuse ghilotina asta a ocupației, după război, ce stopase dezvoltarea naturală a României. Este vorba de Casa Regală românească, de prezența regelui Mihai. Întâmplarea fericită pentru cariera mea profesională a făcut să fiu primul român care avea să facă o emisiune cu regele Mihai la Versoix, în aprilie 1990. Inițial, emisiunea era programată pentru a fi difuzată la ora 8 seara, în 10 mai, ziua națională a României istorice, însă Emanuel Valeriu a împins difuzarea la miezul nopții. Noroc că în acel an, chiar și noaptea, audiența era foarte mare; tot românul se uita la televizor până a doua zi dimineață.

A.M.P.: Oricum se pune întrebarea, la cum am prezentat noi Televiziunea asta, de ce a fost aprobat interviul ăsta? De ce v-a fost aprobat să-l faceți, în primul rând?

V.A.: Cred că vă grăbiți să credeți că aceste fapte s-au petrecut prin bunăvoința conducerii feseniste a TVRL.

Povestea e cu totul alta. La începutul lui aprilie 1990 am primit vizita unui elveţian născut în România, care, în adolescenţă, s-a repatriat cu familia, doctorul Wyss. El a venit după Revoluţie şi a făcut câteva lucruri nemaipomenite. În primul rând, a luat un grup de studenţi şi i-a dus în vizită de documentare în Elveţia. A mai luat apoi şi un grup de ziarişti de la *România liberă*. Şi, la un moment dat, la începutul lui aprilie 1990, m-am trezit că fac parte dintr-un grup de 93 de persoane de diferite profesii şi din diferite instituţii ale statului: erau procurori, militari, ziarişti, oameni din CPUN etc., să ne familiarizăm cu democraţia helvetă. Mi-am luat doi cameramani cu mine. Eram campaţi în zona germană, la Zürich, decent, într-un sat din apropiere. Acolo, la un moment dat, mi-a dat prin cap să mă duc la Geneva să-l caut pe regele Mihai. Cu un an înainte, cam în primăvara lui '89, eram la Satu Mare într-o marţi dimineaţă. Era o rumoare pe care o simţeai în jurul tău, inclusiv la activiştii de partid cu care trebuia să iei legătura când te deplasai într-o localitate. Ce se întâmplase? În ajun, la televiziunea de stat maghiară, la o emisiune care se chema „Panoramic", apăruse regele Mihai şi toată lumea discuta despre evenimentul ăsta.

A.M.P.: Deci iniţiativa a fost un material jurnalistic, pe care după aceea le-a venit greu să-l respingă.

V.A.: Da. Răzvan Theodorescu, când am ajuns în ţară şi i-am spus despre acest interviu, a zis: „Foarte bine. Uite, e şi 10 mai, să-l dăm pe post!". Am venit la 7.30 seara ca să asigur emisiunea. Când am ajuns la Televiziune, am aflat că Emanuel Valeriu a hotărât că difuzarea trebuie amânată la miezul nopţii.

A.M.P.: Emanuel Valeriu, care era directorul general al Televiziunii.

V.A.: Da, iar Răzvan era președintele Radio-Televiziunii.

A.M.P.: Și Emanuel Valeriu, care colaborase o perioadă la Europa Liberă, deci atitudinea lui este inexplicabilă.

V.A.: Interesant este că a doua zi, deși emisiunea a fost dată la 12 noaptea, a venit un punct de vedere, un drept la replică din partea FSN-ului, semnat de Adrian Năstase, care era purtătorul de cuvânt al FSN-ului, și în care acesta cerea alungarea mea. După câteva luni am fost dat afară din Televiziune. De data aceasta nu mai eram disperat, cum fusesem în iunie 1983, acum aveam unde să-mi practic profesia. Am scris de la 10 mai 1991 la *Cotidianul* lui Ion Rațiu și, în același timp, m-am ocupat să promovez proiectul SOTI, Societatea pentru o televiziune independentă. Am pierdut un an până aveam să câștig procesul cu RTV. Un sprijin important l-am primit din partea presei independente. Dar să revenim la emisiunea care i-a scos din minți pe feseniști. Apropo, când am plecat din Zürich spre Geneva, spunându-i domnului Radu Ciuceanu de proiectul meu – era și el în acest grup –, mi-a spus textual: „Să vezi ce-o să-ți facă ăștia!".

A.M.P.: E interesant, pentru că a fost prima oară când ei n-au controlat Televiziunea direct și au trebuit să dea un drept la replică.

V.A.: Da, dar dreptul la replică n-a fost citit la miezul nopții, când fusese transmisă emisiunea incriminată, ci a fost citită de un crainic, din dispoziția aceluiași Valeriu, la ora 8 seara, în Jurnalul de actualități.

A.M.P.: Evident. Au trebuit să treacă la intimidarea și reprimarea fățișă a Televiziunii. E interesant că Adrian Năstase a făcut asta. E bine să amintim lucrul acesta. Eu n-am făcut parte, în '90, dintre oamenii entuziasmați de monarhie. Am scris foarte violent împotriva

împiedicării regelui care voia să se întoarcă într-o vizită în țară, că asta era samavolnicie. Dar, dincolo de elementul de restituire, care era evident, și de justiție, am scris un articol contra curentului – unul din articolele mele contra curentului, din decursul vremii, care mi-au făcut reputația. Acest articol spunea foarte clar că monarhia este o cauză pierdută, că nu ne ajută cu nimic în contextul anului 1990, că era prea nepopulară. Au fost mulți intelectuali care se aliniaseră la această idee. Unii dintre ei aveau legături de familie și îi înțelegeam mai ușor. Soțul meu, de exemplu, al cărui bunic, Nicolae Iorga, fusese profesorul lui Carol al II-lea și al regelui Mihai I. Andrei era și el un sfătuitor al regelui Mihai. Dar mai era și un entuziasm foarte mare la o mulțime de intelectuali, care vedeau în asta o soluție politică și o alternativă la Iliescu. Am făcut, în această situație, la fel ca la Punctul 8, pe care pe față l-am susținut, dar, în privat, am început foarte devreme să argumentez că Punctul 8 nu este o rezolvare pentru noi. Noi nu o să scăpăm de Iliescu cu Punctul 8, cel mult o să facem Punctul 8 impopular. La fel era și această idee cu regele. Era o iluzie absolută că noi putem cumva, printr-un act *de jure* dat de un fel de Curte Supremă, care nu exista, să spunem: „Monarhia e legală. S-a întrerupt în 1948 cu abdicarea forțată a regelui. S-a întrerupt și reluăm de-acolo și tot ce s-a întâmplat între timp este nul și neavenit". Deci asta nu se putea. Se scurseseră zeci de ani de propagandă antimonarhică, oamenii fuseseră socializați într-o republică. Foarte greu îi faci pe oameni să înțeleagă că trebuie să accepte că o familie regală are alt statut, că poziția de rege se transmite ereditar. Punctul meu de vedere, pe care îl susțineam, este că ce ne interesează, în primul rând, este să înfrângem electoral tabăra cealaltă.

V.A.: N-aveam cum altfel. S-a și văzut.

A.M.P.: Ne-a luat șase ani, dar i-am înfrânt până la urmă. Deci ăsta era argumentul meu: ceea ce nu ne ajută să îl

batem pe Iliescu în alegeri ne slăbește, de fapt. FSN-ul fusese forțat să facă niște angajamente internaționale ca să se împrumute. Și atunci au trebuit să facă niște reforme, atunci au început primele discuții despre liberalizarea prețurilor. Astea erau toate mari ocazii pentru opoziție. De unde, la început, cumpăraseră pe toată lumea cu liberalizarea produselor în comerț – zahărul, uleiul, alte lucruri raționalizate –, eram obligați să intrăm pe o piață normală, care nu mai putea să fie, financiar, atât de permisivă pentru toți. Și asta era pentru noi o șansă să ne batem pe acest teren și mi se părea că povestea cu monarhia chiar este o mare diversiune. Și am zis că acum, în loc să luptăm pentru o cauză cu șanse improbabile, ar trebui să ne luptăm pe subiectele zilei. Altfel, tema Restaurației urma să ne ocupe jumătate de timp ca să-l apărăm pe rege de calomnii prin gazete; apucă-te într-un climat de propagandă odioasă să explici că există și o avere personală a regelui, că exista și ceva public. Deci mi se părea o foarte mare deturnare a energiilor. Și asta a stârnit o mulțime de polemici, pentru că majoritatea liderilor de opinie din partea noastră, cea anticomunistă, erau monarhiști. Deși argumentul meu, ca în atâtea alte dăți, a fost făcut pe o oportunitate electorală. Am spus: „Întâi câștigăm și pe urmă ne putem pune problema asta". Atunci a fost și prima discuție pe care am avut-o cu actualul meu soț, Andrei Pippidi, pe care altfel nu-l cunoșteam. Fiind printre cei mai devotați acestei cauze, a venit la mine și mi-a spus: „Dar de ce considerați dumneavoastră că ne pierdem vremea cu o cauză pierdută?". Și atunci a avut loc o primă discuție între noi, care a fost ca toate discuțiile dintre noi în acești 25 de ani. Aveam backgrounduri foarte diferite. Se poate întâmpla să avem puncte de vedere destul de diferite, dar amândoi am ascultat și am înțeles mai bine punctul de vedere al celuilalt. Sigur că, electoral vorbind și în calcul de oportunitate, aveam dreptate. Nu e mai puțin adevărat că 20 și ceva de ani

mai târziu, când am văzut dificultățile astea enorme cu numirea obiectivă a procurorului general, care este numit de președintele republicii, văd că avea și Andrei dreptate, ar fi mult mai bine să avem un monarh constituțional la capătul lanțului de selecție, pentru că altfel, orice ar fi și în orice fel de circumstanțe, este imposibil să garantezi obiectivitatea acestei numiri și este imposibil să nu spui că un procuror general nu are anumite obligații față de cel care semnează decretul de numire, președintele.

V.A.: Un președinte, orice ar face, este întotdeauna legat de partidul care l-a propulsat. Asta s-a văzut.

A.M.P.: Așa este. Deci, în general, în monarhii constituționale – și asta foarte devreme, de pe la 1800, de fapt, și mai devreme în alte părți –, judecătorii supremi sunt selectați de monarh din trei propuneri care-i sunt prezentate. Toate cele trei propuneri sunt nepolitice, adică toate cele trei alegeri sunt alegeri profesionale, oameni care au fost triați în multe instanțe, și, pe urmă suveranul spune: „E ăsta sau e ăstalalt". Asta e alegerea ideală. În timp ce noi suferim și astăzi de alegeri suspicioase și avem mari bătălii la fiecare numire de procuror general. Iar ca să scăpăm de procurorii generali numiți de precedentul regim, trebuie să recurgem la tot felul de proceduri sau schimbări de prevederi legale.

V.A.: Vreau să vă contrazic într-un punct, și anume să vă spun că restaurația monarhică a fost folosită în campania electorală de Emil Constantinescu. Poate vă aduceți aminte de scandalul care s-a iscat după ce el a fost în America și s-a adresat diasporei promițându-i Restaurația. În Statele Unite deci a făcut declarații: că, în momentul în care va fi ales la Cotroceni, îl va aduce pe regele Mihai. Că acolo publicul gândea invers decât în țară. Asta e o chestiune. A doua chestiune e că doamna

Simina Mezincescu, purtătoarea de cuvânt a Casei Regale, le spunea prietenilor, ca să zic așa, *sotto voce*, că Emil Constantinescu e un băiat foarte bun pentru că a promis că, în momentul în care ajunge la Cotroceni, în două-trei luni, se dă la o parte și îl cheamă pe regele Mihai. Pe mine m-a amuzat, când am auzit de un asemenea angajament.

A.M.P.: Dar el nu cred că a spus public așa ceva.

V.A.: Nu în România, e adevărat, dar în Statele Unite da. Și toată presa de stânga a făcut scandal pe tema asta, pentru că, oricum, un președinte este primul chemat să apere ordinea constituțională. Nu putea să vină și să se dea el la o parte chiar dacă ar fi vrut. Oricum, lui Emil Constantinescu multe i-au trecut prin cap, niciodată însă o renunțare la mandat.

A.M.P.: Și de ce să-l votezi pe unul care singur se subminează și care după aia cine știe ce face?

V.A.: Ar fi o gafă, evident.
Emil Constantinescu, după acest episod din Statele Unite, a avut o atitudine distantă față de monarh. Spre deosebire de Ion Iliescu, care, la al treilea mandat, în 2000, când și-a dat seama că restaurația monarhică nu mai este un pericol pentru regimul său, l-a invitat pe rege la Cotroceni.
În ziua de azi, până și televiziunea publică are o altă atitudine față de monarhie, după ce fusese solist în corul de vituperare a dinastiei românești; sunt, iată, peste o sută de emisiuni dedicate regelui; „Ora Regelui" se difuzează pe programul I, sâmbăta la prânz.

A.M.P.: Deci monarhia a ajuns parte din *establishment*. Dar atunci s-a făcut acest lucru extraordinar de drastic:

ca în Constituția din 1991 să se creeze un mecanism care, practic, îți interzice să revizuiești Constituția în ceea ce privește forma de guvernământ – care, după părerea mea, nu e inatacabilă, dar e foarte greu, dacă nu imposibil de atacat. Și, în acest fel, monarhia a fost evacuată din opțiunea virtuală și s-a ajuns numai la republică. Dincolo de faptul că încă nu crescuse suficient grupul de oameni nemulțumiți de reformele economice și de corupția care începuse, au existat două teme care l-au făcut pe Constantinescu, în 1992, să piardă alegerile. Una a fost asta, cea cu monarhia. Oamenii nu erau convinși și această propagandă, cum că, odată ales, o să se retragă și o să îi lase conducerea regelui, a prins. În '96, ăsta deja nu mai era un subiect. Lumea nu mai era interesată așa de mult de povestea cu monarhia. Și a doua temă a fost cu ungurii. Nu trebuie uitat că unul din marile păcate ale FSN-ului timpuriu a fost enorma propagandă șovină și proconflict pe care a făcut-o. Poate că lumea a uitat, dar la alegerile din '92 erau clipuri electorale cu imagini alb-negru cu diverse masacre din al Doilea Război Mondial. Nu existau niciun fel de reguli electorale, nu exista CNA, se punea în clipuri de campanie orice voiai. Într-unul erau niște imagini cu cadavre din lagăre cu sârmă ghimpată și se înțelegea că asta e ceea ce se va întâmpla în Transilvania dacă alege lumea Convenția Democratică. Această manipulare a contat enorm. Asta este perioada în care am început să mă reactivez ca cercetător și am urmărit chestia asta ani de zile. Exista o majoritate impresionantă de oameni care credeau că în România este un conflict între români și maghiari.

V.A.: A fost, la un moment dat, conflictul sângeros de la Târgu-Mureș, în martie 1990. A fost ceva cumplit acolo.

A.M.P.: Exact. În martie '90, a fost încăierarea aceea pricinuită de separarea școlilor din Târgu-Mureș, după

aceea a fost găsit pretextul pentru organizarea serviciilor secrete, căci, vezi Doamne, se spunea la București că absența unor astfel de instituții e cauza pentru care nu se știa nimic din ce se întâmplă în Transilvania.

V.A.: Am făcut o dată, prin '93 sau '94, o emisiune cu Jonathan Eyal, director al unui important institut londonez de strategii militare și atunci consilier regal, în care l-am întrebat dacă a existat un pericol real de război civil în Transilvania. Și mi-a spus că a existat un asemenea pericol.

A.M.P.: Știți ce se întâmplă? După cum bine a spus László Tőkés – și i-au sărit toți în cap –, România nu putea să fie precum fosta Iugoslavie, pentru că în România nu erau arme. Deci una din enormele greșeli constituente ale statului federativ iugoslav – care s-a văzut după moartea lui Tito, omul care, cât a fost valid ca să conducă cu mână de fier, l-a ținut împreună – este că în clipa în care Iugoslavia a trecut de la stadiul de federație la cel de confederație, s-a descentralizat armata, fiecare republică având armata ei. Asta a facilitat transformarea conflictelor în război adevărat. Deci mai rău de atât nu se putea. În România, armata a fost însă majoritar etnică și centralizată, poliția a fost integral etnică. Deci se poate spune că regiunile maghiare din Transilvania au fost – și în mare măsură au rămas până în zilele noastre – ocupate cam de români. E unul din lucrurile pentru care cei de-acolo nu ne iubesc, pentru că nimănui nu i-ar plăcea să aibă un sat întreg maghiar și polițistul să fie român. Acest lucru a început să se schimbe de câțiva ani încoace. Când am scris *Transilvania subiectivă*, prin '99, încă așa era. În '90, acești polițiști români erau identificați cu represiunea din timpul lui Ceaușescu. Numai că aici, spre deosebire de restul țării, s-a adăugat și acest element etnic foarte puternic. Era, nu doar represiunea politică, ci și

faptul că acela care se identifica cu comunismul era un român. În multe sate oamenii au atacat postul de miliție și au omorât polițiști, iar vinovații au avut avocați foarte notorii din UDMR care i-au apărat până foarte târziu.
Toată această poveste cu românii și maghiarii eu nu cred că a fost un pericol major pentru că noi am păstrat întotdeauna controlul frontierelor și pentru că Ceaușescu a lăsat România complet fără arme. Și era o țară atât de supravegheată! Nici mașini de scris nu aveam fără a fi înregistrate la miliție.
Temele mari de campanie au fost atunci: monarhia, maghiarii și mai târziu s-a dezvoltat, ceea ce, după părerea mea, e un lucru important care deosebește net agitația politică de azi de agitația politică de la începutul anilor '90: restituirea proprietăților confiscate de comuniști. Această ultimă temă însă trebuia abordată, ca în alte țări foste comuniste, în primii ani de după Revoluție. Atunci era momentul marilor decizii. Să zicem că vine astăzi unul care e înțelept, echilibrat și vrea să aibă o politică inteligentă a proprietății. Nu mai are ce face. Astăzi, a da înapoi imobilele în natură este aproape imposibil. Cele care au mai rămas sunt cele care erau foarte greu de dat. Restituția în natură depășește cu mult ceea ce s-a făcut în alte țări și creează statului român probleme enorme. La ora asta sunt numeroase localuri de muzee care se dau înapoi la proprietari, fără ca statul să se fi gândit vreodată unde pune tezaurele expuse sau depozitate în ele. Restituirea în natură a fost propusă de anticomuniștii de la noi. O restituire în natură, extensivă, ca în Republica Cehă, nici vorbă vreodată la noi. Varianta compensațiilor treptate a fost susținută de către cei de stânga, FSN și succesorii săi, ca alternativă la restituirea în natură. Compensarea însă are și ea enorme dezavantaje. Atunci când concepi restituirea extinsă sau concepi o compensare la prețul pieței, și nu o compensare, cum s-a făcut în Ungaria, plafonată, ai

probleme bugetare insolubile. Ungaria a rezolvat foarte repede problema cu proprietatea. În mai puțin de un an, imediat, la începutul tranziției lor, au dat niște sume plafonate și nu au schimbat deloc titularii. Au ales să despăgubească proprietarii, ceea ce în raportul cost-beneficiu e mai logic, pentru că proprietarii sunt mult mai puțini. E mai ușor să-i compensezi pe ei decât să compensezi toată mulțimea de chiriași și, mai ales, să muți toate instituțiile statului dislocate de restituiri. Au făcut asta și au închis problema. Cehii au ales restituirea în natură și au făcut-o imediat. Marele avantaj este că după aceea situația proprietății a fost clară, în sensul că raporturile pe piața imobiliară – de vânzare-cumpărare – ce au un mare impact economic, au funcționat încă de la începutul tranziției. Siguranța proprietății, la ora asta, e unanim recunoscută ca fiind factorul cel mai important de creștere economică: să știi că respectiva proprietate pe care o cumperi – baza investiției economice – nu e contestată de nimeni și e deci o garanție absolută. La noi, stânga a fost întâi complet contra restituirii, apoi în favoarea compensării proprietarilor. Dar, din cauza acestor bătălii între dreapta și stânga, s-a acceptat principiul conform căruia să se facă o restituire extinsă, o compensare la prețul pieței. Și, din cauza corupției, de rezolvările punctuale au beneficiat, de cele mai multe ori, diferite alte persoane decât cele îndreptățite pe cale naturală. Deci, la un moment dat, n-a mai fost o bătălie între nou și vechi, ci pur și simplu o bătălie pe care o câștiga cine putea manipula administrativ restituirea proprietății ca să-și atribuie avantaje nemeritate. În privința compensării datorate moștenitorilor, dacă le-am pune în practică astăzi, ne-ar dubla deficitul. În guvernul Tăriceanu, am avut o încercare de compensare, când s-a creat Fondul Proprietatea; încercarea a avut o contribuție importantă la deficit. Practic, s-a hotărât că bugetul pe atâția ani înainte se consumă pe motive de justiție; numai că este

imoral să îndatorezi generațiile care vin. Altfel, de banii pe care-i dai aici, lipsești de ei Educația, Sănătatea, Cultura. Iar cei care i-ar primi, de cele mai multe ori, nu mai sunt cei cărora trebuie să le repari această injustiție a regimului comunist.

V.A.: Da, legile cu restituirea au fost făcute foarte prost. Au beneficiat de ele, deseori, rude colaterale, alteori indivizi care nici nu fuseseră rude cu defuncții proprietari. În loc ca legile să-i îndestuleze pe urmașii direcți, restituirea s-a transformat dintr-un act de reparație materială și morală într-o sursă de îmbogățire a șmecherilor.

A.M.P.: Chestiunea cu proprietatea este definitorie pentru tranziția românească; nu s-a putut ajunge, nici în acest caz, la un consens inteligent. Ambele părți au tras cât mai mult de interesele lor. Foarte devreme și din vina lui Iliescu; Iliescu parcă toată viața ar fi trăit pe Lună și nu știa cum sunt oamenii aici și nu înțelegea ce e administrația și statul. (Asta e problema generală a comuniștilor, că nu înțeleg cum e cu statul. Ghiță Ionescu, profesorul meu, obișnuia să facă glume pe seama lui Lenin pentru că acesta ocultase cu desăvârșire faptul că statul trebuie să fie extraordinar de puternic ca să realizeze toate politicile închipuite de el, iar Lenin nu spune două vorbe despre stat.) La nivel local, toate comisiile de restituire, în loc să fie arbitri imparțiali, au devenit actori: toți primarii și-au luat, lor și rudelor, terenuri nejustificate. Toate comisiile de restituire din prefecturi, din primării au luat partea leului. E o corupție enormă, până în zilele noastre. Vezi cazul Dan Voiculescu și terenurile agricole ale Academiei, tipic. Academia nu și-ar fi recuperat niciodată averile, moștenirile istorice, dacă nu acceptau niște intermediari, niște mafioți. Dar cum câștigă mafioții procesele? Ani de zile au putut să mituiască judecătorii. Așa a început rebeliunea justiției față de Iliescu,

început rebeliunea justiției față de Iliescu, judecătorii au început să restituie, individual, câte un imobil, și pentru că aveau de câștigat, pe urmă au venit legile, contradictorii. Și din haosul acesta s-a creat o jurisprudență la Curtea Europeană a Drepturilor Omului în care nu mai are niciun fel de importanță ce lege de restituire ai. Convenția Europeană a Drepturilor Omului nu spune că trebuie să dai ceva înapoi, deci dreptul la proprietate nu e legiferat. Legiferate sunt lucruri precum dreptul la un proces previzibil, la un proces drept. Noi pierdem toate procesele pe procedură. În acest moment noi suntem ca și condamnați să dăm compensații integrale tuturor, pentru că am apucat cândva să dăm câteva proprietăți înapoi și astfel s-a creat un anumit orizont de așteptare. Decizia CEDO așa spune: că trebuie să fii consecvent cu politica ta, oamenii trebuie tratați egal. Deci cine a adoptat această politică a condamnat generațiile viitoare să cotizeze la bugete deficitate de părinții și bunicii lor, creând alte injustiții pentru a o rezolva pe prima. Un lucru e clar la ora asta: prin Tratatul de la Maastricht, oricine vine la putere e obligat să respecte limitele de deficit bugetar. Așa am ajuns în situația că vrem să dăm puncte înapoi la proprietari, nu bani, ca să rostogolim datoria în viitor. Oricum, am intrat în Uniunea Europeană cu peste jumătate din terenurile agricole fără titluri de proprietate. Acum suntem în Uniunea Europeană și n-avem cadastru nici azi.

V.A.: Se tot vorbește de câțiva ani că statul va suporta cheltuielile de cadastru.

A.M.P.: Pentru această problemă cu cadastrul există bani europeni. Însă e o mare problemă implementarea a orice pentru că te lovești de sute de mii de interese. Sunt o mulțime de oameni care speculează situațiile astea incerte, confuze. Dau un exemplu mai anecdotic, dar care ilustrează exact aceeași chestiune a chiriașilor și a caselor

naționalizate. Avem această instituție păguboasă care se cheamă RAAPPS – Regia Autonomă de Protocol al Statului. E moștenitoarea fostei Gospodării de Partid. Noi am știut foarte devreme din presa locală că Ceaușescu avea vile peste tot și era normal să ne întrebăm ce se întâmplă cu ele. Această instituție este o mare problemă economică. Nu este o instituție mică, e o instituție enormă. La începutul anilor '90, ea era în subordinea Secretariatului General al Guvernului, unde erau toți mafioți. Situația patrimoniului de la RAAPPS era foarte ușor de rezolvat: imobilele noi le puteai vinde la licitație, cele naționalizate le puteai restitui. Statului nu-i trebuiau sute de clădiri de protocol, care de altfel, prin întreținerea lor, reprezentă o mare pierdere financiară. Chiriile sunt modice, iar când se termină perioada de protocol, la care le dă legea dreptul, chiriașii nu mai pleacă. Mircea Geoană e cel mai faimos caz. Lui i-a trebuit întotdeauna o funcție ca să nu plece de-acolo. Petre Roman... Prima lui nevastă, de care s-a despărțit de mult, nu a plecat nici acum de-acolo. Este în nu știu câte procese cu RAAPPS-ul. Îmi amintesc o discuție pe care am avut-o cu el, care nu e un om lipsit de calități: „Nu o să ajungi niciodată președintele României, câtă vreme stai în vilă RAAPPS! Ăsta este exact simbolul parvenitismului noilor vremuri". – i-am spus. Lumea nu vrea așa ceva. Dar mulți de-asta vin în politică, pentru asemenea privilegii ceaușiste. Niciodată nu s-a putut regla cum trebuie această situație cu chiriașii, pentru că majoritatea celor care trebuiau să o regleze erau oameni ce legiferau, erau în Parlament, erau în guvern, erau chiar ei chiriași. N-au fost de la început, dar au devenit cu timpul. Am ajuns să avem această majoritate de profitori, care, în fond, nu vrea decât continuitatea privilegiilor pe care le avusese nomenclatura comunistă. Nu că ei proveneau din nomenclatură, că asta e ironia sorții. La foarte puțini oameni din clasa politică postcomunistă găsești legături directe cu nomenclatura.

V.A.: Au fost în primul val. Scriam la un moment dat că Revoluția fusese doar în cartierul Primăverii; fuseseră maziliți ceaușiștii și le luaseră locul dejiștii. Brucan, evacuat de Ceaușescu din Primăverii, s-a întors în Primăverii, primind cheile chiar într-o emisiune TV, în direct de la Lucia Hossu-Longin.

A.M.P.: Erau mai mulți copii de nomenclaturiști la GDS, unde eram noi, care stăteau și ei în case naționalizate de vechiul regim. Dar problema noastră e că și după Revoluție oricine vine la guvernare consideră că acest stil de viață i se cuvine; vrea să-l emuleze, deși regimul s-a schimbat.

V.A.: Ceea ce înseamnă că nou-veniții, doar îi invidiaseră pe foștii nomenclaturiști.

A.M.P.: Cam așa e. Perioada în care unii aveau monopolul puterii a fost urmată de o perioadă în care diferite tabere se luptă pentru stat, căci statul este conceput ca o pradă, o sursă de profituri necuvenite. Consider că Iliescu avea obligația să se opună. Foarte târziu a deschis gura și a spus că s-a creat un capitalism de cumetrie.

V.A.: Știu că înainte de a pierde alegerile era foarte interesat să devoaleze afacerile pe care le făcea guvernul Văcăroiu. Dar n-a apucat sau n-a îndrăznit s-o facă. De vorbit, a vorbit, dar *sotto voce*, ca să nu audă presa, să nu audă opoziția. Și același lucru în 2004, cu Adrian Năstase.

A.M.P.: Sub Văcăroiu a fost o corupție maximă. Băncile, fiind de stat, au fost devalizate. Iliescu a vrut să păstreze băncile de stat și, fiind de stat, administratorii puterii au considerat fie că sunt ale lor, fie că sunt ale nimănui. Situația de la Bancorex, banca cea mai celebră, care a fost furată, complet devalizată, ceea ce ne-a adus pe toți la

un pas de faliment. Nici până astăzi nu cred că a plătit sau a fost condamnat cineva pentru chestia asta; de plătit daunele, le plătim noi, contribuabilii la buget.
A doua oară, între 2000 și 2004, cu Iliescu președinte, a fost un nou val de corupție. L-a auzit cineva zicând ceva? Iliescu nu era de acord cu Adrian Năstase, dar de ce nu a întreprins nimic împotriva corupției guvernului? Să nu-mi spună cineva că la noi președintele, constituțional, e slab. Nu președintele determină foarte mult numirea procurorului general? Dar sub Iliescu ei l-au distrus pe procurorul ăla anticorupție pe care îl adusese Constantinescu...

V.A.: Da, Iliescu nu avea nevoie de un procuror general independent, pentru că acesta s-ar fi întors la dosarele Revoluției și ale mineriadelor.

A.M.P.: Iliescu avea ceva de ascuns legat de anul 1990. Mafioții știau și ei lucrurile astea, și hoții, și s-au avut la mână unii pe alții și s-a creat ce s-a creat.

V.A.: Vorbind despre restituirea imobilelor, ar trebui să amintim și de felul în care s-a făcut privatizarea întreprinderilor și, în general a avuției naționale. În toată această perioadă, până la intrarea României în Uniunea Europeană, cred că noi am lichidat aproape tot ce exista pe pământ și sub pământ.

A.M.P.: Da, am lichidat destul. Unele lucruri trebuiau lichidate, altele poate nu. Cu privatizarea este o lungă discuție. Ăsta este obiectul unuia dintre cursurile pe care le țin, un curs despre tranziție, și nu vreau să fiu plicticoasă. Dar, în același timp, cursul ăsta se plătește așa de mult cu viața noastră din acești 25 de ani, că studenții mei de la Berlin sunt îngroziți când le spun că eu organizam emisiuni TV...

V.A.: Studenți care nu știu ce e comunismul sau sunt și din fostele regimuri comuniste?

A.M.P.: Sunt și din regiunea noastră. Am studenți polonezi, slovaci, lituanieni... În orice caz, toți știu ce este FMI-ul, de exemplu. Am studenți din America Latină. Cine urmează cursul ăsta al meu, care se numește Procesul de politici publice în contextul tranziției, este interesat de tranziție.
Acest pachet de recomandări, pe baza cărora trebuia să tranzitezi, e la fel peste tot. A fost rezumat de un economist, John Williamson, și este cunoscut informal sub numele Consensul de la Washington, ce are un număr de zece măsuri, printre care privatizarea. Propunerile astea s-au promovat la fel în America Latină, în Europa Centrală și în Rusia, după lovitura de stat.

V.A.: De ce în America Latină? După dictaturi? Sau acolo tranziția e continuă?

A.M.P.: Tranziția continuă definește bine continentul latino-american. Pentru că în America Latină multe state au ajuns foarte îndatorate. Politica dictaturilor lor sau a altor regimuri mai populiste fusese naționalismul economic. În acest naționalism economic ei etatizaseră foarte mult, controlau prețurile și introduseseră o mulțime de restricții de export care făceau ca economiile lor să fie similare cu economiile noastre. Mai puțin în privința acestei naționalizări extinse, nu era ca la noi, unde oamenii nu mai aveau nici case, nici terenuri, nimic. Deci erau economii autarhice, care încercau să-și exploateze singure resursele minerale, să pună o mulțime de taxe – de exemplu, pe importurile industriale, în speranța că asta va ajuta să se nască o industrie autohtonă. Ceea ce, în fond, se încercase și la noi.

V.A.: Da, mai întâi politica liberală a lui Vintilă Brătianu, apoi teza falimentară a lui Ceaușescu.

A.M.P.: Tocmai. Această politică protecționistă de dinainte de război, în fond, au încercat-o și comuniștii.
Aceste idei din Europa de Est ajunseseră prin anii '50 în America Latină. Deci ideile circulă și au cam aceeași sursă. Au fost idei de autarhie economică, un gen de protecționism al națiunilor în dezvoltare. Nu a mers și au trebuit să se împrumute și au făcut datorii.
Fapt este că în 90 Fondul Monetar nu umbla numai la noi, umbla peste tot ca să negocieze restructurarea datoriilor. Deci țările se împrumută de pe piață și vine momentul în care ai o mulțime de creditori și lumea arată așa: datornicul e din Lumea a III-a și lumea bogată, occidentală, e creditorul. Uitați-vă la Argentina, zilele astea, a dat al treilea faliment în 13 ani. Deci, venea momentul restituirilor și atunci erau trimise aceste instituții de la Bretton Woods, create special pentru stabilitatea financiară de după al Doilea Război Mondial, FMI și Banca Mondială. De ce interveneau aceste instituții? Pentru că, atunci când discuți cu cineva și restructurezi datoria, în același timp îi și impui anumite măsuri ca să evite altădată să mai intre în colaps financiar. Cum se întâmplă cu un pacient ce are o boală cronică: îi prescrii dieta și medicamentația.
Pentru aceste măsuri din Consensul de la Washington nu a existat niciodată o procedură care să impună în ce ordine trebuie făcute. Williamson a scris aceste zece puncte după o ședință. Acum, în apărarea lui, el spune că mai erau încă zece și că alea au devenit, pe urmă, celebre sub numele Consensul de la Washington lărgit. În ele apar și corupția pentru prima oară, și proprietatea; ideea de instituții. Primele erau doar măsuri de macrostabilizare și privatizare, erau menite să construiască trecerea de la plan la piață, dar au facilitat, aplicate și parțial, și aleator

în, trecerea de la plan la clan, după vorba unui economist, la cumetrie, cum am zice noi.
A apărut, după mulți ani, o critică chiar de la Banca Mondială, foarte vehementă, contra Consensului de la Washington, pentru că sunt țări cărora le-a mers foarte prost. Profesorul meu de economie, Jeffrey Sachs, pe care l-am întâlnit în '96 la Harvard, recomandase aceste măsuri în Bolivia – unde pe termen scurt ele au mers, pe termen lung au fost un dezastru, au produs o și mai mare sărăcie și o populație care nu mai accepta nimic. De Polonia el era foarte mândru. Între timp am cunoscut toată floarea reformatorilor polonezi și pot să spun că nu atât sfaturile lui Jeffrey le-a adus transformarea, cât, pur și simplu, extraordinara calitate a acestei prime elite care a condus Polonia, care nu se putea compara cu a noastră. Erau oameni de o cinste exemplară și de un patriotism cu totul extraordinar. Eu l-am cunoscut pe ministrul de Finanțe și al Privatizării din Polonia, care a rezistat ideii păguboase de a privatiza pe un dolar, idee care la noi a fost populară.
De ce era privatizarea în acest pachet de reforme, de ce e ceva în neregulă ca întreprinderile să rămână de stat? Pentru că statul nu știe să fixeze prețul. Se consideră că numai piața are instrumente pentru a fixa prețul rațional la majoritatea produselor, nu la acelea care sunt bunuri publice. Iar noi privatizam, în primul rând, ca întreprinderile vândute să fie manageriate mai bine și să nu mai facă datorii publice. Monopolurile însă nu sunt pe piață și le-am privatizat și pe ele. Sau am privatizat prin vouchere la milioane de proprietari, o formă de restituție și de populism care nu avea cum să schimbe comportamentul întreprinderilor. În schimb, a creat oportunități pentru speculă și corupție. De ce să dai la milioane de oameni câte ceva dintr-o întreprindere?

V.A.: Asta a fost ideea originală a lui Văcăroiu?

A.M.P.: Nu, nici vorbă. S-a făcut şi în alte părţi. S-a făcut în Cehia, unde s-a renunţat apoi integral la voucherele emise, s-a făcut în Ucraina şi în Rusia. Alte ţări s-au abţinut. Noi am făcut-o în două valuri. Am făcut un val mic de certificate transferabile şi un val de cupoane în loc să le vindem cui avea capital. Eu mai am şi azi 2% dintr-o întreprindere care se numeşte Dezrobirea sau aşa ceva. Cum pot eu, care sunt la un loc cu mii de acţionari, pe care nu-i cunosc, iar la adunarea generală a acţionarilor nu sunt niciodată invitată, cum pot eu să influenţez managementul întreprinderii Dezrobirea? Cum poate oricine? Este clar că acest gen de a privatiza nu va realiza ceea ce voiai, şi anume să rentabilizezi întreprinderile; prea e asimetrică informaţia.

V.A.: Puteţi să-mi spuneţi câţiva economişti din România care au fost pentru acest sistem de cupoane?

A.M.P.: Cine au fost artizanii sistemului de cupoane? Miniştrii Economiei în anii ăştia: Adrian Severin, de exemplu, Nicolae Văcăroiu. Oameni care după aia s-au certat, dar cuponiada au susţinut-o cu toţii.

V.A.: Opoziţia a avut vreun cuvânt?

A.M.P.: Opoziţia a fost cvasinulă. În clipa în care guvernul a început să facă reformele astea, opoziţiei, ce spusese întotdeauna că trebuie să fie făcute, îi era foarte greu să critice guvernul sau să spună că nu trebuie făcut aşa. În plus, noi nu aveam niciun economist notoriu. Nici azi nu putem numi un economist de vază al opoziţiei de până în '96, când a ajuns Constantinescu la putere. Pe nimeni.

V.A.: Cel care era mai vocal atunci era Ilie Şerbănescu.

A.M.P.: Ilie Șerbănescu nu avea nicio legătură cu opoziția. El a fost mult mai târziu recrutat. Târziu de tot! Deci partidele nu aveau aproape pe nimeni.

V.A.: A vrut să fie Dăianu, dar Emil Constantinescu l-a dat la o parte.

A.M.P.: Dăianu nu era nici el cu acești oameni. Opoziția nu îi avea decât pe Mircea Ciumara și pe Radu Vasile, care era istoric al economiei și nu avea nicio legătură cu economia reală. Ăștia erau economiștii opoziției.
Estonia a fost integral reformată de acest prim-ministru al lor, Mart Laar, căruia i se pot atribui toate succesele astea și care era profesor de istorie medievală, ca soțul meu, și ca primul președinte al Ungariei, József Antall. Laar citise o singură carte de Milton Friedman când a ajuns la guvernare, dar din cartea aia el a înțeles că trebuie să construiești un stat puternic, care să poată întări contractele, să n-ai corupție și să tai oportunitățile care fac corupți. Și cum tai oportunitățile de a fi corupt? Reducând rolul statului în economie. Ungaria și Estonia au scos totul la vânzare, Estonia a vândut bănci și ziare țărilor scandinave, Ungaria a dat și ea tot ce a putut firmelor din Occident, au avut investiții străine enorme, astfel că au avut mult mai puțină nevoie de banii FMI și nu au mai avut căpușarea asta domestică – sau într-o măsură mult mai mică decât noi.

V.A.: Mi-aduc aminte că am avut o emisiune cu Victor Ciorbea – deja era Convenția la putere – și, după aceea, am urcat la domnul Stere Gulea în birou. Era seara târziu, spre noapte. Și invitatul nostru a zis că se grăbește, trebuie să se ducă la Ambasada americană ca să continue lecțiile de privatizare.

A.M.P.: Noi ziceam mersi că l-am ales pe Ciorbea, pentru că măcar Ciorbea accepta să ia lecţii de la Ambasada americană. Să nu uităm că îi succeda lui Văcăroiu, care crescuse enorm datoria externă împrumutându-se pe piaţă pentru că nu era în stare să respecte condiţiile FMI. Eu, cu vremea, mi-am dezvoltat o teorie. Lucrând pentru Banca Mondială şi, de asemenea, cu multe agenţii de dezvoltare, am înţeles că, pe cât e mai mare slăbiciunea comunităţii de politici publice naţionale, capacitatea ei intelectuală, pe atât vor fi mai proaste sfaturile internaţionale pe care le primeşti; nu trebuie să credem că altcineva ştie ţara ta mai bine decât tine. Nu o ştie. Ca să primeşti ajutor de calitate, trebuie să ştii ce să ceri. Dacă te uiţi la fapte, vezi că programele Băncii Mondiale pentru sănătate în România au făcut mai mult rău decât bine, aici e explicaţia.

V.A.: Ca un om care sunt în afara teoriilor economice, vreau să vă pun următoarea întrebare: noi trebuia să privatizăm chiar tot? Omul simplu de pe stradă, cum sunt şi eu în materie de economie, se întreabă: de ce toate supermarketurile din România trebuie să fie ale unor companii internaţionale? Cu atât mai mult cu cât, se ştie, 60% din venitul cetăţeanului se duce pe cumpărarea de alimente. Iar majoritatea supermarketurilor sunt aprovizionate cu mărfuri din străinătate, inclusiv cele agroalimentare; banii aceştia pleacă din ţară,

A.M.P.: După ce plătesc taxa pe profit – şi o plătesc, nu ca multe firme româneşti. Atunci când nu erau aceste supermarketuri şi erau numai prăvălii româneşti, în '92-'93, preţurile erau mai mari.

V.A.: Nu vreau să fiu considerat o persoană care are ceva cu firmele străine, dar cred că ar trebui păstrat întotdeauna un echilibru între ce e proprietate naţională şi ce

e proprietate străină. Eu cred că toate țările din Occident se gândesc la lucrul ăsta.

A.M.P.: E foarte greu să mai vorbești de „național" și „nenațional" în clipa în care ai intrat în Uniunea Europeană, pentru că în Uniunea Europeană ai libertatea de circulație a capitalurilor, a mărfurilor, ești pe o piață comună.

V.A.: Îmi amintesc că înainte de 1989, de exemplu, erau italienii care îșI încurajau cetățenii să cumpere mașini italienești, deși erau în Uniunea Europeană. Foarte bine a făcut și Traian Băsescu când i-a îndemnat pe românii să cumpere produse agroalimentare românești, ca și autoturismul Dacia. Cred că nu intri în conflict cu Uniunea Europeană dacă faci politica asta.

A.M.P.: Întrebarea de bază este alta: unde tragi linia de limită a statului? Deci ce este național și ce e în sprijinul cetățeanului tău să privatizezi? Supermarketurile e cu totul rațional să fie private și să nu-ți pese cine le are câtă vreme standardele alimentare europene sunt respectate, taxele pe profit sunt plătite; și e în avantajul consumatorului, pentru că prețul este împins în jos.

V.A.: De exemplu, Combinatul Siderurgic de la Galați auzisem că pierdea înainte de privatizare câte un milion de dolari pe zi din cauza căpușării. A fost un lucru foarte bun că s-a privatizat.

A.M.P.: Nici nu se mai putea face altfel din cauza căpușării.
Regula spune așa: proprietatea privată este foarte bună ori de câte ori – mă întorc la prima mea teorie – piața e bună pentru a stabili prețurile. Dar asta doar acolo unde există piață, unde competiția este posibilă. Dar nu în

cazul monopolurilor și nu în cazul bunurilor publice, adică acele lucruri pe care toată lumea vrea să le folosească, dar nimeni nu este obligat să le plătească și nu ai cum să-i forțezi. Mie mi se pare că în domeniul energiei și în alte părți noi am făcut greșeli, am mers prea departe și ne-am lăsat împinși de ideologia zilei, în spatele căreia uneori sunt interese. Și anume, noi am ajuns să privatizăm către companii publice din alte țări companiile noastre publice de utilități fără să scădem, în niciun fel, prețul la consumatori, deci fără să simțim partea bună a acestui lucru. Electricitatea, de exemplu, ne trage în jos în topul Doing Business, durează enorm până se instalează la o firmă nouă și statul nu mai poate face nimic, e privatizată. În general, regiile de gaz, apă și electricitate, niște monopoluri, au trecut la privat cu toate apucăturile și personalul comunist, degeaba se cheamă Gaz de France sau Enel, nu au evoluat deloc în urma privatizării. Sunt și exemple pozitive, OMV, căruia noi i-am vândut Petromul, este o companie publică. Nu e mai puțin adevărat că e o companie mai performantă ca a noastră. OMV plătește cea mai mare sumă ca taxe la buget. Pe când Petromul era doar o sursă de datorii. Nu putea fi privatizat, că nu se știa câte vile de protocol și de vânătoare are. Au trebuit să le numere de-abia la privatizare.

V.A.: De ce aici, în România toate aceste servicii de curățenie a orașului trebuiau să fie privatizate?

A.M.P.: Asta a fost moda în anii '90. Această chestie se cheamă *new public management*. A început din Anglia, Noua Zeelandă și se cheamă că trebuie să faci *outsourcing*-ul serviciilor publice și la stat să nu mai rămână aproape nimic. Că ăsta e un fel de a servi mai bine consumatorul, pentru a scădea prețul acestor servicii și pentru ca serviciile astea să se apropie cât mai mult de piață.

V.A.: Eu cred că la noi au fost exagerări. Te uiți în spitale, de exemplu, unde vezi fel și fel de corpuri de pază, cu numeroși paznici care Doamne ferește să pună mâna pe o lopată când dă ninsoarea sau să alunge câinii care hălăduiesc până și pe culoarele spitalului. Tot așa și cu femeile de serviciu angajate de la companii din afară și așa mai departe.

A.M.P.: Așa este. Cu certitudine, astăzi e foarte criticabil acest sistem al externalizării tuturor serviciilor. Să dăm exemplul nostru de la Televiziune, că este exemplul cel mai elocvent. Eu țin uneori, culmea, ironiei, *key note addresses* la mari conferințe de administrație și povestea cu care încep întotdeauna este povestea noastră de la Televiziune. Cum am vrut noi, dacă vă aduceți aminte, să facem *outsourcing*-ul publicității Televiziunii. Aveam următoarea situație: Televiziunea publică ar fi trebuit să aibă încasări mari din publicitate. Cu toate acestea încasările erau mult sub audiența ei. În plus, avea o mulțime de clienți care nu-și plăteau nici măcar datoriile curente. Când am cerut lista datornicilor, am descoperit companii faimoase care nu plăteau. Motivul: oamenii care lucrau în Departamentul de Publicitate erau subplătiți, deci, ei manevrau bugete de milioane și erau plătiți cu doar 100-200 de dolari pe lună. Existau în acel moment două opțiuni: opțiunea numărul unu era să le dai un comision din ce încasează și ei să alerge ca să aducă publicitate în Televiziune. Asta a fost prima mea idee. Această opțiune a fost integral blocată de Sindicatul Televiziunii pe tipicele motive comuniste, că, dacă făceam asta, or să câștige ăia din Departamentul de Marketing mai mult decât redactorii, de exemplu. Nu s-a putut. Au fost amenințări cu greva. Știți foarte bine cum a fost! Refuzul ăsta al lor a fost începutul sfârșitului pentru Televiziunea publică. A doua decizie logică era să faci *outsourcing*. Să scoți publicitatea în afara Televiziunii – în acest fel sindicatul nu

ar mai fi avut niciun fel de influență – și să dai comision, un procentaj, unei firme de pe piața privată, care, teoretic, ar fi avut un stimulent să strângă mai mult, pentru că, aducându-ți ție mai mult, îi creștea venitul. Sună logic! Dar ce n-am luat în considerare în acel moment – noi și sfătuitorii noștri de la BBC – era că în acest fel se crea o rentă, un venit sigur și garantat, și că trebuia să poți proteja decizia de imixtiune a politicului ca să selectezi o companie performantă (licitația a fost câștigată de Time Warner). La BBC era această chestie numită *producer's choice*, și era acolo un fel de import al filosofiei administrative din *new public management* la nivelul televiziunii publice. Deși se putea obiecta că televiziunea publică oferă un bun public, care este educația cetățenească și deci e foarte neplauzibil că poți vreodată să faci din ea o instituție de piață. În sfârșit, după demisia mea licitația a fost anulată și o companie apropiată de Călin Popescu-Tăriceanu a câștigat contractul și de atunci l-au avut numai firme conectate cu puterea.

Eu credeam în reformele astea, ale TVR și ale țării, în orice caz, îi organizam reprezentantului FMI, Poul Thomsen, un talk-show regulat în prime time. Nu mă punea nimeni să i le organizez, nu mă suna nici președintele, nici prim-ministrul Ciorbea. Eu, din convingere că reformele alea trebuie făcute, îi făceam acestui băiat, care era un student doctoral, așa cum îl văd eu azi, cu ochii mei de profesor, și care azi conduce Troika în Grecia, o tribună, să pledeze pentru reforme. Azi se ocupă de greci. Făceam eu pe moderatorul pentru că cineva trebuia să vorbească cu el în engleză, iar eu venisem de la Harvard și eram studenta lui Jeffrey Sachs, deci eram, de fapt, îndoctrinată cu aceste idei. Credeam că fac bine. Că până la noi în România fuseseră în tranziție șase ani la putere comuniștii și țara era pe ultimul loc în clasamentul reformelor.

Mulți ani după aceea, cred că prin 2004-2005, a publicat cineva de la Banca Mondială o lucrare care spune: „Nu faceți *new public management* în țări în care instituțiile sunt slabe, pentru că rezultatul nu va fi decât corupție și acapararea instituțiilor de către cercurile politice și de cel ce are puterea". Dar noi nu știam atunci. Astfel de povești s-au întâmplat pe scară largă în Ucraina și în Rusia. Deci, când a fost controlul politicului asupra instituțiilor și amestecul statului în economie, acest gen de rețete nu au mers deloc bine. Dimpotrivă. Ele au creat mai multă corupție decât dacă s-ar fi făcut altfel. Ce numim noi, în politici publice, „consecințe nedorite". Efectele calculate au apărut foarte rar și foarte târziu.

V.A.: Ca o concluzie, se poate spune că nu poți lăsa piața liberă pe mâna pungașilor?

A.M.P.: Există ideea greșită că piața liberă e în interesul tuturor. În realitate, piața liberă este în interesul cui este competitiv. Asta e piața liberă reală. Trebuie să fiu dispus să muncesc mai mult, ca să îți dau ție un produs mai bun și mai ieftin. Asta e piața liberă. De-aia ea le face bine oamenilor. Dar, dacă eu găsesc o cale să te oblig pe tine să cumperi doar produsul meu, atunci muncesc mai puțin și ți-l vând mai scump.

V.A.: Și, în general, lucrul ăsta îl poți face cu statul.

A.M.P.: Evident. Îl poți face dacă manipulezi prin influență, dacă ai putere asupra altora. Deci puterea care se amestecă pe piață o viciază cu desăvârșire. Noi nu ne-am dat seama de asta: capitalismul nu începe de a doua zi numai pentru că ai anulat comunismul. Nu începe fără să ai egalitatea oamenilor în fața legii, fără să ai instanțe judecătorești care să trateze pe toată lumea egal, fără să ai instituții la care lumea să se poată plânge dacă e

nedreptățită. Când n-ai ceva din toate astea, atunci cine e mai tare ia tot potul! Cum erau oamenii care au căpușat întreprinderile... Cine să-i controleze în primii ani, când toate instituțiile de control erau identificate cu statul comunist! Ce să mai vorbim! E notoriu că la noi cei din Garda Financiară au fost primii hoți. La Garda Financiară, ani de zile, dacă te uitai la declarațiile de avere ale salariaților, te îngrozeai: parcă era peștera lui Ali Baba cu toate nestematele din lume!

V.A.: Sau vameșii.

A.M.P.: Hai să zicem că vameșii sunt foarte slab plătiți. Aici sunt greșeli politice foarte mari. Celor de la Garda Financiară și celor de la Fisc aș fi de acord să le dăm un comision din ce iau. Dar acum, după 25 de ani, e foarte târziu să le mai dai un comision, pentru că și l-au luat ei singuri. Asta nu e bine. Eu sunt de acord să le dăm unul oficial. (Moralmente, știu, este foarte greu să justifici poziția asta.) Altfel, vor continua să-și ia înzecit. Ăsta a fost genul de tranziție pe care l-am avut. Și nu am reușit să construim capitalismul. Eram disperați că nu primeam avizul de la Comisia Europeană că avem o economie de piață funcțională. Chestie despre care nu știa nimeni ce e, pentru că nu era bine definită. Noi ne puteam lăuda că bietul Ciorbea și, după el, Radu Vasile au îndeplinit o parte din prescripțiile Consensului de la Washington. Îl țineți minte pe Ciorbea, care se lăuda că a închis nu știu ce crescătorii de porci? Tot ce nu era rentabil... Și a făcut rău. Astăzi, pe terenul ăla, a venit un investitor din altă țară, care tot fabrică de porci a făcut acolo. Și noi importăm carne de porc din Ungaria, când asta era o chestie tradițională la noi. Ciorbea nu se pricepea, nu avea niciun fel de discernământ. Și primea sfaturi standard, care uneori se potriveau, alteori nu. Aveam dreptate în '90 că am criticat partidele astea. Ce-ar fi trebuit să facă ele între '90 și '96, când am câștigat?

Să recruteze oameni care înțeleg aceste subiecte așa cum le înțeleg eu acum. Asta ar fi însemnat să trimiți câțiva oameni la specializare. Din '90 până în '96 au fost șase ani. În șase ani își ia cineva și doctorat în economie. Ei nu aveau un doctor în economie format în altă țară când au venit la guvernare.

V.A.: Erau 15.000 de specialiști ai lui Constantinescu. Ați fost implicată în programul de guvernare?

A.M.P.: Opoziția anticomunistă era criticabilă, pentru că nu a existat un proces constant de a aduce idei înăuntru, de a le dezbate și de a le transforma în programe. Acest proces nu a existat deloc. În '92, nu a existat niciun fel de program, a fost o improvizație. Singurele programe cu care veneau partidele istorice erau cele restituționiste: să facem România ca înainte. Și ca să o faci ca înainte, tot îți trebuia un plan în care să te gândești la consecințele nedorite ale întoarcerii în trecut, cum au fost alea cu proprietatea, de care am vorbit.
Și atunci cum s-au făcut programele în '96? În primul rând, toate se făceau în an electoral. În '94-'95, am venit în vacanța de iarnă acasă de la Harvard. Era anul în care republicanii reușiseră să câștige Congresul și Senatul, cu scoruri mari, în ciuda faptului că era Bill Clinton președinte. Documentul lor electoral, vehiculul de cel mai mare succes, era Contractul cu America. Având un calendar și angajamente exacte: „în primele 100 de zile trecem legea asta, legea aia...". Toate erau angajamente inteligent făcute, care arătau ca niște teste de voință politică. Eu am fost în acea vacanță de iarnă la echipa lui Emil Constantinescu și am zis să facem un Contract cu România. Asta, electoral, era să fie un vehicul grozav. Dar l-au făcut prost. Am văzut când l-au publicat. În Contract puseseră lucruri care nu erau adecvate formei unei înțelegeri între părți, pentru că erau rezultate de care nu

puteai fi sigur, nu depindeau doar de tine. Deci exista riscul să se poate întoarce contra ta, cum a şi fost. În fine, manifestul ăla, când l-am scos, a avut un impact electoral foarte mare prin simpla sa idee. Dar, dacă îl citeai, vedeai cât de incompetenţi, din punct de vedere politic şi public, erau cei care se pregăteau să vină la guvernare. Pe urmă, am mai produs un al doilea manifest. Ăsta l-am produs integral şi ei l-au adoptat într-o şedinţă. A fost scos cu două luni înainte de alegeri. Se chema *Reforma clasei politice* şi începea cu lichidarea RAAPPS şi cu faptul că parlamentarii nu vor fi deasupra legii. Nu ştiam cum să-i fac să adopte acest document, integral scris de mine până la virgulă. Eu m-am dus cu documentul cu *Reforma clasei politice* la Alianţa Civică, unde m-am întâlnit cu Blandiana, femeie inteligentă şi de bună intenţie. Ei l-au adoptat oficial şi, fiind membri în Convenţia Democratică, au împins acest document pe canalele Convenţiei şi documentul a fost adoptat. Trebuie să spun că documentul nu a fost niciodată pus în practică. Doi ani mai târziu am făcut o emisiune la Televiziune, în care i-am invitat pe Ana Blandiana şi pe toţi liderii politici. Eram, eu şi Blandiana, de-o parte... Şi am lăsat-o pe ea, pentru că ea adoptase documentul, să îi întrebe de ce n-au făcut nimic din toate astea. Ţin minte cum, cu maximum de sinceritate, domnul Diaconescu a spus, la un moment dat: „Recunosc, nu am făcut nimic din toate astea. Poate să ne apucăm de acum înainte". Erau şi lucruri simple, care i-ar fi ajutat, le-ar fi adus şi popularitate. Însă n-au făcut nimic şi ele au creat această clasă politică privilegiată, pe care o vedem azi şi care a dus la ura faţă de politică a multor români, ca şi la căderea foarte mare a Convenţiei în sondaje.

În sfârşit, trebuia un program întreg de guvernare. Omul responsabil cu programul de guvernare al Convenţiei era Nicolae Noica, profesor doctor inginer constructor, un om de bună calitate. El a venit la noi, la SAR, care abia

se crease – această adunare de intelectuali, care formase Societatea Academică din România –, și ne-a întrebat dacă îi putem încropi un program. El n-a folosit cuvântul *încropi*, dar, având în vedere că era deja vară, că urmau să fie alegeri în toamnă și că au lucrat la asta numai câțiva oameni, vă dați seama cât de mare a fost improvizația. Totuși, am scris un program coerent, la care m-a ajutat mai ales un coleg economist al meu, ce între timp a plecat în America, Dragoș Paul Aligică. La vremea aceea era foarte tânăr și idealist, cum eram cu toții. Niciunul dintre noi n-a luat bani. Am scris programul respectiv pro bono la SAR. Ăla a fost programul. Alt program nu a existat. Asta nu înseamnă că cineva l-a pus în practică.

V.A.: Oricum, oamenii politici erau atunci mult mai curați decât astăzi, mai puțin implicați în afaceri. Mai ales cei din Convenție.

A.M.P.: Curați erau. Unii, nu știu dacă toți. Cei din Convenție nu avuseseră săracii nicio vină. Fuseseră ținuți integral de-o parte de cei de la putere. Numai cine avea influență putea să aibă acces la rente.

V.A.: Și încă nu se inventaseră relațiile interpartinice, subpartinice, suprapartinice...

A.M.P.: Hai să nuanțăm aceste lucruri. Majoritatea nu avuseseră acces la rente, pentru că rentele sunt pentru cine are puterea. Noi nu câștigaserăm decât niște primării în '92. Unde câștigasem primării, trebuie spus cu tristețe că, mai ales la București, corupția era deja mare – corupția sub administrația Convenției. Ciorbea, când a venit, era un om cinstit. A fost pentru noi o ușurare, pentru că el trebuia să îl înlocuiască pe predecesorul lui, care fusese corupt și care fusese tot al Convenției. În

sfârșit, eram mult mai curați decât ceilalți, pentru că nu avuseserăm ocaziile lor. Asta e cert.

V.A.: Ciorbea a fost marele succes politic al lui Emil Constantinescu: l-a rupt de la UGSR, unde era președintele sindicatelor moștenite din comunism, și l-a adus în Convenție.

A.M.P.: Dar, pe de altă parte, a fost un compromis pe care noi l-am făcut, ca să câștigăm. Pentru că, la drept vorbind, Ciorbea nu era potrivit de prim-ministru.

V.A.: Atunci am făcut și eu un compromis și am făcut o carte întreagă cu Petre Roman, pentru că îmi dădeam seama că nu se poate câștiga puterea fără Partidul Democrat, pe care încă îl conducea. Emil Constantinescu nu putea, fără voturile din turul doi ale lui Roman, să treacă de 50%. Paradoxul e că, deși publicată la Editura Cartea Românească, n-am avut în mână decât un singur exemplar și acela căpătat, fiind în vacanță, de la sediul acestui partid din Constanța. Cred că tot tirajul l-a luat PD-ul ca să-l distribuie membrilor săi, ca aceștia să se acomodeze cu schimbarea de macaz a lui Roman. Cartea avea meritul că Iliescu era muiat rău în cerneală de fostul lui locotenent, Petre Roman.

A.M.P.: Just. Și trebuie să recunoaștem că oamenii lui Roman, ca Victor Babiuc, intelectual vorbind, erau superiori.

V.A.: Sigur. Chiar guvernul lui Petre Roman avusese oameni de calitate, aș zice, profesional.

A.M.P.: Guvernul lui Petre Roman, într-adevăr avea oameni de calitate. Și infrastructura pe care au început ei să o construiască – din nou, vorbesc de infrastructura

de politici publice, felul în care îți strângi informații ca să iei decizii... ce făcea Dorel Șandor.

V.A.: Erau mulți miniștri mai cu cap decât prim-ministrul lor. Asta e cert. Petre Roman a avut un merit: a ales o echipă foarte bună de reformiști.

A.M.P.: Un alt merit a fost că au unit partidul și s-au despărțit de Iliescu. Problema este că n-au câștigat în '92, cum sperau. Țin minte congresul ăla la care Radu Berceanu a tras toate sforile și a rupt partidul. Ani de zile i-am trecut cu vederea multe lucruri lui Radu Berceanu pentru rolul pozitiv avut atunci... Căci noi în '92 vorbeam de avansul democrației, orice slăbire a FSN era un avans pentru democrație și o întărire a pluralismului. Nu se punea încă problema de ceea ce faci după ce ajungi să guvernezi. Măcar să-i rupi, nu? În '96, deja era altceva. Era și foarte târziu pentru România. Era clar că trebuie să faci lucruri de succes. Țara mergea prost. Văcăroiu și ai lui o îndatoraseră pe câțiva ani înainte, ceea ce a costat foarte mult guvernarea Convenției. Lumea nu era conștientă, lumea blestema guvernarea CDR pentru datoriile moștenite pe care a început să le plătească imediat; a plătit datorii de-a înnebunit.

V.A.: În momentul în care au venit, în ianuarie, după două luni, au fost obligați să devalorizeze drastic leul, era cumplit.

A.M.P.: Ilie Șerbănescu a spus la un moment dat, prin '99, de o sumă absolut enormă: fiecare dintre români a contribuit cu o fracțiune importantă din venitul lui – și lumea era săracă – să plătească această datorie externă. Niciun guvern nu poate să câștige simpatii, nici chiar unul bun, când le bagi oamenilor mâna în buzunar atât de mult, le iei oamenilor o treime din venit ca să plătești

datoria scadentă. Iar datoriile astea erau făcute de Iliescu și ai săi. Asta e partea rea. Ce am fi putut noi să facem mai bine era să le explicăm oamenilor lucrul ăsta, dar n-am prea reușit.

V.A.: Un proiect, înainte de a face SAR-ul, ați avut cu Uniunea Forțelor de Dreapta. Îmi amintesc că ați strâns acolo oameni de foarte bună calitate, printre care și Andrei Pleșu.

A.M.P.: După ce am publicat *Românii după '89*, care îmi adusese, brusc, ceva notorietate, am auzit că Varujan Vosganian strângea oameni pentru o formațiune politică nouă. Era acest curent de opinie, cum e și azi, că opoziția nu ne reprezintă. Și deci să facem o alternativă integral nouă, dar necomunistă, neunită nici cu oamenii lui Roman. Foarte mulți intelectuali fuseseră tentați, că intelectualii nu se omorau după partidele istorice și nici nu s-au înscris în ele. Nici partidele astea n-am auzit să fi deschis ele ușa și să fi invitat oameni tineri și bine educați. Niște partide care ajung la guvernare înainte de a-și fi recrutat tineri pe care să-i fi trimis la studii să-și facă doctorate în economie, în Occident, erau niște partide care nu meritau nici să câștige și nici să guverneze. Trebuie să fii inconștient ca să stai cu mâinile în sân când vine momentul să iei puterea și tu nu ai zece oameni buni, bine pregătiți, care să înțeleagă economia globală. Nu era obligatoriu să aibă doctorate, dar era destul să aibă un MBA și să știi dinainte pe ce specialiști școliți afară contezi. Noi n-am reușit niciodată să-i convingem să prezinte un guvern din umbră nici până azi.

V.A.: Dar în celelalte țări foste comuniste există guverne din umbră?

A.M.P.: Există. Și mai ales acolo există alte elite și mult mai numeroase din care ai pe cine să recrutezi.

V.A.: Inclusiv elite tehnice, elite economice?

A.M.P.: Nu se compară. Elite în științe sociale, elite economice.

V.A.: De ce s-au ținut specialiștii noștri departe de partide? Sau partidele nu i-au primit?

A.M.P.: Noi nu aveam elite de calitate decât cele umaniste. Asta a fost o zonă mai puțin penetrată de regim. Celelalte zone au fost distruse. Cred că Dan Dăianu era singurul economist român care fusese la Harvard și, după cum știți, și el fusese recrutat de Securitate. Dar îl cred când zice că nu lucrase pentru ei.

V.A.: Mai era la începutul anilor 90 un tip care ajunsese consilier în guvernul lui Roman, un domn Pilat. Vă amintiți?

A.M.P.: Da. Exista un domn Pilat. Mai exista Costea Munteanu. Dar a fost un număr foarte mic de economiști și ei n-au fost niciodată influenți. Aici este tot moștenirea lui Ceaușescu. În Polonia aveai sute de oameni din care să alegi, ca și în Ungaria. Și sociologi, și oameni cu expertiză în varii domenii. Iar umaniștii noștri au fost și slabi și fără vreun interes pentru problemele sociale. Și sunt și foarte elitiști. Puțin le pasă de cum trăiește lumea.
Și Varujan venise cu ideea să recruteze el acest gen de elite mai profesionale și oameni cu reputație ca să facă cu ei o forță căreia eu i-am dat numele, Alternativa 2000. În urma apelului oferta era plină de poeți, scriitori și critici literari, altfel oameni onorabili, care protestaseră înainte de 1989. Finalmente, ăsta a fost criteriul: onorabilitatea. Am devenit un fel de club. Oameni bine pregătiți nu erau prea mulți. Am făcut această Alternativa

2000 la care s-a ales un mic grup de conducere, cu Pleşu, Vosganian, Adrian Iorgulescu, care era şeful Uniunii Compozitorilor, Patapievici, Andrei Cornea.
Varujan, cu vreo doi prieteni ai lui – care, de fapt, erau în politică şi care aveau nevoie să fie puşi de cineva pe o listă la alegerile din anul ăla, 1996, nu la alegerile din 2000 –, s-a dus şi a negociat cu Emil Constantinescu, să fie recrutaţi şi să sprijine electoral Convenţia Democratică. Această iniţiativă făcea ca noi să schimbăm acest club şi să-l transformăm într-un partid. Asta era contrar manifestului pe care îl publicaserăm şi cu care atraseserăm lumea. Drept pentru care am spus că nu e onest şi m-am recuzat. La fel s-au recuzat şi Pleşu, şi alţii. Şi s-a creat partidul Alternativa României, care a intrat în parlament şi care mai târziu a creat acea Uniune a Forţelor de Dreapta. O chestie integral necurată. Au fost sponsorizaţi de Vântu...

V.A.: Ce s-a întâmplat cu schimbarea bruscă de către Emil Constantinescu a prim-ministrului, cu urmărirea aceea ca-n filme pe culoarele din Palatul Victoria? Ce conflict a fost? Ce ştiţi despre acest lucru?

A.M.P.: Conflictul Ciorbea-Băsescu, pe care îl retraim iar zilele astea. E destul de complicat, dar acolo s-au manifestat nişte trăsături destul de importante, care ne-au parazitat şi ne parazitează şi azi. Democraţii păreau mai în regulă decât CDR şi eu am avut simpatie pentru ei şi i-am sprijinit, ceea ce am plătit foarte scump, pentru că era o paranoia îngrozitoare în interiorul acestei alianţe de guvernare. Cei de la PNŢ mă bănuiau că sunt cu Roman şi Băsescu. Roman şi Băsescu mă bănuiau că sunt cu Constantinescu. Deşi era foarte târziu şi eram printre ultimii dintre fostele ţări comuniste care reuşeau să scape de aceste prime regimuri ce încă aveau legături cu naţional-comunismul, victoria noastră ne-a făcut foarte

populari în Occident. Mi se pare că după noi a mai fost Slovacia, ultimii care au scăpat de național-comunism. Țin minte că slovacii, când au câștigat, au spus că o să urmeze modelul românesc, adică pe Emil Constantinescu. Deci, în această primă etapă, eram foarte bine văzuți. Deja însă în toamna lui '97, nici nu se împlinise anul de guvernare, am citit cu stupoare în *Financial Times* un interviu cu Petre Roman sau un citat al lui Petre Roman, care spunea că guvernul va cădea prin martie.

V.A.: El era președintele Senatului atunci.

A.M.P.: Partidul Democrat era, de fapt, nemulțumit de cât avea în guvernarea respectivă. Se purtaseră destul de urât de la început. De exemplu, mi-au dat telefoane indignați pentru că am publicat o listă cu cine stă în locuințele RAAPPS. Mulți dintre ei stăteau în locuințe RAAPPS. Mulți dintre ei își privatizaseră deja locuințe de protocol. Și Băsescu printre ei. După aceea a și recidivat, pentru că și-a cumpărat, când era primar, casa din Mihăileanu, despre care noi n-am știut în 2004.

V.A.: E chiar o chestie gravă? Pentru că se tot vorbește de acest caz în continuare.

A.M.P.: Nimic nu e grav. De ce să nu profiți, când ești primar, să-ți cumperi la preț mai mic o locuință! Toată lumea a făcut așa. Nu e grav. Dar poate că e o oarecare contradicție, când tu ești șeful taberei anticorupție. Alții au fost pe lista neagră pentru mai puțin. De exemplu, Iliescu, pentru casa din Jean Monnet. S-a supărat îngrozitor. De ce l-am pus acolo pentru casa din Jean Monnet? Pentru că și-a luat o casă sub prețul pieței, profitând de faptul că a fost demnitar. Poate că nu trebuia să-l punem nici pe Iliescu, dar, dacă l-am pus pe el, toți în această situație ar fi trebuit puși la rând. Asta e regula.

Conflictul Ciorbea-Băsescu a fost dat de nemulțumirea Partidului Democrat, cu rolul mai curând subordonat pe care îl avea în coaliție.

V.A.: Dar ei fuseseră mulțumiți la început, când s-a creat Convenția.

A.M.P.: N-au putut coabita cu țărăniștii. Cu țărăniștii, trebuie spus, era și foarte dificil de coabitat: erau autiști, nu aveai ce vorbi cu ei, nu hotărau niciodată nimic. Treceau luni întregi și nu se hotăra nimic. Ciorbea e un om care paralizează decizia. Deci a fost un amestec între profitul lor personal și impresia lor că guvernarea nu merge bine. Dar, orice ar fi, eu n-am să-i iert niciodată lui Roman că a început prin a se plânge în *Financial Times*, în condițiile în care eu știu ce presă străină extraordinară avea România. România voia să privatizeze masiv în acel moment, avea nevoie deci de investiții. Dacă exista un bun național pe care noi trebuia să-l păstrăm era buna presă străină, pentru că de ea depindeau toate investițiile străine, care sunt motorul creșterii economice. Să te apuci să-ți rezolvi o chestiune internă, să spui presei străine că guvernul nu mai rezistă mult, chiar dacă ai dreptate pe fond, a fost cu totul iresponsabil din partea lui Roman și Băsescu, pe care îi consider și azi niște iresponsabili, destabilizează oricând țara ca să-și avanseze un interes politic.

V.A.: Nu mă așteptam să susțineți o asemenea teorie. Deci e bine să nu te plângi în afară?

A.M.P.: Depinde. Când e vorba de încălcări ale drepturilor omului e altă situație. Aici nu se punea problema de încălcare a drepturilor omului. Era vorba de diferențele de vedere din coaliție. Băncile și agențiile de risc, precum cei de la Standard & Poor's, au o categorie care se cheamă „risc politic". De exemplu, noi suntem întotdeauna

vizitați la SAR de companiile de risc politic pentru că am construit un *think tank* ce are reputație internațională, iar instabilitatea este primul lucru la care ele se uită. Deci, în toamna lui '97, la un an după câștigarea alegerilor, cu presa asta a noastră extraordinară, tu te apuci să rezolvi conflictele interne din coaliție în presa occidentală, să anunți că va cădea guvernul în martie! În realitate, prin presa străină, ei au provocat o criză guvernamentală, care înainte nu exista. Eu nu am mai trăit un alt moment în care noi să avem presa pe care am avut-o din noiembrie '96, când am câștigat, și până în noiembrie '97. Atunci toată lumea venea să privatizeze. Și a fost mult mai greu. După ce încep să cadă guvernele și să schimbi prim-miniștrii, se ajunge la un moment în care comunitatea internațională percepe că nu ai stabilitate; nici nu-i interesează din cauza cui. Continuitatea este foarte importantă. Un coleg al meu a publicat dovezi că țările care nu au schimbat politicile economice în Europa de Est, timp de mulți ani au mers mai bine decât alea care le-au schimbat, indiferent ce politici au avut.

V.A.: Cred că asta ar trebuie să discutăm în următoarea întâlnire. Adică a existat o continuitate sau fiecare guvern și-a schimbat proiectele? Cum s-a făcut tranziția asta? A existat un program?

A.M.P.: Guvernele nu aveau proiecte, după cum am spus. Ele erau în voia vânturilor și reformele se făceau, în general, când erai împins internațional.

V.A.: Pe urmă au venit criteriile de aderare, și ele trebuiau îndeplinite.

A.M.P.: Criteriile măcar erau mai clare, dar criteriile nu se refereau la reforme economice. Ele evaluau un rezultat: economia de piață funcțională.

În mod normal, Uniunea Europeană invită numai țările care au terminat tranziția și au terminat-o cu succes. Deci România și Bulgaria sunt singurele două cazuri de țări cu tranziții neterminate. Și am pus și Uniunea Europeană într-o situație foarte grea, pentru că ea nu mai avuse un asemenea caz înainte. Ea nu e ca Banca Mondială, să asiste transformări. UE asistă integrări, ceea ce se cheamă că, atunci când ești admis, deja ești cvasi-similar cu țările dinăuntru, că ești compatibil cu ceilalți. Dar nu știu să-ți spună ție cum să ajungi acolo. Și asta a creat un nou rând de haos, că era fără precedent să ai în același timp tranziție și integrare.

V. A fost un eşec guvernarea CDR?

Văcăroiu şi patrulaterul roşu • Armata fantomă a celor 15 mii de specialişti • Minerii şi democraţia • Casele lui Măgureanu • Scuzele Corinei Creţu • Coaliţia pentru un parlament curat

V.A.: Astăzi este a cincea convorbire. Nu am terminat de discutat despre administraţia Emil Constantinescu. Şi, trebuie să spunem, cred că veţi fi de acord că această administraţie a debutat cu foarte mari speranţe şi a sfârşit printr-o foarte mare dezamăgire. Mi-amintesc că era la două sau trei luni după ce Emil Constantinescu se mutase la Cotroceni, când a avut loc un Congres al Alianţei Civice, în Piaţa Amzei, la fostul teatru de copii, în tinereţea mea acolo fusese sala Studio a Teatrului Naţional din Bucureşti. În faţa tuturor delegaţilor, Emil Constantinescu i-a catalogat pe toţi liderii Alianţei Civice şi pe delegaţii care umpleau sala drept nişte „frustraţi". De ce? Pentru că îl criticau. Mai mult chiar, avea vanitatea să afirme că, odată cu alegerea lui, Punctul 8 de la Timişoara a fost realizat, deci comunismul din România a devenit istorie. Paradoxul e că, tot el, după patru ani de mandat, avea să se declare învins de sistem. Ieri aţi amintit de crizele care au fost în guvern, de impotenţa unor miniştri, dar şi de calităţile unora dintre membrii guvernului. Chiar vorbeam despre guvernul lui Petre Roman (1990-1991), care avea câţiva miniştri foarte capabili, constituind o echipă foarte bună profesional. Mă rog, cu realizările care puteau fi la vremea aceea. Şi în guvernul acesta de coaliţie, al Convenţiei Democratice

cu Partidul Democrat, au fost câteva valori, dar văd că ideea de ministru a început să fie tratată cu deriziune. Adică, de la o guvernare la alta, ne trezim cu tot felul de oameni nechemați, fără o experiență managerială, care, după ce au lipit afișe în campanie – e o exagerare, dar nici prea-prea –, sunt recompensați cu funcția de ministru al guvernului României.

A.M.P.: Aceasta s-a întâmplat din cauză că unele lucruri s-au dezvoltat în societatea noastră, care, în plus, a devenit parte dintr-o societate mai mare. Noi suntem parte din Uniunea Europeană, ceea ce creează pentru foarte mulți oameni cu totul și cu totul alte posibilități. Dar profesiunea de ministru în România s-a degradat față de începuturile tranziției, când oameni ca Babiuc, Marga, Caramitru, Noica configurau domenii întregi. Era o miză. Căci, judecând comparativ cu alte lucruri pe care le puteai face în societatea românească, la începutul anilor '90, noi parcă plăteam mai bine un ministru. Și era un statut ceva mai înalt. Acum a fi ministru a ajuns să fie un job pentru juniori. Plata este extraordinar de proastă. Miniștrii au ajuns niște oameni puși să răspundă la comenzile unor grupuri de interese și să distribuie contractele de stat și diferitele favoruri la ordinul partidului. Și această situație evident că nu va atrage niciodată oameni de valoare, cei care se duc rezistă câteva luni. Din acest motiv statutul de ministru a coborât extraordinar de mult.
Prima guvernare a lui Victor Ciorbea, a doua, a lui Radu Vasile, și a treia, a lui Mugur Isărescu, au avut și oameni capabili. Ca să fim mai sistematici, hai să răspundem la marea întrebare: a fost un eșec guvernarea aceasta dintre 1996 și 2000? Și apoi: chiar au fost toate speranțele nejustificate? Nu a fost un eșec total în ce privește reforma economică, macrostabilizarea, pachetul Washington, în anul 2000 deja se atinsese o oarecare stabilizare și reîncepuse creșterea economică. Dacă nu venea guvernarea

aceasta, nimeni altcineva nu le făcea. Ceilalți nu voiau să riște să piardă nici măcar un vot și nici controlul asupra resurselor statului. Lumea nu trebuie să uite că Iliescu și aripa lui din FSN, ca să aibă majoritate în parlament, în 1995 și în prima parte a lui 1996 au guvernat în așa-numitul patrulater roșu din care făcea parte și o fracțiune reînființată a Partidului Comunist...

V.A.: Care se chema Partidul Socialist al Muncii, condus de Ilie Verdeț.

A.M.P.: Exact. Și mai era și Partidul România Mare. Deci aceea a fost restaurația cea mai groaznică, înainte de victoria noastră din 1996. Și evident că, nici economic, nici din alte puncte de vedere, nu s-a întâmplat nimic bun. Dimpotrivă, ce s-a întâmplat era că, în mod simbolic, ei i-au readus pe la gospodăria de partid chiar pe oamenii care o conduceau înainte de 1989. Deci atunci a fost restaurația maximă. S-a atins vârful.
Dacă pe partea de reformă economică noi n-aveam oameni, în schimb, eram dispuși să acceptăm sfaturi internaționale. Și aceste sfaturi internaționale și Victor Ciorbea, și Radu Vasile, și, desigur, și Mugur Isărescu le-au acceptat. Dar aceste sfaturi internaționale de macrostabilizare erau date de niște oameni care urmăreau numai criteriile macroeconomice și cărora puțin le păsa care vor fi costurile sociale și politice ale reformelor. Poul Thomsen urmărea indicatorii lui de macrostabilizare, nimic altceva. Nu-i păsa dacă guvernul nu va mai fi popular și nici câți prim-miniștri se vor schimba. Urmarea a fost că economia românească, din 1997 până în 1999, s-a contractat și s-a ajuns la fundul sacului și a reînceput să crească șomajul. Așa s-a întâmplat și în Polonia, dar în Polonia s-a întâmplat în primii ani ai tranziției. Noi n-am putut să mergem așa de departe. Pentru că, din nou, lumea care acuză regimul acesta că n-a făcut mai mult

trebuie să înţeleagă că deja ea suferea de cinci ani din cauza reformei absurde făcute de Văcăroiu şi ai săi, care au început prin a liberaliza preţurile şi au făcut o falsă privatizare. Urmarea a fost că au creat această economie scumpă cu o megainflaţie necontrolabilă. Practic, lumea vedea numai dezavantajele reformei economice şi absolut niciun fel de avantaj.

Iar contracţia aceasta foarte mare a fost foarte dureroasă în vreme ce mai şi plăteam datoria externă, care era scadentă pe termen scurt. Contracţia putea fi şi mai mare dacă noi reuşeam să restructurăm întreprinderile până la capăt, aşa cum ne-am propus. Dar noi n-am putut, pentru că au pornit minerii spre Bucureşti. Lumea să nu uite cât de greu a fost. Şi cu toate acestea regimul Constantinescu a reuşit până la urmă, cu preţul unor lupte de stradă, în 1999, să pacifice Valea Jiului şi să închidă o parte din mine. Nu-i mai puţin adevărat că, dacă te uiţi astăzi cine este în topul datoriilor de stat în România, vei găsi tot Regia Autonomă a Huilei, care era şi pe vremea când eram eu redactor-şef la *Expresul* lui Nistorescu, adică prin 1992-1993, ceea ce arată totuşi eşecul nostru în restructurarea sectorului de stat. Cu toate costurile acelea dureroase. A fost extraordinar de greu! Când a fost vorba să se restructureze parţial Oltchimul, cei de acolo s-au revoltat, incitaţi şi de opoziţie... Probabil că nici dialogul social de partea noastră nu era purtat cu tact. Eu vorbesc în calitate de om care era în Televiziune şi care făcea doar acoperirea mediatică a acestor măsuri, dar ştia şi teoria... La Oltchim muncitorii au aruncat cu substanţe toxice peste echipele noastre de filmare. Nu te puteai apropia de gardul lor ca să întinzi microfonul. Ce restructurare puteai să faci în condiţiile acestea? A închis Ciorbea fermele de porci – o parte din industria grea.

Pentru privatizare, ce reprezenta partea cealaltă, adică să încerci să aduci nişte bani, nu numai să închizi, că evident că lumea era disperată, trebuia să oferi o alternativă, să absorbi toată forţa asta de muncă ce se degaja. La

absorbi toată forța asta de muncă ce se degaja. La Privatizare și la Investiții Străine au fost numiți niște oameni care, după părerea mea, în primă instanță au fost și capabili, și cinstiți, oameni de genul lui Sorin Dimitriu sau Alin Giurgiu. Dar nu au avut susținere suficientă, că noi eram o tabără de strânsură, niște oameni care, din diferite motive, se opuseseră regimului lui Iliescu, dar care nu se cunoșteau unii pe alții, nu erau rodați. Puțini aveau în spate o biografie solidă sau o bază economică. Și a început să fie o corupție destul de mare în rândurile noastre. Sorin Dimitriu, de exemplu, a fost pur și simplu dat jos de o campanie de presă făcută de un ziar ce avea interese, un ziar care licitase la o privatizare a lui și pierduse pe bune, în fața unui partener internațional, și care, după aceea și-a zis: „A, mă, vă iau capul că, în fond, eu n-am sprijinit regimul acesta ca să nu m-aleg cu nimic". Sorin Roșca Stănescu, care e azi de abia în închisoare, după 20 de ani. Și așa gândea extraordinar de multă lume și nu a existat voință politică la Ciorbea și Constantinescu, deși erau oameni cinstiți, de a-i apăra pe reformiștii onești. Fiecare voia să iasă el bine ca imagine, era pentru interesele lui, iar autoritatea lui Emil Constantinescu era extraordinar de limitată. Pentru că el venise din partea Alianței Civice, impus Convenției Democratice, n-avea un partid al lui și niciun fel de autoritate. El avea numai câțiva fideli și, după cum am povestit într-una din convorbirile noastre anterioare, serviciile secrete erau cu oricine, numai cu el nu. Trebuie să ne gândim că Măgureanu, despre care publicasem dovezi în 22, în luna iulie a anului 1990, că ne supraveghease în Piața Universității, conducea în continuare Serviciul Român de Informații.

V.A.: Poate că nu aveți informația asta, dar Măgureanu a avut câteva întâlniri cu Emil Constantinescu prealabile alegerii acestuia. De aceea a rămas șef, cel puțin un an din mandatul lui Emil Constantinescu.

A.M.P.: Mai puțin. Nu, nu știam la vremea respectivă, dar văzusem la acel Consiliu Suprem de Apărare cum toți șefii spuneau că nu e nicio problemă în țară și că totul e în regulă. Noi aveam un car de transmisie în Valea Jiului. Acel car transmitea în direct, fără ca noi să-l fi pus pe emisie. Lumea nu-l vedea, dar noi îl vedeam din Studioul 4 al Televiziunii. Acolo se strânseseră deja 10.000 de mineri. La ora 1 sau 2, când m-am dus eu către Cotroceni, deja minerii porniseră să ia trenul și să vină la București. Și serviciile secrete, care aveau nu știu câți informatori, erau mai puțin informați decât noi, care aveam un singur corespondent! Numai că acela era un ziarist de bună-credință.
Și mi-am dat seama că Emil Constantinescu era sabotat, săpat dinăuntru și că fusese o enormă naivitate să-și imagineze că Măgureanu a trecut la el numai pentru că se întâlniseră cândva, când încă nu era președinte. Atunci a început jocul acesta al nostru de a încerca să scăpăm de șefii serviciilor secrete. Fără știrea lui Emil Constantinescu, practic, fiindcă el nu controla Televiziunea, contrar a ce s-a spus. El putea să aibă o reacție după vreo emisiune, care putea să fie orice fel de reacție, dar nu controla ce dădeam noi pe post. Nu controla nimeni ce dădeam noi pe post.

V.A.: S-a făcut caz atunci că s-a tăiat firul dintre Cotroceni și Televiziune.

A.M.P.: Păi, s-a tăiat firul pentru că mă teroriza Viorel Cataramă, despre care nici astăzi nu știu pentru cine lucrează și care, oricum, nu e un agent autonom. Viorel Cataramă folosea firul scurt ca să îmi dea ordine.

V.A.: Dar Cataramă în ce calitate dădea telefon?

A.M.P.: Era senator. El n-avea dreptul la telefonul cu fir scurt, dar se ducea la un prieten al lui care era șef de comisie și care avea drept la așa-zisul telefon

interoperațional, ce se găsea în cabinetul directorului general și în cabinetul meu.

V.A.: Da, era de pe vremea CC-ului, al Partidului, telefonul scurt.

A.M.P.: Bun, hai să zicem că era o justificare, siguranța națională, dar nu era o justificare pentru membrii de comisii din Parlament. Ar fi trebuit, să zicem, să fie o justificare pentru șeful pompierilor să te sune să-ți spună: „Vezi că vine un tsunami! Anunță poporul!".

V.A.: Exact, pentru cei care gestionează situațiile de urgență.

A.M.P.: Și atunci, prin mijloacele noastre jurnalistice, neortodoxe – să nu uităm că noi avuseserăm ziare de investigație înainte – și poate cu puțin ajutor, că nu știi niciodată de unde-ți vin sursele, dar cert nu erau sursele oficiale, deci nu erau ale Convenției, am primit un film despre casa lui Măgureanu, care era o vilă cu totul extraordinară undeva în Transilvania, cu piscină ș.a.m.d.

V.A.: Prin Sălaj... Știți că tatăl lui a fost agent țărănist înainte de război? Acesta-i alt paradox al societății românești. Mulți dintre liderii care au apărut după Revoluție au avut bunici, tați, unchi prin partidele istorice. Cum au devenit foarte comuniști este alt mister.

A.M.P.: Măgureanu este o persoană destul de ciudată și de complexă...

V.A.: Foarte alunecoasă.

A.M.P.: Și să nu uităm că, până la urmă, el a făcut un partid politic care s-a unit cu Partidul Democrat al lui Traian Băsescu. Deci povestea este superîmbârligată.

Şi am dat la ştiri această casă a lui, ca primă ştire, arătând ce bine o duc şefii serviciilor secrete, că nu pot să aibă asemenea salarii cât costase casa ş.a.m.d. La Cotroceni, au fost o panică şi o isterie îngrozitoare, ce-a fost în capul nostru, de ce am transmis aşa ceva... Însă nu aveau nicio cale de a exercita vreun control direct. Şi a fost destul s-o dăm pe prima, că două-trei zile mai târziu, în mod spontan, nişte oameni dintr-un spital s-au apropiat de nevasta unui ziarist care era doctoriţă şi i-au spus: „A, am văzut că s-a dat la TVR o casă a lui Măgureanu. Ştim şi noi altă casă a lui Măgureanu, la noi în comună'. Aceasta era o casă conspirativă, unde se duceau sereiştii cu elicopterele, ca să treacă neobservaţi, să bea, să chefuiască, undeva în judeţul Mureş. Se duceau cu două-trei elicoptere şi trăgeau nişte chiolhanuri în vila cu pricina.

V.A.: În timp ce minerii erau în drum spre Bucureşti.

A.M.P.: Exact! Am trimis o echipă de filmare, a filmat şi a doua casă...

V.A.: Ce povestiţi parcă ar fi un scenariu de thriller.

A.M.P.: Ne distram, acesta e adevărul! Şi trei zile mai târziu am căpătat şi filmul cu a doua casă. Şi, tot fără să-i spunem lui Emil Constantinescu, am dat-o pe post. După care le-am spus: „Acum n-am ce să vă fac, trebuie să-l daţi afară!". Dar aceste chestii erau neplanificate. Şi eu sunt convinsă că foarte mulţi oameni erau frustraţi de ceea ce făceam noi la Televiziune. Pentru că nu ne sfătuiam cu ei. Noi, în fond, puneam în aplicare ceea ce crezuserăm că-i planul de guvernare, să scăpăm de regimul comunist şi postcomunist, acela cu minerii, cu Piaţa... Asta făceam. Şi în jurul nostru era o echipă foarte entuziastă, pentru că, de fapt, a fost unul din locurile bune,

în care s-a recrutat pe merit, s-au luat numai oamenii care lucraseră la Europa Liberă, la BBC, care erau deja verificați, care știau și ce este presa occidentală.

V.A.: Unii mai avuseseră niște burse între timp prin străinătate.

A.M.P.: Exact! La noi s-a strâns o trupă de elită, care voia schimbarea, dar care, foarte repede, a devenit izolată de toată lumea, inclusiv de alianța ce era la guvernare. Pentru că alianța care era la guvernare, foarte repede, a dezvoltat interesele proprii ale cui este la guvernare, adică să se conserve, să se stabilizeze, să se așeze pe o bază financiară.

V.A.: Să se căpătuiască.

A.M.P.: Acestea nu erau deloc interesele noastre, care voiam schimbarea cu mare viteză și cu orice preț. Și, ca urmare, a apărut o fractură destul de mare. Eu nu spun că toți de la guvernare erau așa. Părerea mea este că la guvernare oameni care au venit în diferite etape, ca Daniel Dăianu sau Ilie Șerbănescu, voiau ce voiam și noi. Și vreau să spun foarte net că nici Emil Constantinescu nu e un om necinstit. Oamenii, după aceea, l-au făcut să plătească printr-o pierdere de popularitate extraordinar de mare...

V.A.: Știți ce cusur îi găsesc lui Emil Constantinescu? Că nu e niciodată natural. El teatraliza toate ieșirile lui publice, juca un rol care nu era al lui, nu era el însuși.

A.M.P.: Știu, este adevărat, dar voi l-ați ales, ca să zic așa.

V.A.: Da, știu, a fost o alegere foarte proastă.

A.M.P.: Şi, când zic voi, mă refer la cei de la Alianţa Civică. Voi l-aţi ales şi el a învăţat un rol. El nu era un om natural. De asta, în confruntarea cu Băsescu, când s-a ajuns la adversităţile acelea dintre Băsescu şi Ciorbea, lumea a fost de partea lui Băsescu. Pentru că Băsescu are o naturaleţe care trece drept sinceritate. Lumea are impresia că e sincer chiar şi atunci când nu este. Iar dacă e prins că minte, spune: „Domnule, am minţit! Îmi pare rău!". Şi te uiţi la el, pare sincer şi-ţi vine să-i treci cu vederea minciuna. În timp ce Emil Constantinescu sau Victor Ciorbea erau oameni extraordinar de artificiali. Dar natura lui de comunicator nu trebuie să ne facă să avem o judecată foarte aspră faţă de Emil Constantinescu. Era un om cinstit! Lucrul acesta este foarte important, având în vedere ce au făcut ăia înainte şi ce au făcut după. Şi este un om care a avut de plătit. Lumea a uitat, dar a fost calomniat îngrozitor. S-a spus despre fiul lui că a omorât nişte chinezi şi i-a îngropat într-o pădure. Nu e de râs! Că, la un moment dat, el nu mai putea ieşi pe stradă. Eu ştiu că, atunci când m-am întors a doua oară de la Harvard – am plecat la Harvard când am fost forţată de criza din Televiziune să-mi dau demisia, deci am fost la Harvard în '98-'99 –, pe la jumătatea anului 2000, nu mai puteam să ies pe stradă. Şi aceasta în condiţiile în care eu nu am avut niciodată problemele pe care le-a avut Patapievici. Mie nu mi s-a întâmplat niciodată, în ciuda faptului că am avut România Mare contra şi atâtea înjurături de cea mai vulgară speţă în presă, să nu pot să merg pe stradă, să-mi spună lumea una-alta. Dimpotrivă. În schimb, când m-am întors, în anul 2000, absolut toată lumea era îngrozitor de decepţionată de regimul lui Constantinescu. Şi lumea mă oprea şi-mi spunea: „Îl vedeţi pe domnul Constantinescu? Doamnă, spuneţi-i că nu se mai poate. Spuneţi-i că-mi pare rău că l-am votat!". Deci, pe de o parte, era o dezamăgire generală, pe de altă parte, dezamăgirea era centrată pe

persoana lui. Pentru că așa se întâmplă când alegi președintele direct: există iluzia că președintele poate să rezolve o mulțime de lucruri.
Situația la care se ajunsese în anul 2000 nu era vina lui. Responsabili, în primul rând, erau șefii de partide, precum și circumstanța istorică nefericită că am ajuns la putere cu Partidul Democrat. Să fie clar că în privința anumitor reforme fundamentale – de exemplu, cea cu IAS-urile, care a blocat întreaga reformă agrară – Partidul Democrat ne-a ținut în loc. Cu domnii aceia, Triță Făniță și Culiță Tărâță, acești domni celebri, pe care Roman nu a fost în stare sau nu a vrut să-i împingă în afara sistemului...

V.A.: N-a vrut, că avea relații pe sub masă cu ei...

A.M.P.: Partidul Democrat a blocat cu desăvârșire reforma. Conflictul dintre Băsescu și Ciorbea, care putea fi mediat într-o formă sau alta, n-a vrut să-l medieze. PD-ul a vrut să arunce guvernul în aer și asta ne-a adus costuri. PNȚCD era slab, dar, așa slab cum era, a adus totuși câțiva oameni buni. Sorin Dimitriu a fost un om al lor. Radu Sârbu de la Privatizare era un om bun. Până astăzi s-au chinuit să-l bage în pușcărie regimurile ulterioare, timp de zece ani, și n-a reușit nimeni să-l bage în pușcărie. Pe Ilie Șerbănescu, dacă nu mă înșel, tot cei de la PNȚ l-au pus. L-au recrutat în ultima clipă, că n-aveau pe altul. Omul lor foarte slab a fost Ciumara. Și au mai fost câțiva oameni destul de slabi: Ulm Spineanu ș.a.

V.A.: Să ne întoarcem la afirmația pe care a făcut-o Emil Constantinescu în 1997, în primăvară, cum că, prin alegerea lui, tema anticomunistă e rezolvată. De fapt a fost o înfrângere a taberei anticomuniste. Eu asta cred că s-a petrecut în istoria celor 25 de ani, înainte ca tema asta să fie înlocuită cu alta, și anume anticorupția.

A.M.P.: Vom ajunge şi la asta. Mă refer acum la relaţia lui Emil Constantinescu cu voi, cu Alianţa Civică, care-l produsese pe el. El, în fond, a numit oameni din Alianţa Civică. L-a numit pe Costin Georgescu şeful SRI.

V.A.: Era omul lui Băcanu de la *România liberă*, nu era în Alianţă. Era trezorierul ziarului. Era o datorie pe care o avea, probabil, Emil Constantinescu la Băcanu.

A.M.P.: Ce fel de-a plăti o datorie! Nu cred că a făcut un serviciu nimănui şi nici lui însuşi numindu-l pe Georgescu în postul respectiv. El a numit oameni mai slabi decât numeam noi la TVR.

V.A.: Nu cred că era un om capabil pentru postul acela. Nu Alianţa Civică l-a propus...

A.M.P.: Nu? Ei, aici mă înşelam eu, pentru că atunci Costin Georgescu a fost prezentat ca omul Alianţei.

V.A.: Da, pentru că venea de la Băcanu. Chiar şi propunerea cu Emil Constantinescu a fost propunerea lui Băcanu, însuşită apoi şi de Blandiana. Şi de noi, ceilalţi. Mi-amintesc că la un miting al Alianţei Civice m-a luat Petrică în spatele tribunei şi, în stilul său rezolut, mi-a spus: „Bătrâne, avem candidat. E un vorbitor bun, ascultător...".

A.M.P.: Versiunea lui Constantinescu a fost că Alianţa Civică nu l-a sprijinit şi că oamenii şi-au văzut de interesele lor. Vă aduc aminte, în cazul nostru, Lucia Hossu-Longin, care avea interesele ei legate de film şi de subvenţiile din Televiziune.

V.A.: Blandiana n-o cunoştea prea bine. Eu v-am amintit că prima ei ieşire în public, după Revoluţie, a fost când,

intrând într-o emisiune, în direct, unde era Silviu Brucan, i-a fluturat acestuia cheile de la vila din cartierul Primăverii de unde Ceaușescu îl evacuase în Dămăroaia. A mers pe mâna lui Silviu Brucan. Apoi, când a văzut cum stau lucrurile, s-a îndepărtat de Silviu Brucan. Mai încoace, l-a declarat pe Adrian Năstase o victimă a justiției politice a regimului Băsescu, care trebuie să figureze alături de martirii anticomunismului românesc. Astăzi e avocata lui Dan Voiculescu. Dar lucrul cel mai grav s-a petrecut când erați la sfârșitul mandatului dumneavoastră în Televiziune. Îmi pare rău să spun, am fost colegi, dar n-am putut să-i iert altceva, și anume că, având ambiția de a fi președinta Televiziunii, s-a aliat cu România Mare a lui Vadim, atacându-l mizerabil pe Neculai Constantin Munteanu. Acesta era în poziția meritată de a fi ales președinte al Televiziunii. Calomniat grosolan, inadmisibil, atunci Neceul s-a hotărât să se întoarcă definitiv în Germania. Mare pierdere, mare păcat față de un om cu un trecut ireproșabil... Poate ratarea acestei alegeri a fost ultima șansă a Televiziunii de a evita catastrofa.

A.M.P.: Să știți că la asta se referea Emil Constantinescu. Pentru că înțelegerea aceea cu Neculai Constantin Munteanu ca să fie președinte al Televiziunii în locul lui Stere Gulea era o înțelegere în coaliție, la care se ajunsese extraordinar de greu. Și care înțelegere, oricum, era destul de nedreaptă pentru că îl sacrifica pe Stere Gulea...

V.A.: Credeam că Stere Gulea voia să se întoarcă la film.

A.M.P.: Să zicem că voia să se întoarcă la film. Dar era o înțelegere care mai salva ce se mai putea salva, adică era o înțelegere între Nae Munteanu și mine. Între interesele democratice și interesele lui Constantinescu, care se simțea la vremea aceea suficient de reprezentat de mine, în ciuda faptului că nu avuseserăm niciodată legături și

că la început, când a auzit că vin la Televiziune, a fost şocat şi a fost contra, acceptând destul de greu... Pe urmă a văzut că, deşi sunt o natură destul de independentă, s-a convins cu timpul, gândim la fel. De doamna Hossu n-are rost să mai discutăm. Liiceanu a spus foarte bine despre ea că a făcut un anticomunism aşa cum făcuse înainte Cântarea României.

V.A.: Totuşi, un lucru foarte bun, pentru că a vorbit de suferinţele celor care au fost în închisorile comuniste. O treabă lucrativă, pe de altă parte.

A.M.P.: Foarte lucrativă! Lucia Hossu-Longin voia un număr de subvenţii la Televiziune pentru ea şi familia ei, toţi erau angajaţi în TVR. Şi Stere Gulea nu i le-a dat. La un moment dat, ea a fost foarte nemulţumită de cum s-a rezolvat situaţia la Departamentul de Film, unde erau interesele ei, şi atunci a trecut într-o opoziţie cu adevărat feroce.

V.A.: Ştiu. Îmi amintesc din şedinţele Consiliului de Administraţie de Stere Gulea, care a fost un preşedinte foarte bun şi cu un pronunţat spirit al dreptăţii. Păcat că n-a rămas în continuare!

A.M.P.: Stere Gulea, da. Aşa este, un om de o onestitate extraordinară. Iar noi ne-am învăţat lecţiile acolo şi am văzut ce corupt era totul. Acolo am văzut cum veneau ăştia de la Sport... Redacţia Sport era în subordinea mea...

V.A.: Acela a fost un departament corupt tot timpul. Şi din publicitate, băgat în tot felul de afaceri...

A.M.P.: Exact. Dar lumea trebuie să înţeleagă ce mize enorme au fost în chestia asta! Depindea de mine dacă să dau milioanele acelea din banii publici ai unei televiziuni deja îndatorate... De ce? Pentru că nişte băieţi îşi pasau

de la unii la alții afacerea ca să crească prețul și un meci care costa un milion luni costa trei milioane miercuri. Joi, prietenii din presă ai șmecherilor care vindeau – erau tot domnul Dragomir și ăștia – făceau scandal prin ziare că nu vor vedea românii meciul pentru că nu scoteam eu banii! Au ajuns în sfârșit în pușcărie. Și gândiți-vă ce mulți ani ne-au luat să-i condamnăm! Nici vorbă pe vremea aceea să facă ceva procuratura! Aici Constantinescu n-a avut sprijin suficient de la Valeriu Stoica. În magistratură n-am găsit oameni și buni, și probi, și de curaj ca să-i înlocuiască pe cei ineficienți și corupți. Ca atare, când domnul Șova, acest băiat care este conferențiar la Facultatea de Drept, apare la televiziune astăzi cu niște liste și spune: „Domne, dumneavoastră nu vă dați seama ce catastrofă s-a întâmplat în Procuratură sub Băsescu, când, între 2004 și 2012, au fost epurați nu știu câți procurori, scoși la pensie și aduși alții", noi trebuie să înțelegem că abia atunci s-a făcut reforma procuraturii. Atât de târziu, vă dați seama? Practic, la zece ani după ce Convenția ajunsese la putere și nici atunci complet. Practic, la a doua venire a unei coaliții, tot cu complicații, tot cu compromisuri, ca și prima oară...
Nu s-a făcut un efort suficient de a scoate la iveală o elită alternativă, să scoatem pe cei care țineau pozițiile strategice de putere de pe vremea comunismului. Părerea mea e că aici, în justiție, am pierdut mai rău decât în reforma economică. Deja, pe vremea lui Isărescu, în anul 2000, economia începuse să crească. Se schimbase trendul în economie, eram pe ascendent. Iar influența masivă a statului dispăruse. Se deschisese calea pentru privatizarea băncilor. Băncile n-au mai fost după aceea devalizate, pentru că le-am vândut. Asta este o mare realizare ce vine din regimul Constantinescu.

V.A.: Cine contestă faptul că li s-au dat băncile străinilor să se gândească care a fost soarta Bancorexului, ce s-a întâmplat cu Bancorexul...

A.M.P.: Să se gândească care a fost soarta Ciprului zilele acestea. Altfel, eram precum Ciprul, oamenii să aibă economiile din bănci confiscate, pentru că băncile cipriotilor erau integral corupte. Asta trebuie să se înțeleagă!

V.A.: Sunt mulți care gândesc așa: de ce n-avem noi bănci și au străinii?

A.M.P.: Știu. Băncile străine ne-au protejat. Acest lucru a fost un fel de a ne feri de corupție. Corupția și furtul s-au mutat în altă parte, la achizițiile statului.
Unde am pierdut? În acțiunea de reformare a serviciile secrete și a magistraturii. Și l-a costat electoral pe Constantinescu. Câte diversiuni au fost! Lumea să nu uite că, în 1999, când au venit minerii, ei erau mai bine organizați decât trupele Ministerului de Interne. Săracul Dudu Ionescu! I-au trebuit trei bătăi cu minerii până să reușească, în sfârșit, să-și așeze trupele. Deci Ministerul de Interne, jandarmii...

V.A.: Generalii aceia erau hăbăuci...

A.M.P.: În primul rând, ei nu știau pentru cine luptă și de partea cui trebuie să fie loialitățile lor.

V.A.: Cam ce se întâmplă acum în Ucraina, în partea Ucrainei Răsăritene.

A.M.P.: Da, că nici aceia nu prea știu cu cine țin. Fapt este că, referindu-ne la dotare, minerii aveau telefoane celulare și se coordonau între ei, iar apărătorii legii n-aveau nici măcar walkie-talkie-uri clasice. Și lumea trebuie să înțeleagă că asta era o bătălie care trebuia câștigată.

V.A.: Cum a reușit Radu Vasile să-i pacifice la Cozia?

A.M.P.: Dudu Ionescu își atribuie acest merit. Și eu cred că a fost un merit al lui Dudu Ionescu. Dar nu din prima. A durat un timp până am reușit să ne organizăm și să-i oprim pe mineri. Și, după aceea, marele merit a fost că au reușit să-l bage pe Miron Cozma în pușcărie, prin proces, fără să vină cineva să asalteze sala tribunalului.

V.A.: Pe care Iliescu a vrut să-l grațieze. A fost o altă poveste ciudată.

A.M.P.: Și căruia opoziția din acea vreme îi lua partea ca și cum ar fi fost un erou. Deci noi am fost contestați chiar după ce am câștigat în 96. Contestarea puterii s-a făcut în fiecare zi, ceea ce este un lucru foarte important de amintit și explică de ce n-am reușit mai mult pe partea de *policy*... Da, eu recunosc – și am fost primul critic și în vremurile respective – că nu eram destul de bine pregătiți. Nu eram coordonați, nu s-a știut până în ultima clipă că se face alianța asta cu Partidul Democrat. N-a existat nicio ședință de coordonare.

V.A.: Și dispariția lui Coposu a contribuit la slăbirea aceasta... După părerea mea, PNȚ-ul n-a mai fost un partid puternic, deși era cel mai important din Convenție la ora aceea.

A.M.P.: Nu știu ce să spun... Părerea mea este că forța care a lipsit în Convenție, cum am văzut eu la vreme respectivă, a fost cea intelectuală.

V.A.: Calitatea intelectuală?

A.M.P.: Da, exact, să fi fost cineva cu autoritate intelectuală să coordoneze guvernul și reformele. Era o foarte mare improvizație. În plus, coalițiile sunt întotdeauna grele. Din toate timpurile. Lucrurile se decideau în consiliile

politice ale coaliției. Se crease un organism, ceea ce făcea ca prim-ministrul să aibă oameni care veneau cu mandate de la partide, fiindu-i foarte greu să-și impună punctul de vedere. Niciunul dintre prim-miniștri n-a fost rău intenționat. Nici Radu Vasile n-a fost rău intenționat. Iar în stafful lui erau oameni veniți de la partid, precum Costin Borc, care fusese secretarul lui Coposu. Deci erau oameni buni.

V.A.: Coposu îl trimisese în America, la studii...

A.M.P.: Era printre puținii oameni care căpătaseră o educație potrivită pentru ce urma. Acum cred că e mare antreprenor în sectorul privat.
Iar PSD, să nu uităm, s-a răzbunat, după aceea, îngrozitor. Să nu uităm că Alin Giurgiu, adjunctul lui Radu Sârbu care conducea privatizările, a stat în închisoare, în arest preventiv, vreo doi ani. Scriau disperați antreprenorii străini, s-au strâns semnături sub Adrian Năstase, dar, până n-a fost o problemă medicală, nu l-au lăsat să iasă din închisoare. Și băiatul n-a fost condamnat niciodată. Astăzi este de neconceput așa ceva, dar atunci aceste lucruri chiar se întâmplau. Deci a fost un val de represiune imediată.
Eu știu că, a doua oară când m-am întors de la Harvard, m-am întors pentru că aflasem din întâmplare că urma să am proces cu PSD-ul, cu Departamentul lor de Comunicare, reprezentat de domnul Pașcu și de Corina Crețu. Făcuseră prostia, în valurile de calomnii care curgeau, să mă acuze de ceva factual foarte ușor de dovedit, și anume că aș fi scris în ziarul *Convingeri comuniste* înainte de 1989 despre Ceaușescu. Eu n-am scris un rând despre Ceaușescu sau despre Partid în presa de dinainte de '89, deși am publicat mult. În plus, nici nu știusem că există ziarul *Convingeri comuniste*. Deci astea erau lucruri ușor de dovedit.

V.A.: Culmea e că și Pleșu m-a acuzat că aș fi fost angajat la *Tânărul leninist*. Probabil că asta ar fi fost mai incriminant. Niciodată n-am scris acolo. Uite că am pierdut ocazia să-l dau în judecată.

A.M.P.: Era un ziar al Asociației la București. Ori al UTC-ului, ori al UASCR-ului.

V.A.: Nu știu, n-am auzit nici eu de el.

A.M.P.: Mi se pare că Bogdan Teodorescu a fost acolo. Dar eu nu, era o confuzie. Și atunci mi-a venit foarte ușor să-i dau în judecată pe această chestiune. Și aveam proces cu ei a doua zi și a trebuit să vin din America, pentru că atunci, dacă dădeai pe cineva în judecată, judecătorii insistau să te prezinți în persoană, nu puteai trimite avocatul. Și noaptea mă trezesc cu un intermediar de la PSD. Cu acest emisar am ieșit și m-am plimbat noaptea pe la 11. Îmi spunea, cu o voce deloc suavă: „Gândește-te că n-o să mai ai unde să lucrezi în țara asta. Nici n-o să mai poți să stai aici. Împăcați-vă!". Era un fel de ofertă, fiindcă ei știau că au greșit. Aveam însă catedră într-o universitate de stat din țară. Și am zis: „Efectiv nu-mi vine să cred că or să mă poată da afară de la universitate". Ideea era să-mi retrag plângerea. „N-am de ce să mi-o retrag! Să vină, să recunoască că au greșit integral, că nu trebuie să mergem până la capăt, că în fond acesta-i scopul procesului." Și într-adevăr așa s-a întâmplat. A doua zi a avut loc înfățișarea, care a fost o înfățișare nepregătită, nu aveam nici măcar avocat. Monica Macovei nu era în țară. Am sunat-o pe Renate Weber, nici ea nu era în țară. Până la urmă, mi-a trimis Monica pe cineva. Dar situația era așa de clară și eu am fost așa de elocventă, că, practic, a devenit un fel de talk-show acolo. Și acel talk-show a fost atât de clar, că domnișoara Corina Crețu nu știa pe unde să se mai

ascundă. Judecătoarea, evident, se uita cu foarte multă simpatie la mine. După ce am ieșit, până seara m-a sunat Departamentul de Presă al PSD și a zis: „Vă trimitem scuzele noastre și rectificarea integrală. Le trimitem și la presă, ca să nu fie probleme, să știe toată lumea, și vă rugăm să închideți cazul". Și l-am închis. Asta a fost povestea cu domnișoara Crețu, noul comisar european român, am și azi scuzele ei olografe într-un sertar. Ea însă e cea care reprezintă azi România la Bruxelles.
Deci aceasta era atmosfera. Atmosfera era că de ce să faci o reformă care să dureze zece ani când deja, după doi ani, bătea vântul rece și știai că vin ăștia înapoi și poate, ca Alin Giurgiu, ajungi la închisoare.

V.A.: Eu, în naivitatea mea, am crezut că într-o democrație alternanța la putere este ca o schimbare de ștafetă între o guvernare și alta. Sigur, alternanța la guvernare presupune și o schimbare de direcție. Dar la noi fiecare guvernare a comis o ruptură cu cea de dinainte. Și a dat liber la o nouă gâlceavă care punea toate nenorocirile pe seama învinșilor.

A.M.P.: Din păcate, așa a fost.

V.A.: Ce s-a întâmplat în guvernarea Iliescu-Năstase? În 2000 a venit din nou stânga la putere și deja v-ați referit la lucrurile foarte grave care s-au petrecut cu cei din fosta guvernare.

A.M.P.: Partea de represiune a fost groaznică, după cum spuneam. Pe Giurgiu l-au ținut, după părerea mea, atâta timp la pușcărie ca să-i prindă pe Radu Sârbu și pe câțiva dintre oamenii importanți de la PNȚ. Pe de altă parte, PNȚ-ul a fost distrus politic, nu mai aveai de ce să-i bagi oamenii în închisoare.

V.A.: Da, n-a mai intrat în parlament. Ei au fost pentru ridicarea pragului...

A.M.P.: Ei au fost de o mare-mare prostie la alegerile din anul 2000, când erau inconștienți, nici nu și-au dat seama...

V.A.: Cu cine au făcut alianță? Cu UFD?

A.M.P.: Exact! În plus, și Constantinescu le-a făcut o figură îngrozitoare retrăgându-se fără să se coordoneze cu ei... Le-a venit destul de greu. L-au avut pe Isărescu, dar acest lucru nu i-a mai ajutat. A fost un dezastru, o prăbușire absolută.
Însă trebuie spus că circumstanțele internaționale ne-au salvat. Când spun ne-au salvat, vreau să spun că ne-au salvat ca țară. Ce s-a întâmplat? Cele trei țări de succes din Europa Centrală – Cehoslovacia, Polonia și Ungaria –, care erau aliate în așa-zisul grup de la Visegrád, au cerut, în mod repetat, începând cu 1994, să li se deschidă posibilitatea de a aplica la Uniunea Europeană. Am vorbit cu negociatorii lor care s-au dus ani de zile la toate summiturile astea europene de două ori pe an și ani de zile au fost refuzați sau cererea lor nici măcar nu ajungea pe ordinea de zi. Erau primiți politicos, ca invitați, dar fără niciun fel de șanse. Pe urmă, istoria a început să meargă extraordinar de repede... Un lucru care ne-a ajutat pe noi enorm, după ce mai întâi ne-a făcut rău, a fost războiul din Iugoslavia. Războiul din fosta Iugoslavie a schimbat complet mentalitatea liderilor europeni. Am citit lucruri scrise de Joschka Fischer, un foarte influent ministru de Externe german de atunci...

V.A.: Un fost rebel în tinerețea lui, apoi taximetrist, o figură, ce mai!

A.M.P.: Exact, pe care și astăzi îl văd pe bicicletă în Gendarmenmarkt, unde este universitatea mea. SPP-ul

lui e disperat când acesta o pornește prin Berlin pe două roți.
Deci ei au început să-și dea seama că este mult mai mare costul unui Est pe care nu-l stabilizezi și nu-l controlezi, inclusiv în problema imigranților ce-ți vin în Vest, decât costul unui Est care face niște reforme și care, rămânând încă sărac pentru o vreme, intră pe calea cea bună. Și așa partida celor care erau de părere ca Uniunea Europeană să se lărgească incluzând țări foste comuniste a crescut foarte mult. Eu mereu spun: contează enorm cine face agenda la Bruxelles. Am avut parte ca din președinția asta rotativă a Uniunii Europene să facă parte oameni care erau foarte deschiși, în favoarea lărgirii. Și au fost summiturile acestea celebre de la Copenhaga, Göteborg și Helsinki... au fost trei summituri scandinave la rând. Și la al treilea summit, la Helsinki, în 1999, s-a lansat invitația nu doar pentru țările pregătite, care erau vreo opt, ci pentru toate. Au decis să înceapă negocierile cu toți – pe principiul regatei de iahturi – și fiecare să acceadă în funcție de reformele sale.
În favoarea României și Bulgariei a acționat și faptul că suferiseră cel mai mult de pe urma embargoului cu fosta Iugoslavie... A mai contat un alt lucru extraordinar făcut de regimul Constantinescu, și anume că i-a inclus pe unguri la guvernare. Invitația însă nu s-a manifestat foarte bine în practică; n-am reușit să le dăm ungurilor ce le-am promis și ne-am certat patru ani pe ceea ce le promiseserăm. Dar și ei aveau unele pretenții exagerate. Dar fapt este că prezența lor la guvernare a schimbat ceva din situația moștenită. Datorită acestei politici înțelepte au fost numiți prefecți maghiari, miniștri maghiari. Și eu, când lucram la cartea mea, *Transilvania subiectivă*, timp de patru ani am pus aceeași întrebare de sondaj, ca să văd că și datorită nouă și felului în care prezentam noi la TVR chestiunea cu maghiarii lucrurile se schimbaseră. Pentru că a fost una din cauzele cele mai importante pe

care le-am asumat la Televiziune. Și nu doar eu, ci și Anca Toader, și alți oameni. Era un spirit de toleranță europeană pe care noi îl promovam înadins pentru că așa gândeam. TVR fusese cu Miloșevici înainte să venim noi, Radovan Karadžić, un criminal condamnat mai târziu, era prezentat ca un iubitor de Eminescu.

V.A.: Și direcția de emisiuni maghiare.

A.M.P.: Bine, direcția de emisiuni maghiare fusese întotdeauna, dar la ele se uitau maghiarii. Important era ce se întâmpla la Jurnalul de la ora 20, pe care îl vedeau peste zece milioane de oameni. Și în Jurnalul de la ora 20, în loc să mai dăm știri incitante, dimpotrivă, noi dezamorsam toate diversiunile pe care serviciile și partidele de opoziție le puneau la cale. Și rata celor care credeau într-un conflict cu maghiarii s-a prăbușit de la peste 65%, cât era când am venit noi la Televiziune, în 1996, până în 1999, trei ani mai târziu, când am facut eu sondajul pentru *Transilvania subiectivă*, la sub 40%. Și de atunci n-a mai crescut. Cred că acum e și mai mică. Și acest lucru a fost considerat un merit al României, dezamorsarea conflictului cu maghiarii. Eram mereu vizitați de Consiliul Europei. În Bulgaria era aceeași problemă cu turcii.

V.A.: Peste un milion și jumătate.

A.M.P.: Și s-a spus: „Trebuie să facem ceva pentru aceste două țări amărâte. Au pierdut din cauza embargoului pe care l-am impus Iugoslaviei, au niște tranziții economice îngrozitoare...". Eram cei mai săraci, cu contracții economice de la un an la altul...

V.A.: Probabil că a contribuit și dorința noastră de a ieși de sub influența rusească.

A.M.P.: Trebuie spus că în 1996 Iliescu convocase acel grup de la Snagov...

V.A.: Cred că e singurul moment în care a existat o asemenea întâlnire între putere și opoziție.

A.M.P.: Un asemenea consens...

V.A.: A mai fost un altul? Cred că a fost singurul.

A.M.P.: Nu, iar consensul trebuie spus că era inevitabil. Lumea trebuie să înțeleagă că nici acesta nu e un merit atât de mare al lui Iliescu; desigur, este un merit, dar să nu exagerăm, pentru că la noi, totdeauna, opinia publică a fost covârșitor în favoarea integrării în UE. Iar ideea că Ungaria a intrat în UE și noi am fi rămas afară ar fi fost un cost electoral imens pentru cine ar fi fost la guvernare. Deci, practic, oricine era la guvernare ar fi fost obligat să ducă țara spre UE. Dar fapt este că această circumstanță favorabilă a modului în care ne-am purtat cu minoritățile și povestea cu Iugoslavia au făcut ca în 1999 să se ia decizia ca România și Bulgaria să fie invitate. Și această decizie a fost al doilea lucru care a hotărât soarta tranziției noastre. Primul a fost glasnostul. În România noi ne-am eliberat de Ceaușescu pentru că Mihail Gorbaciov a luat decizia să dezghețe întreaga zonă; altfel și azi i-am fi avut pe Ceaușești. Și tranziția noastră a început numai datorită acestui demers.

V.A.: Acesta-i momentul în care considerați că s-a terminat tranziția în România? Pentru că într-una din cărțile dumneavoastră vorbiți despre terminarea tranziției, ca urmare a faptului că se realizaseră mai multe lucruri: piață liberă funcțională, rezolvarea conflictului istoric cu maghiarii, instituțiile care apăruseră începeau să funcționeze, cât de cât. Și astfel spuneți că s-a terminat tranziția. În 2000, în jurul anului 2000?

A.M.P.: M-am înșelat. Acum o să recunosc foarte clar.

V.A.: E o carte publicată acum 10-12 ani.

A.M.P.: Cartea se numește *Politica după comunism* și a fost publicată la Humanitas în anul 2000. M-am înșelat. Esențialul consolidării democratice s-a încheiat atunci, după manual, dar esențialul tranziției nu s-a încheiat. El nu e încheiat nici astăzi. Abia au trecut primii 25 de ani.

V.A.: Deci cursul ar putea fi reversibil?

A.M.P.: Reversibil nu.

V.A.: De exemplu, cu justiția. În eventualitatea că stânga ar câștiga președinția, instituțiile statului ar putea fi subordonate?

A.M.P.: În primul rând că justiția nu este impecabilă nici azi. Justiția din România încă nu e nici pe departe ce trebuie să fie. Întrebarea dumneavoastră e dacă în România, după o eventuală schimbare de regim, prin alegerea unui președinte de stânga mai pot fi judecătorii determinați să dea sentințe pe placul puterii. Părerea mea e că nu, nu mai pot. S-ar putea subordona niște procurori. Asta se poate. Dar, după părerea mea, dacă în țara asta se produce un denunț clar, cu dovezi la adresa cuiva, persoana respectivă nu va mai putea să fie salvată niciodată politic. Și asta arată că ceva important s-a făcut.

V.A.: Să ne întoarcem.

A.M.P.: Noi am devenit toți un pic propagandiști după anul 1999, anul invitației, pentru că dintr-odată a apărut dimensiunea aceasta europeană, în care trebuia să ne prezentăm ca o țară capabilă să intre în UE.

Iar regimul Năstase a avut ambele caracteristici. Acela a fost, într-un fel, cel mai paradoxal regim. Pentru că Năstase a încercat să facă lucruri pentru integrarea europeană...

V.A.: Sau n-avea încotro?

A.M.P.: Părerea mea e că și el era convins că trebuie să intrăm în Europa. Cine citește stenogramele acelea ale lor, din stafful PSD, care s-au scurs în presă prin 2003 îl vede pe Năstase ca pe un personaj destul de diferit de restul PSD-ului, un personaj cu înțelegere europeană și cu aspirații superioare, să aparțină unei lumi mai bune.

V.A.: Mărturisesc că, în momentul în care s-a rupt FSN-ul, în ciuda faptului că el era purtătorul de cuvânt în 1990, cum vă spuneam, și mă înjurase cum i-a venit la gură pentru emisiunea mea cu regele Mihai, am fost surprins să-l văd că rămâne în continuare cu Iliescu, că nu a plecat cu Roman în tabăra cealaltă; la asta mă așteptam. Mi se părea că e o personalitate europeană. Avea alt discurs, altă ținută. Și totuși, a rămas acolo. Și pentru cariera lui nu știu dacă a fost bine. Asta acum, după ce a intrat la pușcărie. Înainte de a face pușcărie puteam spune că a fost norocul lui că a rămas acolo.

A.M.P.: Cu ceilalți nu cred că ajungea prim-ministru. Adrian Năstase e un paradox. Pe de o parte, el a tras pentru integrarea europeană, a pus oameni care au încercat să facă lucruri pentru integrarea europeană...

V.A.: A condus cu o mână fermă guvernul...

A.M.P.: Pe Alin Teodorescu l-a pus, pe Cristi Diaconescu... Pe de altă parte, să fie clar pentru toată lumea că, după părerea mea, la cabinetul lui se luau marile comisioane. Eu cred că mulți din oamenii lui care ar trebui să fie în

pușcărie nu sunt în pușcărie nici azi. Am uitat cum îl cheamă pe unul, șeful lui de cabinet, care trece azi drept unul din cei mai bogați români și care, de ultimul 1 martie, în timp ce Năstase era în pușcărie, a oferit mărțișoare de aur la nu știu câte sute de persoane. Și acesta a fost șeful lui de cabinet. E și mare proprietar de păduri la Snagov. Abia în anul 2014 au ajuns la el, cu dosarul Microsoft, Remus Truică.
Erau cele două planuri. Pe de o parte, ceea ce numim noi captura statului a ajuns enormă sub Năstase.

V.A.: Păi, din acest motiv facem cartea asta. Sunt totuși 25 de ani de la Revoluție și trebuie să știm prin câte am trecut, prin câte hârtoape a trecut țara pe acest drum.

A.M.P.: Da, eu nu am fost convinsă. Dumneavoastră mi-ați „vândut" ideea acestei cărți, pentru că am crezut că de la un moment încolo, dacă scrii lucruri științifice și dovedești punând în relație niște lucruri...

V.A.: Aceea este altceva...

A.M.P.: În plus, noi nu putem dovedi o mare parte din lucrurile acestea. Tot mărturiile rămân, pentru că altceva nu avem. E foarte complicat. Nu rămân arhive de la multe din locurile astea sensibile ale puterii ca să poți instrumenta cazuri de corupție. Și totuși... De exemplu, asta cu Năstase, abia zilele acestea au început să-l cheme din nou pe Șerban Mihăilescu la Direcția Națională Anticorupție... Suntem în 2014...

V.A.: Da, povestea cu șpăgile de zeci de milioane din contractul cu informatizarea învățământului...

A.M.P.: Frontierele, informatizarea... Contractele cu Microsoftul și EADS ș.a.m.d.

V.A.: Deşi s-a mai vorbit... Băsescu, acum câţiva ani, parcă, a vorbit despre treaba asta.

A.M.P.: Chiar atunci Băsescu a spus că am dat tainul la marile companii publice europene, ca să fim primiţi în Uniunea Europeană. Asta n-a fost o declaraţie chiar responsabilă din partea lui... Era candidat la preşedinţie. Şi a utilizat tema aceasta ca pe un element în lupta politică. Şi el n-a fost niciodată un om care să se reţină de la a trage adversarilor, aşa, câte o scatoalcă, fără a furniza probe; acuza lui a făcut o impresie foarte puternică. De ce a zis Băsescu asta? Pentru că regimul Năstase, în 2004, era destul de agreat în Occident. A fost o performanţă că am reuşit să scăpăm de Năstase. Era sprijinit de Occident, în ciuda faptului că aici nu făcea reformele necesare. El, de fapt, ar fi vrut să le facă. Oamenii lui, ca Alin Teodorescu, încercau şi ei să mai facă câte ceva, dar n-aveau cum. Corupţia pe care o întinseseră era deja atât de mare... 2003 sau 2004 a fost anul în care două treimi din primarii din România s-au mutat la PSD, dublând, practic, numărul de primari pe care îi câştigase în alegeri; aceşti primari erau şantajaţi cu resursele de la guvern. Deci refăceau partidul unic prin mijloace informale.
Şi asta este o moştenire pe care a lăsat-o. Ei au creat practica aceasta. Au politizat administraţia. Sub Văcăroiu a început prima pesedizare, în clipa în care au început să numească pe criterii politice şi directori de şcoală, şi manageri de spital, obicei care, din păcate, a proliferat. Au creat această infectă chestie pentru buna guvernare, mai rea ca mita, care a apărut în regimul lor: faptul că nu mai dai bani la administraţii locale sau la unităţile descentralizate ale ministerelor decât în schimbul sprijinului politic. Statul trebuie să fie separat de partide. De atunci, din timpul guvernării Năstase, nu reuşim să separăm nivelele astea.

V.A.: Acesta-i un șantaj pe care-l face un partid cu instituțiile statului.

A.M.P.: Exact! Așa că asta au reconstruit între 2000 și 2004. În timp ce, pe de altă parte, s-au străduit să găsească sau să creeze câțiva eurocrați și să-i pună să negocieze cu Comisia, să-și ia angajamente, să treacă legi. Legile acelea care ne aduceau treptat în spațiul european au avut impact mai târziu. Noi am folosit acele legi ca să avansăm cauza bunei guvernări. Legea liberului acces la informație, de exemplu, a fost trecută ca precondiție a integrării NATO. Pentru că noi am avut două integrări atunci. În NATO și în UE, începute în timpul lui Emil Constantinescu... Acești factori externi au contat enorm. Descendenții lui Ceaușescu ar fi condus și azi România dacă nu începea Gorbaciov dezghețul în țările din jur. Deci istoria României s-a decis, în ultimii 20-30 de ani, mai ales, în exterior. Asta nu micșorează din meritul celor curajoși care au ieșit pe 22 decembrie 1989, nici a celor care au făcut reforme. Dacă ar fi fost toți lași atunci, nu s-ar fi făcut nimic.

V.A.: Elitele noastre chiar n-au niciun merit în toată chestiunea asta! Sunt tinerii care au ieșit...

A.M.P.: Și cu integrarea europeană a fost la fel. Atunci a început și discursul nostru că de fapt tranziția s-a încheiat ș.a.m.d. Eu nu sunt prin natură propagandistă, sunt foarte critică față de România și față de orice instituție în care lucrez. Tot timpul vreau mai mult și mai bine. În perioada aceea, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, pentru prima oară, am început să reflectez la importanța de a ne prezenta în exterior ca pe o țară care are o direcție... și nu o țară în care ne luptăm numai între noi, că vedeam ce slab e sprijinul pentru lărgire. Deci n-aveam ce face. Și atunci am făcut tot felul de alianțe conjuncturale numai

în exterior, în interior deloc. O să vedeți când o să ajungem la povestea cu Coaliția pentru un Parlament Curat din 2004. Era o acțiune pentru a promova totuși cauza integrării României. Pentru că a fost pe muchie, după cum știți. Eu și acum cred că, dacă România nu intra în primul moment, deci la 1 ianuarie 2007, nu era cert că mai intra la 1 ianuarie 2008. Iar noi nu suntem Croația. Croația a avut întotdeauna prieteni importanți în Occident.

V.A.: Întotdeauna mi-am zis că există un Dumnezeu al românilor pentru că în istoria ultimilor o sută de ani s-au întâmplat foarte multe rezolvări pozitive doar în ultimul moment.

A.M.P.: Am avut mai multe noroace, într-adevăr: în 1918 și pe urmă acestea. Vorba lui Cioran, suntem prost plasați geografic și e un ghinion să fii român. Dar în ultimii 20 de ani noi n-am mai fost prost plasați. Am fost într-o conjunctură favorabilă. Numai că, părerea mea, am profitat mai puțin decât am fi putut.

V.A.: Să mă ierte Dumnezeu, însă chiar criza asta care e în Ucraina s-ar putea să lucreze în favoarea noastră.

A.M.P.: Nu știu, dar s-ar putea să fie așa. Criza asta ar putea să fie șansa Republicii Moldova, deci și a noastră.

V.A.: Lucrurile nu sunt niciodată, pe veșnicie, bătute în cuie. Deși nu știu cum se putea face altfel, tratatul semnat cu Ucraina, sub administrația Emil Constantinescu, îl socotesc cam grăbit încheiat. Iată, acum chiar Kievul cere să nu se mai repete Pactul Ribbentrop-Molotov, grație căruia Ucraina s-a îndestulat cu Bucovina de Nord și ținutul Herței; iar românii care trăiesc acolo sunt lipsiți de multe dintre drepturile identitare.

A.M.P.: Dar ce importanță are tratatul acela din moment ce în Europa avem Acordul de la Helsinki, prin care toți se angajează să nu modifice frontierele?

V.A.: Să nu uitam că aici este o chestiune abuzivă făcută sub Hitler și Stalin.

A.M.P.: Nu are nicio importanță. E plină Europa de granițe abuzive. Ce s-a hotărât la Helsinki pentru a pacifica Europa e foarte bine făcut. Dacă vreodată, prin hotărâre bilaterală, țările vor să-și schimbe frontierele, ele pot s-o facă.

V.A.: Teoria mea este că ce s-a hotărât la Helsinki privea Uniunea Sovietică în întregime, subiect de drept internațional care a încetat să mai existe. Între timp, Uniunea Sovietică a dispărut. Și toate crizele acestea, indiferent dacă ne referim la Tiraspol, la Nagornîi Karabah, la provinciile din estul Ucrainei, la Crimeea, toate înstrăinările acestea de teritorii vor fi sau chiar sunt rediscutate prin această prismă, a absenței Uniunii Sovietice din peisaj. Dar aceasta este altă chestiune. Nu este tema noastră.

A.M.P.: Nu știu ce să spun. De fapt, la Helsinki s-a hotărât că pur și simplu nu se mai modifică frontierele unilateral și în mod nepașnic...

V.A.: În Europa.

A.M.P.: Asta este tot ce s-a hotărât. Dar să nu uităm că, între timp, s-au reunificat cele două Germanii, că poate se secesionează Scoția mâine-poimâine sau Catalonia și că nu va fi nicio nenorocire.

V.A.: Să vă dau o știre proaspătă. Am auzit că în Siberia începe să se vorbească despre o desprindere de Moscova.

A.M.P.: Ce frumos ar fi! Multă lume i-a reproşat lui Emil că a semnat tratatul acela cu Ucraina.

V.A.: Inclusiv renunţarea la rediscutarea apartenenţei Insulei Şerpilor, o altă parascovenie a comuniştilor internaţionalişti români.

A.M.P.: Lumea trebuie să înţeleagă că nu intram în NATO dacă nu semnam. Dacă nu intram în NATO, nu intram în Uniunea Europeană. Şi, dacă nu intram în Uniunea Europeană, singura noastră bază de stabilitate n-ar fi existat azi.

V.A.: N-am fi intrat fără tratatul acela?

A.M.P.: Nu, nu intram. Şi atunci singura bază de stabilitate pe care stăm astăzi nu exista. Nouă ne-a fost mult mai greu să intrăm decât altora, pentru că noi nu eram pregătiţi economic. Noi a trebuit să îndeplinim toate condiţiile politice, sută la sută, pentru că pe celelalte nu le îndeplineam.

V.A.: Am impresia că am făcut chiar şi câteva favoruri ţărilor care au condus Uniunea Europeană în cicluri de câte şase luni.

A.M.P.: Păi, da, am dat EADS securizarea frontierelor. Pe care le anchetăm astăzi.

V.A.: Nu numai asta. Am dat şi băncile, am dat Petromul ş.a.m.d.

A.M.P.: Da, dar asta e foarte bine. Ţările care sunt deschise investiţiilor străine, în general, sunt ţări ce sunt mai prospere în analizele econometrice. Dumneavoastră ştiţi cu cât au crescut investiţiile străine în primele perioade

după momentul în care s-a știut sigur că România o să intre în Uniunea Europeană? Nu numai piața imobiliară, ci și investițiile străine în țările acestea, în România, în Bulgaria, în Croația, s-au cvadruplat. Și acest lucru a reprezentat motorul economic care a permis țării, cu toate conflictele ei politice, să se apropie de Uniunea Europeană și să facă mai ușoară acceptarea noastră. Pentru că s-a spus: „Uitați-vă la țările acestea cum cresc cu 6-7% pe an. De ce să nu-i acceptăm?". România, sub Tăriceanu, prin 2006-2007, a avut o creștere economică de 8%. A fost cea mai mare creștere economică din Europa. Acest lucru a îndulcit pilula pe care trebuia s-o înghită acolo, la Bruxelles, pentru că, să fie clar, dacă vreodată se supunea unui referendum în țările Uniunii Europene, România și Bulgaria nu erau niciodată acceptate. Azi chiar le pare rău că ne-au acceptat!

Și așa s-a făcut istoria, din circumstanțe externe extraordinar de favorabile, la înălțimea cărora elitele noastre nu s-au ridicat, cu excepții individuale. Îmi amintesc că în timpul summitul de la Helsinki Emil Constantinescu și Radu Vasile s-au certat. Constantinescu a vrut să scape de Radu Vasile. Probabil că alegerea lui era justă. N-o discut, dar nu era momentul. Ei au făcut asta în săptămâna summitului de la Helsinki. Ceea ce vedem astăzi că se întâmplă între Băsescu și Ponta are precedent. Încă de pe atunci erau conflicte între președinte și prim-ministru și nu era clar cine merge să ne reprezinte la Consiliul European, ceea ce era de un penibil extrem. Și a continuat chestia asta. Norocul nostru a fost că în diverse poziții diplomatice sau de negociere, fără să avem oameni strălucițiți – pentru că eu am cunoscut elita care a negociat pentru Polonia sau pentru Republica Cehă și erau oameni de calitatea întâi, cum noi n-avem unul, și eu am cunoscut câte zece din țările acestea –, totuși și ai noștri, așa cum au fost ei, cu șefii aceștia politici care se certau, au împins cu devotament cauza națională. Și,

combinând cu diverse alte măsuri pe care le-am luat noi prin 2005-2006, cu Monica Macovei – la asta ajungem altă dată –, integrarea noastră s-a putut realiza.

V.A.: Primul discurs pe care Emil Constantinescu l-a ținut în public, revin la Congresul Alianței Civice, îl consider sfârșitul Alianței Civice, momentul în care Alianța Civică a intrat în disoluție. Cred că în aceeași perioadă dumneavoastră ați inventat Societatea Academică din România.

A.M.P.: Eu am gândit întotdeauna un fel de continuitate între prima societatea civilă, cea a anilor '90 și noi, Coaliția pe care am pus-o eu la un loc și care era extrem de reprezentativă în 2004, care era condusă de Societatea Academică din România, creată în 1996, dar a cărei importanță a crescut cu timpul.
Dar haideți să încheiem cu mandatul Emil Constantinescu. E clar că el n-a știut să țină bine legătura cu trupele lui care l-au adus la putere, dar și reciproca este valabilă. Nu a fost numai vina lui. După aceea el a rămas extrem de frustrat, pe bună dreptate, pentru că știa că toată lumea dă vina pe el și încerca să explice că nu a fost sprijinit, din cauza acestui spirit gelos și sectar al intelectualilor. Și în mod concret el spunea că, practic, Ana Blandiana și Gabriela Adameșteanu sunt de vină pentru eșecul întregii chestiuni. Eu, care avusesem de-a face cu Lucia Hossu-Longin și cu Gabriela Adameșteanu, într-o oarecare măsură, ar fi trebuit să fiu prima care să sar pe ipoteza aceasta, dar suna bizar. Este greu să crezi că tot regimul nostru s-a dus de râpă din cauza a două femei intrigante. Bun, nu l-au sprijinit! Nu ne-au sprijinit, dar chiar așa de tari au fost că au compromis tot regimul? Greu de zis. Dar sunt cu totul de acord că intelectualitatea este caracterizată de spirit sectar. Și că, de exemplu, unii oameni de la GDS s-au purtat destul de prost. Alții însă s-au purtat bine. E complicat.

Din păcate, Alianța Civică n-a mai reușit niciodată să mai fie foarte importantă. Deși eu am luat-o în Coaliția din 2004 și deși s-au purtat foarte bine și cu foarte mult devotament, ei n-au mai avut niciodată după aceea lideri care să reușească să-i treacă pe o agendă nouă. Pentru că agenda asta veche anticomunistă, agenda numai cu mineriadele, era, în ciuda nerezolvării acestor probleme, total depășită de timp. Și pe oameni îi interesau deja alte lucruri, cum ar fi pericolul iminent de capturare a statului, care începuse în 2000-2004.

VI. Cum s-a construit capitalismul românesc?

Cum devii Danemarca • Şansa de a fi protestant sau polonez • Când funcţionează contractul social • Troc TV: interviu contra limuzină • Megaescrocherii sub umbrela statului • Societatea Academică din România

V.A.: Suntem la a şasea etapă a maratonului nostru. Aş vrea să le faceţi o destăinuire cititorilor: cu ce vă ocupaţi când nu convorbim pentru această carte? Ce scrieţi în timpul zilei, pentru că noi ne întâlnim la ora ceaiului, la ora 5.

A.M.P.: Eu scriu o carte academică de ştiinţe politice în engleză pentru Cambridge University Press, ce adună dovezile pentru o teorie la care lucrez de mai mulţi ani. Titlul cărţii este *The Quest for Integrity: How Societies Develop Control of Corruption* şi încerc să răspund la întrebarea „Cum devii Danemarca?", adică una din cele mai bine guvernate ţări din lume. În toate topurile noastre de bună guvernare, Danemarca e pe locul întâi în lume. Această mică ţară e perfectă, ca să zic aşa. Şi este aşa din secolul al XIX-lea. În secolul al XIX-lea, deja, erau în România oameni interesaţi de problemele agrare – România fiind o ţară eminamente agrară – care studiau Danemarca. Pentru că, spre deosebire de Anglia – care a fost prima ţară industrială din lume şi prima ţară în care s-a format o clasă mijlocie, Danemarca, deşi o ţară foarte rurală, în

secolul al XIX-lea a făcut câteva reforme absolut extraordinare.

V.A.: Am fost în Danemarca și am avut impresia unei lumi rurale, provinciale chiar. Foarte așezată, deloc stresantă, bucolică aș zice.

A.M.P.: Da, dar e aparent o lume rurală, e lumea postmaterială. Pentru că lumea rurală, de fapt, e o lume materială, de supraviețuire, și din aia vrei să ieși. E lumea care nu se dezvoltă. Diferența dintre fermierul postmaterial, ăla care închiriază caii oamenilor din oraș să îi călărească, și celălalt care pune calul la plug, că n-are bani să-și permită să cumpere un bou e o diferență istorică mare... sunt alte categorii....

V.A.: Deci primul oferă și servicii...

A.M.P.: E cu totul altceva. În lumea postmaterială, orășenii se mută la țară și e o lume de servicii pentru ei care este instalată în rural. În timp ce România se află în fermieratul de supraviețuire, locuitorii ruralului sunt țărani. Și Danemarca a început așa, dar România continuă să aibă în rural locul cu mortalitatea cea mai mare, cu educația cea mai mică, iar de productivitate nici nu poate fi vorba.

V.A.: După '90, veneam cu un tren de la Cluj spre București, chiar de la o întâlnire a Alianței Civice, unde fusese lansat în 1992 în cursa prezidențială Emil Constantinescu. Și am văzut în Ardeal un om trăgând un plug după el, era înjugat. Nu avea nici cal, nici bou. De acolo, practic, după distrugerea agriculturii cooperatiste și de stat – o mare prostie a fost graba distrugerii lor – de acolo a fost relansat fermieratul românesc. Probabil că omul care

ţinea locul boului sau, mai bine zis, al tractorului; abia căpătase pământul înapoi şi trebuia să-l muncească.

A.M.P.: Da. Supravieţuirea. Asta e definiţia ruralului nostru, care explică multe, politica mai ales, temele mele din *Românii după '89* şi *Secera şi buldozerul.*
Danemarca a făcut reformele astea extraordinare în secolul al XIX-lea. Explicaţia cu Danemarca e ca şi cu Estonia, despre care noi am mai vorbit. E o combinaţie de explicaţii. Pe de-o parte a avut o „monarhie luminată", un monarh care, în încercarea lui de a se lupta cu aristocraţia, a dezvoltat foarte bine aparatul birocratic central. Ei au avut un mare imperiu şi au rămas cu mai nimic. La un moment dat, Danemarca stăpânea Scoţia, Anglia, ca şi o mare parte din ce sunt azi ţările scandinave. Dar a pierdut aproape tot – războaiele pierdute au fost adesea motorul reformelor în Europa de Vest. În schimb, ce au făcut? Au construit o ţară mică aproape perfectă. Au avut noroc cu Reforma, care a educat pe toată lumea, pastorii au învăţat pe toată lumea carte, ca să poată citi Biblia. Au învăţat pe toată lumea să citească foarte devreme, pe la 1800, şi asta a creat o masă de populaţie cu alte posibilităţi de informare. Pe fondul acesta au construit prima birocraţie pe bază de merit – nici prinţ să fii nu mai puteai lucra în aparatul de stat la Copenhaga decât dacă aveai o diplomă în drept de la Universitate, şi asta de la începutul secolului al XIX-lea deja. De ce Argetoianu şi alţii studiau fermieratul din Danemarca? Pentru că acolo se dezvoltaseră modele foarte productive.

V.A.: Apropo, am citit cândva un memorial de călătorie al lui Sadoveanu. Era încântat de Olanda. A apucat să meargă în Olanda chiar pe o bursă a Monopolului Tutunului. Probabil, Consiliul de Administraţie i-a dat şansa să vadă Olanda. A venit de acolo cu o carte de reportaje.

Era încântat de ce se întâmplă în Olanda, pentru că și Olanda poate fi socotită un model.

A.M.P.: E o țară foarte aproape de Danemarca. Danemarca e pusă de mine în titlu în mod aleatoriu. Putea să fie Suedia sau Olanda, putea să fie și Anglia. În realitate, titlul li se datorează unor colegi ai mei de la Banca Mondială, care acum vreo zece ani au scris o lucrare foarte cunoscută în mediul nostru despre o țară ideal guvernată numită Danemarca.

V.A.: Corupția este o boală naturală a societăților moderne?

A.M.P.: Mai degrabă da, ori de câte ori oamenii pun resurse în comun, e greu să construiești un fel imparțial de a le cheltui și să le protejezi de furt. Integritatea nu e înnăscută. Comunismul însă e o poveste aparte, pentru că modernitatea lui era aparentă și perversă. Era foarte multă corupție sub comunism. Nu știu dacă noi eram atât de conștienți, pentru că, de fapt, oprimarea în timpul comunismului era atât de mare, încât corupția se dezvoltase în mare măsură ca un răspuns, ca o formă de a-l face mai uman. Comunismul a încercat să se vândă ca un regim modern, ca un regim superrațional – el se baza și pe raționalitatea noastră și venea cu soluții optimale, cu morala socialistă. Ceea ce trebuie să înțeleagă generația tânără, unde, mai nou, unii tineri, culmea, au nostalgia comunismului, este că, prin esența lui, comunismul era un sistem complet nemodern. Comunismul avea o clasă privilegiată aflată deasupra legii, nomenclatura și tot aparatul represiv, apoi venea restul lumii. Acest lucru, în sine, prin puterea discreționară a felului în care era organizat regimul, nu genera un regim modern, ci unul absolut rudimentar. Oricine avea putere începea să traficheze această influență pentru foloase materiale. Să

zicem gestionarul, care avea carne: el devenea un fel de mic împărat; securistul, care avea influență, punea pile la examene și așa mai departe. Și această chestie s-a transmis în postcomunism și este o bună parte din explicația pentru care postcomunismul a fost așa de corupt. Puterea discreționară e cauza principală a corupției.

Pe urmă, legile în timpul comunismului erau absurde. Și ele s-au transmis în postcomunism. Legile fiind proaste, din fericire, nu erau puse în practică, societățile noastre au putut să supraviețuiască ascunzându-se de lege. Acest lucru a continuat și în postcomunism, în tranziția noastră. Au fost și legi proaste, dar au fost și legi bune, iar asta nu înseamnă că mentalitatea oamenilor s-a schimbat. Multă vreme după '90, oamenii au continuat să se ferească de lege. Deci, noi, practic, dezvoltaserăm o lume informală în care am supraviețuit și ea a continuat. Ăsta e al doilea motiv.

Al treilea motiv pentru care corupția a prosperat este sărăcia extraordinar de mare. Ce se întâmplă în timpul dezvoltării, mai ales cu țările care pretind că sunt moderne? Modernizarea e de două feluri: modernizarea clasică, în care un număr foarte mic de societăți evoluează repede, și ca urmare se dezvoltă și politic. Acesta este modelul tradițional al Angliei. Însă foarte puține țări sunt în situația asta. Este o modernizare de la firul ierbii. Deci s-a dezvoltat o clasă mijlocie de negustori și aceștia au cerut mai multe drepturi politice prin parlament, au cerut să nu mai fie taxați arbitrar și așa mai departe. Dar în restul lumii nu s-a întâmplat așa. În restul lumii s-a întâmplat ca la noi, și anume: s-a luat decizia ca țara să devină modernă de pe azi pe mâine. A fost o modernizare de sus în jos. Modernizarea de sus în jos creează foarte multă corupție. Statul pretinde brusc că e un stat modern și că poate să facă tot ce poate să facă un stat modern. Dar, în fapt, el nu e un stat modern, este încă o societate patrimonială, în care oamenii consideră că ce le-ai dat e

al lor. I-ai dat biroul, e biroul lui, i-ai dat mașina de serviciu, e mașina lui. Li se pare normal să își angajeze fiul, nepotul în serviciul public în care funcționează. Fratele meu mi-a povestit ceva foarte amuzant de la ultimele alegeri locale din România. Femeia lor în casă, cu care se împăcau foarte bine, i-a lăsat, spunându-le că trebuie să se angajeze, după alegeri, într-o slujbă la primărie. Câștigase postul de primar un văr sau un frate al ei. „Îmi pare rău să plec, că îmi era mai bine la voi, dar nu avem ce face. Acum a câștigat el, trebuie să ne ducem toți să-l ajutăm!" Noul primar și-a angajat absolut toate rudele în primărie și a explicat și el tot așa: „Domnule, dar nu aveam cum să nu-i iau! Nu numai că familia mea n-ar mai fi vorbit cu mine dacă nu îi angajam pe toți, ci nici restul satului. N-aș mai fi fost om. Oricare în locul meu ar fi făcut la fel".

V.A.: E o mentalitate de stadiu tribal.

A.M.P.: Exact. Ăsta e stadiul patrimonial, în care oamenii nu sunt tratați egal oricine ar fi, ci relațiile de rudenie, de sânge primează.

V.A.: Mai e o meteahnă care vine din comunism. E o vorbă care circula la țară la cei care erau în cooperativă: „Dom'le, ne mai dau ăștia ceva", își ziceau „sau ne mulțumim cu ce am furat?".

A.M.P.: Acolo unde distribuția nu e justă, contractul social între individ și stat nu există și fiecare e îndreptățit să fure.

V.A.: Inclusiv democrația e un contract social între cetățeni și stat.

A.M.P.: Asta e ceea ce numim noi „contractul de cetățenie" în democrație. La asta e foarte complicat de ajuns.

Vă mai aduceți aminte de povestea din Tunisia, de acum doi-trei ani, când a început „primăvara arabă"? Ce s-a întâmplat acolo? La un biet vânzător de pe stradă, care nu avea autorizație și nu plătea niciun fel de taxe, au venit autoritățile și i-au zis: „Vrei să vinzi aici? Plătește ceva!". Și ăla și-a dat foc. Și atunci, de la asta, s-a declanșat o revoltă extraordinară, o furie distrugătoare contra regimului. Cetățenia modernă e un fel de contract. În acest contract tu accepți să plătești taxe, pentru că, dacă nu plătești taxe, statul nu are din ce să-ți asigure sistemul de educație, de sănătate, siguranța persoanei, la rândul lui și statul se angajează să trateze pe toată lumea egal, deci se angajează să distribuie onest, echilibrat și proporțional resursele.

V.A.: Deci e un contract între două părți care trebuie să-și respecte și drepturile și îndatoririle.

A.M.P.: Iar la contractul ăsta e foarte greu de ajuns. Ce argumentez în cazul ales, în cartea mea, este că a fost mai ușor să se ajungă la acest contract când statul era încă mic. Ce făcea statul danez pe la 1800? Foarte puține lucruri. Și atunci a fost relativ mai ușor, iar birocrațiile centrale au fost dezvoltate, de fapt, contra aristocrației, ca să strângă taxe de la ea, pentru că majoritatea bogătașilor nu plăteau taxe. Autonomia statului față de interesul privat e cel mai greu de realizat: statul trebuie să fie un organism imparțial, obiectiv, care să trateze pe toată lumea la fel, dar el nu e aproape niciodată așa. La noi prin politizare, de exemplu. Orice partid vine politizează statul. De exemplu, Azerbaidjanul e condus de un clan, dictatura aparține unui clan și totul, până la companiile așa-zis private din petrol, aparține acestui clan.

V.A.: Șeful clanului, care nu mai trăiește și care era general KGB, are o statuie – în semn de recunoștință? a cui? – pusă în plin București.

A.M.P.: M-am gândit la Azerbaidjan pentru că acesta este statul patrimonial prin excelență cel mai apropiat de Europa. Mai sunt multe în Africa, dar ăsta e cel mai aproape.

V.A.: Eu am o vorbă, dar prin exagerare, că statul și instituțiile statului nu pot fi date pe mâna unor derbedei.

A.M.P.: Dar cui să le dai? Asta e problema. Ăsta e un alt argument. Prin cartea asta mă întorc la argumentul cu monarhia tradițională, pe care îl revizitez după foarte mulți ani.

V.A.: Bănuiesc că este o incursiune în istorie. Cel puțin la începutul lumii moderne, nu?

A.M.P.: Mă uit inclusiv la orașele italiene în secolele XI-XII, orașe libere, mici state – Siena, Florența, Genova, care aveau colonii și la Marea Neagră. Lumea nu știe, dar aveau niște aranjamente anticorupție cu totul extraordinare.

V.A.: Deci va fi și o carte de lectură, nu numai una academică?

A.M.P.: Sper. Asta este întotdeauna foarte complicat.

V.A.: Aici se va vedea talentul scriitorului care se ascunde în spatele omului de știință.
Aici e o altă poveste de care trebuie să discutăm. Totuși, cred că a trebuit să faceți un sacrificiu ca să părăsiți literatura, pentru care aveați o certă vocație, ca să faceți știință. Probabil că ați crezut că nu se pot face amândouă la fel de bine.

A.M.P.: Alegerile astea se fac implicit, nu le faci singur. Mie, dacă mi-ar fi spus cineva, în '91 sau '92, că am să

ajung să mă dedic integral să scriu numai despre controlul corupției, să-mi petrec zilele și nopțile făcând procese statului, nu aș fi crezut. Pentru că eu, de fapt, cunoscusem destul de puțin corupția, într-un fel foarte patriarhal și amuzant la noi la spital. Iar în presa liberă, în care am intrat imediat, la *Expres*, eu nu am văzut niciun fel de corupție. Presa liberă a fost imediat aruncată pe piața reală. Trebuia să vindem ziare ca să trăim. Nu aveam încă reclamă, pentru că nu exista niciun fel de sector privat. Deci noi trăiam numai din vânzarea ziarelor. Din nou, nu aveai cum să corupi chestia asta cu publicitatea. A început să fie coruptă mai târziu, după doi-trei ani. Dar noi nu realizam. După ce am ajuns la Televiziune, a venit un aristocrat român și un mare om de afaceri din Elveția și s-a oferit să ne dea un interviu. Mie, în general, nu-mi plac oamenii care se oferă singuri să dea interviuri, dar am încercat să fiu politicoasă cu domnul respectiv, i-am strâns mâna și i-am spus că o să-l căutăm noi. El fusese introdus în Televiziune înainte de a veni noi. După ce a plecat acest domn, a venit șoferul la mine – șoferul șefului Departamentului Informativ, care înainte fusese șoferul predecesorului meu – și mi-a spus: „Am văzut că a fost la dumneavoastră acest domn. Doamnă director, vă rog, faceți-vă timp cinci minute! Coborâți cu mine până în curte – Televiziunea e un bloc-turn –, să vă arăt ceva!". Am coborât cu șoferul și am mers în parcare. Acolo mi-a arătat o frumoasă mașină albă, un Peugeot. Și mi-a zis: „Vedeți mașina asta?". „Da." „E a predecesorului dumneavoastră. Asta i-a adus interviul cu domnul ăsta – i l-a dat pentru precedentul interviu." A zis: „Doamnă, să nu-l dați sub preț!". Asta era a treia sau a patra zi după ce venisem. Am zis: „Cum? Ce se întâmplă aici?". Am avut noroc cu Anca Toader, care mai lucra în Televiziune – și care acum a ajuns să fie o persoană de bază la BBC, șefa Departamentului de Training, ce a mai rămas din el, învățând echipele BBC din toată lumea

care este standardul BBC. Atât de bună era! A venit Anca și mi-a spus: „E un scandal aici. Toți sunt corupți. Absolut toată lumea din redacție ia practic câte ceva de la cei pe care-i filmează. Deci pe cine îl trimiți să filmeze lansarea Microsoft se întoarce cu un computer".

V.A.: Corupția foarte mare era la Secția Sport și la cei care achiziționau filme și documentare pentru Televiziune.

A.M.P.: Rolul de informare este fundamental viciat dacă îl trimiți pe unul să facă un reportaj despre Dacia, spre exemplu, și el capătă o Dacie.
Atunci, Anca m-a pus să fac public acest caz, pe care l-am făcut foarte repede public, într-o săptămână chiar. Am zis: „Nu se poate! Toată lumea care are cadouri mai mari de zece dolari – suma era luată de la CNN –, dați-le înapoi!". Deci, dacă ai computer luat de la Microsoft, dacă ai mașină luată de la Peugeot, le dai înapoi. Și nu mai iei de acum înainte niciun cadou. Mentalitatea, în general, era contra. „Ce? Au venit ăștia cu ideile astea?"

V.A.: Să revenim la povestea cu publicitatea la Televiziune. A fost tot timpul cât am lucrat acolo o tentație de fraudare.

A.M.P.: Într-adevăr, deși aveam o audiență foarte mare pe vremea aceea, banii obținuți din publicitate erau puțini. După ce a eșuat ideea de a-i plăti pe cei care vindeau publicitatea cu un comision, am lansat o licitație internațională. Ce s-a întâmplat a doua zi? M-a sunat un ministru – și pe mine, și pe președintele Televiziunii –, ministrul avea chiar el o companie de vânzare de publicitate, la radioul lui, și ne-a zis: „Mă gândesc că cel mai bine e să vă vindem noi publicitatea". De fapt, ce voia el: ceea ce numim noi în economie „rentă", adică un câștig fără niciun risc. Pentru că deja Televiziunea, la

audiența de-atunci, avea încasarea garantată pentru un anumit nivel. Să zicem că ai 10% comision, dacă vinzi mai mult, iei 11%. Dar 10% iei fără niciun efort. Asta se numește „rentă" și bagi în buzunar fără să transpiri. Eu nu mi-am dat seama din prima că, în clipa în care există rente într-o țară în care nu te poți proteja de intervenția politică, renta va fi acaparată de cineva important. Deci noi am ținut o licitație corectă, fiindcă eram toți oameni corecți, și a câștigat o mare firmă internațională. Aia a fost miza reală, mai mare decât miza politică. Pentru că în acel moment partidul din care făcea parte acest ministru, PNL, a luat decizia că, dacă lor nu le iese nimic din povestea asta cu Televiziunea, nu se cade să continue să ne sprijine pe noi. Asta au și făcut: au sabotat pactul făcut de președinte, au anulat licitația a doua zi după ce am plecat noi, o licitație internațională făcută scrupulos, câștigată de o companie care era numărul unu în vânzări. În schimb, a fost înlocuit câștigătorul cu firma ministrului respectiv.

De ce nu am făcut o concesie aici, ca să ne menținem la putere? Deoarece, ca bun administrator, am cules informații și am aflat că radioul ministrului respectiv avea dificultăți financiare. Și am avut o discuție onestă cu acest domn, care mai târziu a fost prim-ministru și candidat la președinție. I-am spus: „Eu sunt în faliment cu instituția mea publică, tu ești în faliment cu a ta. Nu este o idee bună să ne unim destinele. Voi vă descurcați cum știți și noi ne descurcăm cum știm. Dar fiecare dintre noi trebuie să găsească un partener mai puternic".

Cât timp a fost partidul lui la guvernare, a avut acest beneficiu. După el, a fost o altă firmă cu conexiuni politice. Apoi altă firmă i-a luat locul ș.a.m.d. În timpul ăsta audiența Televiziunii s-a tot micșorat. O firmă care suportă intervenții politice n-are cum să fie, finalmente, competitivă pe piață. Să fi competitiv pe piață înseamnă să fii independent.

Eu îmi depășisem cu mult mandatul, ceea ce mi-a adus o mulțime de necazuri. Ce făceam? Încercam să gândesc din punctul de vedere al întreprinderii ce e mai bine pentru ea. În fond, altcineva ar fi făcut mult mai bine să îi vândă publicitatea unui politician care îl putea ajuta în carieră, de pildă. Eu am gândit în alți termeni, de interes al unui buget consolidat al Televiziunii, ca și când ar fi fost al meu. Dar la noi acest gen de gândire nu l-au avut decât foarte puțini la guvernare.

V.A.: Dacă s-ar fi asigurat o astfel de gândire responsabilă și în următoarele consilii de administrație, n-ar fi ajuns această instituție publică în stare de faliment, cerșind ajutoare de la guvern. Și se știe: cine plătește comandă muzica. Mă uit la Stelian Tănase și îi plâng de milă cum a ajuns să cerșească bani de la guvern, că n-are cu ce plăti salariile. De aceea, înțeleg de ce Televiziunea s-a întors cu 20 și ceva de ani în urmă făcându-i servicii necuvenite domnului Ponta. Mi-amintesc de niște dezbateri aprinse avute în perioada aceea. Dilema era dacă redactorii pot să ia publicitate și deci să beneficieze de un comision rezonabil, așa cum se întâmpla atunci la *Adevărul* sau la alte ziare din acea perioadă. Atunci s-au îmbogățit fără dreaptă cauză, parcă așa sună un paragraf din Codul civil, multe dintre vedetele ziarului. Bineînțeles, în ce ne privește, ne-am opus categoric amestecării publicității cu publicistica. Dacă am fi făcut altfel, am fi legalizat corupția care și așa funcționa, dar subteran.

A.M.P.: Fapt e că în patru-cinci ani iluziile de la început fuseseră înlocuite de corupția cvasigenerală, care era absolut de speriat și care a ajuns azi mai rea decât era atunci.

În acest moment, România este una din cele 87 de țări care au acest paradox: sunt democrații, pentru că există competiție, însă competiția și corupția conviețuiesc. Acest paradox dezice ceea ce se spunea tradițional, că, acolo unde ai competiție ar trebui să ai mai puțină corupție, deoarece unii îi supraveghează pe ceilalți. Nu e așa! Actualmente avem vreo 87 de democrații corupte în lume și ceva mai puține autocrații, cu modelul tradițional în care fură numai șeful și familia lui.

V.A.: Pentru că în interiorul clasei politice s-au instalat foarte serios toate regulile mafiei, care sunt transpartinice. Dar voiam să începem cu altceva convorbirea asta. Aș fi vrut să vorbim despre faptul că în primii zece ani ai tranziției au fost două megascandaluri: Caritas și FNI, care au fost posibile prin protecția guvernanților, dar și a celor din opoziție, pentru că la Caritas au participat, în egală măsură, și cei ce erau la putere, și cei care erau în opoziția parlamentară. Plus Televiziunea, care a sprijinit, prin Tatulici, Caritasul.

A.M.P.: Astea au fost două scheme private de fraudare tipice de secol XIX: o parte privată care se pregătea să fraudeze alte părți private prin jocurile astea piramidale. Au fost mai întâi Caritas și apoi FNI – Fondul Național de Investiții. Deci oamenii își luau înapoi depunerea multiplicată de câteva ori, bazându-se numai pe o anumită progresie – zece oameni veneau azi cu banii și numai doi retrăgeau. Cam asta a fost. Dar de ce aceste chestii au depășit zona de fraudă privată?

V.A.: Și de ce au fost admise?

A.M.P.: În mod normal, dacă oamenii sunt proști și se lasă păcăliți, nu este obligația statului să păzească pe fiecare.

V.A.: Da, dar eram la începutul unei tranziții.

A.M.P.: Chiar și așa. Statul nu era prea puternic la începutul tranziției. Era slab. Ce a făcut din astea niște cazuri de corupție, și nu doar de fraudă privată a fost amestecul unor oameni cu influență publică, oameni cărora le fusese încredințată această autoritate de către votanți. La Caritas a fost autoritatea locală, primarul Funar, PUNR-ul.
Ce a făcut corupție din cazul FNI a fost tot amestecul statului. FNI-ul, finalmente, în clipa în care a intrat în niște mici dificultăți, a fost garantat cu încredere de către CEC. Iar CEC-ul era garantat de stat. Astăzi, 20 de ani mai târziu, statul dă înapoi și noi toți le dăm înapoi bani păgubiților de la FNI, pentru simplul fapt că cineva, mandatat de stat, a semnat acea garanție.
În plus, într-o țară normală, instituțiile financiare, chiar private, de mare anvergură sunt supravegheate. FNI-ul ar fi trebuit să fie supravegheat. Există o comisie în Parlament care face acest lucru. Eu l-am pus pe lista neagră, de exemplu, pe Varujan Vosganian acum câțiva ani pentru că a fost în respectiva comisie și a dat o bilă verde celor de la FNI, adică lui Sorin Ovidiu Vântu, care mai târziu a sponsorizat un proiect politic al lui Vosganian: Uniunea Forțelor de Dreapta. Deci a fost clar un schimb de favoruri între ei și schimbul de favoruri e corupție, fără nicio discuție. Mai ales în cazul acesta dramatic. De unde avea Vântu bani să sponsorizeze partidul lui Vosganian? Din faptul că a furat banii de la toți deponenții.
Aceste două mari scandaluri au arătat în ce măsură era slăbit statul. Și nu era nici imparțial. Statul se alia cu diverși escroci ca să facă distribuție socială, nu egal și onest, ci vicios. Deci astea au fost și forme de a lua bani și de a-i introduce inclusiv în politică. Iar prăbușirea FNI-ului a fost în anul 2000. A fost o altă bilă neagră pentru regimul Constantinescu, pentru care a plătit Emil

Constantinescu, care nu avea nicio vină. Decât că avea serviciile secrete, care ar fi trebuit să-i spună ce se întâmplă.

V.A.: Să vorbim despre o bancă cu capital de stat, scandalul de la Bancorex, care a fost tot în primii ani de după Revoluție.

A.M.P.: Scandalul de la Bancorex este corupție tipică. E altceva. Scandalul de la Bancorex reflectă corupția așa cum era în primele stadii ale tranziției, în care cream capitalismul. Cum cream capitalismul? Evaluam imparțial proiectele de afaceri pe care le depunea lumea la bancă? Nu. Cine avea relații cu regimul lua credite. Sunt două păcate în scandalul de la Bancorex. Unu: creditul preferențial. Deci îi dai unuia, când poate că ar fi existat un alt proiect mai performant.

V.A.: Nici măcar nu finanțau proiecte. Pur și simplu, se duceau la bancă. Mi-a și spus la un moment dat domnul Temeșan, când l-am întrebat cum ajunsese la faliment: „Dar de ce n-ai venit și dumneata să ceri?".

A.M.P.: Al doilea lucru este că acest credit preferențial, de regulă, e neperformant. Adică din el nu se vor întoarce banii cu care să refaci ciclul de creditare din care trăiesc băncile... Și toată gaura aia, ca și gaura de la FNI, a fost astupată tot din bugetul statului și deci de către contribuabili. Din numărul extrem de mare, exagerat de mare de taxe și impozite. În aceste găuri în bugetul statului, făcute de corupția crescândă de la an la an, vedem de ce, din acest buget, încet-încet, servicii ca sănătatea, care și așa era subfinanțată, au primit și mai puțini bani decât ar fi avut dreptul. Zic dreptul și nu nevoie, pentru că niciodată sănătatea sau educația n-au fost subvenționate măcar la nivelul hotărât prin lege. Și atunci, cu furtișaguri

de acest fel, de ce ne mirăm că lumea a ajuns să deteste clasa politică?!

V.A.: Doamna Mungiu-Pippidi, în ce moment tema anticomunistă a părăsit prioritatea opoziției politice și a fost înlocuită de cea a anticorupției?

A.M.P.: Eu am fost un critic mai vechi al acestui discurs anticomunist. Și, de fapt, în *Românii după '89* am ținut un discurs care spunea că istoria nu se poate întoarce, că au greșit partidele istorice când au încercat să sugereze să ne întoarcem la '46-'47, că noi trebuie să ne adresăm provocărilor lumii de azi, să acceptăm că societatea asta s-a schimbat extraordinar de mult și să mergem înainte. Asta s-a întâmplat foarte devreme, în '91-'92. Atitudinea mea era pragmatică, nu principială; era clar că noi aveam în față o majoritate de oameni socializați în regimul comunist și că nu aveam cum să răzbim altfel.
Spun încă odată: depinde cum înțelegem anticomunismul. Dacă anticomunismul îl înțelegem ca pe o valoare simbolică – restituirea monarhiei, că așa e just – e una. Și cu asta n-am făcut nicio ispravă. Dacă anticomunismul îl înțelegem ca lichidarea acelor trăsături definitorii pe care ni le-a lăsat comunismul și care ne împiedică să construim capitalismul, asta, după părerea mea, este și va rămâne o cauză foarte validă. FSN-ul i-a făcut pe oameni să-și cumpere casele. Roman a dat dreptul de cumpărare pentru nu știu câte milioane de apartamente în care oamenii erau chiriași. Asta era o bună lichidare a unei forme vechi. Acum România este pe locul întâi în Europa la numărul de oameni care posedă propriul apartament. Iar acesta a fost, în fond, un lucru anticomunist, pentru că a creat o bază de autonomie pentru milioane de proprietari, a ajutat să se dezvolte clasa mijlocie. Ăsta a fost cel mai bun lucru făcut de Petre Roman.

Asta e agenda anticomunistă pragmatică. Cu ce am fost sufocați tot timpul? Cu agenda asta anticomunistă simbolică. E bună și ea. Și pe mine m-a enervat extraordinar faptul că din Academie nu fuseseră dați afară decât Ceaușescu și nevastă-sa, care fuseseră împușcați. Și toți ceilalți au rămas. Academia fusese clar o instituție politică, epurată politic, în care nu puteai să intri decât dacă erai membru de partid.
Când s-a creat SAR, Societatea Academică din România, în 1995, acesta a fost unul din elementele importante...

V.A.: Societatea Academică din România este, de fapt, numele vechi al Academiei Române.

A.M.P.: Da, dar, drept să vă spun, eu nu știam acest lucru. Eu am venit cu numele și profesorul Ioan Popa mi-a atras atenția că e numele vechi al Academiei. Cam așa a fost. Eu mă gândisem la un nume de film care îmi plăcea foarte mult, *Dead Poets Society* („Societatea Poeților Morți"). În America sunt foarte populare chestiile astea cu „societatea". Eu mă întorsesem de la Harvard și voiam ceva cu „societatea".

V.A.: Și eu am dat un nume care venea din vechime. Am botezat Facultatea de Jurnalistică pe care am făcut-o pe lângă AZR Școala Superioară de Jurnalistică. Mi-a plăcut mai mult decât „facultate" sau decât „academie".

A.M.P.: Deci noi ne-am luat numele Societatea Academică. După aia au fost discuții. Dar numele nu aparținea nimănui. Societatea Academică e o calitate, însemna că astea sunt preocupările noastre: academice.

V.A.: Când ați pus piatra inaugurală, am fost și eu invitat.

A.M.P.: În 1995, în primăvară. Cred că înscrierea oficială a fost mai târziu, dar în '95, în primăvară, s-a ținut la

Universitate, într-o sală foarte friguroasă, o întâlnire cu vreo 50 de oameni de primă calitate.

V.A.: Ar trebui să amintim numele membrilor fondatori, pentru că SAR a înlocuit, într-un fel, dispariția Alianței Civice, dacă vreți, dar pe un alt palier, unul mai științific, dar și mai pragmatic, mai aplicat.

A.M.P.: Primii membri fondatori au fost Gabriel Liiceanu, Andrei Pippidi, Andrei Pleșu, Zoe Petre, Sorin Vieru, Horia-Roman Patapievici, Ioan Popa de la ASE, adus de Stere Gulea, niște profesori de la Cluj, Mihai Șora, Virgil Ierunca și Monica Lovinescu, Ghiță Ionescu și alții. În general, lume foarte academică. Ideea inițială a fost că ceea ce facem noi e un fel de Academie alternativă, care va da premii și va face tot felul de lucruri de acest fel. După aceea, mare parte din acești foarte prestigioși membri fondatori nu s-au implicat foarte mult. Dar s-au implicat diverși oameni mai tineri. Era deja în '96 și prima noastră preocupare era cum să câștigăm alegerile. Și, atunci, primul program al Societății Academice din România n-a fost deloc unul academic. A fost un program cu care am fost în licee și i-am convins pe liceenii din ultima clasă, care votau pentru prima oară, să se ducă la vot și să voteze schimbarea. Am folosit fotografia aceea celebră din Piața Tienanmen, cu un student care stătea în fața tancurilor, și sub acea imagine am scris un slogan care spunea așa: „Un singur om contează. Votează!". Atât. Asta a prins la liceeni. Cu asta ne-am ocupat, cu oameni tineri ca Oana Suciu. După aia am făcut și un manual de științe politice pentru liceu, cu Sorin Ioniță, noțiuni de bază de guvernare. Dar în liceul românesc nu s-a introdus niciodată știința politică. Manualul este scos de Polirom, există și e făcut conștiincios. Când o să vrea cineva, măcar opțional, poate să-l introducă, pentru că sunt oameni interesați să învețe elementele de bază ale politicii.

Atunci mi-am dat seama că, de fapt, marile provocări ale societății noastre erau totuși în cel mai înalt grad civice. Nu am lăsat academia baltă, slavă Domnului! SAR-ul, în decursul anilor, a scos primul jurnal de științe politice acreditat din România de International Science Index. Am făcut o mulțime de lucruri de ținută și prin care speram să avanseze societatea. Primul lucru pe care a trebuit să-l facem a fost o bază de date cu experți, din care să încercăm să selectăm. Am trimis fișe la mii de oameni. Am publicat un fel de catalog al experților. Acest catalog trebuia să fie un ajutor pentru partidele care știam că vor veni la guvernare și care nu aveau niciun fel de specialiști. Astăzi avem un catalog electronic, mult mai evoluat. Apoi, pe site-ul SAR, este o bibliotecă de politici publice, singura din România, unde punem lucrările din domeniu ale românilor, oriunde ar fi în lume, inclusiv masteratele și doctoratele.

V.A.: Aș vrea să vorbim despre câteva din acțiunile dumneavoastră anticorupție, pe care le-a promovat SAR-ul. De fapt, ce e o instituție *think tank*, despre care se tot vorbește în Occident?

A.M.P.: Un *think tank* este o instituție care diagnostichează probleme de politici publice și vine cu soluții. Asta face. Și pe urmă promovează soluțiile alea. SAR-ul a devenit foarte repede un *think tank*. Din 2004 încoace, a devenit chiar mai mult decât un *think tank*. A devenit un lider pe o zonă mare de coaliție, o zonă de coaliție care face ceea ce făcea pe vremuri Alianța Civică, dar mult mai extins. Anul trecut au fost peste un milion de oameni care au vizitat pagina romaniacurata.ro[1]. Mulți

1. La finele lui 2014 are trafic online mai mare decât multe ziare consolidate, decât săptămânalele de actualitate în orice caz (A.M.P.).

„Gata! Toată lumea cere rapoartele de activitate ale primarului!". Anul trecut am publicat o hartă pe care arătam în ce localități știm ce se întâmplă și în ce localități nu știm. A sunat un om din Brăila și a întrebat: „La Brăila e cineva care se duce să-i ceară primarului raport de activitate? Nu? Păi, mă duc eu". S-a dus, a depus o cerere și, a doua zi, seara, primarul și-a publicat raportul de activitate, când a văzut că există un cetățean în Brăila care îi cere socoteală. De-asta am făcut România Curată, dar asta mult mai târziu, prin 2010.

V.A.: Ce este această acțiune România Curată? Să vedem ce a vrut să fie și ce a reușit să facă.

A.M.P.: SAR a fost un mare succes ca *think tank*, ca o instituție elitistă ce a fost cu ideea cotei unice, pe care a băgat-o în program. Acestea este genul de idei al SAR-ului.

V.A.: De fapt, acum văd că se laudă liberalii cu această cotă unică. Pe de altă parte, și Băsescu și-a atribuit-o. Și pe Varujan Vosganian l-am auzit că el ar fi fost cu ideea aceasta.

A.M.P.: Mie mi se pare că adevărul a fost stabilit și spus clar în public. Deci nu noi am inventat cota unică. Sunt alți oameni care au inventat-o în alte țări. Dar, atunci când s-a făcut programul, SAR a publicat acest material cu cota unică cu câteva zile înainte și de acolo a luat-o Ionuț Popescu. Se gândiseră și cei de la PSD la el, dar Mihai Tănăsescu, ministrul Finanțelor, se lovea de opoziția lui Ion Iliescu, deci ei n-ar fi putut nici măcar s-o susțină public. S-au câștigat alegerile în 2004 și atunci a trecut cota unică. Iar din 2000 până în 2004, noi ne-am dezvoltat extraordinar de bine, și intern, și internațional, pentru că am avut un program al Națiunilor Unite pentru

Dezvoltare, prin care, oficial, dădeam sfaturi guvernului. Atunci, pentru prima oară, am devenit eu editorul acestui raport asupra guvernării, în care foloseam cei mai buni experți din România. Editam și în română, și în engleză și scoteam, practic, un material lunar. Acest material diagnostica lucrurile care se întâmplau în timpul guvernării Năstase. Era o situație foarte grea, de fapt. Materialul era trimis la Ministerul de Externe, unde lumea s-a purtat impecabil, adică n-au vrut să-l cenzureze. Era ministru Geoană, iar Mihnea Constantinescu era un fel de supervizor al nostru. De multe ori ei mă rugau pe mine să merg mai încet... Pentru că Șerban Mihăilescu – Miki Șpagă, cum era numit –, care era secretar general al guvernului, a chemat-o la un moment dat pe doamna ambasador ONU să se plângă... Eu știu sigur că Năstase citea și că respecta foarte mult ceea ce făceam noi. Nu era un al doilea grup în România să poată face în limba engleză ce făceam noi. Înaintea noastră au mai încercat Dorel Șandor și alții. Eu nu îl cunoșteam pe Geoană și am considerat că nu există nicio șansă să ajungă la noi acel contract. El a ajuns pentru că, pur și simplu, cerințele pentru acest raport lunar erau foarte draconice și oamenii de la PNUD, Liviu Ion și Dan Dionisie, după Șandor, ne-au preferat pe noi, că știau că avem capacitatea.

V.A.: Dar ce nevoie avea guvernul de asta?

A.M.P.: Asta era o înțelegere între guvern și Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare. Se face în multe țări. Națiunile Unite și Banca Mondială îi plătesc pe experți mai bine decât ar putea s-o facă guvernul. După aceea, guvernul este liber să accepte sau să nu accepte datele care ies din monitorizare, dar în acest fel ai expertiză independentă. Iar noi eram independenți, deci noi am dovedit, de exemplu, că domnul Sechelariu, fratele primarului de la Bacău, care era secretar de stat la Transporturi, dădea banii de la minister în funcție de cum migrau

primarii spre partidul de guvernare. Am dovedit folosind acest raport, deși acela era foarte sus în partid. A ieșit Alin Teodorescu și a spus: „O să anchetăm, o să dăm afară...". Și au făcut-o. Deci raportul a fost influent fără niciun compromis și noi fiind destul de performanți. Cei mai buni experți din România au lucrat cu noi, de atunci știu eu cum scrie fiecare, că i-am editat sau i-am tradus în engleză pe toți.

V.A.: Opoziția folosea documentele astea?

A.M.P.: Aproape deloc. Nu am remarcat ca opoziția să le folosească. În campanie, cele mai politice, atât.

V.A.: E paradoxală opoziția asta din România! Până la urmă așteaptă ca presa să îi facă treburile, s-o ia în spate și s-o aducă la putere. Acum, așteaptă ca președintele să mai iasă să îi mai dea câte un șut premierului Victor Ponta, care este și candidatul la președinția României, în timp ce ea, opoziția, e moartă-n păpușoi. Vorbeam cu prietenii din presă și îi căinam că ei suferă mai mult decât cei din opoziție care sunt atât de slabi în sondaje.

A.M.P.: Am niște exemple îngrozitoare aici. Nu avem niște departamente de politici în partide și acesta e un lucru pentru care suntem guvernați prost, partidele ar trebui să vină cu capacitatea asta la guvernare, Stolojan și Stoica au mai încercat la liberali, dar nu s-a ales nimic.

V.A.: Nu avem nici guverne din umbră, ca să acționeze ca alternativă.

A.M.P.: Exact. Exemplul cel mai clar l-am avut la primele alegeri europene. Există niște grupuri internaționale academice, care se uită la pozițiile asumate de partide privind diferite politici. Trebuie să spun că între 2000 și 2004 cariera mea academică a explodat, pur și simplu,

datorită unor granturi externe câștigate, în plus competența mea a crescut extraordinar de mult. Eu, cu toate că am fost doi ani la Harvard, editând în România lucrările unor economiști și ale altor oameni de diferite specialități, am devenit un autor universal de politici publice capabil să caute cea mai relevantă statistică sau să-și dea seama că un argument ține sau nu. Pe mine, experiența din presă și din televiziune m-a ajutat la fel de mult ca Harvardul. Când faci cinci jurnale tv pe zi, mie nu mi se pare așa greu să scot două rapoarte pe lună, unul în română, și unul în engleză, deși erau de coordonat mulți experți. Dar era mai puțin decât atâtea jurnale pe zi, cum făcusem altădată. Începuserăm deja să avem o mai mare căutare și o mare răspândire, dar, în același timp, vedeam, încet-încet, cum sfaturile astea, oricât de bune ar fi, se opresc în ceva amorf, care era enorma corupție și reaua-voință a aparatului administrativ de prin anii 2003-2004. Chiar când Năstase spunea în stenograme. „Tovarăși, nu e de glumit! Ori accelerăm, ori ăștia nu ne primesc...". Simțeai că toată chestia se îngroapă; corupția era atât de mare – se vedea, inclusiv din datele noastre că, în orice domeniu, oricâți specialiștii ai lumii ar veni, nu putem răzbi din cauza corupției. În același timp, eram partenerii oficiali ai Băncii Mondiale, pentru un împrumut mare, se cheamă Împrumutul structural PAL 1, în care condiția ca să capeți un asemenea împrumut gigantic este să promiți că ai să te reformezi. E destul de distractiv. Astăzi, promisiunile pe care le-a făcut domnul Ponta sunt absolut identice cu cele pe care le-a făcut acum peste zece ani domnul Adrian Năstase și motivul pentru care sunt identice este că nu s-a făcut nimic din ele, nici sub Năstase, nici sub ceilalți.
Am luat o parte din bani, că nu i-am luat niciodată pe toți, și cred că, între timp, am și dat înapoi o parte din ei.

V.A.: Dar cel care creditează nu-și dă seama că nu au fost îndeplinite condițiile, că e tras pe sfoară?

A.M.P.: Evident. E și vina Băncii Mondiale. Sunt 15 ani de când cei de la Banca Mondială spun regulat că trebuie creat un Departament de Resurse Umane la guvern. Ei, în ochii mei, nu mai au mare credibilitate, fiindcă ei știu foarte bine că acest departament nu se creează din cauza corupției guvernului. De ce să faci un departament ca să noteze câte limbi știe unul, când tu tot pe āia cu pile ai să-i pui? Niciun guvern nu a avut voința să îl creeze. Sub Boc am primit să scriu prefața Băncii Mondiale la 20 de ani de la tranziție. Exact acum cinci ani. Nu s-a mai publicat volumul, pentru că a considerat guvernul că iese prost, cu o imagine șifonată. Nu numai din cauza prefeței, ci și a ceea ce era înăuntru. Dar Banca a acceptat. A pus bărbia în piept și a acceptat. Așa nu se poate. Comisia Europeană ne-a mai ținut din scurt, dar Banca a fost foarte slabă. Și FMI-ul a fost destul de slab. Lumea nu-și dă seama, dar āștia negociază finalmente cu guvernul și cade la pace, chiar dacă n-au fost respectate criteriile convenite. Vă mai aduceți aminte de Jeffrey Franks și de alții? Toți pleacă mulțumiți de aici, nimeni nu vrea să se certe, se aleg, în plus, și ei cu ceva, mai multe zile de consultanță. În plus, în cariera lor contează ca o țară să fie considerată de succes, nu un eșec. Deci nu au interesul să vină să trântească ușa după ei, dacă nu ne-am făcut treaba, și să spună: „Adio și n-am cuvinte!". Au interesul să zică: „Da, domnule, lucrăm. Nu așteptați rezultate de pe-o zi pe alta. Lucrăm!". De 15 ani, de când știu eu, se lucrează la guvernare în România și pot să spun cu mâna pe inimă că nu s-a făcut un pas înainte. Atunci când am văzut că se întâmplă astfel de lucruri, am spus: „Domnule, nu se poate!". Știindu-l, de exemplu, pe Cristian Diaconescu, care era ministrul Justiției și care încerca să facă ceva, că era un băiat onorabil, nu era rău intenționat, ne-am gândit să ne sprijinim pe el. Numai că era complet paralizat de propriul partid. Cum putea să acționeze, când toți șefii și colegii săi erau

principalii profitori ai acestei piramide de extracție uriașă, cum devenise guvernul României? Cum puteai să zici că faci ceva în mod serios și cum putea să existe economie funcțională de piață într-o țară în care nu exista piață, în care competiția era viciată în majoritatea zonelor? Atunci, am avut ideea Coaliției pentru un Parlament Curat. Adică, în primul rând, am spus că nu trebuie să câștige Năstase. Năstase exagerase cu controlul presei. Eu, de exemplu, nu mai puteam să apar la televiziuni; eram interzisă, producătorii se băteau ca să mă poată strecura. S-a întâmplat să fiu invitată într-o seară totuși și, când eram pe drum, redactorul-șef a prins de veste, a țipat la realizatorul ăla, l-a dat afară și m-am trezit cu un telefon care m-a întors din drum. A zis: „Nu mai veniți! A fost o greșeală". Situația ajunsese extraordinar de periculoasă. Nimeni nu mai putea să spună o vorbă în opoziție cu guvernul, absolut nimeni. Integrarea în UE, la rândul ei, se cam blocase... Trebuia să schimbăm situația căci, în primul rând, îmi era teamă că nu mai intrăm în UE. În al doilea rând, ce sens avea? Noi munceam lunar, cu experți în Agricultură și în alte domenii, să dăm soluții, dar statul era profund corupt, de sus în jos. Asta trebuia rezolvat prioritar, ca să poți să le faci pe celelalte. Și atunci am mers pe la diverși colegi ai mei din societatea civilă și am încercat să-i conving. Asta era în primii ani. Am făcut un mare sondaj în cinci țări și am început să înțeleg cum funcționează mecanismul ăsta cu corupția, să înțeleg că nu mita e problema principală, să înțeleg că discreția asta administrativă, arbitrar administrativă, e problema principală, puterea foarte mare pe care o au oamenii din poziții de decizie. De exemplu, în sondaje vedeam că singurii oameni satisfăcuți sută la sută de serviciile administrației sunt cei care cunoșteau pe cineva. Cunoști pe cineva, personalizezi mecanismul ăsta, care ar trebui să meargă, atunci statul funcționează pentru tine și capeți ce ai nevoie. Dacă nu cunoști pe

cineva, trebuie să plătești. Deci serviciul nu-ți vine automat, în virtutea contractului de cetățenie. Plătești pe șest și atunci capeți. Nici nu cunoști pe nimeni și nici nu ai bani să plătești? Atunci nu capeți. Asta era situația în astea cinci țări în care am studiat, niște țări foarte sărace: România, Bulgaria, Macedonia, Muntenegru și Serbia. Deci ce povestesc eu a reieșit din sondaje și combinate cu diverse analize pe care le-am făcut. Mi-am dat seama că favoritismul e problema numărul unu și că degeaba cauți mita sau construiești o legislație bazată pe mită, că, în fond, e vorba de favoritism. Partide care ajung la guvernare și, pe urmă, împart bani numai la ai lor. Ăla cu mită, uneori, era cel care voia să capete acces pe piață, că altfel nu intra. M-am distrat la un moment dat la un caz celebru, cu un consultant bulgar, care a încercat să intre pe piața închisă a băieților din energie, de la noi. Asta a fost o piață închisă de la început, pe care au fost și oameni de stânga, și oameni de dreapta, nu avea importanță culoarea politică. Ei s-au înțeles și cumpărau curent ieftin de la stat și îl vindeau statului scump. Au făcut o mare avere. Și, la un moment dat, unii străini au vrut să intre și ei pe piața asta și au angajat un consultant bulgar, pentru că au zis că e vecin cu românii și o găsi un limbaj comun; unul Stancev. A fost scandal, în timpul primei guvernări Băsescu. Au fost acuzați de spionaj și de subminarea economiei naționale. Sigur e că ăia căutau un privilegiu. Dar era un privilegiu pe care îl aveau deja 50 de șmecheri. Ei încercau să intre într-o zonă închisă, care nu era o piață. Sau era o piață privilegiată. Asta e relația dintre favoritism și mită la noi. Și, bineînțeles, ei au ajuns în închisoare, fiindcă nu făceau parte din cerc. Cu mare scandal. Nu știu cum s-a terminat procesul. Ăsta este riscul dacă vii într-o țară ca a noastră. Pe de altă parte, ce economie de piață este asta?

Și atunci m-am dus la toți colegii ăștia ai mei, înțelegând că asta e ceva de coaliție, nu e pentru un *think tank*, am

convins pe Ioana Avădani, Mircea Toma, Cristi Pârvulescu, Ioana Arnăuțoiu, Monica Macovei, care era la APADOR. Eu am fost cu ideea. Am citit astea și mi-am zis că singurul lucru care poate să funcționeze este să creezi un fel de piață pe care lumea să fie obligată să se întreacă pentru integritate, care arată mai bine și alegerile erau piața naturală pentru chestia asta. Asta era ideea: să creezi o piață pe care actorii să fie obligați să se întreacă și, prin această întrecere, să-și schimbe comportamentul. Și alegerile erau, în mod evident, un fel de piață. Eu n-am prins niciodată toată teoria asta a corupției în comportamente regresive. Ce se crede e că trebuie să existe un stimulent, ca oamenii să fie motivați să-și schimbe comportamentul. Dar asta nu e ușor, pentru că, în halul în care se fură în țările ce sunt sistematic corupte, nu vei putea niciodată, de exemplu, să crești salariul unuia de la vamă, față de cât ia el. N-ai cum, pentru că e prea puțin. Deci trebuie cumva, între costul represiunii, pe care îl crești, mărind șansele să fie prins, și o majorare de salariu, pe care să-l apropii de ceea ce se cheamă un „punct de echilibru". Și asta am gândit și eu, să creez acest punct de echilibru la alegeri. Situația era foarte bună, pentru că în România era un partid, PSD-ul, care guvernase mult mai mult decât celelalte. Asta era situația în 2004, când ei aveau deja 10-11 ani de guvernare, pe când ceilalți guvernaseră pe bucățele, unii cu alții, și de-abia aveau patru ani. Ceea ce însemna că oportunitățile de corupție erau mult mai mari la PSD. Și asta oferea o situație naturală în care opoziția ar fi avut de câștigat. Deci însemna un stimulent pentru opoziție să intre în jocul ăsta inițiat de mine. Ne-am dus, inițial, la partidul cel mai mic, care stătea cel mai prost în sondaje – cred că Băsescu stătea cel mai prost în sondaje și la el ne-am dus primul –, și le-am spus: „Voi stați prost în sondaje, oameni corupți n-aveți, că de ani de zile n-ați mai ajuns la guvernare (în realitate ei aveau câțiva, dar aveau mult mai puțini), e în interesul vostru să semnați un contract

cu noi, prin care agreați niște criterii de anticorupție și acceptați ca noi să monitorizăm candidații. Și, pe ăia care nu corespund criteriilor, îi dați jos de pe listă". Cine s-a prins foarte repede că e o idee bună? Au fost vreo doi oameni: Cozmin Gușă, de la Partidul Democrat, și Mona Muscă, de la liberali, care i-a vândut ideea lui Stolojan și acesta a înțeles imediat ce avantaje o să le aducă contractul. Alți oameni au fost mult mai reticenți pentru că, în primul rând, își dădeau seama că ei, personal, n-o să iasă bine prin comparație cu alții. Și lumea a început să facă conferințe de presă. Mergeam la un partid, semnam cu el, ei făceau conferință de presă și așa s-a ajuns că la sfârșit a ajuns doar PSD-ul să nu semneze. La PSD nici n-a mai fost nevoie să dăm alte telefoane, că s-a întâlnit unul de la ei cu unul de la noi și i-a zis: „Gata! Am înțeles. Veniți!". Ce erau să spună? Că ei sunt singurii care nu semnează? Nu puteau să spună, pentru că ieșeau prost. Și așa s-a ajuns la această poveste, care a durat luni de zile, în care am angajat o armată de oameni. Ca să strângem coaliția asta împreună, a trebuit să facem rost de niște bani, că totuși ziariștii trebuiau plătiți, fiindcă nu sunt prea voluntari din fire.

V.A.: Pe vremea aia, parlamentarii își declarau averile? Sau încă nu apăruse această obligație?

A.M.P.: Ei de declarat le declarau, dar nu aveai voie să le consulți. Deci încă nu erau transparente. În majoritate, a trebuit să ne bazăm pe surse de presă și am dezvoltat o strategie să se scrie astfel încât să nu fim dați în judecată pentru calomnie. Am făcut un rând de referate foarte complicate.

V.A.: O consecință a acestei acțiuni a fost și apariția ANI?

A.M.P.: Da. O consecință directă a acestui lucru a fost și apariția unei instituții care să facă ce am făcut noi.

S-a întâmplat așa. România a avut președinția OSCE la un moment dat. Asta însemna că domnul Geoană, care era ministru de Externe, a fost președintele OSCE cât a durat președinția, care este o funcție rotativă. Există foarte puțini români capabili să modereze în limba engleză o discuție internațională și așa am ajuns să moderez câteva mari mese rotunde la OSCE, din acelea cu zeci de ambasadori pe care să-i ții la trei minute intervenția – mă calificam după ce îi făcusem ce-i făcusem lui Iliescu. După una din ele, care era despre corupție, mă trezesc că vine un domn american la mine și spune: „Doamnă, te-am văzut, ești de-a noastră! Vrei într-adevăr să schimbi ceva. Ei, când ai să fii și în situația să schimbi ceva, să ai puterea să schimbi ceva..." – a scos un CD-ROM și mi l-a dat. „Tot ce ai nevoie e aici." De acest domn, numele lui e Stuart Gilman, care a avut diverse funcții în Departamentul de Justiție american, îmi amintesc și azi. El a urmărit toată cariera asta a mea cu corupția și știu și eu cine este. Pe acest CD am văzut pentru prima oară Regulamentul de funcționare al Biroului de Etică american.

V.A.: Ei au un birou de etică? Al Congresului, al justiției?

A.M.P.: Au unul al Congresului, au altul al executivului și există câte unul și pentru fiecare stat.

V.A.: Știu că și Senatul american are o comisie pentru reguli.

A.M.P.: Cu certitudine. Ăsta este numai pentru conflicte de interese și avere, ca ANI la noi, și este separat de puterile statului.

V.A.: Deci americanii îl au! Ai noștri, cei care sunt deranjați de ANI, zic că trebuie să-l desființăm pentru că nu mai există în altă parte.

A.M.P.: Nu este adevărat. Americanii îl au și este foarte puternic. Eu am vizitat unul central, unde cei de acolo m-au ajutat apoi să îl vizitez și pe cel al statului Pennsylvania. Am luat toate regulile.
Deci asta a fost. Cu ajutorul acestei coaliții, de altfel, Băsescu a câștigat alegerile.

V.A.: A și promis că va trage în țeapă, în Piața Victoriei, angajament pe care cred că l-a respectat.

A.M.P.: Bine. Chestia nu a contat așa de mult. După părerea mea, PSD-ul a pierdut enorm, fiindcă PSD-ul intrase în campanie cu un scor mult mai mare. Părerea mea e că marele efect care s-a realizat a fost un efect de setare a agendei. Prin acțiunea asta a noastră, corupția a ajuns pe locul întâi în dezbaterea din campania electorală. Ăsta a fost efectul cel mai mare. Pentru că, altfel, opoziția propunea niște oameni atât de slabi, care doar la ei în comunitate erau cunoscuți. N-or fi fost pe lista neagră, dar nici nu erau cunoscuți că erau buni de ceva. Lumea își imaginează că oamenii votează numai pe cine cunoaște, dar nu e adevărat; oamenii știu cine e PNL, PDL și cine e la el, acolo, în comunitate. Și, dacă el știe că ratatul ăla de zece ani e acolo, la sediu, și el a ținut închis sediul și la el nu mai intră nimeni, nu o să voteze cu partidul respectiv. Dar noi ne-am făcut datoria în modul cel mai corect și cu multă publicitate. Ajutați de puțină lume din presa onestă, care încă avea canale, noi am tras în jos de PSD cât am putut, dar n-am putut să urcăm Alianța DA, pe care tot noi, trebuie să spun, am unit-o cu eforturi enorme. Pentru asta, printre altele, a trebuit să scriem un material despre modelul bulgar de unire, că, în egoismul lor, partidele alianței nu voiau să fie împreună. O bună parte din liberali, în frunte cu Patriciu, voiau să urmeze PSD-ul. Țin minte și acum texte de Theodor Paleologu, în care pleda pentru faptul că locul natural al

PNL este lângă PSD. După toate eforturile astea, am reușit să dăm PSD-ul jos. Dar ce n-am reușit a fost să aducem la putere niște oameni care să fie competenți și curați. Unicul lucru cu care ne-am ales, care s-a dovedit a fi destul de important, e altceva. Consiliul European pusese o condiție: noi să auditǎm toate instituțiile anticorupție, ca să existe o garanție că putem satisface toate condițiile, că era clar că suntem departe în procesul aderării. Această cerință fusese formulată la Consiliul European de iarnă, în decembrie, iar semnarea tratatului era programată pentru aprilie. Deci erau numai trei luni în care trebuia să se facă un audit internațional. Băsescu a evaluat această problemă cu realism. Și fiind el un căpitan de navă, adică unul care estimează distanța în cât timp o să te duci și o să te întorci, fiind și bine sfătuit, a făcut acest lucru extraordinar: a găsit un om complet necunoscut lui, pe Monica Macovei, căreia i-a dat Ministerul Justiției. Pe urmă, restul lucrurilor au mers șnur. Eu am sunat la Freedom House pentru auditul internațional și apoi, până în martie, s-a făcut și pe baza lui s-a redactat Strategia Națională Anticorupție. Acest document prevedea ca în următorii cinci ani să fie înființată și ANI. În aprilie s-a semnat tratatul. Dar, în septembrie, deja, Comisia ne-a spus că inclusiv anexele la strategia din martie sunt considerate parte din acquis și deci nu sunt negociabile. Au fost incluse în Mecanismul de Cooperare și Verificare. Pe scurt, dacă nu se făcea ANI sau se făcea sub nivelul prevăzut acolo, România nu intra în UE sau putea fi dată afară, pentru că ăsta e Mecanismul de Cooperare și Verificare, ce, inițial trebuia să fie pentru trei ani și după aia a fost incredibil prelungit, pentru că nu ne-am ținut angajamentele. Și așa, de la campania asta a societății civile, în răstimp de doi-trei ani, s-a ajuns, cu deciziile astea, în zona centrală de guvernare. După aceea, au urmat câteva lucruri de mare importanță pe care le-a făcut Monica Macovei, cum ar fi liberalizarea alegerii președinților de tribunale și de curți.

V.A.: Revoluția care s-a făcut în România nu s-a făcut și în justiție. Șansa acestor instituții a fost să aibă în fruntea lor niște oameni care au încercat să-și facă meseria cu bună credință.

A.M.P.: A fost această ruptură de sistem, creată de Băsescu, care, ar trebui să spun, putea să fie cu totul temporară. La începutul anului 2005, noi eram foarte nemulțumiți. Probabil vă amintiți că au fost fraude electorale în 2004. Eu am depus o plângere, împreună cu Dan Mihai, avocatul nostru, al Coaliției pentru un Parlament Curat. La acea plângere electorală, domnul Botoș, azi general, nu ne-a răspuns niciodată. Plângerea electorală documenta clar oameni care votaseră de două ori, găsiți de noi pe liste. Era povestea cu ștampila pe buletin. Oare în favoarea cui? Dacă nu mă înșel, Mircea Kivu a făcut și o statistică, în care a arătat că semnificativ, în toate zonele cu liste suplimentare mai mari, se votase mai mult PSD. Câștigase PSD. Deci în favoarea lui Adrian Năstase, evident. Mircea Kivu voia să spele păcatele IMAS-ului, care făcuse numai sondaje false pentru PSD, dar această statistică a fost o lucrare foarte bună, corectă. Însă niciodată nimeni n-a pățit ceva, nu s-a întâmplat nimic care să descurajeze pe viitor. Iar domnul Botoș, ca și alți oameni din serviciile secrete, a făcut, de fapt, exact ca înainte, ca pe timpul mandatului lui Emil Constantinescu. Ei fuseseră la Băsescu, înainte să piardă Năstase, și își făcuseră aranjamentele și cu partea aceasta. Și părerea mea este că ei ar fi rămas dacă nu era povestea cu Omar Hayssam. Acela a fost punctul-cheie. Băsescu a oscilat între Monica Macovei și Botoș în prima jumătate a anului 2005. Și opțiunea lui mergea spre Botoș, pentru că era un om de sistem. Dar, cu Omar Hayssam, sistemul i-a arătat ce surprize neplăcute îl așteaptă, exact cum i se întâmplase lui Emil Constantinescu cu minerii. Sistemul are interesele lui. Te acomodează, dar nici chiar

așa! Lumea a uitat, dar Băsescu a încercat să vorbească cu Timofte, cu cei pe care i-a găsit acolo, la SRI. Dar nu s-a putut, pentru că nu se putea înțelege cu ei. Pe urmă, încet-încet, a luat deciziile care au schimbat această moștenire și Monica s-a consolidat, mai ales cu ajutorul Comisiei, care a insistat să nu schimbăm nimic la DNA și să trecem ANI. Ei nu i-au ieșit multe însă dintre lucrurile pe care le-a vrut. Unele nu le-a făcut abil – enormă eroare să facem la procurorii generali mandate de doar trei ani, mai scurte decât ciclul politic, de parcă ea se pregătea să fie la putere zece ani – iar în altele a fost subminată, inclusiv de situația bugetară alocată ministerului ei. Astfel, a pierdut cvasiimediat sprijinul judecătorilor pentru că nu le-a putut da salarii majorate, pe care aceștia le considerau că li se cuvin. Și cu asta s-a terminat, n-a mai avut sprijin în sistem. Dar prin concursurile libere s-au selecționat mult mai mulți oameni autonomi. Astfel de magistrați au câștigat alegerile pentru președinți de curți – însă, apoi, aveau să se lupte destul de mult, pentru că nu se crease încă masa critică în justiție.

Pe urmă, în instituția asta, care supraveghează judecătorii, Consiliul Superior al Magistraturii, au intrat mulți oameni tineri și s-a schimbat climatul. Eu am conferențiat de câteva ori la Institutul Național al Magistraturii, unde am văzut în ce stare deplorabilă erau magistrații. Nimeni nu punea o întrebare și nu angaja vreo dezbatere. Veneau dintr-un climat din ăsta autoritar, nu citeau nimic la Drept; Facultatea noastră de Drept a evoluat mult prea puțin de pe vremea când se intra pe bază de dosar. I-am întrebat care e personalitatea lor favorită din istoria dreptului, însă ei nu citiseră o pagină de Montesquieu, nu citiseră o pagină de Jefferson. Ei studiază dreptul roman, însă nu l-au citit pe Cicero. Ei învață pe de rost niște articole de lege. Asta e Facultatea de Drept de la noi. În mod evident, ei nu au o cultură a dialogului. Ei niciodată nu exersaseră dezbaterea.

V.A.: Mă îngroziți cu această informație pe care mi-o dați. Ce se întâmplă atunci în facultățile alea private?

A.M.P.: N-am nicio idee ce e în facultățile private, dar la stat cu certitudine nu e bine. Acum poate să mai fi luat la catedre niște oameni tineri, dar până să se schimbe curricula...
Eu, când m-am dus într-o școală să predau, să lansez manualul nostru de politologie, acum vreo zece ani, am fost la un liceu cunoscut din București și am constatat, spre surpriza mea, că elevii și profesorii au încă scări de intrare separate. Așa era și înainte de '89 în școala mea. În Occident e de neconceput. Dacă cineva iese dintr-o școală din asta autoritară, în care nu ai cultura dialogului și în care niciodată nu ai voie să-ți contrazici profesorul și deci taci e foarte trist. La noi clasa nu e locul unui dialog. Profesorul vine și te ascultă, îți spune ce e bine și tu niciodată nu îți construiești singur un punct de vedere. După aceea intri într-o facultate în care înveți integral texte pe de rost – și, în general, numai de autori români, că ăsta e dreptul la noi, complet închis. Și, pe urmă, ajungi la INM, iar acolo în mod excepțional ți se întâmplă să vină unul ca mine, învățat la Harvard, și îți cere să-i zici nu știu ce din domeniul în care te-ai pregătit. Și unul nu ridică mâna. Toți tac, toți sunt terorizați, te uiți la viitorii judecători ai României. Ba chiar sunt speriați că i-ai întrebat ceva. Și eu zic: „Dar ce am spus eu e adevărat sau e prostie? Experiența voastră confirmă sau vă puteți gândi imediat la câteva exemple care, dimpotrivă, contrazic ce-am zis?". Erau uluiți. În viața lor parcă nu vorbise nimeni cu ei! Pe urmă, oamenii ăștia se duc în săli de judecată și dau sentințe. Ce fac ei, săracii? Încearcă să interpreteze legea aia cam la virgulă, că de gândit nu au fost învățați să gândească. Dimpotrivă! Toată școala e contra exprimării libere.

Doamne ferește să gândească ceva! Deci magistratura era foarte greu de reformat.
Mai ușor a fost cu procuratura, fiindcă era subordonată Ministerului Justiției. În procuratură s-au făcut traininguri. Mai ales la DNA oamenii au învățat mai mult pentru că au beneficiat de pregătire din partea unor echipe de specialiști din Europa. Ele își începeau vizita uitându-se în dosare și apoi angajau dezbateri pe marginea lor. Veneau procurori din Germania, din Franța și lucrau cu ei, se uitau la dosarele alea și ziceau: „Aici de ce ai făcut așa?". Chiar dacă legislația nu era la fel. De aceea, ei au fost mai repede familiarizați cu procedurile și metodele de investigații europene. Și faptul că DNA-ul era separat de Parchet a ajutat. În curând se va crea și la nivel UE un post de procuror european separat, propus de Viviane Reding, deși ea nu va mai fi în noua comisie. Acest procuror european separat va avea jurisdicție să dea în judecată toate cazurile privind folosirea incorectă a fondurile europene – tot în curțile naționale, dar acești procurori vor fi subordonați unui procuror european, nu vor mai fi subordonați guvernului. Toată floarea DNA visează să lucreze acolo. Abia așteaptă să scape, să nu mai fie sub control național, și atunci o să vedeți că fondurile europene o să fie mai bine păzite de elita asta de procurori. Deci la procurori pregătirile au evoluat pentru că au căpătat un fel de dublă jurisdicție, a Bruxellesului, pe lângă cea națională. La judecători mai greu, din motivele pe care le mai spun: lipsă de bani, nu există cadre specializate, adică un aparat care să-i ajute. Dacă vezi filme cu Tom Cruise, vezi ce fel de fete superdeștepte cu Harvard Law School umblă în jurul lui și îi completează la virguliță pledoaria și el numai se duce și pledează. La noi nu există așa ceva.

V.A.: Asta, ca în filme, se întâmplă chiar în realitate în justiția americană?

A.M.P.: Vai, ce copii extraordinari am văzut eu la Harvard Law School! Toți lucrează și pe gratis, numai să fie luați de procurori celebri.

V.A.: Care e diferența dintre o universitate făcută aici, în România, și Harvard, de exemplu? Acolo există o cultură a dialogului între profesori și studenți? Sunt seminare de dezbatere? Câți participă la un seminar?

A.M.P.: Seminarele sunt numai de dezbatere. Aproape că nu mai există cursuri. Acolo totul este organizat pe bază de dezbatere. Părerea fiecăruia e valorificată. Cursurile le primește studentul înainte, le citește și discută acele materialele într-un dialog liber cu profesorul și colegii. Deci e o mare diferență.
Însă haideți să încheiem cu corupția! Deci, la povestea aia cu Coaliția pentru un Parlament Curat, noi am avut două stadii de campanie. Primul stadiu era cel în care negociam cu ei și acesta a fost un stadiu discret. Eu m-am ținut de cuvânt, nu am permis scurgeri la presă cu câți oameni am pus pe lista neagră. Am fost direct la partide și am spus: „Ăștia nu sunt OK! Scăpați de ei de pe listă!".

V.A.: Și chiar s-au ținut de cuvânt?

A.M.P.: Da. Băsescu a scos aproape pe toată lumea, în afară de un securist prieten cu el, Silvian Ionescu. Toată lumea știa că fusese securist. În rest, i-a scos pe toți, fără să discute.
Liberalii însă au scos puțini. Aproape deloc. Tăriceanu a încercat să-mi spună că ne înșelăm, că ăia sunt de treabă. Dar, când s-a uitat pe listă, s-a liniștit imediat, pentru că ei aveau zece oameni, iar PSD avea peste 80. Și a zis: „Oricum noi ieșim bine din asta!". Eu i-am zis să-i scoată, că e mai bine și pentru ei. Era de exemplu, Fenechiu și alți oameni care oricum au ajuns în pușcărie.

V.A.: Da, dar ei sponsorizau partidul. De aici cred că începe corupția unora. Ei, când ajung la guvernare, trebuie să-și scoată banii pe care i-au dat în campanie. Aici e o pârghie la care n-a acționat nimeni: controlul banilor de campanie a partidelor.

A.M.P.: S-a mai acționat, dar degeaba.
În sfârșit, la al treilea partid, PSD-ul, erau aproape toți vicepreședinții de partid pe listă. Deci ce puteau face ei? Cristian Diaconescu, partenerul nostru din partea lor, care era ministrul de Justiție, a fost extrem de onest și a scos aproape jumătate din oamenii de pe listă. Dar au rămas foarte mulți. În plus, nu a putut să-i scoată pe cei care erau la fel de importanți sau mai importanți ca el în partid. Ăia au rămas toți. Ei își căutau și o imunitate parlamentară. Putea el să-i scoată pe Hrebenciuc, pe Tărăcilă? Hai să fim serioși!
Și atunci am trecut la al doilea stadiu, demascarea publică. Cineva trebuia să apară și să facă publice listele astea negre. Am vrut să-i protejăm pe jurnaliști – și așa ne-a fost tot timpul teamă că jurnaliștii pot să fie cumpărați și amenințați și de-aia am avut grijă și i-am verificat, dar i-am și protejat. Și atunci numai eu am apărut la televizor, în numele Coaliției, și am spus: „Listele sunt făcute de nu știu câți jurnaliști, dar nu o să vă dăm numele lor. Dacă vreți să dați în judecată pe cineva, dați-mă în judecată pe mine!". Și așa am ajuns că m-au dat în judecată în civil un număr considerabil de oameni periculoși: printre reclamanți erau ministrul Justiției, ministrul de Interne, șefii serviciilor secrete și așa mai departe. Ei ne-au atacat pe noi în foarte multe curți. Ne-au atacat, în primul rând, în curțile electorale. S-au dus și au încercat să obțină de la birourile electorale – Biroul Electoral Central și mai multe birouri electorale din țară... Astea s-au adunat, au deliberat și au hotărât, până la urmă, că nu au jurisdicție, că nu e de competența lor. Pe urmă au

introdus ceea ce se numește „ordonanță prezidențială de urgență'. Urma să tipărim manifeste cu numele celor care nu erau în regulă și nu fuseseră eliminați de pe listă, liste pe care urma să le răspândim în circumscripțiile electorale. Ce e „ordonanța prezidențială de urgență"? E ceva care se judecă imediat, pentru că se consideră că, dacă nu se dă o interdicție, consecințele sunt catastrofale. Asta se judeca marți. Duminică seara deja am dat telefoane la toți băieții noștri de la Alianța Civică și Alianța Studenților, care erau în coaliție, și Asociația Pro Democrația, ce avea mulți voluntari – erau sute de oameni din toată țara în aceste trei asociații –, și le-am spus: „Răspândiți toate manifestele, pentru ca, la ora când se întrunește Curtea, să nu mai aibă ce să interzică". Erau cam un milion și jumătate de manifeste, pentru fiecare circumscripție, recomandându-le oamenilor să nu voteze cu cei de pe lista neagră. Și lumea a plecat pe teren. A fost destul de riscant în unele locuri, pentru că se întâlneau cu cei de la partidele de pe lista neagră, care lipeau afișe. Unii s-au îmbrâncit, la Buzău au dat peste unii de-ai noștri cu mașina. În două nopți și o zi, cu eroism, lumea a răspândit manifestele. Diverse radiouri locale ne-au ajutat extraordinar, pentru că domnul Hrebenciuc, ingenios, a scos liste false. Deci a făcut el alte liste negre, pe care le răspândea spunând că sunt ale noastre. Și atunci radiourile locale încercau să facă ordine. Sunau și mă băgau pe mine în direct și mă întrebau care este adevărata listă neagră, cine e pe ea. A fost o mobilizare impresionantă. În unele județe, lumea a tipărit pe gratis. În primul rând, contracandidații făceau așa, căci era în avantajul lor; pe asta m-am și bazat, pentru că, în fond, erau oameni care aveau de câștigat din campania asta de curățire a parlamentului de indivizi dubioși. La fel, presa, care a declanșat un efect de „bulgăre de zăpadă", în schimb eu m-am ales cu o grămadă de procese în civil pentru calomnie. Un număr destul de mare de oameni – domnul

Văcăroiu, doamna Rodica Stănoiu, care fusese ministrul Justiției, Ioan Mircea Pașcu, Ioan Talpeș, printre alții – m-au dat pe mine în judecată pentru că i-am calomniat. Episodul cu ordonanța prezidențială este o poveste semnificativă care ține de corupție și de independența justiției. S-au adunat părțile, completul s-a uitat la listele negre și a amânat decizia după turul doi al alegerilor prezidențiale. Imparțiali, ca tot românul! După turul doi al alegerilor prezidențiale, am venit din nou și atunci completul a respins solicitarea de ordonanță prezidențială. Adică ei trebuiau să hotărască pe undeva pe la mijlocul lui ianuarie dacă eu pot să tipăresc și să difuzez, ceea ce deja făcusem prin 20 noiembrie. Dar au scris o motivație superbă, pe care o păstrez și azi. Motivația a spus că noi nu facem decât să îi informăm pe alegători și să ne exercităm dreptul nostru la libertatea cuvântului și la informarea obiectivă a publicului. Mi-a plăcut foarte mult. Toate motivațiile astea au fost un pas înainte, că judecătorii, pentru prima oară, au gândit în acești termeni politici și au ieșit din formalismul ăla al lor.
Dar eu am rămas cu procesele. Și, alături de mine, Cristian Pârvulescu – numai pentru că era cunoscut și apărea des la televiziune l-au dat și pe el în judecată în jumătate din procese, pentru că nu știau în cine să lovească. Dar eu am fost în toate. Iar Rodica Stănoiu era extraordinar de influentă în justiție. A reușit să mute procesul la ea, la Caracal parcă, sau nu mai știu unde, în locuri în care judecătorii erau cu ea. Și a fost o bătălie care a durat un an și jumătate, doi, până când am scăpat de absolut toate procesele. Și noi n-am pierdut în nicio instanță. Eu am fost la mai multe dintre ele, judecătorii au fost mereu foarte favorabili; atunci am văzut care era starea instanțelor. De exemplu, în ăsta cu Rodica Stănoiu, ea a scris în plângere că mă dă în judecată pentru că o vorbesc de rău la Bruxelles. Efectiv așa a scris în plângere. Atât a dus-o capul. Ea și Năstase au trimis mereu plângeri stupide la

Bruxelles, care le-au adus mari dezavantaje, pentru că nu reușeau să dovedească decât că erau de pe altă planetă. După o sentință de judecată, citești ce s-a scris acolo, fiindcă trebuie să semnezi că ai luat cunoștință. Și eu citeam și amărâta aia de funcționară de la sală, grefiera, scrisese „Bruscel" în loc de Bruxelles. Și am scos stiloul – nu știam că nu e voie să scrii pe concluzia de judecată – și mă pregăteam să modific. Judecătoarea mă vede în ultima clipă și strigă: „Ce faceți, doamna Mungiu?!". Și zic: „Doamnă, scrie *Bruscel* aici. Ce să fac? Corectez". Zice: „Lăsați așa! Dumneavoastră nu vă închipuiți ce se scrie pe aici, câte prostii nu se pun... Lăsați! Asta e nimic pe lângă nenumărate prostii." Și judecătorii ăștia, dacă ar avea în spate un staff, altul decât stafful care scrie „Bruscel", cred că ar funcționa mai bine și mai eficient...

V.A.: Cine a adus-o pe doamna Kövesi?

A.M.P.: A venit prin concurs și nu s-a prăpădit nimeni după ea. A fost considerată o alegere nu prea bună, nu alegerea ideală. Prelungirile ei de mandat, de fiecare dată, au fost acordate pe muchie, în ultimul moment; în lipsă de altcineva. Era cât pe ce să nu capete aceste dispense. Numai o mână de oameni știu cât ne-am luptat să fie prelungită șederea Codruței Kövesi pe post. Și de-aia, anul trecut, când s-a făcut înțelegerea Băsescu-Ponta, eu am aplaudat-o. Eu știu foarte bine că ea nu e un om radical, ci un om echilibrat, dar fără mare susținere. Toată lumea strigă că face parte din tabăra lui Macovei, dar Monica nu o susținea pe Codruța Kövesi anul trecut. O considera mult mai slabă decât Daniel Morar.

V.A.: Săptămâna asta știu că vreți să puneți la cale o altă chestiune: corupția din presă. Putem vorbi despre ea? Spre deosebire de presa independentă din 1990, care chiar era independentă și financiar, exceptând, evident, presa

de partid a FSN-ului şi cea guvernamentală – domnul Văcăroiu chiar inventase un cotidian al guvernului său -, de data asta nu mai avem o presă independentă, pentru că fiecare ziar, post de televiziune sau de radio este în proprietatea cuiva şi cel care are proprietatea dictează politica editorială. Am citit în cartea asta publicată acum zece ani la Humanitas, *Politica după comunism*, o idee foarte interesantă, şi anume că unele posturi de televiziune şi de radio din provincie ar trebui să fie subvenţionate din bani publici, tocmai pentru a avea o anumită independenţă editorială.

A.M.P.: Ăsta e modelul scandinav. Ar fi fost cu totul de neînchipuit când am început noi presa după comunism. Noi nu voiam bani de la stat, pentru că ne era frică că statul ne va influenţa, ne va condiţiona editorial. Dar realitatea este că acum în România profundă, dacă sub o formă sau alta nu ai subvenţii din surse independente, eşti anexat unor interese de partid sau mafiotice. Şi acum subvenţia oricum există, pentru că statul a ajuns să fie investitorul numărul unu în reclame. Şi nu numai prin fonduri europene, care sunt într-un fel mai transparente, ci şi prin alte forme. Sunt forme perfide de reclamă, monopoluri de stat care îşi fac reclamă. Deşi nu au competiţie, n-au concurenţă pe piaţă. De exemplu, aeroportul naţional Henri Coandă – Otopeni, îşi face reclamă. Şi atunci te întrebi: pentru ce fac concurenţă agenţiile statului dacă nu ca să cotizeze în favoarea câştigării simpatiei editoriale? Da, ca un partid-stat, astăzi PSD face acest lucru numai ca să ajute anumite organe prietenoase de presă să fie afiliate cu arme şi bagaje campaniilor guvernamentale. Cu presa, în ultimii 20 de ani, s-a întâmplat ceva foarte grav. În România, în acest moment, există foarte puţină investiţie străină care să facă alte reguli. Ţările baltice au avut mare noroc. Au venit

scandinavii și au cumpărat aproape toate ziarele lor. În Ungaria a venit RTL...

V.A.: Și aici, în România, au fost cumpărate câteva trusturi, dar investitorii străini n-au rezistat.

A.M.P.: Corupția și intervenția politică la noi au fost atât de mari, încât Bodo Hombach, când a plecat, a spus: „Domnule, nu mă pot lupta cu mafioții ăștia autohtoni". Și Hombach nu era nici el reputat prin onoare. Dar nu îl poți compara. Mafia autohtonă e prea puternică. Și în acest moment noi avem o parte din presă care este chiar crimă organizată. Sunt criminali care apar la televizor în timp ce sunt judecați de DNA. Am văzut la un moment dat la Antena 3, nu știu când, parcă în vara lui 2012, cum demascau pe toți judecătorii din Secția Penală a Înaltei Curți de Justiție. Le dădeau fotografii de buletin la televizor ca la niște criminali... De ce, ca să se ducă lumea să-i lapideze?... Dar gândiți-vă că ăia chiar judecă criminali. Sunt foști criminali care se pot duce și îi pot găsi.

V.A.: În Occident cred că se pedepsesc asemenea indiscreții publice.

A.M.P.: Bineînțeles că se pedepsesc. Dar la noi cum să se pedepsească, când patronul lor a făcut parte din toate guvernările, începând din 2004? Domnul Voiculescu a fost necesar, pentru că, așa cum spuneam, partidele din Alianța DA, unite cu sila din afară, fără un program, n-au putut să facă o coaliție decât luându-l pe Voiculescu la guvernare. Din cauza asta, domnul Voiculescu căpătase un asemenea aplomb, încât făcea și desfăcea guverne, stabilea calendarul destituirii președintelui, chit că nu exista vreo încălcare constituțională... Asta s-a întâmplat după ce n-au mai reușit să se înțeleagă cu el. Astfel s-a

ajuns la situațiile de război, care au dus la suspendările prezidențiale și la alte chestii. Sinistru!
Tupeul lui crescuse extraordinar sub Tăriceanu. Și, la un moment dat, a vrut să ajungă vicepremier. Îl șantaja nu doar cu televiziunea al cărui proprietar era. Și atunci a trebuit să intervenim noi la Tăriceanu. În 2007. Era situația aceea conflictuală dintre Băsescu și Tăriceanu, cu bilețelul roz pe care-l trimisese prim-ministrul ca președintele să intervină în justiție în favoarea lui Dinu Patriciu. Multă vreme nu am vrut să ne pronunțăm, pentru că, de fapt, nu era treaba noastră. Treaba noastră cu activitatea civică, de care am vorbit, se terminase. Numai că eu promisesem atunci – Adrian Năstase era foarte supărat pe noi – că o să reluăm acțiunea de curățare a clasei politice de corupți. Am zis: „Da. E adevărat, PSD-ul a fost dezavantajat". Dar nu de noi, ci pentru că așa au fost circumstanțele. „Lasă că stau ăștia la guvernare și atunci or să vadă că n-o să fie totdeauna dezavantajat." Și am promis că o să mai fac încă o dată exercițiul ăla. Și de atunci trebuie să spun că l-am mai făcut de vreo patru ori. E un efort foarte mare să-l faci bine, fără să te discreditezi, să rămâi obiectiv. În acel moment însă nu îmi venea să cred, că Voiculescu, care este cine este și care sub Iliescu nu ar fi îndrăznit să ajungă așa sus, a urcat profitând de slăbiciunea liberalilor. Tăriceanu, care zilele astea își face partid, l-a ridicat pe Voiculescu, pentru că el era mai slab decât Băsescu în lupta dintre ei doi. Nu vreau să spun că a fost integral vina lui, dar nici că trebuia să câștige cu orice preț disputa cu Băsescu. Deci el a făcut un enorm compromis ca să rămână la guvernare – mă lipsesc de guvernarea liberală cu prețul ăsta! – și a făcut compromisul politic, l-a băgat pe Voiculescu. După aceea Crin Antonescu a făcut la fel. L-au făcut pe Voiculescu mult mai mare decât merita să fie cu minusculul lui partid. Și atunci, pur și simplu, i-am șantajat. Și în campania aceea din 2004 cam șantajasem puțin și

de data asta am împins șantajul până la capăt. L-am sunat pe șeful de cabinet al lui Tăriceanu și i-am spus: „Eu ies acum în public" – deja nu mai era presa de sub Năstase, acum aveam foarte multe intrări – „și vă fac harcea-parcea! Spun că e un guvern al Securității...". Discuția asta telefonică era tocmai în timpul ședinței din biroul șefului de guvern. Cu Voiculescu, Voiculescu fiind atunci la Tăriceanu. Și șeful de cabinet, destul de curajos, mi-a spus: „Mă duc acum înăuntru". S-a dus atunci înăuntru și Voiculescu n-a mai ajuns vicepremier. Vă spun asta ca să vă arăt cât de slab era Tăriceanu. Frustrat, Voiculescu a sunat la televiziunea publică cerând să i se dea un fel de drept la replică – deși toată această discuție fusese privată, chiar dacă lumea știa că de 24 de ore el tot încerca să ajungă vicepremier, iar Tăriceanu se angajase să-l numească. Voiculescu, deși avea propriile televiziuni, s-a invitat în jurnalul principal al televiziunii publice și a zis că el a fost cât pe ce să ajungă vicepremier, dar „stalina" Pippidi nu l-a lăsat, că nu este democrație, că i se limitează drepturile constituționale, printre care acela de a fi vicepremier. Asta a fost istoria cu Voiculescu. Dar l-am oprit temporar. Căci așa a fost tot timpul la un pas să urce în demnități publice, inclusiv în fruntea Senatului. A fost pe muchie și, cu intervenții din astea, la mustață a fost oprit.

V.A.: Ce vreți să faceți cu presa, pentru că de-acolo plecasem?

A.M.P.: Cu presa, cum să vă spun, nu o să putem face mare lucru, dar încercăm. Dat fiind că presa a ajuns să fie cam toată în mâna unor oameni care, de fapt, șantajează, fac trafic de influență și politica intereselor, vrem să obligăm mediile de informare să fie transparente în privința acționarilor.

La început, ziarele noastre s-au vândut foarte bine și, cât ziarele s-au vândut bine, noi am fost independenți. De la o vreme încolo însă ele nu se mai vindeau în tiraje mari. Hai să zicem că ne-a strâns de gât FSN-ul sau nu știu cine cu tirajele, cu distribuția, dar asta era adevărat pentru acum 20 de ani. Acum internetul a distrus cu desăvârșire presa scrisă, televiziunile sunt exagerat de multe, piața de reclamă din România este mică. Deci, pe scurt: la numărul de cititori sau de *advertiser*-i, de publicitari, care sunt în România, nu se creează ceea ce economiștii numesc „economie de scară". Nu există suficienți oameni care plătesc, ca să poți să ai o presă independentă și de calitate. Asta înseamnă că presa pierde bani. Cine e dispus să piardă bani? Când nu poți să ai un model de *business* care să-ți aducă profit, ci doar un model de *business* în care subvenționezi, ce e de făcut? Cine poate s-o subvenționeze, în afara traficanților de influență? Guvernul, ca în țările scandinave. Dacă e un guvern luminat și înțelept și ar vrea, ar putea să-l aducă, măcar în ceasul al doisprezecelea, pe cetățeanul român la nivelul la care era țăranul danez când pastorul luteran l-a învățat carte, la 1800, plătind conținut de calitate, deopotrivă la presa publică și la cea privată, stimulând abonamentele etc. Dar, evident, nu avem un asemenea guvern, deci varianta asta o excludem. Atunci ce avem? Oameni care sunt dispuși să investească bani în presă în schimbul altor avantaje, pentru că profit nu vor scoate.

V.A.: Și care ar fi avantajele?

A.M.P.: Rente de stat, sub o formă sau alta. Și atunci există presă de influență, presă de șantaj, presă de *kompromat*, cum se numește în Rusia.

V.A.: Presa pe care o avem acum. Din păcate, văd că sunt colegi ai noștri care fac șantaje.

A.M.P.: Și foarte mulți colegi ai noștri fac asta, dacă îi mai putem numi colegi.
Noroc cu noua generație. Acum, există o mică lume de tineri on-line, plus oameni ca Moise Guran. Și mai există niște insule de investiție străină. Câteva insule de presă sunt onorabile.
Ce voiam eu să fac e ceea ce am făcut și cu Coaliția pentru un Parlament Curat, adică un prim pas spre curățire, măcar să știi cui aparține presa. Scandalul mare a fost anul trecut, cu Roșia Montană, când erau zeci de mii de oameni în stradă la București, și presa, fără intervenție politică, ca în '90, cu Piața Universității, nu dădea demonstrațiile. De ce? Întrucât cei de la Gold Corporation, care sunt o schemă piramidală, sunt precum Caritasul, au vândut în toată lumea acțiuni pentr-o mină în care ei n-au dreptul de exploatare și, astfel, au strâns din bursă o căruță de bani și cu banii ăia au cumpărat opinia publică din România. Eu n-aș fi știut asta dacă nu ar fi încercat să ajungă și la mine. Așa m-am prins ce se întâmplă și așa am devenit interesată de povestea asta. Și atunci a apărut sloganul cu care am demonstrat în toamna trecută: „Să vină presa, să-i scoatem lesa!". Așa mi-a venit ideea că un pas înainte ar fi măcar să aflăm cine plătește conținutul de presă. Asta nu înseamnă neapărat că toți ziariștii de la ziarele respective nu sunt în regulă. Dar asta e cu totul altceva. Credem că cititorul sau telespectatorul trebuie măcar să știe cine dă banii. Acum, dacă el, telespectatorul, știe că e Voiculescu în spatele postului TV, dacă el știe că ziaristul ăla nu e un ziarist, ci e, de fapt, un propagandist, și dacă beneficiarul media tot la asta alege să se uite, atunci noi nu mai avem ce face. Treaba lui! Ăsta este stadiul la care vrem să ajungem: să existe transparența surselor de finanțare.
Mai voiam să spun ceva de Legea finanțării partidelor politice. Dacă parlamentul ar vrea să facă ceva bun, ar trebui să le interzică oamenilor politici, direct sau prin

intermediari, să mai deţină presă. Şi am să explic de ce. Eu sunt contra ultralegislării, dar acest lucru încalcă, de fapt, o legislaţie pe care o avem deja. Legislaţia noastră de finanţare a partidelor politice sau, de exemplu, CNA sunt foarte atente ca să existe imparţialitate faţă de toţi candidaţii şi partidele politice. Dar imparţialitatea asta nu există în clipa în care unii sunt deţinătorii mijloacelor media. Deci ce rost are să calculezi la minut apariţiile electorale ale unora, când unii au propriile televiziuni? Din când în când, domnul Voiculescu (când nu era în puşcărie) dădea informaţii despre Partidul Conservator, în afara campaniei, în toate jurnalele lui de ştiri. Deci mie mi se pare că, în spiritul Legii finanţărilor partidelor politice, este musai să interzicem ca oamenii politici sau orice apropiaţi ai lor – rude la care poţi să dovedeşti legătura – să mai poată să deţină presă. N-au decât să se ascundă, că după aia îi cauţi şi îi prinzi. Dar să nu mai aibă dreptul pe faţă, cum este acum. Şi asta nu este numai problema mare din Bucureşti, a lui Dan Diaconescu şi Dan Voiculescu, ci, la fel, şi în provincie. Să ştiţi că în alte ţări din Europa de Est nu există televiziuni de partid, ca la noi. Asta e o originalitate românească: televiziunea de partid. Antena 3 cu conservatorii şi Dan Diaconescu cu Partidul Poporului. Şi acum a apărut şi domnul Ghiţă, cu investiţie mare, ceea ce iarăşi e cât se poate de periculos. Provincia e plină şi ea de moguli de presă. Practic, asta arată că nimeni altcineva nu mai e dispus să piardă bani în presă, care nu mai e o afacere bună, decât oamenii politici. Dar lucrul acesta viciază direct capacitatea de a informa obiectiv, adică principalul lucru pe care ar trebui să îl facă presa. Deci este în marele dezavantaj al votanţilor.

VII. Unde l-am pierdut pe Băsescu?

Om bun, om rău și... marinarul • Cine conducea balurile suspendărilor • Băsescu, justiția și... Elena Doamna • Traian vs Alina – o confruntare TV ce n-are loc • Roșia Montană relansează societatea civilă

V.A.: Cred că în convorbirea aceasta ar trebui, după ce am vorbit despre Ion Iliescu și despre Emil Constantinescu, să ne ocupăm de ultima și cea mai recentă administrație, administrația Traian Băsescu. Pot spune – și nu știu dacă sunt în asentimentul dumneavoastră – că e singurul președinte, din cei trei pe care i-am avut, care și-a respectat măcar o promisiune. El a venit la putere promițând că va înălța țepele lui Vlad Țepeș în Piața Victoriei și cred că, după aproape zece ani de președinție, putem spune că și-a ținut promisiunea din prima campanie.

A.M.P.: În polemica aceasta care e la noi dacă Traian Băsescu chiar s-a ținut de cuvânt și chiar a făcut ce a promis pe partea cu justiția și varianta complet opusă, dar în care crede foarte multă lume, și anume că justiția lui Băsescu este discriminatoare și că el n-a făcut decât să îi trimită în pușcărie pe oponenții lui politici, eu aș aduce două nuanțări. Una este că, după cum am povestit despre începutul tranziției, există în teoria instituționalismului istoric cotituri semnificative, cotituri critice. Și în timpul acestor cotituri critice, dacă lucrurile intră pe un anumit făgaș, acel făgaș este mult mai greu de controlat și de întors de cineva. Acest făgaș a început pentru

noi în anul 2004-2005. Marea agitație anticorupție din țară din 2004 a determinat Consiliul European din iarna 2004 să facă din asta o condiție specială. Și promisiunile făcute atunci, în anul 2004, l-au determinat pe Băsescu s-o numească pe Monica Macovei la Justiție, deși n-o controla, nu știa nimic despre ea, ca să se poată ajunge la timp la semnarea tratatului, ca să nu ratăm aderarea. Și acest fapt a pus lucrurile pe un anumit făgaș, am reușit să semnăm tratatul de aderare, pe baza lui s-a desenat un mecanism de cooperare și verificare specific, legat de combaterea corupției, cum alte țări nu avuseseră, datorită căruia vedem astăzi oameni foarte puternici financiar și mediatic arestați. A început un cerc virtuos, cum îl numim noi în teoria dezvoltării, în care condițiile externe și insistența liderilor UE au fost folosite de noi, societatea civilă, de Macovei, de procurori, cu sprijinul lui Traian Băsescu, începând cu 2005 (că la primărie dădea Parcul Bordei și altele, să ne înțelegem, nu avea un trecut de luptător cu corupția). O altă generație de judecători, tineri, a consfințit acest avans, oameni precum Camelia Bogdan.

V.A.: Deci, atunci când vorbim despre o administrație sau alta, folosim numele președintelui ca pe un nume de cod, ca un simbol, dacă vreți.

A.M.P.: Da, dar să fim exacți, nu președintele a controlat multe din aceste evoluții. Eu îl țin minte, de exemplu, pe Markó Béla, care a venit la ședința aceasta confidențială de negociere a adoptării declarației de avere și căruia i-am promis la schimb că va fi adoptat statutul minorităților. Statutul minorităților n-a fost adoptat nici până azi, trebuie să îi mulțumesc că el și-a ținut partea lui de înțelegere, dar eu nu am reușit și știam că nu o să reușesc, depindea de prea multă lume. La fel, țin minte câte i-am spus lui Cristian Diaconescu, pe atunci la PSD, să promită PSD ca să ne lase să adoptăm Legea privind

Agenția Națională de Integritate. Băsescu nu numai că nu a fost la niciuna dintre aceste ședințe de negociere care au împins înainte lucrurile, ci nu a avut niciun reprezentant. Trebuie înțeles că a fost o conjunctură în care el e cel ce a dat drumul la bilă la vale și bila n-a mai putut fi adusă înapoi. Dar toți oamenii aceștia, tot acest efort mărunțit de negociere și asentimentul pe care diferiți actori l-au depus în diferite momente (chiar și Tăriceanu, ca și Cristi Diaconescu), toate astea trebuie corect atribuite celor care au împins lucrurile mai departe. Fiindcă toți au avut un merit, tot așa cum au fost și mulți oameni care s-au opus absolut tot timpul. Și de aceea s-a mers foarte încet, pas cu pas. Adevărat însă, dincolo de acuzele care i se aduc, este că Băsescu are meritul că l-a apărat pe Daniel Morar ori de câte ori era să fie dat afară. Și dușmanii lui, care după aceea se plângeau că Morar nu e obiectiv, să se întrebe dacă și cel mai sfânt om din lume poate să rămână obiectiv după ce tu ai încercat să-i închizi instituția și să-l dai de trei ori afară, în timp ce altul l-a susținut. Deci, fără să vrei, o apropiere subiectivă se petrece în această situație.

V.A.: Erau împreună într-o echipă, la urma urmei.

A.M.P.: Opoziția a făcut eforturi să închidă DNA, susținând de la început că instituția aceasta era dirijată împotriva ei. În alegerile din 2008, de exemplu, am făcut o listă neagră cu toți cei care au propus amendamente pentru a se închide DNA sau pentru a o schimba într-o formă ce ar fi făcut-o de nerecunoscut. Era o listă cu peste 300 de persoane, tot PSD-ul și o bună parte din PNL, ca să nu mai vorbesc că și la PDL mulți simpatizau cu ideea aceasta.

V.A.: Se vede ce se întâmplă în parlament. De câte ori Parchetul cere anchetarea unui parlamentar, majoritatea se opune.

A.M.P.: Dar nu-i mai puțin adevărat că ce s-a întâmplat de la referendum încoace a confirmat un pic și versiunea celor care îl critică pe Băsescu. Adică există dosarul Bute, în care, într-o situație similară, șefii au fost trimiși în judecată. Aici doamna Udrea pare să fie deasupra legii. E clar că ea a fost cruțată. Și sunt alte situații cu ea sau cu apropiații ei. Sorin Blejnar, să nu uităm, directorul Fiscului, a fost demascat de Antena 3... Lumea nu-și dă seama, dar una din forțele Antenei 3 este că o parte din lucrurile pe care le-a dat la iveală erau adevărate; nimeni nu crește în audiență dacă dă numai propagandă, că ar contrazice experiența reală a oamenilor. Ei au trăit din atacuri contra regimului Băsescu, din care unele au fost justificate. În aceste lucruri adevărate postul a ambalat o mulțime de porcării de-ale casei. Dar campaniile contra lui Blejnar au fost justificate. Să nu uităm că Blejnar a fost șeful Fiscului aproape sub tot regimul lui Băsescu. Șeful de cabinet al lui Blejnar e azi căutat prin INTERPOL, se presupune că a fost împușcat ca să nu vorbească. Asta este crimă organizată. Blejnar era omul Elenei Udrea. Daniela Andreescu, secretarul general al guvernului sub Boc, era omul Elenei Udrea. Emil Boc n-a avut nicio putere să facă guvernele acestea când s-a întors. Nu el a hotărât s-o pună pe Elena Udrea ministru al Dezvoltării, ci Băsescu, și astfel a subminat propria construcție.
Marele merit al lui Băsescu este că a oprit legislația trimisă de parlament de foarte multe ori, corect în 90% din cazuri, aș zice. Deci el a fost făcut mare de incompetența și corupția parlamentarilor din România. A fost ajutat de un departament constituțional extrem de bun pe care l-a avut și mai ales de Ștefan Diaconu, care merită amintit pentru că a fost impecabil cât a lucrat.
Că DNA-ul nu mai era echilibrat la a doua suspendare a lui Băsescu e clar; DNA-ul nu avea ce căuta să-i întrebe pe oameni cum au votat; asta ținea de procuratură. Dar DNA-ul s-a dus să ancheteze, pentru că procuratura nu

acționa; le era teamă. Eu știu foarte bine legile DNA, nu aveau ce căuta în cazuri de mită de doi bani. Și, cu toate acestea, s-au dus și au fost foarte activi. În acest fel ei l-au expus pe Daniel Morar, care, altfel, poate, mai putea fi salvat la conducerea DNA. Să nu uităm că, atunci când PSD și Băsescu au făcut împreună un guvern, în 2009, Geoană a agreat prelungirea mandatului lui Morar, ceea ce, după părerea mea, a fost marele început al normalității.

V.A.: Evident, departe de mine gândul de a-l transforma pe Traian Băsescu într-un mit, mai ales că se văd cu ochiul liber defectele pe care le are omul pus să ocupe această funcție, deși, trebuie s-o spun, omul și-a depășit, deseori, condiția. Dar vă propun să discutăm despre cele două suspendări. Ce logică aveau aceste suspendări când Constituția nu fusese încălcată?

A.M.P.: E complicat. Prima oară, după părerea mea, nu exista niciun motiv pentru suspendarea lui Băsescu. Sau, cel puțin, noi nu știam de vreunul! Acuma e însă adevărat că, în fond, noi nu știam nimic despre viața lui Băsescu. Efectiv, habar n-aveam. Nu-l urmăriserăm foarte bine pe Băsescu ca primar al Capitalei, unde nu excelase; criticile pe care i le aduce azi Nicușor Dan sunt absolut întemeiate. După alegeri am aflat de casa lui din Mihăileanu. A apărut un scandal și noi întâi am crezut că scandalul e o făcătură. Dar el ne-a zis că-i pare rău, deci a reieșit că a profitat de statutul de primar și și-a cumpărat o casă mai ieftin, motiv pentru care, într-o situație similară, îl pusesem pe Iliescu pe lista neagră. Și a treia chestiune, faptul că el era în neregulă în viața lui personală; nu făcea diferența între ce este în viața personală și ce este în viața publică. El a numit-o imediat șefă de cabinet pe această doamnă avocat de la PNL, Elena Udrea, care era inadecvată pentru poziția respectivă, fapt dovedit prin testul picat de ea în emisiunea lui Robert Turcescu când

nu a ştiut care sunt ţările membre în Uniunea Europeană şi că Norvegia este monarhie, deşi ea trebuia să organizeze agenda de politică externă a preşedintelui. Ridiculizarea publică a doamnei a coincis cu plecarea lui Omar Hayssam, care a condus la demiterea lui Botoş de către preşedinte, moment în care Băsescu a fost forţat să se decidă pentru schimbarea oamenilor de la serviciile secrete. Acest set de măsuri mă făcea să cred că s-a terminat cu derapajele, că lucrurile iau o turnură bună.

V.A.: În tinereţe auzisem o vorbă pe care o repetam des. Cum că sunt trei categorii de oameni: buni, răi şi şoferi. La Constanţa marinarii luau locul şoferilor; o categorie cu o moralitate aparte. Spuneţi că domnul Băsescu este, adevărat, o persoană conflictuală. Dar politica în democraţie nu se bazează, în mare măsură, pe conflicte?

A.M.P.: Nu, politica în democraţie se bazează pe construirea consensului. Şi liderul mare este cel care construieşte consensul. De departe, liderul mare e cel ce reuşeşte să adune lumea la o masă şi să convingă, să construiască o majoritate. Cine are conflicte nu ajunge niciodată la niciun rezultat acceptabil pentru mulţi.
Primul mandat al lui Băsescu a fost decisiv şi a fost mai bun. Iar când s-a ajuns la suspendarea lui, prima oară, într-adevăr, ar fi fost suspendat absolut nevinovat; nu pentru greşelile pe care le făcuse, ci pentru calităţile pe care le avea. Practic, el a căzut apărând edificiul acesta construit de Monica Macovei. Şi aceasta a fost şi secvenţialitatea. Întâi au dat-o pe ea afară, pe urmă a zburat întregul Partid Democrat de la guvernare. Erau mulţi care voiau să rămână la guvernare. Între el şi partid erau diferenţe de vedere. Şi atunci s-a întâmplat această chestiune neverosimilă: i s-a dat lui Voiculescu rolul acesta extraordinar de mare, ce a fost dovada enormei slăbiciuni a lui Tăriceanu şi a lui Geoană, ca şef al opoziţiei.

Ei au acceptat practic ca Voiculescu să ia comanda și au făcut gafa majoră de a-i da șefia comisiei care a dictat suspendarea lui Băsescu. Voiculescu nu era credibil în situația respectivă. Curtea Constituțională dăduse aviz negativ la prima suspendare. E adevărat, e doar un aviz, dar aceștia sunt specialiștii tăi! De ce-i mai întrebi dacă nu-i asculți? Îl pui pe Voiculescu, un reprezentant al vechiului regim și al Securității, în fruntea comisiei de suspendare și pe urmă vrei ca poporul să te urmeze? Majoritatea a acționat absolut corect și două treimi l-au apărat pe Băsescu. Și bine au făcut!

V.A.: Legea a câștigat împotriva terorii pușcăriabililor.

A.M.P.: Bine a făcut, dar dușmanii lui n-au învățat nimic. Dovadă că tot Voiculescu a declanșat și a condus și a doua suspendare. Deși șefii partidelor erau acum Crin Antonescu și Victor Ponta. De ce, din nou, Voiculescu la comanda execuției? Numai din cauză că au ajuns să se teamă de forța mediatică a trustului creat de Voiculescu, de care aveau o mare nevoie.

V.A.: Deci viitorul președinte, al patrulea președinte de după Revoluție, ar trebui să fie altceva decât Traian Băsescu, probabil.

A.M.P.: Să ieșim un pic din aspectele acestea legate de personalitate. Băsescu a făcut o treabă bună cu justiția, a lăsat procurorii să lucreze, cu dezavantajele de rigoare, cum ar fi că avem mii de mandate de ascultare pe siguranță națională. Canada nu are nici 200 pe an și noi avem peste 2.000. Și toate aprobate de același judecător.

V.A.: Probabil colonel!

A.M.P.: Exact! Și toate făcute de SRI. Deci nu e nevoie să ai DNA-ul. Toată lumea zice că e nevoie să ai DNA-ul.

E nevoie să ai serviciile, că serviciile sunt alea care vin cu dovezile.
După părerea mea, simplul fapt că Băsescu termină, indiferent cine urmează, e pozitiv. Pentru simplul motiv că se mai rupe un pic din monopolul asupra serviciilor și asupra ascultării.
Cred, de exemplu, că n-a intervenit niciodată direct să zică: „Băi, luați-l pe ăla și nu-l luați pe celălalt!". Și că procurorii, dacă s-au abținut să-i instrumenteze dosar Elenei Udrea, s-au abținut fiindcă sunt oameni numiți sub mandatul lui, nu era nevoie să intervină la ei direct. Serviciul secret știe și el pe cine să n-asculte, că trăim într-o societate în care întotdeauna știi ce ai de făcut. Asta vine din timpul comunismului. Sistemul era fără cuvinte, ca în cazul poliției din Brașov, unde șeful dădea *beep* pe telefon la agentul care oprise pe cine nu trebuie și omul știa din prima ce are de făcut, fără precizări să îi dea drumul ăluia. Acesta e un caz instrumentat de DNA, bravo lor.

V.A.: Deci Băsescu a avut și bune, și rele.

A.M.P.: În fond, ce este corupția? Încălcarea separației dintre public și privat, prin obținerea unui folos privat dintr-o formă de autoritate publică. Deci partea negativă a lui Traian Băsescu se leagă de problemele acestea cu familia lui și cu Elena Udrea. Iar în spatele acesteia se află un întreg grup de interese, ce a făcut afaceri și a avut un profit enorm, pe care îl vedem și astăzi spălat în presa ce îi sprijină pe președinte și pe Udrea. Aceasta a ajuns să apară cu Turcescu în prime time – Turcescu, care, pe vremuri, când era încă jurnalist, îi făcuse înscenarea respectivă, îi pusese marea întrebare cu Norvegia, azi apare ca un țuțer pe lângă ea și nu zice nimic. Deci au existat profituri mari din aceste guvernări. Și o parte din aceste profituri au fost înțelept folosite în presa pe care o

controlează doamna Udrea azi. Apoi el n-a fost omul care să fi promovat lumea pe merit. Mai puțin vreo două numiri excepționale, ca Monica Macovei sau George Maior. Și lucrul acesta a fost foarte dăunător. Pentru că lumea nu se uită la ce predici, lumea se uită la ce faci.

V.A.: Bineînțeles, așa ar și trebui judecați oameni, după ce fac, nu doar după ce spun.

A.M.P.: În timpul lui s-au dat legile acestea conform cărora poți intra în pușcărie dacă-ți numești fiul sau fiica în diverse poziții. Avem exemple de parlamentari care au necazuri pentru că și-au numit fiul sau fiica în cabinetele parlamentare. Și în bătălia aceasta dintre Băsescu și parlament, el trebuia să dea exemplu personal de intransigență, nu numai să spună că ăștia sunt răi. Știam cu toții că ei sunt răi. Dar sigur că s-au supărat pe el și s-au radicalizat pentru că le ținea predici când el le punea pe Udrea, pe EBA, un șir întreg de slăbiciuni de ale lui din trecut pe care nu le mai numesc... toate cu afaceri și contracte... Deci, iarăși, lanțul slăbiciunilor. Și așa s-a ajuns ca în guvernul Boc II să se fure atâtea fonduri europene, încât în 2013 a trebuit să dăm înapoi o grămadă de bani nejustificați în operă... iar pe finalul guvernării Boc Comisia Europeană să ne blocheze toate fondurile. Și la un moment dat s-a făcut un sondaj, un eurobarometru pe corupție, în 2011. Și în aceste sondaje apărea un paradox extraordinar: lumea aprecia activitatea procurorilor, care erau și foarte lăudați în rapoartele de la Bruxelles, dar două treimi din populație percepea o creștere, nu o scădere a corupției.

V.A.: Și era o percepție corectă?

A.M.P.: Corectă, absolut. Aparatul de extracție a corupției era absolut sistematic. Au fost multe cazuri sub regimul

Boc, cazuri extraordinare legate de cofinanțarea fondurilor europene. Cum a fost cel de la Camera de Muncă din Brașov, în care pentru orice cofinanțare lumea punea mână de la mână și-i plăteau pe cei de la București, pe lanțul ierarhic. Deci, ca să obții orice fond european, statul trebuie să cofinanțeze și nicio cofinanțare de la buget nu venea fără ordin politic sau mită, de asta fondurile nu se absorb.

V.A.: Și deci Elena Udrea este vinovată pentru ruperea președintelui de partidul care l-a adus la guvernare?

A.M.P.: Acum să ne înțelegem, vinovat e el, că nu poți da vina pe faptul că e influențat de cineva. Da, el e vinovat că nu și-a ținut viața privată separată de viața publică și a ajuns să fie folosit de niște oameni cu agendă, care, la rândul lor, s-au folosit de ambițioasa Elena Udrea. Că întotdeauna se vor găsi unii care să profite de punctul slab al oricui. Mai ales când sunt multe interese în joc.

V.A.: Acum, vrem, nu vrem, trebuie să discutăm, pentru a da crezare observațiilor critice la adresa lui Traian Băsescu, despre relația pe care a avut-o Alina Mungiu-Pippidi cu Traian Băsescu. Și după aceea să discutăm despre acea proiectată întâlnire de talk-show între președinte și Alina Mungiu-Pippidi din 2013 care n-a mai avut loc. Dar să începem cu începutul.

A.M.P.: Aș insista asupra motivelor pentru care l-am susținut în 2004, deși nu îl cunoșteam bine. Pentru că Năstase blocase integrarea europeană, nu avea puterea să treacă peste baroni, iar Băsescu a făcut ce i-am cerut, i-a curățat de pe lista neagră pe toți oamenii lui, cu o excepție. Sigur că mi-am asumat un risc dând acea recomandare de vot în favoarea lui în 2004 în emisiunea lui Robert Turcescu; știe și el, știm toți că a contat foarte mult

recomandarea respectivă. M-am întâlnit cu surorile domnului Corneliu Coposu, care mi-au spus că din pricina mea l-au votat pe Traian Băsescu, și nu pe Gheorghe Ciuhandu, care nu m-a iertat niciodată. Știam că Băsescu e omul care e, adică un om care creează conflicte și care, atunci când are un scop, îl urmărește fără să se clintească niciun pic din hotărârea sa. Îl știam de la conflictul cu Ciorbea. Dar, în același timp, în 2004 vedeam, fiind de meserie sociolog, că numai Băsescu avea potențialul electoral să-l învingă pe Adrian Năstase, în timp ce Theodor Stolojan nu. Și asta a decis lucrurile.

Când m-am despărțit eu de Traian Băsescu? Noi n-am fost niciodată apropiați. Ne-a apropiat faptul că, în conjunctura asta cu integrarea europeană, am avut cauze comune. Și Băsescu e un om eficient. Atunci când a fost nevoie să cooperăm, ca să împingem înainte un lucru, am cooperat, uneori mai de aproape, alteori mai de la distanță. Și cu asta basta, am fost foarte mulțumită de această asociere. Dar multe din lucrurile importante, strategia anticorupție din 2005 care a intrat în MCV, de exemplu, le-am făcut fără știrea lui. El în 2005 era cu Botoș – noroc că a fugit Hayssam și atunci a înțeles că nu poți lucra cu sistemul.

Au fost foarte mulți oameni după aceea care au zis că Traian Băsescu ne-a folosit, a folosit societatea civilă ca să prindă primul lui mandat, ca după aceea să facă ce voia el fără să ne mai întrebe. E parțial adevărat! Dar și noi l-am folosit. Pentru că trebuie înțeles că Traian Băsescu în 2003 sau în 2004 – să recitească cineva toate discursurile lui – nu avea niciun fel de agendă anticorupție sau de bună guvernare. Monica, și ea, se ocupa cu drepturile omului, ea a schimbat direcția în 2005; de corupție înainte de 2005 ne ocupam doar eu, la SAR, și un grup de oameni strânși de mine. Agenda anticorupție eu am scris-o. Agendă de bună guvernare nu au nici azi, niciunul, nici altul. Această temă a preluat-o integral de

la noi, inclusiv vocabularul din discursuri, dar foarte bine că a fost așa. Că așa e în *policy*: dacă un om politic, cineva care are puterea de decizie, îți preia un program sau o idee e foarte bine, e triumful unei idei. Deci el ne-a folosit pe noi, societatea civilă, dar și noi pe el. Asta i-a adus avantaje, dar i-a adus și mulți dușmani. Pe dușmanii noștri mai vechi, nu ai lui. Cum să spun? Eu și Dan Voiculescu eram dușmani de când am fost noi la Televiziune, în 1997-1998... Noi am fost primii care s-au luptat cu Antenele. Pe vremea lui Tucă ne-am luptat cu ei din greu și atunci nu era nimeni de partea noastră. La un moment dat au ajuns – Băsescu și Voiculescu – dușmani, de unde la început erau indiferenți. Relația aceasta dintre societatea civilă și Traian Băsescu a fost spre folos reciproc, fără să fi avut un președinte de partea noastră rămâneam slabi, nu câștigam prea curând. Contra lui Vântu eu am scris ani de zile, el îl susținuse pe Băsescu, dușmănia dintre ei a venit foarte târziu... Deci încet, treptat, adoptând agenda noastră, el s-a ales și cu dușmanii noștri, care erau formidabili.

Din păcate, s-a întors doamna Udrea. Am văzut la a doua victorie a Partidului Democrat Liberal, în decembrie 2008, când eram deja la Berlin, că doamna Udrea a ajuns ministrul Turismului. Era un minister foarte mic și ai fi zis că dacă rămâne acolo nu e nicio nenorocire. Dar, din păcate, erau alte semne foarte-foarte clare, cum ar fi numirea protejatei ei, Daniela Andreescu, că puterea ei de decizie progresează.

În ce mă privește, atunci hotărâsem că n-o să mai rămân în țară pentru că mi se făcuse oferta asta academică de la Berlin, iar în România nu aveam nici măcar dreptul să îndrum doctorate, deși aveam mai multe lucrări internaționale ISI ca ambele departamente de științe din București puse împreună. M-am spălat pe mâini sau așa am crezut, că, de fiecare dată când președintele se sfătuia cu mine prea des, mă luau cu asalt intermediari trimiși de doamna Udrea – ea controla accesul la el destul de strict.

V.A.: Și cât a durat separarea asta?

A.M.P.: Nici doi ani. Cu vreo trei luni înainte de alegerile europarlamentare, al doilea an, practic, de alegeri europarlamentare, am primit semnale din care am înțeles că relația dintre Băsescu și partid este din ce în ce mai proastă. Lumea, de fapt, îmi cerea ajutorul, ca să fim cinstiți. Și unii liberali mă chemaseră înainte... Și poate că am făcut o greșeală că nu m-am băgat sau că n-am scris despre asta în public și am zis că viața internă a partidelor e doar treaba lor. Căci ce s-a întâmplat e că ăia cumsecade și cinstiți au cam pierdut peste tot și canaliile mari au câștigat, iar șefii, nu știu cum se face, dar întotdeauna erau de partea ăstora mai răi. Probabil că partidele acestea merg pe principiul selecției naturale! Prădătorul cel mai mare este cel mai potrivit să fie în vârf și el selecționează doar prădători! Mereu s-a întâmplat așa.
În sfârșit, revenind la Partidul Democrat Liberal, între timp așa se numea, căci îi luaseră și pe ăștia de la liberali, dar nu se împăcau de niciun fel între ei, guvernarea nu mergea cum trebuie ș.a.m.d. Și asta este ocazia în care, printre aceste cereri de ajutor, mi s-au făcut și ofertele – nu erau primele – de a candida pe liste. Mi s-au propus mai întâi liste naționale și pe urmă listele europarlamentare ale Partidului Democrat Liberal. Dar, dat fiind că eu nu intrasem nici măcar o dată în zece ani în sediul acestui partid și că nu cultiv relațiile cu oamenii politici, plus că de-abia îmi legasem cariera în Germania, la toate ofertele am spus nu.
Până când, plecând de la una din vizitele de weekend la București, după ce tocmai auzisem litaniile și plângerile lor, iau pe aeroport un *Evenimentul zilei*, în care scria că Elena Băsescu va candida la europarlamentare. Eu vorbisem trei zile cu toată lumea care era apropiată de chestiunea aceasta și nimeni nu-mi spusese niciun cuvânt despre asta. Nimeni! Și atunci am văzut negru în fața ochilor, fiindcă eram convinsă că au încercat să mă

folosească; nu fusese prima oară, dar asta era prea de tot, îmi propuneau mie să vin la europarlamentare să arate lista lor bine, dar ei pregăteau chestia cu EBA. Şi, prima oară când avea să mă sune unul de la ei, am şters cu ei pe jos şi i-am zis: „Ce-i cu porcăria asta cu Elena Băsescu, care vrea să candideze? Îmi faceţi mie propuneri şi nici nu-mi spuneţi?". „Păi, nici nu se pune problema!", spuneau băieţii de la Bucureşti. „Nu se pune! N-o vrem! Nici vorbă de una ca asta! E doar un zvon." Zice: „Credeţi ce zice *Evenimentul zilei*? Nici şefu' nu vrea. Nimeni nu vrea". Şi aşa a început această tevatură. Deci eu refuzam ofertele şi le-aş fi refuzat până în momentul în care am auzit că această chestiune ar fi pe bune. Pe urmă am început să trag sforile la Palatul Cotroceni, să le spun oamenilor că trebuie să oprim candidatura odraslei prezidenţiale, că nu se poate... Era Cristi Preda atunci consilier prezidenţial. Avem mesaje schimbate între noi. Monica Macovei era plecată în misiune la Skopje. Nu era într-o situaţie în care să fie foarte uşor de comunicat cu ea. Ca şi mine, care eram la Berlin. Dar erau băieţii acolo, Preda şi alţii. Zic: „Măi, nu se poate. Trebuie să ne aşezăm pe linia trenului ca să oprim catastrofa asta?... Chestia asta nu poate să se materializeze! Trebuie să triumfe raţiunea!". Cam aşa a început povestea. Şi ştiu că după aceea şeful statului s-a plâns că nu l-am sunat şi n-am vorbit cu el la telefon. Părerea mea e că ar fi fost şi mai inadecvat să-l sun de la Berlin şi să deschidem această discuţie. De scris i-am scris şi i-am transmis prin toate canalele că nu trebuie să se întâmple chestia asta. Complet nelegată de vreo prezumtivă candidatură a mea, pentru că eu nici n-aveam intenţia să candidez. În acel moment şi în acel an mi se promisese la Berlin că mi se face contract pe viaţă, acel celebru *academic tenure*. Salariul meu era cât al unui europarlamentar...

V.A.: Păi, trebuie să vorbim şi despre aspectul acesta, că întotdeauna vă apare numele că sunteţi profesor la această universitate. Dar să mergem mai departe cu povestea.

A.M.P.: Eu amânasem mult răspunsul. Unora dintre oameni le spusesem că nu, dar pe alții îi amânasem. Însă, în momentul în care am înțeles că se va materializa candidatura domnișoarei Băsescu și că nimeni nu are curajul s-o oprească, le-am spus ziariștilor că eu iau în considerare această ofertă, nu de la bucureșteni, pe care îi bănuiam că nu sunt inocenți în povestea cu EBA, ci de la ieșeni. Asta este tot ce am zis. Eu n-am acceptat niciodată vreo ofertă căci pentru asta ar fi trebuit să-mi iau carnet de partid, să fac o cerere de intrare. Acea cerere de intrare eu n-am făcut-o în viața mea. Și am zis: „Iau în considerare această ofertă, dar în conformitate cu criteriile CPC din 2004". Culmea e că nepotismul în 2004 nu fusese un criteriu important pentru că încă nu avuseserăm cazuri. „Să fie listele epurate și atunci iau în considerare." Nu am zis niciodată că accept, am vrut doar să am o carte să joc, că, în privat orice aș fi făcut Băsescu ar fi mers cu EBA înainte, iar eu am prognozat de atunci, în scris, că acesta e sfârșitul, nu există partid și lider modernizator care să facă așa ceva. Presa a făcut din povestea aceasta ceva enorm, destul de spontan – pentru că presa era mai spontană pe atunci, după asta au decis unii că s-a manifestat prea liber. Practic, în 2009 sau când s-a întâmplat asta, situația era așa: o parte din presă era a celorlalți, cu Voiculescu ș.a., și o parte îl sprijinise pe Băsescu, ca și mine, adică mai degrabă independenți. Băsescu fusese sprijinit de oameni pentru că oamenii credeau în el, ceea ce este o mare diferență față de situația de azi, când presa lui e organizată ca propagandă și este plătită din banii unor grupuri de afaceri aliate cu Udrea. E o mare-mare diferență

V.A.: Până la urmă a demisionat Elena Băsescu și a candidat ca independentă.

A.M.P.: Eu nu știam cine e domnișoara Băsescu. Eu nu văzusem clipurile acelea care circulau pe internet, cu

greşelile ei de exprimare, habar n-aveam. Obiecţia mea era doar una de principiu, că nu trebuie să fie fiica preşedintelui. Şi acum mă întorc la autocritica pe care mi-am făcut-o, că ar fi trebuit să ştiu cine sunt copiii lui Băsescu. Că toate aspectele acestea legate de copii, soţie, amantă, frate te trag la fund. Uitaţi ce s-a întâmplat cu fratele lui. Habar n-aveam în 2004. Atunci, noi eram preocupaţi doar de problemele cu Năstase şi ce e de făcut urgent ca să intrăm în Europa. Că pentru generaţia mea, dacă nu intram atunci, era ultimul moment.

V.A.: Era un tren pierdut care n-ar mai fi trecut încă o dată prin gara noastră.

A.M.P.: Atunci, în 2008, ei au trebuit să-mi facă această concesie şi ea să-şi dea demisia, a fost o ştire a Associated Press care a făcut înconjurul lumii. Numai că, tot atunci, ziariştii de la Hotnews au publicat dovezi că, practic, fiecare filială PDL din ţară i-a alocat din voturi ca să se poată alege, iar după ce au pierdut alegerile (PSD a ieşit în faţa lor), au recuperat-o în partid. Deci, per total, n-am reuşit nimic, sincer să spun, tot a intrat în mâzgă. În schimb, atunci am auzit părerile românilor şi mi-au lăsat o adâncă impresie. Nu ştiu câţi oameni m-au sunat, mi-au scris şi mi-au spus: „E o greşeală să nu vă duceţi, că de fapt de oameni ca dumneavoastră avem nevoie în reprezentarea noastră externă. Că, în loc să avem oameni reprezentativi ca dumneavoastră, s-au dus la Parlamentul European de-alde Becali, Vadim, nişte oameni de nimic. În timp ce gestul acesta al dumneavoastră, pentru care vă mulţumim, pentru că e un gest de restabilire a demnităţii, va fi uitat după două săptămâni". M-a surprins faptul că toată lumea se referea la două săptămâni. N-a zis nici măcar unul trei săptămâni, cinci săptămâni sau o săptămână. Este clar că experienţa oamenilor coincide.

V.A.: Tărășenia asta mi-a adus în memorie un citat pe care-l făcusem dintr-un editorial pe care l-ați semnat în primul sau al doilea an de la Revoluție despre capcana în care căzuseră câteva personalități din societatea civilă când, riscând, consimțiseră să intre în politica activă. Spuneați : „Există un lucru chiar mai groaznic decât a nu participa la putere: *a participa doar cu numele*".

A.M.P.: Cum i s-a întâmplat Monicăi Macovei, care a acceptat atunci, dar nu a reușit să schimbe nimic în PDL, partid pe care l-a părăsit cu mare supărare în 2014. În campania din 2012 au plătit scump ipocrizia, că s-au lăudat că epurează oamenii pe criterii de integritate, dar nu au epurat pe nimeni, iar Monica nu și-a dat demisia atunci, deși avea un motiv infinit mai bun ca azi, identificase peste o sută de oameni care nu erau în regulă, iar partidul nu îi scosese de pe liste. Toată povestea a fost o folosire jenantă a ce făcuserăm noi data precedentă, în 2004, și a ei ca persoană. În sfârșit, eu nu joc jocul, asta e, sunt inflexibilă.

V.A.: Și a doua suspendare?

A.M.P.: A doua oară erau mai multe motive de suspendare, să fim onești, și faptul că îți numești favorita ministru e un motiv suficient, dar era evident că nu are rost pentru că nu se putea aduna majoritatea la referendum. Refuzul lui de a-l numi pe Ponta premier, chiar dacă ieșise câștigător din alegeri, și refuzul de a-l numi, mai înainte, pe Iohannis, n-a fost constituțional. Nu se poate să spui că, indiferent ce iese din alegeri, tu numești pe cine vor mușchii tăi.

V.A.: Să nu uităm că în timpul lui Carol al II-lea, de exemplu, un partid sub 5% a fost chemat la guvernare. Adică asta e tradiția noastră democratică.

A.M.P.: Știu, știu, dar e foarte rău și, vorba ceea, republica de la 1991 nu era monarhie. E adevărat că, de fiecare dată când regii voiau să schimbe guvernul – inclusiv regele Ferdinand –, dizolvau parlamentul fără niciun motiv. De asta România interbelică nu e considerată democrație, numai Republica Cehă e considerată a avea un trecut democratic înainte de 1989, dintre țările din jur. Acesta este un cerc vicios. Ajungi ca Italia, care-și schimbă sistemul electoral o dată la doi ani, pentru că lumea crede că sistemul e de vină. Au făcut 20 de sisteme electorale și țara tot acolo e.

V.A.: Nu, doar clasa politică e vinovată că face schimbările acestea...

A.M.P.: Și societatea este. Lumea acceptă, nicio constituție nu te poate proteja de relele obiceiuri. Iar la al doilea referendum am spus public că o să mă duc să votez pentru că trebuie ca voința majorității să se facă, dar o să votez contra suspendării pentru că nu are șanse și e iresponsabil să dai asemenea semnale de instabilitate. Am fost singurul fraier din România care s-a dus și a declarat că a votat contra, nemulțumind ambele părți.

V.A.: Așa și trebuie să fie într-o democrație, să votezi după conștiința ta.

A.M.P.: Și mi-a făcut plăcere să văd că am fost vreo 800.000 de oameni cu conștiință care am considerat că democrația trebuie să funcționeze...

V.A.: Deși Ponta vă numără pe toți la un loc.

A.M.P.: Da, el uită că au fost 800.000 contra. Iar apoi am fost prima care a dat la toate ziarele străine chestia cu numărul de votanți și am chemat Curtea Constituțională din vacanță. Ca și la Legea sănătății din ianuarie

2012, când lumea se lega de fleacuri și tot felul de politruci ieșeau să apere legea, fără să știe nimic despre sănătate, pretinzând că fac reforma (nici nu știu ei ce e aceea), eu nu mă împac cu situația. În ambele situații s-a spus: a, păi s-a hotărât deja! În prima am scris un text dat pe multe canale, cu zeci de mii de citiri, care spunea din titlu că legea trebuie retrasă, nu avem ce discuta detalii pe seama ei. În al doilea caz, la fel de net am scris că judecătorii care tocmai deciseseră să plece în vacanță să vină pe loc frumos înapoi, că nu ne pot lăsa toată luna august în incertitudine... și să dea în favoarea lui Băsescu, textul se cheamă „Măi Dragă Curte Constituțională" (Iliescu tocmai le spunea pe dos) și, la fel, a făcut instantaneu zece mii de citiri și a întărit punctul de vedere al celor care gândeau așa. Eu fac puține lucruri direct, forța mea e să împachetez argumentul care va fi folosit de cine vrea să facă. Și argumentul era clar, dintr-o întâmplare m-a sunat unul de la *The New York Times* și m-a întrebat câtă lume s-a prezentat în ziua referendumului și m-am uitat pe site-ul Biroului Electoral Central ca să văd totalul votanților. Și, uitându-mă, am salvat ceea ce se numește un *print screen*, adică ce era pe Biroul Electoral Central ca populație totală de vot la ora 4 după-amiază în ziua votului. Și, când a început controversa asupra numărului total de cetățeni cu drept de vot, eu n-am avut nicio îndoială, am spus: „Numărul total de votanți este acela care a fost afișat de Biroul Electoral Central în ziua votului. Nu mai avem ce discuta a doua zi, a treia zi, a patra zi". Oamenii ăștia ca Fenechiu sau Vosganian au apărut în seara aceea și au încercat să conteste numărul total de votanți. Asta este o formă de fraudă electorală, ceva absolut îngrozitor! Și, după aceea, Curtea Constituțională, cu lașitatea caracteristică, a plecat în vacanță. Dar am reușit să îi aducem înapoi. Trebuie spus că nicio rezolvare nu era bună, Comisia Europeană greșise amestecându-se în povestea cu prezentarea la vot, unde legea modificată de USL fusese modificată de Boc

chiar înainte – deci era o manipulare continuă, iar pentru democrație era mai bine să iasă ce vor votanții, nu să te ascunzi după cei care lipsesc. Dar finalmente, părerea mea, în chestia asta ca și în toate, este că procedura e ce contează, e mai important cum faci decât ce faci... așa că schimbarea *post factum* a numărului de votanți era de neconceput.

V.A.: Sau acum aflăm că Victor Ponta, care va candida la președinție, a modificat legea electorală pentru că așa îi convine lui, mai ușor de a fi ales. E o nerușinare în această lipsă de fairplay afișat de toți cei care trec pe la guvernare, încât te întrebi: cine va rupe cercul acesta vicios? Cine?

A.M.P.: Noi l-am apărat pe Ponta când era în opoziție și PDL-ul începuse să manipuleze regulile de votare, când au intervenit în problema alegerii primarilor dintr-un tur și au vrut să amâne alegerile locale până la cele parlamentare, fiindcă stăteau prost în sondaje. Asta a fost una din nemulțumirile care au dus la mișcarea din ianuarie 2012, mișcare pe care, recunosc, eu am stimulat-o și am ținut-o trează prin editorialele mele și pentru care chiar am scos lumea în stradă, cum am contribuit în toamna lui 2013 la mobilizarea unui cerc mai larg pentru Roșia Montană. Suntem doi ani mai târziu, iar acum Ponta, căruia i-am luat partea atunci, că era în opoziție, face același lucru: manipularea legislației electorale.

V.A.: Cât de sârguincioși eram, înainte de aderare, față de cerințele UE! Atunci când ni se puneau steguleţele, eram elevi silitori și riguroși cu lecțiile de la Bruxelles.

A.M.P.: Desigur, era bine dacă nu eram primiți până nu ne ridicam la standardele celorlalți, dar ar mai fi fost, oare, o altă șansă? Pentru că nu credeam într-o a doua șansă de integrare, am riscat și m-am lăsat dată în judecată de

15 imbecili. În fond, nu știam c-o să câștigăm alegerile în 2004, opoziția era mult în urmă. M-am lăsat dată în judecată ca să convingem Bruxellesul că în România este o veritabilă mișcare anticorupție și că societatea noastră are forța să se schimbe singură. Dar în subsidiar am adus la putere niște oameni nu prea competenți și destul de corupți, care au fost o jale cu utilizarea fondurilor europene. La un moment dat se ajunsese la delirul acela cu „Hai să facem canalul București-Dunăre". De ce? Numai pentru că este foarte scump și cu el ne vom crește absorbția fondurilor europene, adică cheltuim dintr-un foc 80% bani pe infrastructură. Numai că de canalul acesta nu avem nevoie! Chestia este halucinantă! S-a văzut că noi nu avem o bună performanță și că partidele acestea nu fac ce ar trebui să facă partidele, adică nu aduc oameni capabili ca să ajute țara să progreseze.

V.A.: N-au un interes? Sau n-au specialiști în instituțiile statului? Probabil că sunt prost plătiți.

A.M.P.: E o combinație de factori. Nu mai poți să-i plătești bine pentru că guvernul Boc a scos stimulentele legate de buna absorbție a fondurilor europene. S-au scos atunci la criză, tăiere despre care eu în continuare cred că puteau s-o evite.

V.A.: Se putea face și altfel?

A.M.P.: Da, eu sunt convinsă că se putea face. Editorialul meu din săptămâna aceea sugera exact ce au spus cei de la FMI că trebuia făcut (am aflat ulterior), adică nu tăierea a 25% din salariile bugetarilor...

V.A.: ...și mărirea TVA-ul la 24%.

A.M.P.: TVA-ul au trebuit să-l mărească deoarece Curtea Constituțională le-a refuzat tăierea pensiilor.

Incompetenți. Mai întâi nu s-au informat să vadă dacă e constituțională tăierea pensiilor, apoi s-au repezit să taie salariile bugetarilor în loc să restructureze cheltuielile, inclusiv cele cu salarizarea uriașului aparat administrativ. Tăierile de salarii nu s-au referit la companiile de stat, unde sunt salarii nerușinate. Ei au tăiat bani de la profesori, de la polițiști, de la aceste categorii care, după aceea, au început să accepte mai multe cadouri decât înainte. Corupția crește când tai bani de la funcționarii publici, care, oricum, sunt prost plătiți. Deci, din toate punctele de vedere, acela n-a fost un mod de a salva țara, cum au ei impresia. După doi ani salariile s-au refăcut, iar aparatul central, bugetar a rămas nerestructurat. În companiile publice n-au intrat cu restructurarea, iar structura de cheltuieli n-a fost nicăieri afectată. Adică ai lovit direct în consum tăind cu 25% și ai crescut TVA-ul. O combinație mai proastă decât atât nu se putea face ca să lovești în ciclul economic. Și zici că ai salvat țara! Totuși, înțeleg și punctul de vedere al lui Băsescu, în brutalitatea lui; el gândește brutal. Băsescu a pornit de la ideea că guvernul e incapabil să taie cheltuielile. Și atunci tăierile salariale și creșterea TVA-ului erau singurele măsuri care se puteau lua. Am auzit că a fost ideea lui Mugur Isărescu – și cred, pentru că este exact genul de idee a unui finanțist, ce n-are încredere în oamenii politici că vor face ceva –, care a zis: „De unde e ușor de tăiat? Tăiem de aici și ne-am luat o garanție". Însă un om politic să pună ideea asta în practică fără să se gândească...

V.A.: Și a riscat și soarta guvernului, și soarta sa! Au plătit-o cu vârf și îndesat.

A.M.P.: Degeaba au plătit-o, că finalmente am plătit-o cu toții. În fond, mie ce-mi pasă? Muncesc în altă țară. Și cu toate astea, în momentul acela, mi-am cerut scuze public că i-am recomandat vreodată pe oamenii ăștia pentru guvernare. În finalul textului meu „Tratamentul cu

cianură" sunt exprimate aceste scuze, spun deschis că îmi vine să mă ascund în casă că i-am adus la putere pe acești incompetenți, care mai sunt și mândri că sunt incompetenți, care apar și hăhăie: „Ha, ha, v-am guvernat prost. Dar voi sunteți de vină! Aveți ce meritați!". Că sute de mii de oameni au căzut sub pragul de sărăcie. Ani de zile pragul de sărăcie fusese *target* la Banca Mondială din București – știu, că am lucrat în programele astea –, adică ceea ce câștigaserăm în 12 ani a fost dat înapoi dintr-o trăsătură de condei. A servit la ceva? Am evitat doi ani un deficit bugetar. Nu știu, poate ne-ar fi atacat speculanții bancari ca în Grecia, dar nu cred... Cred că puteam găsi alte căi, dovadă că nimeni altcineva în Europa n-a făcut ce am făcut noi. Iar noi nu eram într-o situație de deficit. S-a dat vina pe Tăriceanu, care, într-adevăr, cheltuise prea mult... Plus Fondul Proprietatea, lumea să nu uite, la fel, să nu uităm toate procesele pierdute. Guvernul Boc a pierdut toate procesele. Au dat afară o mulțime de oameni și n-au câștigat niciun proces, apropo de performanța guvernului Boc și a regimului Băsescu II. Al doilea mandat al lui Băsescu a fost un dezastru. În sfârșit, asta este! Au venit după el oameni care nu-s mai buni, așa că ce să mai vorbim! Și nu știu cum se face, dar competiția politică, deși e mare, nu reușește să crească performanța. Deci, în mod normal, ai zice că îl ai pe unul care fuge după tine, alergi mai repede, te antrenezi, faci ceva, că altfel te ajunge acela din urmă și te mușcă de fund. Totuși, nu vezi crescând viteza de dezvoltare.

V.A.: Care e cauza? De unde pornește handicapul? Nu cumva din '90, când au fost ținuți oameni foarte capabili în afara politicii pe diverse motive legate de trecut?

A.M.P.: Probabil că de la asta pornește. N-am pornit bine și lucrurile nu se mai întorc. În partide s-au consolidat mediocrițăile și ele dictează criteriile de selecție.

V.A.: În partide au intrat foarte mulți oameni fără căpătâi, așa cum s-a întâmplat și în timpul ocupației bolșevice a României, când alde neica nimeni au umplut Partidul Comunist, adică argați la țară, oameni marginali din lumpenul din orașe ș.a.m.d.

A.M.P.: Deci în '90 a fost ce a fost, dar acum s-a creat o structură... De exemplu, n-au creat la niciunul din partide departamente de politici publice. Colegii mei din Occident întrebau ce poziții au partidele noastre față de subiectele europene. Ei mă pisau să dau un chestionar la partide încă la primele alegeri europene. Și au fost foarte supărați când le-am răspuns în public, într-o conferință cu mulți oameni de față: „Nu mai insistați, că o să dați peste cineva, până la urmă, care o să vă ia banii și o să vă aducă niște chestionare pline cu poziții ale partidelor". Era la primele alegeri, la cele din 2007. „Dar eu vă spun că pozițiile acelea nu există. O să le inventeze ca să le aveți voi, ca să puneți voi și România în baza de date, la sertar. N-are nimeni nicio poziție. Ce să mai vorbim de declarații în parlamentul României pe subiecte europene! Nu face nimeni... Europa nu există. Oamenii aceștia nu sunt competenți." Bun, au trecut primele alegeri. La următoarele am făcut acel chestionar și l-am trimis la toate partidele. Am dat personal telefoane. M-am rugat de șefii de partid. Le-am zis: „Știu că n-aveți pozițiile acestea, dar este o ocazie pentru voi să le aveți. În primul rând, trebuie să aveți un departament european, să fiți mai pregătiți. Puneți niște oameni. Gândiți-vă la asta, care-i poziția voastră?". Și atunci am primit acea imbecilitate enormă de la PDL, că ei sunt contra politicii externe și de apărare comune. Asta mi-au scris în chestionar. Și n-a fost o întâmplare, că le-am dat telefon și mi-au zis: „Păi, noi chiar suntem împotrivă". Se adoptase între timp Tratatul de la Lisabona. Zic: „Măi, oameni buni, vedeți că între timp e în tratat obligativitatea

poziției comune. Nu mai puteți fi împotrivă!". Singurul partid competent, care răspunde la toate chestionarele pe politici, este UDMR-ul. De departe. În 2008 am dat un chestionar despre programele de guvernare cu care partidele se prezentau la alegeri. „Dați-ne programele ca să vedem care sunt diferențele. Pentru public faceți asta. Facem niște tabele comparative ca să înțeleagă lumea." Ideea era să simplifici și să ajungi la niște lucruri clare. Nu! Bun, hai să zicem că la începutul anilor '90 erau niște incompetenți care n-au organizat partidele și n-au departamente din astea deloc. Dar acum? De ce nu recuperăm, când avem atâția tineri care-și iau doctorate sau alte diplome în Occident? Părerea mea e că, în acest moment, politica e structurată – și pe termen lung – foarte rău. Numai oamenii care vor să caute o scurtătură de avansare rapidă în viață intră în politică, iar partidele se finanțează ca armatele medievale. Se zice: „Plecăm cu armata noastră fără niciun fel de provizii la drum, în cucerirea puterii politice, și fiecare are dreptul să apuce ce poate și ce vrea". Cam asta este. „Trăim din jaf și ne autoplătim în felul acesta." Evident că numai oameni de foarte proastă calitate fac asta. Așa nu crește calitatea și prestația publică ale partidelor!

Întrebarea teribilă este cum o să evolueze România ca să aibă niște politici publice mai raționale. Nu vreau să fiu pesimistă, dar nu am un răspuns. Evaluarea ultimă a Băncii Mondiale de acum vreo doi-trei ani, la ultimul *functional review*, spunea foarte clar că s-au creat în România, față de alte țări aflate la început, toate formele unei politici raționalizate. De exemplu, avem legea asta pe care o citez mereu din anul 2000 care îți cere studii de impact. Și am citat-o și când Băsescu a încercat să dea legea aia a sănătății, care era și proastă, și șansa unei șuțe pentru companiile de asigurări. Am citat-o din nou acum, cu discuția asta cu reducerea CAS-ului. Victor Ponta și Ioana Petrescu au zis că nu au studiu de impact, ceea ce ar fi

fost ilegal, și pe urmă au pretins că au, dar e clasificat, ceea ce iar e ilegal. Ce să mai ceri și cui? Ioana Petrescu a terminat la Harvard...
Uniunea Europeană ne-a cerut să creăm în fiecare minister o unitate de politici publice. Noi, la SAR, am făcut primul manual pentru unitățile astea. Zilele acestea îl facem pe al doilea. Și era plin de oameni educați de mine când eram la Școala Națională de Studii Politice și Administrative prin compartimentele astea, acum câțiva ani. Deci era plin de studenți de-ai mei foarte buni și cu dorința de a face ceva, oameni tineri, intrați în sistem. Ce s-a întâmplat? Decizia nu a trecut niciodată prin cabinetele astea care trebuiau s-o raționalizeze, să facă cercetare, să calculeze costurile. Absolut niciodată! Pentru că la noi decizia e cu totul informală, luată de ministru cu partenerii lui. Se vede din dosarele DNA cum se ia, vorbesc ei la telefon... Și atunci nu au niciun interes să dezvolte asemenea unități de politici publice. Acum vreo doi ani, domnul Dragnea chiar a zis să le desființăm complet, că tot stau ăia degeaba acolo. Și, pe bune, așa e, stau degeaba. Deci noi am parcurs ciclul complet de invenție a acestor instituții, dar ele sunt integral goale de conținut. Nu mai ai ce inventa. Nu mai poate să vină nimeni să zică să facem una sau alta.

V.A.: Avem toate instituțiile, dar ele nu funcționează cum trebuie.

A.M.P.: Bineînțeles. Eu în ultimii zece ani am participat la crearea tuturor acestor forme. De asta acum sunt sceptică. Și atunci ce putem spera? Putem spera, de exemplu, de la unii primari, care au fost eficienți la ei în localități, pentru că primarul e mai ușor de dat jos și e mai ușor verificabilă și performanța lui, sperăm să se ridice câțiva dintre ei care să fie buni administratori naționali. Oameni precum Klaus Iohannis sau primarul din Brașov, acest gen de oameni.

Dar e o speranță destul de modestă pentru că și ei trebuie să facă unele compromisuri ca să fie eficienți, pentru că alocarea guvernamentală e discreționară. Și atunci ne întoarcem la proiectul acesta al nostru, care este singurul proiect, deși pe termen foarte lung, de supraveghere continuă a actului de guvernare, mai ales pe partea de cheltuieli, astfel încât să oprești cheltuielile iraționale. E singura formulă ca să ajungi să fii capabil în timp real să le faci publice, să faci scandal ș.a.m.d. Însă îți trebuie o participare mult mai mare a societății, că doar așa îi determini pe politicieni să dea înapoi, cum au dat înapoi la Roșia Montană; trebuie să iasă 30.000 de oameni ca să dea înapoi. La fel, când au încercat să scoată conflictul de interese legal în decembrie, în așa-zisa „marțea neagră", când n-am reușit să scoatem decât vreo 3.000 de oameni în stradă, că a fost foarte repede, foarte frig și ecologiștii nu-s prea interesați... Dar am scos 3-4.000 de oameni în stradă în seara respectivă. Ca urmare, au dat cât de cât înapoi.

V.A.: După elanul imediat, postrevoluționar, societatea civilă e cuprinsă de scepticism.

A.M.P.: E un scepticism foarte mare, dar trebuie să înțelegem cu toții că nu ajunge să schimbi puterea la alegeri, ci trebuie să exerciți cenzură și presiune între alegeri, inclusiv prin manifestări de stradă. Și, de fapt, nici n-are importanță cine se alege. Pentru că nu avem vreun partid bun sau miraculos care să facă ce promite. N-avem! Și așteptăm de la generația asta nouă de clasă mijlocie să creeze unul, dar ei sunt încă departe.

VIII. De ce nu iau românii premiul Nobel?

Zodia care încurcă vocațiile • *Evangheliștii* sau de la premiu la afurisenie • Ce-ar fi spus papa Ioan Paul al II-lea • De ce crede și nu cerceta • *Ultima cruciadă* sau sfârșitul literaturii? • *Evangheliștii* și capitala Sfintei Parascheva • De ce Berlinul lui Conu Iancu e loc de exil

V.A.: Văd că apare la Editura Polirom o a doua ediție a eseurilor dumneavoastră, unele publicate ca editoriale de mare succes, cu titlul *De ce nu iau românii premiul Nobel*. O să fiu direct și o să întreb: de ce nu ar putea un cârcotaș să vă întoarcă această întrebare? De ce nu lucrează să ia premiul Nobel chiar Alina Mungiu-Pippidi, căreia Monica Lovinescu, Dan C. Mihăilescu, Daniel Cristea-Enache îi prevesteau un mare viitor literar, criticii de teatru i-au premiat *Evangheliștii* în 1992 drept cea mai bună piesă a anului, iar Alex. Ștefănescu scria în *România literară* în anul 2000 că ar trebui să organizeze din nou un plebiscit critic pe tema primelor zece romane ale literaturii române pentru a constata ce loc ocupă în top cartea Alinei Mungiu-Pippidi *Ultima cruciadă*, „un roman care modifică ierarhiile literare"[1]? Ce s-a întâmplat în tranziția asta că Alina Mungiu-Pippidi s-a lăsat de literatură, dacă zvonul e adevărat? Răsfoiesc ultima ediție a *Evangheliștilor*, cu aparatul ei critic (*Evangheliștii*, ediția definitivă, Cartea Românească, 2006), dincolo de

1. http://www.romlit.ro/un_roman_care_modific_ierarhiile_literare.

scandal Laurențiu Ulici a numit textul excepțional, Ioan Buduca scrie aici că de la Cioran și Eugen Ionescu nu a mai existat în literatura română o asemenea erupție ca debutul dumneavoastră. Și, cu toate astea, de mulți ani deja, v-ați lăsat de literatură.

A.M.P.: Două lucruri. Unul ține de mine, nu am mai avut timp. Nu am mai scris din 1994, decât vreo trei luni în 2005, iar *Ultima cruciadă* a fost ea comentată, de altfel în treacăt, în anul 2000, dar eu o scrisesem pe când eram medic de tabără la Sinaia și stagiar la ospiciu, deci înainte de 1989. Nici nu ar fi apărut dacă nu conspira Monica Lovinescu cu Gabriel Liiceanu, ca un stimulent să mă reapuc eu de literatură, eu nu mai eram sigură că vreau să public romanul, mi se părea o versiune mai discursivă și pseudopolițistă a ceea ce am spus de fapt mai concentrat în *Evangheliștii*, opera mai recentă, scrisă în 1993.

V.A.: Să auzim cele două motive și pe urmă să vedem puțin ce transmiteau cele două opere.

A.M.P.: Motivul unu era personal, eu nu am mai avut vreme de literatură. De scris poate aș fi găsit, dar aveam oroare de toată partea de *networking*, de relații care acompania distracția asta. De-abia găseam timp să scriu, între știință, jurnalism și activism, când să mai scot oamenii la bere și să mă ocup de toată partea asta? Eu, oricum, când scriam sub socialism, eram convinsă că nimeni nu o să mă publice, așa că nu mă gândeam la literatură ca la o carieră. Caramitru m-a sunat o dată să-mi propună să-i scriu o piesă în franceză, eu în două săptămâni am scris-o, ocazia pe care o căuta el nu s-a materializat însă, iar eu nu am nici măcar o copie și de zece ani nici timp să îl sun. E cert că, dacă noi aveam o infrastructură dezvoltată și altcineva se ocupa de lucrurile astea, dacă aveam un sistem profesionist de agent literar, poate mai scriam.

Timp însă nu aveam: *Anii de antrax* are câte pagini are şi a apărut pe fragmente în 22 în 2005-2006, cât eram eu în Statele Unite la o bursă, iar după ce am revenit în Europa, nu am mai reuşit să o termin, deşi textul era popular şi am avut mai multe oferte de la editori. De două ori am simţit nevoia în munca mea de sociolog să fac şi o versiune mai pe înţelesul tuturor şi atunci am preferat să fac două filme documentare, *Două sate*, film care a acompaniat cartea mea *Secera şi buldozerul* şi a fost pe BBC (*A Tale of Two Villages*), şi *Unde se termină Europa* (*Where Europe Ends*), unde regizor a fost Siniša Dragin. În tranziţia asta eu am învăţat cel puţin trei meserii noi, de manager, de ziarist de televiziune şi de politolog, şi am trecut de la română la engleză, aşa că literatura nu a mai avut mare loc, rămâne pentru la pensie... Când s-au montat piesele mele *Emanciparea prinţului Hamlet* şi *Evangheliştii*, greu am ajuns să văd un singur spectacol. Deci, din acest punct de vedere, e doar vina mea, nu am investit într-o carieră literară sau teatrală, Richard Eyre, pe atunci directorul Naţionalului englez, mi-a spus că cel mai bine ar fi să montez singură *Evangheliştii*, dar asta cerea timp, măcar şase luni de pregătire, eu sunt mai tocilară, cred în pregătire şi nu am avut niciodată în viaţă nicio lună întreagă, darămite şase de dat teatrului.

V.A.: Şi al doilea motiv?

A.M.P.: Ei, al doilea nu e integral independent de primul, e motivul social. De lehamite e poate prescurtarea cea mai bună care explică de ce nu am lăsat totul baltă măcar şase luni, deşi cu actorii m-am împăcat bine. Eu nu joc jocul social românesc, după cum am mai spus; găştile, relaţiile, cluburile de admiraţie reciprocă îmi repugnă. *Evangheliştii* a ajuns cea mai bună piesă a anului trimisă anonim prin poştă, că aşa era la începutul tranziţiei, dar după aceea a dispărut. În plus, a curs cu ameninţări

legate de piesă, de la Andrei Șerban la Benoît Vitse, toți regizorii care au vrut să o pună în scenă au fost amenințați și românilor le-a fost frică. În toată viața mea românească au existat amenințări la adresa oamenilor care mă însoțeau într-un proiect sau altul și tentative de izolare constantă. Adrian Marino a fost primul care mi-a atras atenția, pe urmă lectorul cultural francez la Iași, Vitse, a fost șocat de cenzura ascunsă, informală care bloca *Evangheliștii*. Care, trebuie spus, e o piesă cultă, numai imbecilii scriu pe Wikipedia că Iisus face sex cu Maria Madgalena, ah, ce distracție, nu?

V.A.: Tocmai. O să îmi permit să citez dezbaterea dintre personajul individualist, profesorul de filosofie grec, și Iisus Hristos din piesă: „CHERINTOS cu răceală: Omul e singur, deosebit de ceilalți. ISUS: Da, și iubirea ta e aceea a unui om care ține la singurătate. Iubirea care ne va mântui trebuie să fie altfel, trebuie să fie o iubire în care singurătățile să se piardă, așa cum s-a pierdut singurătatea lui Dumnezeu atunci când, din iubire, a creat omul" (p. 81).
Nu doar că sună cât se poate de creștin, ci sună a piesă de citit, e greu de înțeles de ce a produs un așa scandal public în anul 2006.

A.M.P.: Ceea ce era exact 13 ani mai târziu față de când fusese scrisă piesa, vorba Cristinei Modreanu, nu ajunseseră acești ani ca să se mai risipească din atmosfera medievală care împiedicase jucarea piesei. Și cu tot tacâmul, toate bisericile minus protestanții au protestat, toți securiștii-șefi, ierarhi sau nu, s-au indignat, regizorul și actorii și-au pierdut până la urmă teatrul. Ei, eu nu vreau să aibă nimeni de suferit din cauza mea – și atunci am pus capăt la toată tărășenia, mai ales că nu credeam că scandalul are vreo legătură cu teatrul, mai

degrabă să-mi creeze mie o tinichea dacă vreau să capitalizez vreodată capitalul de respect strâns în politică, că nu erau la curent că sunt mai feminină decât par, ambițiile mele sunt în zona de transformare, nu de putere. Acesta a fost episodul *Evangheliștii*, în care mi-au luat partea mulți oameni, Nicolae Manolescu, de exemplu, dar nu am avut cum să îi protejăm pe oamenii cei mai expuși. Și romanul are un episod semnificativ care arată de ce lumea literară nu era pentru mine. Eu eram în America la apariția romanului, în anul 2000 – mereu în America în momente semnificative –, și soțul meu a fost sunat de la Uniunea Scriitorilor, care se pregătea să-mi dea un premiu, mai mult de dragul lui Gabriel Liiceanu, cred, Humanitas publica puțină literatură și cartea era deja prezentată de Monica Lovinescu și Alex. Ștefănescu ca o mare carte. Vezi însă că nu eram – sau nu mai eram – membru în Uniunea Scriitorilor în anul 2000, din neglijență, nu desigur, și ar fi trebuit să mă înscriu. Știați această chestie fenomenală, că trebuie să fii în US ca să iei un premiu literar? Și că numai US te poate propune la premiul Nobel? Și soțul meu, care a răspuns la telefon și care mă cunoaște bine, a fost un excelent purtător de cuvânt, a spus că nu mă interesează să fac ceva ca să iau vreun premiu, dacă vor să mi-l dea, bine, eu formulare nu completez și nici nu cred că premiile trebuie să meargă doar la membrii clubului. Nu e nicio supărare dacă nu. Au rămas ăia tablou, dar susținătorii mei m-au lepădat definitiv, prea eram neserioasă. Alex. și-a băgat laudele sub preș și după aceea s-a supărat că nu-mi place de Aurelian Pavelescu, șeful lui politic, și a uitat că asta nu are legătură cu literatura și a scris că nu am de fapt talent literar deloc și că de ce nu am sărit să salvez dreapta de la înec în 2012? În același text asta. Deci nici laudele lui nu prea mai știu cât erau de serioase. Până și Rogozanu, care se prezenta ca alternativă la *establishment*, a început cronica scriind că trebuie să fim circumspecți

când vine cineva cu asemenea recomandări din afara lumii literare (clasică distincția în afară/înăuntru – și asta la un băiat care se voia de stânga). Vorba era: voiam eu să trăiesc în asemenea climat? *No, thanks.* La Monica Lovinescu au lucrat mai bine de zece ani; de unde la început a scris că piesa e genială, la sfârșit a dat înapoi, spunând că prea am vrut să sfidez lumea etc. Eu nu am vrut să sfidez pe nimeni și ea știa – sau nu m-ar fi luat în public în brațe zece ani, dar lasă pe relaționistul ortodox să sape zece ani și la asta ajungi. Pe de altă parte, ce să faci? Să îi faci concurență? Dă-l dracului! Și așa m-am lăsat de literatură, dar dorm bine noaptea și, cum frate-meu a luat Palme d'Or, consider că familia mea și-a făcut datoria. Mai e ceva: sunt convinsă că România e plină de genii cu carnet de membru la zi și relaționiști cu normă plină care or să ia potul azi-mâine. Chiar nu eram un scriitor așa mare ca să ne agităm pe tema asta. Și, înainte să uit, titlul cu premiul Nobel e o metaforă despre competitivitate (nu poate reuși la selecția externă cine trișează la cea internă), nu e despre literatură cartea aceea și nu trebuie să îi reproșăm lui Cărtărescu că nu a luat Nobelul, el a scris bine și asta e tot ce putea face un scriitor în mod rezonabil.

V.A.: Care erau temele comune din astea două lucrări?

A.M.P.: Teme de tinerețe. Urmarea acestui gen de întrebări grandioase pe care și le pune cineva care n-are 25 de ani. Întrebarea centrală din roman era: cum a ajuns acest popor să aibă ghinionul să fie prins între Est și Vest și să cadă dincoace de Cortină? Întrebarea asta era perfect contemporană, dar îi răspundeam printr-o metaforă: descoperisem două seturi de personaje care îmi plăceau și, odată cu ele, îmi venise ideea să le fac să trăiască în același timp și în aceeași poveste, deși în istorie trăiseră în epoci diferite. Și ceea ce mă consolase pe

mine era ideea lui Teilhard de Chardin (un preot iezuit savant) din *Fenomenul uman*, pe care nici nu știu cum să o explic fără să o vulgarizez. (Să mai adaug că noi eram generația SF?) Ideea centrală era că, de fapt, Dumnezeu va învia de-abia la sfârșitul zilelor și că știi sigur că Dumnezeu va învia prin faptul că s-a întrupat, asta era un fel de reflecție einsteiniană în timp. Eu interpretam asta ca o incertitudine, ca o posibilitate doar, care depinde de meritul nostru, cum am scris în roman unde personajul îl întâlnește pe Iisus în vis și își dă seama că e ceva în neregulă și îi spune: „Cum, Doamne, nu ai înviat?". „Ce ați făcut ca să mă înviați?" – răspunde Isus. El va învia dacă trăiești doar în acest fel creștin și meriți această înviere la sfârșitul zilelor. Dumnezeu e binele colectiv la care contribuim.

În roman eroii încearcă să ducă la capăt o misiune altruistă prin care să nu lase România și zona asta să cadă în Est. Am dezgropat de pe undeva un personaj medieval, făcuse parte din anturajul unui diplomat venețian, împreună cu care mersese să negocieze ultima cruciadă; cam prin timpul lui Ștefan cel Mare – unul din proiectele de cruciadă care nu s-au mai făcut, după căderea Constantinopolului, într-o ultimă încercare de a-i împinge pe turci înapoi. Evident că reușita proiectului ar fi trasat altfel destinul României. Trebuie să ai 20 de ani ca să te gândești la așa ceva, să încerci să prinzi istoria din urmă și să o întorci. Celălalt personaj – care mi-a făcut o mare impresie, căci atunci, din întâmplare, se publicaseră niște fragmente de scrisori și jurnale, era tot un diplomat, Nicolae Titulescu. Ceea ce este interesant, pentru că ani mai târziu am descoperit că profesorul meu, Ghiță Ionescu, fusese studentul lui, și am găsit în hârtiile lui Ghiță diferite note despre Titulescu, care m-au convins că a fost un fel de martir. Adică a fost un om care, de unul singur, într-o bătălie extraordinar de inegală, a încercat să convingă lumea de pericolul

nazismului, să construiască o alianță europeană contra nazismului și, până la urmă, a fost sacrificat de ai lui – ăsta era subiectul romanului – și abandonat de rege în momentul în care a fost clar că pe continent s-a schimbat raportul de forțe. Și astfel romanul combina aceste două planuri istorice, pe care, evident, le uneam printr-un fals plan psihiatric. Gabriel Liiceanu m-a certat, mi-a spus că e ca un roman polițist pe care îl citești până la sfârșit cu răsuflarea tăiată și la sfârșit nu afli cine e criminalul, ceea ce este un fel de a-ți bate joc de cititor. În realitate, afli cine este criminalul, numai că trebuie să te prinzi, am fost cam subtilă, mă tem, există o imagine în Jung că inconștientul colectiv este ca o mare în care se ridică insulele unde sinele e mărginit și poți imagina că la o furtună valurile mătură plaja și ai acest transfer de obsesie istorică la persoane care, peste ani, au urmărit același ideal. Romanul combina narațiunea medievală cu narațiunea contemporană, întrepătrunzându-le. Personajul contemporan, din cauza acestei întrepătrunderi (el spunea că scrie un jurnal, numai că de fapt relatarea era din altă epocă), era suspectat de nebunie. În partea a doua a romanului era un interogatoriu psihiatric extraordinar de strâns, în care trei doctori încercau să raționalizeze altruismul personajului – nici azi nu avem o bună explicație medicală a altruismului – și în acest proces îi grăbeau moartea. Culmea ironiei e că în 2012 am primit prin e-mail o lucrare nesolicitată de la un psiholog german care scrie despre altruismul autodistructiv și m-a informat că mă urmărește cu atenție, dacă ăsta e un mesaj de trimis unei persoane necunoscute ca să îi ceri o întâlnire. Dar asta recent, după 25 de ani.

V.A.: Vă dați prea ușor pe mâna adversarilor pe care-i aveți.

A.M.P.: Admit. Dar ce știam eu atunci, că trebuie să dai semnale că ești ticălos, și nu idealist, ca să reușești în

România? Romanul fost ca un fel de inițiere prin care am trecut și am ieșit dincolo; poate nu trebuia publicat. Zece ani am ezitat. Se încheie cu o biserică ruinată, pe care am văzut-o undeva în nordul Moldovei. E o biserică foarte frumoasă, rămasă în picioare ca un fel de umeri legați prin coloană și restul corpului era dus. Am găsit-o într-un loc inaccesibil cu mașina. Pe această ruină de biserică cineva începuse să o văruiască, pe partea interioară, unde ar fi trebuit să fie altarul, pictorul a desenat doar un nimb auriu care a rămas gol. Deci eu tot ce am văzut a fost ruina, tencuiala asta albă și nimbul gol. Dar în finalul cărții îmi imaginam întâlnirea dintre erou și ruină undeva în vis, trei pelerini în jurul unui foc în ruină, unde gătesc, și, atunci când unul vede că personajul se uită la nimb, se apropie și pune o palmă unsuroasă la mijloc; urma rămâne. Am avut impresia că întâlnesc și retrăiesc această scenă de multe ori, în viața mea românească, acest conflict între aspirația cea mai înaltă și vulgaritatea cea mai joasă. Dar la vremea aia nu știu dacă o întâlnisem. A fost mai mult ca un fel de presentiment că asta urmează.

V.A.: Și legătura cu piesa?

A.M.P.: Documentându-mă pentru cartea asta, eu am descoperit și am citit toate contradicțiile care erau în Evanghelii și Faptele Apostolilor. În plus, l-am citit pe Cioran, care a avut o influență destul de mare asupra mea, și critica făcută de el apostolului Pavel. Și atunci am început să fac diferența între creștinismul drept comportament și dogma bisericească. În teologia catolică, deja, Sfântul Toma, cu 800 de ani în urmă, spunea că Biblia trebuie interpretată numai în sens alegoric. Scandalul românesc a fost extrem de primitiv, cu acuze că de ce nu există interpretare literală.

V.A.: Chiar mă întrebam, dacă ar fi citit Ioan Paul al II-lea această piesă de teatru, cum ar fi privit-o? Mai ales că a și jucat teatru, a practicat teatru și avea chiar vocație histrionică.

A.M.P.: Eu nu cred că ar fi privit-o nici măcar ca pe o erezie. În primul rând, cert, piesa e creștină. Piesa poate fi considerată o erezie minoră. Asta e tot. Ideea piesei tot la asta ajunge, tot la ideea că Iisus învie. Dar, ca să ajungi la ideea că Iisus învie, trebuie să fii intelectual pus la încercare, trebuie să treci printr-un număr de îndoieli, trebuie să te lepezi de partea superstițioasă a credinței. Iisus al meu spune că „minunile pot fi parodiate așa de ușor, de asta ar trebui interzise". Acest număr de îndoieli, apropo de dogme, reflectau, evident, din greu, experiența mea comunistă, pentru că eu nu am să uit niciodată cum am dictat la școală, în două ore, un an de istorie a școlii mele. Eram pionieri, nici măcar nu eram utecișți, când am fost, brusc, anunțați că vine nu știu ce control. Am fost convocată de directoare ca să se plângă că școala e descoperită, neavând un caiet cu procese-verbale pentru fiecare ședință obligatorie pe care trebuiau să o aibă comandanții de detașament în fiecare pauză mare, cea de 20 de minute. Noi ne mai strângeam din când în când, dar aceste ședințe erau ședințe absolut curente: vorbeam de tabără, de stația de radio a școlii, și evident că nimeni nu făcuse niciun proces-verbal, eram copii, totul era informal. „Ce facem? E foarte rău! Vin ăștia să ne controleze la toate hârtiile. Nu avem nicio urmă." Am întrebat până când ne trebuie. „Până mâine. Cum facem până mâine?" „Păi, dați-mi-i pe X, Y și Z – care erau mai buni la limba română – și dați-ne liber de la ore, trei ore." Ne-am dus în sediul nostru de pionieri și am dictat, în serie, vreo zece procese-verbale cu date diferite. Aveam 12-13 ani. Au venit ăia de la control și noi aveam fabricat tot anul istoric, toate procesele-verbale dictate de

mine. Şi această chestie e cea pe care am pus-o un pic în *Evangheliştii*, în ideea că acei studenţi, evangheliştii, în joacă, la relatarea lui Iisus, scriu fiecare câte o versiune jucăuşă a poveştii lui. Dumnezeu e una, cărţile scrise de oameni nu sunt însă sfinte, ci totdeauna politice, scrise cu un scop de cucerire. S-au ocupat atât de mulţi oameni mai mari ca mine să reinterpreteze *Biblia*, încât nici nu mi-am pus problema că ar fi aşa o revoluţie.

V.A.: Şi asta a contribuit în vreun fel la decizia de a pleca în străinătate?

A.M.P.: Şi asta. Dar asta nu e prima oară când am plecat, să nu uităm. Eu, la 25 de ani, aveam viaţa integral aranjată. Eram asistent universitar într-un oraş universitar, în care tatăl meu era profesor la facultate. Aveam casă. Un prim soţ. Părinţii aveau grijă. Totul era aranjat. Şi totuşi, am luat viaţa în spate şi am plecat, neluând nimic cu mine. Am dormit o săptămână pe o saltea întinsă pe podea în Piaţa Amzei în 1990. Casa Iorga şi apartamentul de pe Spree au venit mult mai târziu şi nu mă leagă casele pe mine, am lăsat casa Stere în spate şi am găsit altele, totul e să fii liber să îţi realizezi potenţialul, nu contează casele.

V.A.: Aţi şi publicat nişte teorii despre omul neconvenţional ş.a.m.d.

A.M.P.: Da. În prima mea carte, pe care n-a citit-o aproape nimeni, că era o carte de foarte mare tinereţe, mi-am publicat filosofia mea de la 25 de ani care spunea că pasărea trebuie să spargă oul şi să-şi ia zborul. În realitate, eu voiam o lume în care să concurez onest cu egalii mei. Şi toată viaţa am continuat să caut această lume în care să concurez cu egalii mei, dar am întâlnit-o foarte

departe. Dacă aș fi crezut că-n sistemul academic românesc – în care am întâlnit câțiva, dar mult prea puțini – putem construi o masă critică și că lumea s-ar asocia pentru competiție, nu aș fi plecat. Am încercat mult să fac ceva înainte să iau decizia asta.

V.A.: Încep să înțeleg că alegerea Berlinului e un fel de exil pentru Alina Mungiu-Pippidi? Un exil autoimpus, ca la Caragiale?

A.M.P.: Cu certitudine că eu n-am vrut să plec niciodată. În 2006, am primit invitația să aplic la o poziție academică la Oxford, care avea ca focus Europa Centrală și de Răsărit. Acolo aveam cunoscuți oameni cu care lucrasem în proiecte internaționale și ei m-au chemat. Atunci nu știam dacă intrăm la 1 ianuarie 2007 în Uniunea Europeană. Citind setul de formulare trimis de englezi, m-a frapat o precizare: „Dacă nu aveți drept de muncă automat în Anglia, să vă faceți rost singur". Cerința asta mi s-a părut jignitoare. Așa că am refuzat să aplic la jobul respectiv; cine mă vrea, să se agite pentru mine. Șapte-opt luni mai târziu însă am intrat în UE. Să vă spun exact cum am ajuns la Berlin. Într-un aeroport, am deschis revista *The Economist* acolo unde totdeauna se află rubrica de necrologuri. E pe ultima pagină și e o capodoperă literară. Pe pagina din dreapta, de obicei, fiind ultima pagină a revistei, sunt reclame – de multe ori, pot să fie reclame de slujbe – și era o ofertă de profesor pentru Catedra de democrație și studii ale transformării la Hertie School of Governance din Berlin. Nu știam ce e dar, din fericire, dedesubt erau trecute numele câtorva profesori. Doi dintre ei erau extrem de celebri. Hertie School of Governance fiind un proiect nou, era în interesul lor să anunțe că au aceste celebrități, pentru ca oamenii să se orienteze. Și, ca la *Evangheliștii*, am trimis o aplicație prin poștă. Am primit invitație la interviu.

Erau vreo 70 de candidați și *short*-listați au fost vreo șapte, chemați la interviu. Interviul avea loc într-un palat care fusese, cândva, sediul lui Honecker, palatul guvernului, lângă Alexanderplatz, Schlossplatz se numește mai nou, dar balconul istoric era cel din care Friedrich Ebert proclamase Republica. Pe scări erau niște vitralii cu mineri, cu tractoriști și atunci m-am întrebat dacă eu chiar vreau să ajung aici. E adevărat că erau puse numele donatorilor pe stânga și pe dreapta: DaimlerChrysler, Bosch și diverși alți comercianți germani. Am mers, am ținut prezentarea academică – pentru că în asta constă un concurs academic: mergi, ții o prezentare academică și, pe urmă, o comisie destul de mare...

V.A.: V-ați ales tema? Sau era una impusă?

A.M.P.: Spuneai pe ce lucrezi, oarecum pe profilul pe care urma să predai. În afară de comisie, avea voie să asiste oricine și oricine avea voie să pună întrebări. Totul s-a desfășurat în limba engleză. Am stat două ore acolo și, după ce am plecat, am fost sunată cât se poate de repede și, în ciuda faptului că fuseseră așa de mulți candidați, mi-au propus imediat această poziție, cu titularizarea în trei ani. Am înțeles că a fost vot unanim. Pe scurt, am avut noroc ca acești doi foarte faimoși profesori, Claus Offe și Ulrich Preuss, care erau împreună titularii unei catedre care se cheamă Catedra de studiu al statului, au fost în comisie. Unul fiind sociolog și celălalt jurist și membru al Curții Constituționale. M-au apreciat și m-au luat pe mine, deși veneam din țara din care veneam, deși nu am nicio diplomă de la o universitate occidentală. Am fost doi ani la Harvard, dar eram deja doctor când am ajuns la Harvard, postdoc nu am, ca Ioana Petrescu, un *degree* de la Harvard. Din fericire, aveam lucrări publicate. Și ei le știau – le citiseră.

V.A.: Câți ani sunt?

A.M.P.: Am mers acolo de la Oxford, unde fusesem în 2007 – toamna 2007. Anul primei suspendări.

V.A.: Îmi puteți spune câteva cuvinte despre această universitate? Ce formă de învățământ este? Ce pregătește? Cine sunt studenții? Și apoi ce predați acolo?

A.M.P.: Hertie School of Governance este după modelul Kennedy School de la Harvard, unde am fost doi ani. Este o școală de politici publice care pregătește oameni ce, după aceea, vor lucra în guverne, în organizații internaționale sau, eventual, în sectorul privat și ONG-uri, masteranzi și doctoranzi. Sunt studenți din peste 50 de țări și, în programul de *mid-career*, mulți funcționari din guvernul german.

V.A.: În România avem o asemenea școală?

A.M.P.: Nu. A existat un plan de a face o asemenea școală. La un moment dat au fost și bani. Asta face parte din eșecurile care m-au scârbit și nu mi-am mai dorit să trăiesc aici. Toată lumea a fost de acord și, cu toate astea, nu s-a putut face. Ideea ar fi fost ca limba de predare să fie engleza, ca să atragem studenți din toată regiunea. Între timp, cred că s-a făcut în Macedonia. Însă la noi nu s-a putut, pentru că paralizia românească blochează totul. Hertie atrage, în acest moment, oameni din peste 50 de țări. Hertie este a treia fundație germană, mai mare ca dimensiuni decât Bertelsmann, care e mai celebră, dar care a început să dea bani din anii '70. În orice caz, eu câștig și multe proiecte europene, așa că per total am adus mai mulți bani decât am câștigat, deși ei au fost foarte generoși.

V.A.: Şi ce predaţi acolo?

A.M.P.: Catedra mea se cheamă studii ale democraţiei. Eu asta am fost angajată să predau. Mai ales tranziţie, studii ale transformării şi democraţiei. Şcoala este foarte pretenţioasă. Le cerem foarte mult studenţilor şi studenţii ne cer foarte mult, pentru că, în fond, ei plătesc şcoala asta şi părerea mea este că acest lucru face diferenţa valorică. Eu am ţinut seminare şi la Universitatea Liberă, şi la Stanford, şi la Oxford şi am deci repere de comparaţie. Şcoala privată are marele avantaj că toată lumea o preţuieşte. Studentul vine la ore pentru că sunt banii lui sau ai părinţilor lui. El vine la şcoala aia nu numai pentru că are nevoie de diplomă, are nevoie să înveţe. În plus, toate cursurile noastre sunt opţionale. Deci studenţii aleg să lucreze cu noi. Ca să intri, trebuie să ai un an de experienţă internaţională, ceea ce face selecţia foarte pasionantă. Practic, căpătăm oameni care au luat deja prima diplomă la o universitate străină şi au lucrat un an undeva, internaţional. Toţi sunt tineri antreprenori politici. Vă dau un exemplu: cineva a lucrat pentru UNICEF un an în India, altcineva şi-a creat propria fundaţie în Sierra Leone, a avut un grant de la USAID în Georgia etc. Toţi sunt oameni care vor să schimbe lumea. Asta e partea seducătoare în politici publice. Cine vrea să câştige bani face un masterat în *business*, cine vrea să schimbe lumea vine la politici publice.

V.A.: Aş fi curios să aflu ce le vorbiţi despre tranziţia din România.

A.M.P.: Nu predau tranziţia din România.

V.A.: Nu, dar, când trebuie să daţi un exemplu, inamicii dumneavoastră ar putea spune că vă denigraţi ţara sau nu?

A.M.P.: Da. Din moment ce eu mă ocup așa mult de corupție, cert că-mi mai denigrez și țara. Inclusiv la mari conferințe internaționale, uneori, când vorbesc despre țările de genul ăsta – pentru că eu lucrez pe multe țări, folosesc metode statistice, deci lucrez pe 181 de țări –, spun: „Și, ca să nu denigrez altă țară, deși am exemple, am s-o denigrez pe-a mea". Și urmează un exemplu românesc. Deci da, îmi denigrez țara. Nu trimit însă memorandumuri la BXL contra Rodicăi Stănoiu, nu am făcut așa niciodată, deși ea așa credea. Comisia Europeană ne-a citat adesea, dar după documente publice, rapoarte Freedom House sau UNDP.

V.A.: Acelea care îl supărau pe domnul Iliescu...

A.M.P.: Rapoartele Freedom House au cinci-șase referenți de cele mai diferite orientări și nu am avut niciodată probleme cu vreun raport. Raportul a fost întotdeauna obiectiv. Dar este foarte greu să scrii o versiune a istoriei politice dintr-un an în România cu care să fie cele două părți de acord. Iar atunci, în cazul particular cu domnul Iliescu, prin 2002, în prima parte, de istorie, era un mic paragraf. Cum e presa română tabloidă, au făcut niște titluri enorme. Și Iliescu a citit repede și a înțeles că eu am zis în acel prim paragraf că el a dat o lovitură de stat, deși nu spusesem așa ceva. Și a făcut un prim protest, fiind el pățit cu mine de la TVR. După aia s-a gândit mai bine și, spre amuzamentul meu, a mai făcut un al doilea protest spre seară. A treia zi, raportul ăsta, care e destul de sec, era citit de toată lumea. Mă lansase internațional.

IX. Cum ne-a schimbat transformarea?

Cum ne transformă fondurile europene • Ce ne așteaptă după prezidențiale

V.A.: Duminică, 16 august 2014. E foarte bine să ținem minte data aceasta pentru că e și o scuză a noastră față de cititorii acestei cărți că încă nu știm cine va fi președintele României. Alegerile vor avea loc, așa știm deocamdată, în noiembrie, cele două tururi de scrutin fiind stabilite pentru 2 și 16 noiembrie. Deocamdată sunt vreo nouă candidați la funcția supremă în stat, foarte mulți pe partea de centru-dreapta și doar unul singur, Victor Ponta, pe partea stângă a eșichierului politic. Nu știu Tăriceanu unde se află. E o anexă, zic foștii lui camarazi, a lui Victor Ponta. Dar nu numai viața politică românească este tulburată de aceste candidaturi, de aceste fărâmițări ale dreptei, ci întreaga lume sau cel puțin lumea din preajma noastră. Cum este criza din Ucraina. Sau recesiunea în care intră din nou Uniunea Europeană. Ca și România, deși guvernul Ponta încearcă să ascundă sub preș aceste rezultate.
Să ne întoarcem la pretextul acestei convorbiri-maraton: 25 de ani de la Revoluția Română. Care, văd acum mai bine, e o istorie subiectivă a tranziției românești. Cum suntem noi? Unde ne aflăm acum ca țară? Poate că acum, după acești 25 de ani, din cauza copacilor, adică a grijilor zilnice, nu vedem pădurea. Sau, trăind în ea cu speranțe supraevaluate, suntem nu doar nemulțumiți, ci și pesimiști cu privire la viitor.

A.M.P.: România a evoluat, asta e sigur. N-au trecut 25 de ani degeaba. Eu îmi petrec jumătate din viață pe aeroporturi pentru că, din păcate, călătoresc enorm. Anul trecut am zburat în medie de două ori pe săptămână, și nu doar de la Berlin la București și invers, ci în sute de alte locuri. Am unitate de comparație. În a doua săptămână din august am făcut un tur în Transilvania de mijloc, adică exact în acea parte a Transilvaniei în care nu am fost când am scris *Transilvania subiectivă*, pentru că e Transilvania saxonă, e Transilvania în care locuiau mai ales sașii, iar acum este împărțită între români și populație romă care a intrat în fostele sate săsești. Este un sat, de exemplu, în județul Sibiu, Cârța, peste care am nimerit acum patru zile, magnific! Fiecare podeț de la curtea gospodarului spre șosea este spoit în alb și pe fiecare podeț, și pe stânga, și pe dreapta, sunt mușcate. Tot satul strălucește. Vezi niște tomberoane drăguțe pentru reciclat PET-uri, ca să nu se arunce sticlele în natură. Pe bani europeni s-a refăcut o abație cisterciană absolut magnifică, de prim nivel. Mie îmi plac ruinele. Am văzut multe ruine de abații în Europa. Iar aceasta este o splendoare. Erau străini pe acolo, lumea circula. Deci în toată această zonă în care, pe bani europeni, s-au refăcut bisericile fortificate ale sașilor, care sunt splendide, se observă un progres. Și am vizitat, cred, șapte-opt proiecte europene. Pe urmă am mai vizitat câteva proiecte de dezvoltare ale agenției de dezvoltare germane GIZ, care a dat bani tot în zona aceasta. Și pe urmă am trecut prin Sibiu, pe unde nu fusesem de 20 de ani...

V.A.: Sibiul arată superb, mai ales de când a fost capitală culturală europeană. Dar nici Brașovul n-a rămas în urmă.

A.M.P.: Este absolut remarcabil. S-au dezvoltat hoteluri de patru sau cinci stele, în care vezi investiția străină.

Apoi inelul orașului, locurile de parcare... Și gândiți-vă că noi am absorbit doar jumătate din fondurile europene din primul ciclu. Aș fi foarte fericită dacă aș vedea, ca la Cârța, România integral transformată; potențialul de transformare există, însă aceste locuri sunt încă prea puține. Ce am realizat noi în acești 25 de ani? Cel mai important lucru este faptul că suntem în UE. Acest lucru ar trebui să ne deschidă o mulțime de posibilități. Frica mea este însă că UE se va schimba. Următorul ciclu bugetar este decisiv. Eu nu cred că fondurile structurale și de agricultură vor persista pentru totdeauna. Și în general cred că Europa se va schimba mult mai mult față de cât credem noi astăzi. Și, din păcate, nu spre bine. Pentru că întâmpinăm noi provocări. Cine se aștepta la criza asta cu Rusia? Europa este obligată să arate un pic de demnitate față de Rusia. Și asta costă. Așa cum costă și pretenția ca Uniunea Europeană să fie o instanță normativă, care promovează anumite valori în restul lumii. Dacă noi nu reușim să promovăm aceste valori nici măcar în vecinătatea noastră imediată, nu cred că Uniunea Europeană mai poate să aibă rolul pe care i-l dorim în lume. Dar a fi astăzi demn în fața Rusiei este o chestiune costisitoare, iar germanii știu asta foarte bine. Din acest motiv Uniunea Europeană va fi nevoită să se schimbe.
Am avut mare noroc acum vreo zece ani, nefiind analiști din Europa de Est capabili să vorbească englezește și să înțeleagă politica externă – cam pe când scriam *Anii de antrax*, cartea mea neterminată –, să intru în acest circuit de experți europeni și astfel să fiu în mai toate comisiile de scenarii despre viitorul Europei, de la cele foarte optimiste la cele mai puțin optimiste. Uniunea Europeană se va schimba. Sunt un *insider*, nu pe partea de putere, ci pe cea intelectuală, exact ce îmi doresc. Și de asta România trebuie să profite încă de inerția faptului că această schimbare nu se va realiza în următorul ciclu bugetar. Deci mai avem încă în față cinci-șase ani în care

trebuie să obținem ce au obținut spaniolii, ce au obținut portughezii, ce au obținut italienii și ce au obținut țările din Europa Centrală. Pentru că, așa cum am văzut eu satul Cârța, credeți-mă, în Republica Cehă, în Slovacia sau în Ungaria vezi în mult mai multe locuri, care au fost transformate integral cu bani europeni. Oamenii de acolo au știut să sară pe această oportunitate. Și să nu credeți că ei n-au avut corupție, n-au avut clientelism, că n-au fost favorizați unii, fără a avea dreptul; dar s-a făcut și treabă! Deci am obținut oportunitatea, dar noi n-am fructificat-o încă...

V.A.: Corupția e de vină? Sau e nepriceperea de a accesa fondurile europene? Totuși, România are nevoie de foarte multe fonduri. Satele noastre, mai ales cele de dincoace de munți, sunt dezolante, avem cam aceleași bordeie descrise în însemnările de călătorie ale occidentalilor care ne călcaseră țara în secolul al XIX-lea; ele sunt încă în peisajul nostru și după două secole, în secolul XXI.

A.M.P.: Suntem într-un cerc vicios. Eu am sperat foarte mult – și alții ca mine – că noi am creat un cerc virtuos; în clipa în care am intrat în UE, am sperat că această alegere va duce dintr-un lucru bine făcut într-altul... Dar lucrurile nu merg de la sine. Dimpotrivă, ce am făcut noi și bulgarii este că am dat o foarte proastă faimă în acest moment extinderii Uniunii Europene și că alte țări, cum e Serbia, au de suferit din această pricină.

V.A.: Da, vor aștepta mai mult să intre.

A.M.P.: Vor aștepta mai mult... Atribui o vină și Uniunii Europene pentru felul în care ne-a luat. UE nu era pregătită să transforme o țară, Uniunea Europeană primește țări pe care să le alinieze, nu să le schimbe. Și s-a trezit cu aceste două țări, România și Bulgaria, și încearcă să

promoveze un mecanism despre care eu fac bancuri la cursuri şi pe care-l numesc mecanismul de transformare prin reţetă... Pacientul bun e cel care înghite toate medicamentele pe care i le prescrie medicul, dar lui nu i se ia niciodată febra. Am venit, ţi-am dat zece sfaturi, ai adoptat toate cele zece sfaturi, te trec în clasa următoare, te consider vindecat şi-ţi dau drumul din spital. Păi, noi avem şi astăzi Mecanismul de Cooperare şi Verificare, care trebuia să dureze numai trei ani şi, iată, au trecut de două ori pe atât şi nu i se vede sfârşitul. Uniunea Europeană nu ştie să vindece, nu ştie care sunt medicamentele care trebuiau luate. Şi nici n-are vocaţia asta!

V.A.: Au inventat un mecanism...

A.M.P.: Pur şi simplu, nu este o abordare care să se bazeze pe un model al transformării şi care să spună de fapt ce împiedică ţara respectivă să decoleze, să se dezvolte. Când întrebi ce împiedică o ţară să se dezvolte, rişti foarte mult ca răspunsul să fie politic, adică să fie un răspuns care ţine de echilibrul de putere, social din ţara respectivă. Şi asta este destul de greu de schimbat din afară, de la Bruxelles. Acum cred că s-au lămurit cei de la Bruxelles, dar s-au lămurit şi cu limitele puterii lor. După 2004, te-ai fi aşteptat ca, a doua zi după integrare, ţările admise să decoleze şi s-o ia în sus; după integrare, mai toate ţările din Europa Centrală şi de Est au dat un pas înapoi. Ungaria cel mai mult şi mai spectaculos. Nu a fost o excepţie. În absolut toate ţările au fost probleme şi nu s-au soluţionat încă. Pentru noi a fost cel mai greu pentru că noi şi bulgarii porneam cel mai de jos. Şi dezamăgirea oamenilor văd că este foarte-foarte mare. Anul trecut, prin noiembrie, am scris un text care se chema „Degeaba am intrat în UE". A avut în câteva ore 50.000 de citiri. Acest lucru se întâmplă numai în momentul în care acest gen de slogan corespunde cu ce simt oamenii.

Pentru că în text nu spuneam că degeaba am intrat în UE. Titlul era un fel de „of", în text mă văicăream că, din cauza incompetenței și corupției celor care ne guvernează, ratăm această ocazie. Dar titlul a corespuns cu ceea ce gândește foarte multă lume; lumea se aștepta ca de a doua zi după ce a intrat, deci de la 2 ianuarie 2007, țara să fie altfel.

V.A.: Bine, aceeași așteptare am avut-o și după ce a fugit Ceaușescu cu soția lui. Ne așteptam că vom da la o parte sosul de propagandă în care era scufundată România și – vezi Doamne! – a doua zi vom deveni o țară normală. Nici pomeneală!

A.M.P.: Da, ar fi trebuit. Hai să explicăm ce oprește transformarea noastră și de ce acest motor de transformare care e Uniunea Europeană nu funcționează la capacitate maximă. Eu am niște colegi la Berlin care au un centru ce se cheamă „Puterea transformatoare a Europei". Chiar așa se cheamă centrul lor de cercetare, are un titlu de manifest. Nu e o abordare științifică, îți arată cât de propagandiști deveniseră unii, că ajunseserăm să credem toți în minunea asta. Și ultima mea lucrare academică, publicată acum șase luni, se cheamă *Revizitând puterea transformatoare a Europei*, în care argumentez că această putere e mult mai mică decât s-ar crede. Ea este foarte puternică pe partea economică, de exemplu, prin atragerea de investiții. Dar pe partea de guvernanță propriu-zisă, de exemplu, Italia și Grecia nu au evoluat în Uniunea Europeană...

V.A.: Deși sunt de foarte multă vreme în UE.

A.M.P.: Dimpotrivă, au dat un pic înapoi. Au făcut parte din valul întâi. Țările din Europa de Est, care au intrat înaintea noastră, țările de la Visegrád și țările baltice,

diferențele lor pozitive față de noi le-au realizat înainte să intre. Nu au evoluat după ce au intrat. Nu există mecanisme pentru asta. Iar la noi cu atât mai puțin.

V.A.: Nu există mecanisme? Sau nu există voința politică de a împinge lucrurile mai departe? De exemplu, în perioada de dinainte de a intra, în România a fost mai mult interes politic pentru schimbări, pentru a aduce instituții noi... După ce am intrat, a fost un recul.

A.M.P.: Așa s-a și întâmplat. Dar acum noi vorbim de două părți. Una este partea de la Bruxelles și alta este partea de la noi. Deci, la noi, în mod evident, după integrare stimulentul pentru clasele politice a scăzut. Clasa politică fusese obligată să facă maximum pentru integrare, pentru că integrarea era populară și, dacă ratai ținta, mai ales că erai în competiție cu alții, pierdeai voturi. Deci așa se explică performanța noastră relativ bună de până în 2004. Deci a existat un motor popular care a dus la asta. După aceea, evident, stimulentul a dispărut. Și apoi elitelor politice li s-au impus responsabilități care erau foarte greu de dus. Dar nu doar la noi s-a întâmplat această încetinire de ritm, numai că la noi, din cauza defazării de dezvoltare, efectul negativ a fost mult mai accentuat. Într-o lucrare documentez cum, după integrare, în țările din Est s-a tăiat bugetul agențiilor anticorupție, legislația a dat înapoi și s-au desființat agențiile funcționarilor publici făcute după model francez. În vreo patru țări din Europa de Est le-au desființat.

V.A.: Deci ar exista pericolul să se întâmple și la noi așa ceva.

A.M.P.: Păi, la noi s-a întâmplat pe o scară mult mai largă. Numai că noi și bulgarii am avut Mecanismul de Cooperare și Verificare. Acest Mecanism de Cooperare și

Verificare n-a putut, de exemplu, să împiedice ca Monica Macovei să fie dată afară în 2007 pentru că ea, din poziția politică pe care o avea, a ocrotit DNA-ul și a ocrotit ANI-ul. În acest moment UE a creat un mecanism care-ți taie fondurile europene din motive politice tocmai pentru a opri aceste tentații. Le-au tăiat deja fonduri în Bulgaria. Le-au tăiat la noi. Și i le-au tăiat lui Orbán, în Ungaria. Și lui Orbán i le-au tăiat fără niciun motiv legat de performanța pe fonduri, le-au tăiat pur și simplu din motive politice. Și în acest moment se lucrează la crearea unui mecanism ca, dacă o țară deraiază democratic, să i se poată tăia fondurile...

V.A.: Deci UE începe să sancționeze.

A.M.P.: Sigur. Iar în vara lui 2012 a fost o intervenție externă foarte mare aici, să nu uităm, o intervenție externă dură. În fond, soarta referendumului pentru a doua suspendare a lui Băsescu a fost decisă de Comisia Europeană; aceasta nu a acceptat modificarea Legii referendumului prin ordonanță. Comisia Europeană nu știa că noi schimbăm Legea referendumului o dată la două luni, în funcție de cum îi convine cui e la guvernare. Și ei nu știau căăia ai lui Băsescu tocmai o schimbaseră în avantajul lor. Numai că Ponta a încercat s-o schimbe invers după ce deja începuse scandalul politic. Și astfel a rămas că președintele poate fi demis cu participarea majorității absolute a tuturor. Și așa s-a decis soarta referendumului. La Comisia Europeană nu știa nimeni că noi avem peste două milioane de votanți care trăiesc în alte țări și care n-au unde să voteze, deci pot fi socotiți absenți din start. Practic, ei habar n-aveau. Intervenția aceea a lor, să fim cinstiți, a fost la limita acceptabilității într-o democrație.

V.A.: Deci, dacă ar fi știut, n-ar mai fi rămas Băsescu președinte?

A.M.P.: Băsescu ar fi meritat să piardă pe bune în vara lui 2012. Numai că intervenția adversarilor lui, a celor din USL, a arătat cam cât le păsa ăstora de statul de drept, pretându-se la măsuri cu totul inacceptabile. De aceea Europa a intervenit. Apoi domnul Barroso l-a chemat pe domnul Ponta...

V.A.: Departamentul de Stat și-a trimis reprezentanții.

A.M.P.: Departamentul de Stat a trimis la noi mesageri, ca-n Egipt; a fost o intervenție cu totul exagerată. Pentru că în Egipt chiar dăduseră lovitură de stat. Ce s-a întâmplat în vara lui 2012 în România nu poate fi, după nicio definiție, calificat ca lovitură de stat. A fost o intervenție în forță, dar suspendarea *per se* nu a fost neconstituțională. Nu trebuiau însă să confiște *Monitorul Oficial*, să încerce să reducă prerogativele Curții Constituționale sau să dea afară pe Avocatul Poporului. Din stenograme știm că Ponta și Antonescu erau împinși de la spate de alții. Atunci vedeai că se comportă ca doi lupi care aleargă în fruntea unei haite de frică că or să-i ajungă ceilalți din urmă și or să-i muște de fund.

V.A.: Iar cei care alergau după cei doi erau, bineînțeles, baronii locali și pușcăriabilii...

A.M.P.: Păi, oamenii care au apărut în seara respectivă și au spus că numărul votanților e de 50% au fost domnii Fenechiu și alții, ușor de verificat cine.

V.A.: Oameni care au probleme...

A.M.P.: Exact! Care au sau vor avea probleme cu justiția. Iar intervenția europeană s-a văzut foarte net, că Europa poate să intervină când comiți anumite lucruri ce contravin statului de drept.

Unde cred că a fost supraestimată puterea transformatoare a Europei este în acest gen de intervenție cotidiană. De exemplu, noi am sperat foarte mult în mecanismul acesta prin Curtea Europeană de Justiție. Că vin aici firmele europene, se întâlnesc cu români, cu companii românești care sunt conectate politic... De exemplu, noi am publicat la SAR o situație de prin 2008 până prin 2012 arătând cum, imediat după integrarea României, companiile europene multinaționale nu mai câștigau contracte publice aproape deloc, acestea mergând la diverse firme de apartament, conectate politic în România, care în plină criză obțineau profituri enorme. Asta este o situație cu totul anormală; integrarea, în fond, presupune o piață comună. Te aștepți ca ea să existe și să niveleze practic terenul de oportunități în afaceri pentru toate companiile.

V.A.: Și licitația să fie la fel pentru toți, transparentă pentru toți.

A.M.P.: Și, în loc de asta, se petrecea invers. Ne amintim că au fost și semnale politice. Băsescu, apoi Anca Boagiu au spus că trebuie să câștige și ai noștri, trebuie să se dezvolte și capitalismul românesc. Ce m-a surprins pe mine foarte mult era că ceea ce așteptam noi era ca firmele multinaționale să se plângă la Curtea Europeană de Justiție. Nimeni nu s-a dus. Și, când am văzut că nu se duce nimeni, la vreo doi ani după integrare, am început să studiez ce s-a întâmplat în Italia, ce s-a întâmplat în Grecia și am descoperit că nici acolo nimeni, niciodată nu s-a dus la Curtea respectivă pentru contracte publice. De ce? În țări în care corupția e majoritară și în care acest gen de alocație particulară e regula, companiile străine știu că asta e situația și atunci ori cotizează, ori se aliază cu cine trebuie, dar nici într-un caz nu zguduie barca pentru că le e frică că vor fi descalificate la viitoarele licitații. Și deci acest mecanism la firul ierbii, care

ar fi trebuit să regleze ceva, nu merge. Și de asta UE nu reușește să transforme și rămâne la latitudinea noastră. Și, rămânând la latitudinea noastră, suntem în acest cerc vicios de multă vreme și batem câmpii și ne întrebăm cine, oare, e de vină: clasa politică, că-i rea, sau votanții, că sunt proști și o aleg.

V.A.: Dacă înțeleg bine, bătălia pentru justiție este și bătălia viitorului previzibil?

A.M.P.: Nu e numai justiția la mijloc. Justiția este un element important. E vorba de a crea, în sfârșit, în România premisele capitalismului adevărat, de a permite o competiție reală. Și această competiție reală se traduce nu doar prin licitații corecte, cu cel mai bun raport calitate/preț, ci mai ales prin concursuri în sectorul de stat, în care îl angajezi pe candidatul cel mai bun și calificat... Deci esențial e omul care va organiza licitația... Că sectorul de stat este la ora aceasta dominat de incompetență, de la educație la ANAF.

V.A.: Am avut câteva rateuri. După ce au câștigat unii din afară concursuri de management, au fost obligați să-și dea demisia sau au fost alungați pur și simplu. La TAROM, de exemplu, și în alte părți...

A.M.P.: Exact! Zonele care se mai țin în picioare sunt insulele rămase din comunism. Nu exagerez! De exemplu, în Medicină, medici în vârstă care încă mai creează școală. Dar ei au intrat acolo pe alt sistem, prin cel vechi. În România, dacă îi iei pe primii 100 de capitaliști, ăia pe care îi produce topul *Capital* sau topul *Forbes*, 80% s-au îmbogățit prin relații cu statul. Deci, în realitate, ei nu ar rezista pe piața competițională.

V.A.: Același lucru s-a întâmplat și în celelalte țări foste comuniste?

A.M.P.: Mai puțin. Aș zice că scorul nostru de țară de corupție, cel calculat de Banca Mondială, reflectă destul de mult situația noastră economică. Și de aceea ceilalți au trecut mult mai repede la economia funcțională de piață. În Polonia, de exemplu, aș spune că firmele poloneze, atâtea câte sunt, sunt competitive. Și în România există câțiva diplomați competenți, care, trebuie să spun, i se datorează mult lui Mircea Geoană, care a creat o generație de oameni competenți. Se pricepea și a promovat competența. Acesta e marele lui merit. Și astăzi îi întâlnesc pe oamenii lui; sunt de altă calitate. El e un *headhunter* care a căutat mereu oameni cu studii. Sunt foarte puțini oameni așa pentru că noi nu reproșăm atât de mult partidelor că politizează administrația, ceea ce e un lucru rău, cât reproșăm faptul că această politizare merge contra sistemului de merit, singurul care ar trebui să funcționeze. Le-am ierta mai mult partidelor ăstora că politizează administrația dacă nu ar numi incompetenți; nu câștigă cel mai bun, dar câștigă unul bun. Dar la noi nu e cazul. La noi apar situații ca aceea cu șoferul angajat consilier și specialista în contraterorism la Biblioteca Națională, căreia a trebuit să-i facem proces. Și această situație a ajuns să fie o catastrofă care împiedică funcționarea de zi cu zi, cum a fost în cazul prăbușirii avionului în Munții Apuseni, când s-a văzut că cei care lucrau în Inspectoratul pentru Situații de Urgență erau în realitate niște piloși și niște impostori, în locul unor competențe capabile să găsească un avion într-o pădure montană. Aici este problema! Aceasta este metafora mea din titlul cărții de care am vorbit: *De ce nu iau românii premiul Nobel*. Românii nu iau premiul Nobel pentru că nu reușesc să declanșeze mecanismul competiției în țară, competiția este controlată ca să câștige cine are putere mai multă, și nu cel mai bun.

V.A.: Nu că nu sunt capabili, ci nu vor, de fapt.

A.M.P.: Nu vor, da. Cine are puterea...

V.A.: Când se află în opoziție, au un discurs corect...

A.M.P.: Din nou, să nu vorbim numai de partide. Cei care au puterea în profesiuni, într-un anumit sector economic, cei care au puterea în partide și alianțe dintre acești oameni nu au curajul să se confrunte pe piața adevărată. Și de asta mă întreb ce va însemna pentru noi intrarea în zona euro. Va însemna competiție sălbatică, trei sferturi dintre capitaliștii noștri vor dispărea.

V.A.: De ce Băsescu vrea să intrăm cât mai repede, iar Mugur Isărescu, care-i guvernatorul Băncii Naționale, tot împinge data la care am putea intra în zona euro? E mai lucid Mugur Isărescu?

A.M.P.: Nu, nu. Ei știu foarte bine situația. Este pur și simplu un joc politic. Băsescu pretinde că vrea să intrăm mai devreme. Dacă partidul lui continua să fie la putere, n-ar mai fi fost atât de grăbit. Pretinde că vrea să intre mai devreme pentru că acesta e ca un fel de bici pe care îl pui pentru transformare. Spui: „Gata! Mai aveți șapte-opt ani. Trebuie să fiți competitivi. Nu mai trișați competițiile". Și biciul e foarte bun, sunt de acord cu el în chestiunea aceasta. Trebuie să păstrezi biciul deasupra capului. Dacă te lași pe spate și spui că n-avem nicio șansă să devenim competitivi nu e bine. Acum, păstrându-ne realismul, și alte țări, ca Polonia, au amânat nedefinit.

V.A.: Și, dacă intri și nu ești pregătit, probabil costul este și mai mare?

A.M.P.: Păi, sigur că da. Costul e foarte mare. Se poate traduce în șomaj și alte lucruri pe care lumea nu le vrea.

Sigur că vrem să fim mai competitivi... Gândiți-vă că ar veni cineva care a luat un doctorat în economie sau în politologie în Germania și ar aplica aici pe o slujbă cu unul care a luat doctoratul ca Victor Ponta, prim-ministrul nostru. De ce nu vine? Nu vine nu numai pentru că la noi se plătește mult mai prost poziția respectivă, ci, dacă ar fi o competiție reală, ne-ar spulbera... M-am uitat aseară, de exemplu, pe doctoratul publicat, din fericire, online al purtătorului de cuvânt al guvernului, domnul Mirel Palada...

V.A.: Cum, are un doctorat? După purtarea sa publică îl trecusem deja într-o ligă insignifiantă.

A.M.P.: Sigur. E sociolog. I l-au dat Vintilă Mihăilescu și Paul Dobrescu, fostul consilier al lui Iliescu. La SNSPA. Da, acest domn care scrie comunicate în limba elfă și-și bate joc de ziariști este doctor în sociologie. Și m-am uitat pe doctoratul lui. Cu lucrarea respectivă n-ar fi obținut titlul în Occident. Pentru că în Occident ai avea un profesor, în timp ce aici n-ai și acela de la primul referat ți-ar spune: „Nu ești destul de bazat pe teorie. Limbajul nu e tipic. Fă asta! Nu poți să folosești...". Sunt multe erori metodologice ș.a.m.d. El, altfel, fiind un băiat care a studiat matematica. Sunt convinsă că e un băiat deștept...

V.A.: Mă rog, prost-crescut, altfel. Dar cu asta se poate lua un doctorat.

A.M.P.: De o aroganță absolută. Dar prost nu este, numai că a trecut prin școlile necompetitive românești, care n-au cum să-l formeze, că nici profesorii lui n-au fost formați vreodată. Cine i-a format pe profesori? Regimul comunist. Deci, în acest moment, această țară este plină de oameni necompetitivi. Și există în ea antreprenori, oameni care ar putea fi competitivi. Noi nu trebuie să

ne gândim numai la a lua premiul Nobel... Eu am folosit sintagma ca pe o metaforă...

V.A.: Bineînțeles, o carte foarte interesantă!

A.M.P.: Este vorba despre a fi în stare să faci o afacere care să se țină pe picioare, să vinzi un produs pe care-l vrea cineva oriunde ar fi, să fii capabil să faci o invenție, că astea împing economiile înainte...

V.A.: Să crească productivitatea.

A.M.P.: Să fii capabil să educi oameni competenți.

V.A.: Sunt. În IT au apărut câteva firme în care oamenii s-au dezvoltat foarte bine.

A.M.P.: Foarte puține.

V.A.: Puține, e adevărat. Căci mulți pleacă.

A.M.P.: Iar acești oameni nu sunt recompensați social aici. Aceasta nu e o societate ce recompensează meritul. Asta e o societate în continuare bazată pe PCR: pile, cunoștințe și relații. Acesta este cercul vicios. Nu avem în acest moment în România o masă critică de oameni competitivi care să simtă că sunt gata să dea piept cu viața! Aceia pleacă. În orice domeniu, în construcții, în Academie, în orice... Ea a început să se formeze în această nouă clasă mijlocie, pe care ați văzut-o în stradă toamna trecută. Și care are salarii bune, are alt gen de interese, refuză orice fel de partid pentru că văd calitatea acestora. Nu doar că sunt corupte, ci și faptul că unul care e insuficient educat conduce țara.

V.A.: Dar cei care ies în stradă sunt acuzați că sunt antisistem.

A.M.P.: Da, sunt antisistem.

V.A.: Sistemul care e instalat acum?

A.M.P.: Ei sunt în primul rând antipartidele acestea. În ianuarie 2012 s-a strigat de la bun început, dacă vă aduceți aminte, „USL, PDL, aceeași mizerie!".

V.A.: După aceea am văzut și un documentar foarte interesant. Nu știu dacă l-ați văzut, este un documentar proiectat la un festival în primăvară despre toată mizeria cu guvernarea, cu manifestările din ianuarie 2012, inclusiv cu unii care făceau agitație pe stradă și erau năimiți de un post de televiziune. Foarte interesant documentarul!

A.M.P.: Bun, unii au fost năimiți de Antena 3, să zicem. Dar a fost și un grup autentic de oameni în ianuarie 2012. Eu îi cunosc foarte bine, oameni din lumea nonguvernamentală, ecologiști.

V.A.: Chiar în nucleul inițial din ianuarie 2012 sau după aceea?

A.M.P.: Erau două grupuri față în față. Pe trotuarul din fața Teatrului Național erau revoluționarii și oamenii lui Dan Voiculescu de la Antena 3. Și aranjau ca la televiziune să apară numai ei cu sloganurile lor. Pe trotuarul de vizavi, în față la Arhitectură, erau ONG-urile noastre. Iar ONG-urile aveau sloganuri de genul „USL, PDL, aceeași mizerie!", despre care acum aflăm că erau indicații să nu apară la televiziune, la Antena 3. Dar, din fericire, era televiziunea Realitatea, care și atunci, și astă-toamnă, cu Roșia Montană, a fost unica televiziune ce a dat pe post. Așa a fost acolo situația, într-un post care-i în insolvență, se vede că producătorii au fost mai independenți datorită acestei insolvențe. Și acești oameni au luat singuri

decizii editoriale, foarte curajoase, şi au difuzat din plin imagini cu demonstraţiile acestea.

V.A.: Ştiu că aţi avut şi un proiect la SAR privind calitatea universităţilor din România.

A.M.P.: Da, Universităţile Curate...

V.A.: Care a fost rezultatul?

A.M.P.: În foarte puţine locuri din ţară s-au creat mici nuclee care au fost mai bătăioase. În rest, rectorii au cooperat, au făcut tot ce trebuie ca să treacă furtuna şi toată lumea şi-a văzut de treabă... S-a publicat un clasament real, foarte dur, în care nicio universitate din România n-a luat cinci stele. După aceea, chestionarul acesta al meu de evaluare a universităţilor a devenit foarte popular la Banca Mondială şi este folosit azi şi în alte ţări. Această evaluare a universităţilor este una din cele mai citate metodologii făcute de mine cu întrebări de genul: „Sunt frecvente concursurile pentru slujbe la care nu se înscrie mai mult de un singur candidat?" (că se ştie dinainte al cui e postul).
Au apărut într-adevăr oamenii aceştia în multinaţionale, au apărut câţiva oameni în IT, sunt băieţii aceia minunaţi de la Măgurele, cu ei am putea vedea apărând o masă critică; sunt oamenii care-şi doresc ca ţara să se schimbe, dar nu reuşesc să creeze încă masa critică pentru a o schimba. Prea puţini oameni văd că e în interesul lor să aibă competiţie adevărată.

V.A.: Poate că nici nu sunt pregătiţi pentru competiţie.

A.M.P.: Păi, nu sunt pregătiţi pentru competiţie, iar noi acum suntem în situaţia în care avem un soi de hemoragie continuă de talente şi de cadre. Din cauză că suntem

în UE. Deci grupul nostru, cât era, în loc să crească, scade. Avem un pic de noroc că Europa e mică și că poți să stai cu un picior la Berlin și cu unul aici. Și mai știu câțiva oameni care fac așa. Mai știu și câțiva oameni care s-au întors, dar puțini. Dar câtă lume face așa? Eu fac asta pentru că îmi spun că, dacă renunț complet și nu ajut în continuare la transformare, arunc la coș ultimii 25 de ani din viața mea.

V.A.: Dar cei care vin sunt buni? Să ne uităm la domnișoara Petrescu, ministrul de Finanțe, educată la Harvard...

A.M.P.: Mie îmi pare rău de povestea aceasta cu domnișoara Petrescu...

V.A.: Eu zic că Ponta trebuie felicitat că a adus un om de asemenea calibru, chiar dacă nu cunoaște România reală. Și totuși, această experiență pare ratată.

A.M.P.: Da. Eu i-am luat partea domnișoarei Petrescu pentru că mărturisesc că m-a cam enervat corul acesta împotriva ei, pornit încă de când nu apucase bine să se instaleze... În plus, invidia în societatea noastră este foarte mare. Lumea a început imediat să-i strige: „Du-te de aici cu Harvardul tău cu tot!" ș.a.m.d. Că e femeie, că e tânără... Eu nu cred că domnișoara Petrescu a avut vreodată un mandat să schimbe mare lucru. Cred, pe de altă parte, că e un om care nu înțelege și nu știe nimic despre administrația românească. Una este să știi un pic cum ar trebui să stea lucrurile în ideal și cu totul altceva este să știi cum le iei de unde sunt acum și să le duci mai încolo. În plus, trebuie să ai personalitate de luptător. Ministerul de Finanțe este printre cele mai greu de reformat. Eu am cunoscut mulți miniștri de Finanțe, de fapt, aproape pe toți. Cred că domnul Vlădescu e singurul pe care nu-l cunosc și cu care n-am avut relații. Am

scris de foarte multe ori despre reforma Fiscului, despre faptul că Fiscul din România e o catastrofă. Acolo sunt oameni care n-ar fi calificați să controleze biletele într-un autobuz, dar cărora li se dau pe mână cifre și computere. Toți miniștrii au ratat să facă reforma care, de fond, este o reformă administrativă.

V.A.: Și care reclamă o reformă cu prioritate.

A.M.P.: Prin această numire, Victor Ponta e pe cale să compromită unul din puținele mituri rămase, adică acela al specialistului tânăr și de bună intenție, întors din Occident. Ea cred că ar fi fost bună pe post de consilier. Pe post de ministru trebuia să iei pe cineva care deja înțelege administrația și care e hotărât. Eu am văzut asemenea oameni. De exemplu, a fost la Ministerul Agriculturii un domn, Mihail Dumitru, în primul guvern Boc. Fusese adus de la Comisia Europeană. Foarte bun expert în agricultură. Partidele nu-i puteau da telefon pentru intervenții. Deloc! Cine dracu' e ăsta? – se întrebau mahării. Un necunoscut venit de la Bruxelles. A stat câteva luni, iar la prima remaniere l-au dat afară. Vreau să vă spun că omul era excepțional. S-a dus, de altfel, înapoi la Comisie și a avansat cât se poate de repede. El venise hotărât să reorganizeze sistemul. Nicio șansă nu i s-a dat! Ce sunt de fapt miniștrii? Niște oameni puși acolo să extragă din sistem și să returneze tuturor celor care au investit în timpul campaniei electorale, celor din piramidele acestea care sunt partidele. Dacă în subsidiar pot să mai rezolve și niște promisiuni electorale, să-i mai voteze lumea, foarte bine. Dar promisiunile acestea electorale sunt gândite ca promisiuni electorale, adică chestii de pus pe un afiș. Nu sunt gândite ca un ideal de transformare pe care să-l și înțelegi și care să schimbe regulile jocului. Și de asta populația mai educată, din multinaționale, tineretul care a ieșit astă-toamnă în stradă,

din care foarte mulți oameni erau întorși din străinătate, manifestă împotriva acestui sistem.

V.A.: Și mai este o schimbare ce s-a petrecut în anii aceștia în România, faptul că milioane de români lucrează în Occident și văd că există și altceva decât ce e în țara noastră.

A.M.P.: Da. Și acest lucru ar trebui cumva să ajute. Dar el nu ajută suficient de mult.

V.A.: S-ar putea ca foarte mulți să rămână fixați acolo.

A.M.P.: Exact. Nu ajută mult, pentru că, de fapt, ce ne trebuie nouă este ca aici, în interiorul fiecărei profesiuni și al fiecărui sector economic, să existe un grup care să ducă această bătălie pentru competiție. Și grupurile acestea sunt la ora asta foarte mici, neînchegate. Sigur că ar fi cel mai bine să închegi totul într-un proiect politic. Eu mă uit la alte țări care s-au schimbat, sunt puține și văd de ce s-au schimbat, ce partide sunt acelea care au contribuit la aceste schimbări. În Estonia, o coaliție de centru-dreapta, reînnoită, dar cam aceeași care a stat la putere peste 20 de ani. Această coaliție a promovat doar competiția. A promovat competiția în condițiile în care, de la început, era egalitate între estoni, puterea era în mâna sovieticilor. Un model de cerc virtuos, ca și cum ar fi câștigat Rațiu și Câmpeanu la început, să zicem.

V.A.: Ceea ce nu s-a întâmplat.

A.M.P.: La noi, majoritatea zdrobitoare era contra.

V.A.: Asta a fost! Asta e România reală.

A.M.P.: Dar am găsit și regimuri de stânga care au reușit să încheie cu clientelismul. Probabil că Uruguayul e

modelul cel mai apropiat. În Uruguay partidele clientelare aveau un mecanism de patronaj în politică, o formă alternativă de distribuţie la ceea ce numesc eu universalismul etic, care trata pe toată lumea la fel. Şi sistemul lor mergea, dar economic era foarte prost. Ţara stagnase vreo 100 de ani. De unde pe la 1900 erau între primele cinci ţări dezvoltate ale lumii, a început stagnarea înainte de Primul Război Mondial. Uruguayul şi Argentina erau la fel de dezvoltate ca ţările europene foarte avansate. Şi e interesant să vezi că această persistenţă a clientelismului şi a corupţiei, în Argentina, de exemplu, a împiedicat ţara să evolueze. Pentru că, de fapt, sunt două modele de ieşire din clientelism. Unul este al unui populism radical anticorupţie. Perón, de exemplu. Sau cum a fost în Filipine sau în Indonezia, unde au apărut preşedinţi ca Marcos şi Suharto, care au început ca preşedinţi anticorupţie, folosind un mare discurs anticorupţie ş.a.m.d. Cum se termină de fapt povestea? Ţările lor nu reuşesc mare lucru. În schimb, aceşti preşedinţi anticorupţie ajung superbogaţi. Nu asta e calea, populismul radical anticorupţie, toţi politicienii sunt răi, numai oamenii sunt buni, cum spune Monica Macovei. Modelul de succes e Uruguayul, unde partidele au depăşit stadiul clientelar; un partid de stânga, care a avut un program ce satisfăcea majoritatea, nu a mai avut nevoie de clientelism. Dimpotrivă, n-a ştiut cum să scape de toţi intermediarii aceştia care sunt în clientelism, care nu erau ai lor, care aparţineau partidelor tradiţionale şi pe care ei i-au vrut afară din politică. Acest partid e un fost partid revoluţionar, Frente Amplio, fostă gherilă urbană şi partid revoluţionar acceptat de celelalte partide ca să se înscrie în alegeri şi care a câştigat alegerile. După ce a câştigat alegerile, a făcut aceste lucruri extraordinare... Au început prin a fi marxişti şi pe urmă au venit foarte mult spre centru şi spre piaţa liberă. Şi astăzi sunt un partid de centru-stânga, iar celelalte partide s-au aliniat,

s-a trecut la alt stadiu al politicii. Stânga totdeauna are o bază foarte largă. E destul să dai ceva la toți pensionarii, să dai ceva la toți țăranii, să dai ajutoare sociale la toată populația romă și ai dintr-odată o bază foarte largă de votanți. Nu mai ai nevoie de clientelism.

V.A.: Întrebarea e de unde să tot dai...

A.M.P.: Ai priorități. Deci stânga dă la mulți, alocații mici. La dreapta, baza clientelară e un pic mai îngustă, dar s-a văzut sub doamna Udrea și cele 1.200 de săli de sport ale ei sau câte a construit că baza clientelară poate deveni enormă în politică. Deci poți să propui un „partid altfel", cum l-am numit eu, care să spună: „O să lichidăm toate chestiile astea, nici alocare ideologică, nici alocare clientelară, o să introducem numai relații reale de competiție!". Acest partid poate să câștige alegerile cu asemenea program? De fapt, asta este întrebarea. Dacă te uiți la partidele liberale din Europa, stau foarte prost, în Germania, unde am votat cu ei, nu au ajuns la 5%.

V.A.: Se pare că nașterea unei mase critice, care să schimbe lucrurile în România, este un proiect nesustenabil azi.

A.M.P.: E greu pentru noi să propunem un partid nou de centru-dreapta, care, prin definiție, n-are cum să promită multe lucruri la mulți oameni. E mai ușor de la stânga să te rupi de corupție decât pentru noi, căci ei oricum le oferă bunuri alegătorilor. Și acesta este un motiv pentru care am investit ani de zile în reforma PSD. Adică am cooperat ori de câte ori a fost nevoie și cu Mircea Geoană, și cu Victor Ponta, în speranța că acești oameni vor face ceva... Au făcut mult mai puțin decât speram, dar nu sunt de acord cu discursul de la noi, că stânga e prin definiție ilegitimă...

V.A.: Chiar l-ați și lăudat pe Victor Ponta, dacă nu mă înșel.

A.M.P.: Pe când era în opoziție, în februarie 2012.

V.A.: Eu unul n-am avut încredere în domnul Ponta din momentul în care, ales președinte al partidului, a dat dispoziție ca toți care vin la sediu să-și lase mașinile undeva după colț. Adică să nu vadă fraierii, pe umărul cărora plâng pesediștii, ce mercedesuri au aleșii lor. Atunci, din prima, mi-am spus că el nu e un om cinstit.

A.M.P.: Asta-i o bună metaforă. Așa este! Dar am ajuns la ora la care Ponta are prima șansă să câștige președinția. În cartea mea *De ce nu iau românii premiul Nobel*, de exemplu, la care am făcut corectura ultimei ediții, am găsit pagini devastatoare despre Ponta, dar am fost de acord cu Ponta când l-am auzit la Strasbourg în 2012... Era în momentul în care partidele de opoziție s-au dus să se plângă de guvernul Boc III, că PDL-ul schimbă regula jocului și încearcă să împingă alegerile locale în același timp cu cele legislative, la sfârșitul anului; le era frică să ajungă la confruntarea electorală. Și am fost integral de partea opoziției, pentru că așa credeam și cred și acum, că cine e la putere nu trebuie să schimbe regulile jocului din mers. Și Ponta a ținut atunci un discurs foarte bun în engleză. Am fost extrem de surprinsă ce spoială occidentală s-a prins de el, superioară liderilor de dreapta pe care îi știu destul de bine. Am avut revelația faptului că este un om tânăr, ambițios și deștept, ce are numai de câștigat pentru că el în familia aceasta socialist-europeană poate să crească extraordinar de mult. Și l-am văzut cât de repede se orienta și cât de bine a răspuns. Acela a fost momentul în care am sperat că poate să înceapă o transformare a PSD prin intermediul lui Ponta și, mai ales, a oamenilor tineri pe care Ponta i-ar aduce. Oameni

ca Liviu Voinea, Ioana Petrescu, Răzvan Niculescu, ministrul Energiei ș.a.m.d. Filmul s-a rupt extraordinar de repede la descoperirea plagiatului. Deci, deși tânăr, Ponta avea niște lucruri în trecutul lui, în afară de faptul îngrozitor că a fost promovat de Adrian Năstase și de Rodica Stănoiu. Năstase degeaba avea calități, pentru că și-a bătut joc de ele. Rodica Stănoiu e o persoană cu totul sinistră. Și zic asta cunoscând-o bine pe Rodica Stănoiu, care mi-a făcut multe oferte de prietenie înainte să ajung să mă judec cu ea. Știam că era o femeie inteligentă. Ei erau pur și simplu oameni din lumea cealaltă, din partea întunecată. Și ei l-au împins pe băiatul acesta în lume. Și nu numai că l-au împins, ci i-au făcut și chestia asta cu doctoratul... Cine Dumnezeu a mai auzit de o situație de plagiat în care un membru din comisie să iasă să spună: „Păi, nu e adevărat, nu m-a copiat!". Copiase din cartea lui, a acelui profesor Diaconu, judecător la Curtea de Apel sau nu știu unde, care, în fond, ce scrisese? Scrisese o broșură despre Curtea Penală Internațională. Eu pariez că, dacă cauți în broșurelele astea pe care le-a copiat probabil „negrul" lui Ponta care i-a făcut doctoratul, vei descoperi că niciuna nu era originală. Așa se fac lucrările la Drept. Și cine era în comisia de doctorat al lui Ponta? Năstase, generalul Oprea ș.a.m.d. Odată cu plagiatul acesta, s-a văzut că era prea târziu pentru ca Ponta să ia altă direcție, că deja avea acest păcat. Poate că era mai bine dacă nu s-ar fi aflat, ar fi rămas un om care putea să aibă ambiție față de Occident. Și aceste ambiții ar fi servit ca stimulent să transforme România. Acest scandal enorm – început din Occident, în revista de prestigiu *Nature* mai întâi – a năruit temeiul pe baza căruia eu speram că Ponta va evolua și va trage după el și Partidul Social-Democrat. Lumea o să spună că speranța asta e naivă. Nu era o speranță naivă, dar, în clipa în care îi iei omului orice stimulent motivațional ca să se schimbe, povestea se termină. Și deci acesta este candidatul nostru cel mai bine plasat în acest moment.

V.A.: Cred că el mai are și o mare dificultate în acest partid în care nu-i poate controla pe baronii locali, înșurubați foarte bine în feudele lor, vulnerabili doar în fața justiției. Ei condiționează sprijinul în campania electorală de promisiunea că, odată ajuns la Cotroceni, Ponta îi va scăpa de pedeapsa legii. De aceea raporturile clientelare, cele dintre șef și subordonați, sunt inversate în PSD.

A.M.P.: Noi trebuie oricum să ne domesticim și să civilizăm baronii. România, de fapt, nu are o altă clasă la care să se uite și din care să se dezvolte o nouă clasă politică decât pe primari. Primarii sunt singurii care mai fac și ce vor oamenii. Oamenii nu se hrănesc numai din noțiunile abstracte pe care le-am pus eu în circulație. Dacă eu m-aș duce și aș face un program electoral bazat pe universalism etic, pe faptul că statul trebuie să trateze egal și imparțial pe toată lumea, aș eșua... Să zicem că Monica Macovei va candida pe acest program în acest an, deși linia ei e mai populistă. Hai să vedem câtă lume o votează.

V.A.: Până la 2%.

A.M.P.: Nu știm. Să nu cobim. Oamenii vor ca statul să trateze egal și imparțial pe toată lumea, mai ales când e vorba de servicii de sănătate și de alte servicii vitale, dar asta nu înseamnă că ei nu știu că lucrurile se rezolvă mai repede prin relații și prin conexiuni. Transformarea României în acest moment este un subiect de negociere. Trebuie negociat încet-încet.

V.A.: Între partide?

A.M.P.: Nu. Trebuie negociat de către lideri, între cei vechi și cei noi. Trebuie trecut de la relațiile vechi la

relațiile noi și printr-un fel de negociere cu societatea, schimbând regulile și politicile care favorizează corupția. E absolut imposibil să băgăm pe toată lumea la pușcărie. Pur și simplu, felul în care facem noi lucrurile, după cum am zis de la început, nu este cel competitiv. Cum ajungi la un fel competitiv de a fi? Treptat. Trebuie să ai liderii care să dorească să te ducă acolo, dar liderii care-și imaginează că ajung arestând pe toată lumea, după părerea mea, nu au absolut niciun fel de șansă. Pur și simplu e prea multă lume de arestat. Nu sunt suficiente locuri în închisoare.

V.A.: Să ne întoarcem la alegerile prezidențiale.

A.M.P.: Păi, despre asta este vorba. Eu cred foarte mult că această clasă a primarilor are potențialul necesar din care se va ridica viitoarea clasă politică. Nu cred că ea se va ridica din multinaționale și din activiști pe Facebook. Din activiștii Facebook sper să facem – și acesta e proiectul la care lucrez – o categorie foarte mare de cetățeni angajați politic, de cetățeni care să supravegheze administrația în fiecare zi, nu numai la alegeri. Și asta facem la „România Curată", încerc să creez o clasă de oameni care să crească acest gen de supraveghere, de constrângere permanentă a aleșilor, a funcționarilor, a magistraților ș.a.m.d.
Însă viitorii lideri politici vor veni din primari. Pentru că numai primarii dau piept cu obstacolele pe care se bazează alegerea și realegerea lor: cursa cu obstacole de a promite ceva și de a te ține de cuvânt, ca să fii reales. Aceasta e democrația.

V.A.: Deci Iohannis ar fi un om avantajat în această campanie?

A.M.P.: Avantajat în ce sens? Se luptă cu mafioții din presă, deci avantajat nu e. Dar profilul îl are.

V.A.: Că e frecat de realităţile administrative şi de cenzura alegătorilor.

A.M.P.: Da, da. Deci Iohannis e un om care a reuşit să producă ceva ce se vede; conduce de 14 ani un oraş de mare succes, top investiţii, top absorbţie de fonduri europene şi un oraş remarcabil, în care poţi să trăieşti sau pe care poţi să-l vizitezi cu plăcere.

V.A.: M-am bucurat în 2000, când am văzut că un minoritar care nu are niciun partid, nici măcar o organizaţie puternică, a câştigat alegerile ca primar. Şi încă într-un mare oraş. Am scris atunci că e cel mai mare succes democratic al alegerilor locale. Că oamenii au votat numai omul, nu şi partidul!

A.M.P.: Da, şi de fiecare dată a câştigat din primul tur. Însă sunt şi primari penali care au câştigat din primul tur. Ca Mazăre, de exemplu. Dar sunt şi o mulţime de primari şi primărite care au câştigat din primul tur în localităţi mici pentru că au reuşit să facă ce au promis. Şi au reuşit să facă în ciuda sistemului. Pentru că noi trebuie să ne dăm seama că incompetenţa şi corupţia au creat la noi un sistem legislativ groaznic. La noi există obstacole în legislaţie care împiedică oamenii să facă, să conducă aşa cum trebuie. Toate hăţişurile acestea legislative apar pentru că ele avantajează pe cineva. Pot fi manipulate, cresc arbitrarul administrativ şi apare ocazia de mituire. De aceea e foarte greu să fii administrator în România. O mulţime de legi nu te lasă să faci nimic. Nici acum nu înţeleg de ce cineva vrea să intre în sistemul administrativ românesc. Toţi mi-ar răspunde: „A, păi, pentru că fură!". Cât câştigă un primar sau un ministru? Cât câştigă Băsescu?

V.A.: Sunt nişte salarii mizerabile...

A.M.P.: Traian Băsescu câștigă mai puțin decât asistenții mei, studenți, de la Berlin, care lucrează numai 20 de ore pe săptămână. Și atunci te întrebi de ce se duc acolo. Unii au într-adevăr anumite avantaje, unii fură, dar, de ce uităm că unor oameni le place să-i conducă pe alți oameni sau au un ideal de transformare? O fi bun, o fi prost? Nu trebuie să considerăm că oamenii aceștia nu există deloc, fiindcă după aceea chiar că n-o să ne mai conducă absolut nimeni țara. Și avem nevoie de această clasă. Eu cred că transformarea României o să vină în continuare dintr-un proiect asociativ, n-o s-o aducă un singur lider, un singur om. Politica este un proces de asociație. Cu câțiva ani în urmă, de exemplu, am încercat să-i sugerez Monicăi Macovei că ar fi bine să-și facă un partid. Eu nu voiam să-mi fac mie, voiam să-i fac ei. Nu cred însă că această candidatură personală a ei e un test bun.

V.A.: Care ar fi testul bun?

A.M.P.: Cunoașteți în județe câte un om în care să aveți absolută încredere? Să zici că răspunzi tu judiciar pentru el dându-i banii statului pe mână? Cunoști 42 de asemenea oameni? Eu, de exemplu, nu cunosc 42 de asemenea oameni.

V.A.: Dar asta nu înseamnă că ei nu există.

A.M.P.: E ca și cum n-ar exista dacă nu-i cunosc. Politica este despre asociații între oameni, despre încredere.

V.A.: Cred că trebuie să fim interesați și de ce fel de președinte vom avea, cu ce priorități în relațiile cu străinătatea. Va menține el relațiile noastre privilegiate cu Uniunea Europeană și cu Statele Unite sau se va îndrepta spre Răsărit?

A.M.P.: Aici nu am niciun fel de grijă, spre deosebire de restul lumii. Sunt absolut convinsă că, oricine vine, inclusiv domnul Ponta, lucrurile vor fi absolut la fel. Chestia asta că să nu iei investiții din China e o copilărie. David Cameron a umblat cu limba scoasă după China. Germania a umblat cu limba scoasă după Rusia... Lumea a uitat că, sub Băsescu, Baconschi, din cauză că nu eram primiți în niciun fel de țară, se uita spre lumea arabă; petrodolarii n-aveau miros; norocul lui Băsescu a fost că au vrut ăștia să-l suspende a doua oară și atunci a devenit brusc popular în Occident... Cum Băsescu nu era primit de nimeni, Baconschi, ministrul de Externe, spunea că noi trebuie să fim prieteni cu țările din Golf, iar bietul Mihai-Răzvan Ungureanu a fost trimis de Băsescu, în prima lui vizită ca ministru de Externe, la Gaddafi. Și acum îl țin minte cum stătea pe marginea scaunului la Gaddafi, ca un băiat cuminte, și-i zâmbea.
Deci toate acestea sunt mari ipocrizii. Nimic din orientarea externă nu se va schimba. Dar nu înseamnă că toți candidații noștri ar avea aceeași credibilitate externă. Nici vorbă! Este evident că Iohannis, etnic german, s-ar bucura de trecere mult mai mare. Evident că Monica Macovei e un om cu profil cunoscut în Occident. Dar, pe de altă parte, nu trebuie să-l subestimăm pe Ponta. El are tot Partidul Socialiștilor Europeni. A reușit să ia DR Regio pentru Corina Crețu, care scria în ziarul de zoaie al FSN în 1990, *Azi*.

V.A.: Da, Ponta este influent.

A.M.P.: Și acesta este un lucru bun. Că noi așa vom fi socializați în Europa, prin partidele acestea, prin legăturile lor cu partidele europene. Eu îmi fac griji mai ales legat de capacitatea individuală a candidaților de a transforma ceva. Monica nu ar reuși să coopereze cu nimeni și să se mențină, chiar dacă printr-o minune s-ar alege,

ar avea iarăși tot parlamentul contra. Ponta este, din păcate, sub controlul foarte multor oameni având legături cu fostul sistem. Cum să mă aștept eu ca cineva ca el, care a fost facut doctor de generalul Oprea, să se apuce să transforme serviciile secrete! Sincer, m-aș bucura dacă ar reuși, dar nu cred. Nu consider nici că Băsescu a folosit bine serviciile secrete. Dar, e adevărat, putea să le folosească mai rău. La ora asta suntem plini de agenți acoperiți. Dacă te uiți la fondul de salarii al SRI, îți dai seama că, pe lângă ăia care sunt oficial pe statul lor, există un număr mare de oameni care nu apar sau sunt toți miliardari.

V.A.: Deci, din punctul de vedere al relațiilor cu străinătatea, nu trebuie să ne facem griji.

A.M.P.: Nu, nu. Eu sunt de părere că noi trebuie să privim alegerile prezidențiale din această toamnă prin prisma realismului. Și din perspectiva asta eu găsesc că, de departe, candidatul cu potențial să transforme România cel mai mult este Klaus Iohannis. Unu la mână, pentru că a reușit la Sibiu, doi la mână, pentru că are în spate structura asociativă a celor două partide. Trei la mână, pentru că e mai ușor pentru un sas să schimbe lucrurile. E destul să vizitezi orașele săsești din Transilvania, să vezi care sunt regulile lor, altele decât în orașele românești.
Când lucram la *Transilvania subiectivă*, în 1999, am făcut un focus-grup în Ardeal cu un grup de români. Uneori e mai ușor să exprimăm gândurile în imagini. Așa că am întrebat: „Domne, dacă România de azi ar fi o familie, dacă Transilvania de azi ar fi o familie, ce fel de familie ar fi? Ar fi armonie în familia asta? E o familie în care lucrurile merg bine?". Și oamenii mi-au spus: „A, știți cum e cu familia aceasta? În primul rând, familia aceasta nu mai e întreagă, că în familia aceasta erau trei, în Transilvania. Erau românii, erau ungurii și erau sașii,

iar acum suntem numai doi și ne certăm între noi. Că, atunci când rămân numai doi, ce să faci? Te cerți. Dar, ideal, ca să meargă această familie, ar trebui să fie așa: românul să lucreze la câmp..." – asta românii îmi ziceau, nu alții – „ungurul să se ocupe în bucătărie, că sunt buni la bucătărie, iar contabilitatea și conducerea casei, managementul să-l țină, domne, neamțul, că atunci o să meargă bine casa'. Și e mult adevăr în vorba asta. Era în 1995, într-un focus-grup, e citat în cartea mea *Transilvania subiectivă*. Dar Iohannis are șansa a doua să fie ales, chiar dacă are șansa unu la transformare, a fost târziu desemnat și luptă cu Ponta și Băsescu în același timp. În orice caz, chiar dacă pierde, el ar trebui să rămână în politică și în fruntea alianței liberale, e un candidat mai bun decât am avut vreodată pe dreapta, iar astea nu sunt alegerile din urmă.

V.A.: Și pentru că această carte va fi la îndemâna cititorului între cele două tururi ale alegerilor prezidențiale, care ar fi scenariile de după desfășurarea acestor alegeri? Cum se va dezvolta țara mai departe?

A.M.P.: În primul rând, aș zice că noi, românii, să zicem mersi că am intrat în Uniunea Europeană, pentru că, dacă nu, ne-ar fi fost ca în Ucraina. Să se uite românii un pic peste frontieră să vadă cât e de greu în Ucraina. Să se uite, la fel, peste frontieră, dincolo, în Balcanii de Vest, să vadă cât e de mare acolo incertitudinea... Serbia a ajuns să recunoască Kosovo înaintea noastră, au ajuns și naționaliștii din Serbia să spună că integrarea europeană e obiectivul lor numărul 1. Dar e foarte greu, pentru că a venit criza... Acum câțiva ani, țara creștea bine. Acum, în schimb, nu se știe ce se va întâmpla. Serbia nu are prietenii din Uniunea Europeană pe care i-a avut Croația. Deci eu văd câteva direcții. Unu la mână, noi trebuie să încetăm cu războiul acesta civil, pentru că războiul civil n-a îmbogățit niciodată pe nimeni. Sigur că trebuie să

continuăm să băgăm corupții în pușcărie, dar nu se poate ca politica să aibă caracterul unui război civil. Nu se poate ca în 2012 șefii celor două tabere să se amenințe unii pe alții – acum continuă să se întâmple așa – că cine pierde merge la pușcărie. Așa ceva nu se poate. Am ajuns să contestăm lucruri pe care democrația noastră le câștigase fundamental la începutul anilor '90, când nu ne amenințam că ne băgăm la pușcărie. Folosirea excesivă a temei anticorupției în lupta politică trebuie să înceteze. Anticorupția este integral treaba justiției. Justiția este în acest moment suficient de puternică. Mai are și Bruxellesul în spate, ceea ce o face foarte puternică. Iar noi să dezvoltăm societatea civilă. Așa am oprit proiectul Roșia Montană toamna trecută, un proiect profund corupt și în care am pus pe lista neagră pe absolut toată lumea. Deci pe lista neagră a Roșiei Montane, publicată de noi, erau Traian Băsescu, Victor Ponta, trei-patru foști prim-miniștri... Erau toți. Pentru că acest proiect era realmente ca o radiografie, tăia prin toată clasa politică românească. Monica Macovei nu era. Printre foarte puținii care nu erau, pentru că ea a fost totdeauna de partea bună în chestia asta.

V.A.: Și nici Klaus Iohannis nu era pe lista neagră?

A.M.P.: Nici Klaus Iohannis nu era. Nu e cianurist Iohannis, e mai occidental el, așa. Deci îți arăta cam care era nivelul clasei politice lista asta. Dar îți arăta și că a crescut capacitatea noastră de cenzură. Sigur că ea nu e suficientă, dar la asta lucrăm noi. Liderii politici trebuie să lucreze, pe de altă parte, să extragă mai multă competență, să aibă oameni mai buni, să existe studii de impact la absolut tot ce-și propun să facă. Acum suntem în UE și în câțiva ani ne vine rândul în președinția rotativă. O să fim președinții UE, noi, cu Externele astea de unde deja a emigrat toată lumea la Bruxelles, că e plină Comisia de românii noștri cei mai buni.

X. Noi în lume, și lumea încotro?

Anii de antrax • Sfârșitul istoriei se amână *sine die* • Statutul femeii face diferența • Autodistrugerea nu e o ideologie, e o boală • Vestul și restul • De ce am vrut să ne invadeze americanii • Lipsa de respect e mai atroce decât foamea și sărăcia

V.A.: Am vorbit mai ales despre România singură sau în relație cu UE. Aș propune să încheiem cu România într-un context geopolitic mai larg. Rusia se apropie din nou de frontierele noastre. Am citit recent însemnările de călătorie *Anii de antrax* – cartea dumneavoastră neterminată, pusă deoparte, poartă marca inconfundabilă Alina Mungiu-Pippidi. E, deopotrivă, a scriitorului, dar și a gânditorului politic. Cred că va avea mare succes și impact atunci când o veți lansa. Sunt mărturii despre cele văzute în lume, comentate la un nivel intelectual foarte ridicat. E și o carte de filosofie politică, în contrasens cu bestsellerul anilor '90, cartea filosofului american de origine japoneză Francis Fukuyama, despre supremația mondială a valorilor liberale. Din păcate, după 25 de ani de la terminarea Războiului Rece, după încheierea confruntării celor două moduri de guvernare, liberal și absolutist/comunist, lumea are tendința de a regresa spre un ev mediu întunecat. Cum scriați acolo, pornind de la acel atac din 11 septembrie, antraxul este o metaforă, care „include și agentul patogen, și răspunsul, așa cum se cuvine să înțeleagă patologia un terapeut bun, și prin asta, deși eu evident văd antraxul ca pe lupta contra

civilizației occidentale, cea universalistă și secularistă, în care bacilul e numai una din multele arme letale, nu văd lupta contra antraxului ca pe o cruciadă, dimpotrivă, înțeleg de ce o cruciadă poate adânci răul făcut de antrax, așa cum măsuri nesăbuite luate împotriva ciumei în orașele Evului Mediu european măreau numărul de victime și nu reușeau să stăvilească flagelul".
Foarte impresionant, dar la ce vă referiți?

A.M.P.: La situația de după 11 septembrie, ale cărei rezultate le vedem și azi, în Orientul Mijlociu, unde nu se mai pune problema de pace, nu știm cum să stingem focarele, la intervenția noastră aproape ratată în Afganistan și la asaltul unei Rusii căreia nu i-am găsit cheia cât a fost slabă... la felul în care răspunsul american după 2001 a făcut problema mai rea. Ca medic, eram foarte pregătită, când am făcut definiția asta metaforică a antraxului, să afirm: „Nu antraxul în sine, ci el și reacția la el sunt catastrofa". Știți cum reacționează o viroză, de la cele benigne până la cele care te omoară? Virusul, care e o mică secvență ADN, nu face nimic, propria noastră reacție imună ne produce răul. Virușii cei mai patogeni sunt cei care provoacă o reacție imună extraordinar de mare. Astfel suntem distruși de propria reacție de apărare. Și asta a început să se întâmple după 11 septembrie. La un an sau doi după aceea, după invazia Afganistanului și a Irakului, sondajele făcute în toată lumea arătau Occidentul mai nepopular decât fusese vreodată. Cel puțin Statele Unite ale Americii ajunseseră la cifre catastrofale, pe care americanii nu le meritau. Americanii au adus libertatea în lume după al Doilea Război Mondial și chiar și în Primul Război Mondial.

V.A.: Antraxul, în abordarea dumneavoastră, devine o metaforă cuprinzătoare a unui blestem postideologic care

s-a abătut asupra lumii, iar în citatul pe care-l preiau, explicați gravitatea transferului de la ideologie la antrax: „Ideologia nu e decât un instrument pentru a ajunge la putere, unul de convertire sau cucerire sau subjugare, al cărui scop final rămâne puterea; ca atare, nimic nu e mai rațional în fond decât ea. Poți învinge sau cuceri o ideologie doar arătând defectele raționalității ei, demonstrând în practică sau în teorie inferioritatea ei ca mijloc de a livra ceea ce-și doresc oamenii. Ideologia este, cu alte cuvinte, instrumentală, există pentru a servi atingerii unui scop, în vreme ce antraxul este gratuit, antraxul există ca să arate că toate obiectivele și ordinea în general sunt efemere și nu există decât praful și pulberea. Exprimarea politică a antraxului nu este fundamentalismul islamic, care va muri atunci când va ajunge în situația de a-și îndeplini promisiunile, însă va persista doar câtă vreme va fi interzis și demonizat; exprimarea politică a antraxului este anarhia. Antraxul este un proiect politic de a distruge Occidentul ca model ideal de dezvoltare pentru restul lumii, de la contestarea principiilor sale, cum ar fi tratamentul egal acordat femeilor sau separarea Bisericii de stat la distrugerea în fapt a facilităților create de civilizația occidentală" și „Occidentalii nu înțeleg antraxul și sunt îngroziți de altruismul aparent al acestor dormanți care se trezesc doar pentru a se sinucide. Ideologii contra cărora s-a luptat în secolul XX nu se sinucideau ca purtătorii de antrax, chiar dacă ocazional uitau de ce au plecat de acasă și făceau dovadă de real idealism. Autodistrugerea nu e o ideologie, e o boală... Știu de mult, din experimentele lui Henri Tajfel și din alte studii, că lucrul cel mai important care conduce o ființă umană, mai mult decât foamea, sexul sau instinctul de supraviețuire, e nevoia de a se bucura de un nivel acceptabil de respect... Din nenorocire, respectul social vine numai din comparația cu alți oameni, cu alte țări sau

civilizații și poate doar călugării sau dervișii au ajuns la un atât de înalt respect pentru ei înșiși încât statutul social să nu mai prezinte interes pentru ei". Ca să înțelegem bine, superioritatea dovedită a Occidentului e de vină? Faptul că a câștigat de fapt l-a pierdut, pentru că a indus în unele categorii vulnerabile această boală, a lipsei de respect față de propria civilizație?

A.M.P.: Da. E prețul plătit pentru sfârșitul istoriei, pentru crearea unei istorii pe tipar occidental. E un roman teribil al lui Simenon, în care băiatul evreu urât și sărac îl omoară pe vecinul frumos și bogat. După 20 de ani se întâlnesc însă iarăși și vede că l-a desfigurat, dar nu l-a ucis, el este un amărât de recepționar și acela tocmai a cumpărat tot orașul, îl pândește trei zile să îi ceară scuze și, când acela are aerul că nu își mai amintește de unde îl cunoaște, îl omoară a doua oară, de-a binelea. Nu trebuie să ne temem de cei superiori, niciodată, numai de cei care se simt inferiori și cine i-a făcut deja un rău cuiva devine și mai periculos, oamenii nu caută iertarea – de asta creștinismul și budismul sunt religii de mare impact social, că atacă un defect fundamental, biologic –, oamenii prin violență își justifică prejudecățile pe care le aveau despre victime. Și de aceea nu e o idee bună să faci oamenii să se compare... e foarte periculos. Noi avem impresia, după căderea Turnurilor, că trăim în acest plin conflict al civilizațiilor declanșat contra Occidentului. Chiar dacă bietul Sam Huntington s-a repezit să spună la televiziune că nu despre asta e vorba, că viitorul conflict va tăia prin interiorul civilizațiilor.

V.A.: De ce „antrax"?

A.M.P.: Primul text a apărut în 22 în anul 2005, când trăiam într-un Washington destul de stresat de amenințări

teroriste. Cineva – nu știm nici până astăzi cine – din *establishment*-ul științific de securitate american a vrut să dovedească cât de vulnerabilă este lumea occidentală în fața acestui gen de bătălie și a pus la cale înscenarea cu antraxul. Aceasta era o boală răspândită în mediul agricol în secolul al XIX-lea, a fost, în mare măsură, eradicată, dar rămâne o boală foarte gravă. S-a discutat despre ea și ca potențială armă de război și înțeleg că și astăzi este una din armele biologice luate în considerare. El a trimis la mai multe adrese faimoase din administrația americană plicuri cu un fel de praf alb, care au început să semene panică, după ce conținutul lor a fost identificat ca fiind antrax. Contrareacția a fost extraordinară, ca și măsurile de securitate luate imediat. Conform acestei teorii conspiraționiste, autorul urmărea să arate factorilor decizionali cât de vulnerabili suntem și cât de urgentă e consolidarea lumii libere.

Acest lucru m-a făcut să ajung la această definiție metaforică a antraxului, dincolo de ceea ce se definea greșit ca „război al civilizațiilor", această nouă dezordine mondială; inversul a ceea ce a prezis Frank Fukuyama. El este un altul dintre mentorii mei. Pentru cine nu știe, Profesorul este în juriul revistei de științe politice *Romanian Journal of Political Science*, fondată de SAR acum 15 ani, și este, de asemenea, unul din *adviser*-ii boardului Centrului de Cercetare din Berlin creat de mine. Eram împreună în acel an 2005, la Washington și la Stanford, an foarte concentrat pentru mine, întâi auditul Freedom House, apoi o misiune în Caucaz pentru Banca Mondială cu domnul Kozak client-intermediar pentru Vladimir Putin, pe urmă Stanford și Washington, în grupul nostru de la Centrul de Studiu al Legii și Democrației – unde erau atunci Larry Diamond, Frank Fukuyama, Stephen Krasner (care era șeful de cabinet al Condoleezzei Rice) și Michael McFaul (care a fost, până foarte recent,

ambasadorul Statelor Unite în Rusia, sub Putin), figuri marcante din tabăra a ceea ce se cheamă „promotori ai democrației". A fost un grup academic foarte influent care m-a adoptat, influent pentru că, evident, nu poți să faci promovarea democrației numai în plan pur academic. Toți acești oameni au avut de-a face cu administrația și toți au fost tentați, mai devreme sau mai târziu, să-și vadă teoriile puse în practică. E o mare tentație. Larry Diamond, primul de care m-am apropiat cel mai mult, a acceptat, de exemplu, să se ducă în Irak, sub Paul Brenner, și să organizeze primele alegeri libere. A fost extraordinar de deziluzionat. Îți vine să plângi citind cartea lui despre această experiență, cum în fiecare zi venea la serviciu și vedea traducătorii irakieni, oamenii care lucrau pentru ei, stând la coadă pentru *clearance*-ul de securitate, la intrarea în Zona Verde; practic, kilometri întregi expuși ca ținte vii, acolo erau cele mai multe atentate. Oricum, dacă lucrezi pentru occidentali în zone din astea ca Irak, ești marcat pe viață. În general, tabăra noastră, a celor care vrem să transformăm țări neoccidentale după chipul și modelul Vestului, e minoritară și apartenența la ea te marchează pe viață. Iar eu acest lucru l-am înțeles foarte bine, din cauza biografiei mele, și în acel an de discuții în acest grup am început să iau note pentru ceva între un jurnal academic și niște însemnări de călătorie – și acesta e *Antraxul*.

V.A.: Ce amintiri românești se puteau compara cu situația din Orient?

A.M.P.: Eh, de exemplu, atunci când eu, femeie tânără, m-am dus la Parlamentul României să explic cum o să transformăm noi Televiziunea după modelul BBC și m-am trezit uitându-mă la 15 politicieni bărbați, din diferite partide politice, din Comisia de Cultură, cum s-au aliat

toți, într-o clipă, în spatele lui Adrian Păunescu, care a zis: „De ce trebuie modelul BBC pentru Televiziunea publică? Noi nu avem un model românesc ca să-l puneți în aplicare?". Care fusese modelul de televiziune românească până atunci? Televiziunea lui Ceaușescu, că alta nu existase. Ca atare, înțelegeam cât este de greu să fii în minoritatea care vrea să schimbe o țară după modelul Occidentului. Închipuiți-vă societăți care nu sunt în Europa, care se trezesc brusc că trebuie să se modernizeze sau că sunt declarate deja modernizate – că asta are în comun modernizarea din Europa de Est cu modernizarea din restul lumii, ele sunt modernizări decretate, modernizări de sus în jos. Într-o bună zi se spune: „Trebuie să fim ca-n Occident!". De ce să fim ca-n Occident? Că e mai bine? Nu. Pentru că se consideră că modernizarea occidentală aduce prosperitatea și succesul, nu din motive normative, că e mai bine pentru sufletul tău, ca națiune. În țări ca a noastră, pentru sufletul tău, ca națiune, tot cu Catedrala sau Moscheea Neamului rămâi, pentru că asta este aspirația. E o aspirație colectivistă, identitară, nu e o aspirație de performanță. Și, vorba ceea, națiunile au suflet, nu sunt echipe de olimpici la matematică. D-asta nu iubim noi, intelectualii raționaliști, națiunile, ci preferăm Uniunea Europeană, pe care nu o iubește nimeni.

V.A.: Zic că nu trebuie să mergi, musai, undeva în lumea arabă, în nu știu ce trib, e suficient să fii la Paris, unde, în unele cartiere, pe trotuare se întind bazare orientale, ca să te convingi că atracția Vestului e una economică, și nu una de civilizație; nu o aderență la lumea franceză, la cultura occidentală. Refractari la schimbare, *intruții* sunt ghidați organic în refuzul lor. Din când în când, Franța e tulburată de revolte ale *banlieue*-rilor. O răzmeriță din asta a fost la un meci de fotbal de calificare

pentru un campionat european sau mondial, în care juca Franța contra Algeriei. Când s-a cântat *La Marseillaise*, imnul Franței, stadionul s-a ridicat și a început să huiduie, iar majoritatea celor care huiduiau erau născuți în Franța. Ăsta este paradoxul.

A.M.P.: Fukuyama e foarte critic față de sistemul francezesc în comparație cu cel american. Spunea că americanii reușesc să integreze minoritățile, în timp ce francezii nu reușesc. În același timp, trebuie spus că printre ultimele cărți ale lui Huntington, dacă nu chiar ultima, a fost una în care pretindea că americanii nu mai reușesc să le mai integreze. El se lega de faptul că înainte cu un an de apariția cărții deja numărul de băieți cu prenumele Juan în America depășise numărul de băieți cu prenumele Michael. Această carte a lui Huntington a fost considerată *politically incorrect* mai rău decât celelalte și toată lumea a început să-l acuze. Acestea erau dezbaterile acelor ani.

V.A.: America e o societate mult mai deschisă, e o lume nouă, formată, în majoritate, din imigranți. Are și alte atuuri decât o țară europeană.

A.M.P.: Așa este. America este *the melting pot*, un amestec rasial și cultural, o țară completă de imigranți. Altfel, modelul e tot republican. Modelul a fost republican francez, care a luat însă o turnură individualistă, în timp ce, în Franța, Republica a rămas colectivistă.
Dar eu nu consider că în Franța s-a ratat integrarea. E destul să ne gândim cum arată echipele lor sportive. Anul ăsta, a fost aniversarea lui Albert Camus, care era algerian. Întrucât, față de tinerețea lui, lumea s-a schimbat, memoria lui a fost socotită ca fiind a unui trădător cultural, deoarece militase pentru asimilarea culturală a

algerienilor, el era pentru înalta cultură franceză. Ăsta fusese punctul lui de vedere. Astăzi, acest punct de vedere este considerat inacceptabil. Dar, dacă ne uităm, ce s-a întâmplat în Algeria, unde n-avem nicio soluție, se întâmplă acum în Egipt. După „primăvara arabă", s-au organizat primele alegeri libere. Ele au fost câștigate de Frontul Național, un partid islamist, care avea o listă lungă cu oamenii ce trebuie executați în primele 24 de ore; toți intelectuali de limbă și civilizație franceză. Atunci a intervenit armata, dând o lovitură de stat. Exact asta e situația în care ne aflăm în Algeria, după câteva zeci de ani. Lipsa de democrație, evident, hrănește islamismul, care, ca și în Egipt, pare să fie alternativa populară. Acesta e interzis însă. E un fel de cerc vicios. Intelectualii de stânga, în talk-show-urile de la Paris, sunt cu toții pentru alegeri, să îi lase să câștige. S-a făcut asta – în Egipt, în Palestina –, dar conflictul din sânul societăților respective nu pare să-și fi găsit soluția. Acum, promovarea democrației e în recul, din cauza victoriilor Hamas sau ale Frăției Musulmane.

V.A.: Și astea, spuneți dumneavoastră, sunt reacții la compararea cu Occidentul.

A.M.P.: Reacții. Odată ce modernizarea începe undeva și odată ce acest set de valori triumfă undeva, ele nu mai pot fi ignorate de nimeni, nu mai există nimeni care să mai aibă „luxul" autarhiei. Puțini oameni își pot permite acest lux de a se organiza tradiționalist. În rest, existența unei civilizații, care este superioară ca performanță economică, creează un model. Acel model începe să fie urmat sau începe să fie contestat și nimic nu mai e ca înainte. Cam asta s-a întâmplat și cam asta e ce vedem.
Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, una din agențiile UN, editează un raport special, *Human Development Report*. Am lucrat pentru acest raport în Balcani

și în Ucraina. În același timp, exact în acei ani, alți colegi lucrau să scoată primul raport al dezvoltării umane pe lumea arabă, ceea ce a fost extraordinar de curajos din partea lor; a apărut la un an după 11 septembrie 2001 și prezenta lumea arabă ca pe un eșec total. Arăta că din ultima sută de ani, din toate zonele lumii, era singura care nu se dezvoltase deloc, ba chiar regresase, în termeni comparativi. Ceea ce nu are legătură cu expresia teribilistă huntingtoniană „Vestul și restul", pentru că în alte părți, precum Asia de Sud-Est sau alte țări musulmane, dar nu din lumea arabă mediteraneeană, societățile se dezvoltaseră. Numai ei nu. Cauza presupusă era că religia nu a evoluat și că islamul, spre deosebire de creștinism, nu a avut o reformă și nu a trecut în viața privată, a rămas în continuare un factor cu un foarte mare impact în viața publică. Acest lucru a grevat – sau a fost destul de restrictiv – asupra libertății de gândire, a libertății de inițiativă a individului, a restrâns capacitatea de inovare a acestor țări. Și ele nu s-au dezvoltat. Paradoxal, sunt țări cu oameni foarte bogați. Sigur că religia nu e singurul factor. E o combinație. De exemplu, noi știm că există ceva ce se cheamă „blestemul resurselor", adică e rău să ai petrol și astfel de bogății. De ce e rău? Dacă ai petrol, este mai probabil că o să ai și violență sau că o să ai un regim care, într-o formă sau alta, va fi un regim ce se bazează pe dominație, nu un regim democratic, pentru că există o rentă mare pe care cineva vrea să și-o asume. Deci sunt mai mulți factori ce au făcut din țările arabe un loc în care modernizarea societății de tip occidental este un *reject* total. Rusia este celălalt exemplu periculos de modernizare ratată. Dar, dacă cu Islamul radical nu cred că putem găsi pace, că asta înseamnă tolerarea unei lumi paralele în care femeia e inferioară, cu Rusia cred că am ratat o ocazie istorică, Rusia avea în Caucaz propria amenințare islamistă și asta ar fi trebuit

să ne apropie. Fac parte dintre utopiștii care au crezut că putem lua Rusia în NATO și cred că ratarea acestei ocazii istorice, sub Elțîn, ne-a adus la situația de azi, când Rusia iarăși a devenit o amenințare pentru Europa de Est.

V.A.: Expresia asta, „Vestul și restul", e de natură să alieneze restul lumii...

A.M.P.: Dar ea nu există în politică; nici măcar administrația Bush nu promova așa ceva. Dar nu contează realitatea, ci ce crede lumea. Am văzut un sondaj făcut de un doctorand la Johns Hopkins, pe un eșantion de 20.000 de oameni, online, în Egipt, după 11 septembrie. 90 și ceva la sută erau convinși că Mossadul și americanii au bombardat Turnurile. Deci ce căutau oamenii în raționamentul pe care l-au făcut despre 11 septembrie? Au căutat să justifice teama lor cea mai mare. Și teama lor cea mai mare era că Vestul, în primul rând americanii, vor să le impună un anumit mod de viață și anumite valori în care ei nu cred.
La noi este exact invers. Noi am vrut întotdeauna să ne invadeze americanii. Nouă ne e frică de invazia rușilor. În copilăria mea, ori de câte ori clubul de parașutiști de la Ciric mai lansa un exercițiu, bunicii mei se temeau că au venit rușii.

V.A.: Ascultându-vă, mi-am adus aminte de un banc pe care l-a spus Mircea Crișan. Cei tineri nu știu cine a fost. Un adevărat erou al rezistenței prin cultură fusese acest extraordinar satirist, textier și comediant. Cine l-a văzut pe Mircea Crișan în spectacolul „Eu și materia moartă" sau în reprezentația pe care a dat-o artistul leningrădean Arkadi Raikin, abia scos din carantină, dacă nu chiar din Gulag, recital în care Mircea Crișan i-a fost tălmăci

și partener, își amintește de el ca un artist inegalabil. Sufocat de cenzură, a plecat devreme din România, fiind la fel de prețuit și în Occident. La un moment dat făcea o emisiune săptămânală la Vocea Americii, „Navetistul transoceanic". Se pare că atunci Israelul traversa o criză economică, drept care în Knesset erau dezbateri aprinse pentru găsirea unei soluții de ieșire la liman. Când parlamentul era mai disperat din lipsa de soluții, povestea Mircea Crișan, s-a ridicat unul și le-a zis: „Să declarăm război Americii!". „Cum, tocmai prietenului nostru?" – s-au revoltat parlamentarii. „Ești nebun, cum să ne măsurăm noi cu America? O să ne bată..." „Da, o să ne bată, ne iau prizonieri și o să trebuiască să aibă grijă de noi." Așa ne doream și noi pe vremea Războiului Rece.
Care e ieșirea din acest paradox în care ne aflăm? Noua organizare, pe care o așteptam după sfârșitul Războiului Rece, a dus la o nouă dezorganizare a lumii în care trăim. Nu e un conflict între culturi? Sau sunt consecințele globalizării?

A.M.P.: Am văzut zilele astea o întrebare foarte bună pusă de niște prieteni ai mei de la Carnegie, care, în primul rând, încearcă să răspundă la întrebarea dacă dezordinea de acum e mai mare decât în alte perioade similare pe glob. Noi, pur și simplu, am fost excesiv de optimiști. A fost decada aia extraordinară, din anii '90, după Războiul Rece. Pe urmă a fost tragedia din 11 septembrie, când a fost o perioadă de pesimism, s-au dezvoltat arme pentru a controla terorismul și iarăși a părut că am rezolvat. Ce sugerez eu în *Anii de antrax*, într-un text care a apărut în 22 acum nouă ani, care se cheamă „Lenin și Osama", este că lucrurile trebuie văzute pe termen foarte lung și că există anumite tendințe sociale și politice de echilibrare în societăți, care nu pot fi rezolvate din exterior. De exemplu, imediat după 11 septembrie,

a apărut teoria că vom scăpa de teroriști, așa cum am scăpat de anarhiștii care puneau bombe la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX.

V.A.: Dar cum am scăpat? Printr-o revoluție bolșevică.

A.M.P.: Corect. Cei de la *The Economist* nu atrăgeau atenția asupra acestui lucru, pentru că lor li se părea că nu este *politically correct* să zici asta. Dacă îi citeai pe ei, aveai impresia că liberalismul, cumva, i-a înfrânt pe anarhiști. În realitate, nu. Ei au fost înfrânți de bolșevici după Revoluția din Octombrie și în Războiul Civil din Spania. Ca să zic așa, între teroarea neorganizată și teroarea organizată, cea de-a doua a câștigat.
Părerea mea despre povestea asta din lumile arabe? Să ne uităm cum stau lucrurile la zece ani după ce am scris *Antrax*. Acum avem o organizație, care se cheamă Statul Islamic, care a reușit să cucerească jumătate din Irak. Irakul ăla în care s-au dus Larry și alți oameni ca el. Și mie mi s-a propus să fac strategie anticorupție, mi-a propus USAID, agenția de dezvoltare americană. Noi știm, din teoria anticorupției, că întâi rezolvi problemele de stabilitate politică, apoi pe cele de corupție. Am zis că, atât timp cât există probleme majore de securitate, nu e momentul potrivit pentru o strategie anticorupție. Mi s-a spus: „Nu trebuie să vă faceți dumneavoastră griji pentru problemele de stabilitate, pentru că nu o să ieșiți niciodată din Zona Verde – zona de securitate pentru forța de intervenție occidentală". Și atunci am zis: „Păi, atunci o să fie o strategie de anticorupție pentru Zona Verde, nu pentru Irak". Și nu m-am dus. Dar am un prieten foarte bun, care apare pe CNN și care conduce unitatea anticorupție din Afganistan. El e polițist sloven. Își pune vesta antiglonț și o săptămână pe lună se duce acolo și încearcă să facă ceva, conduce unitatea

anticorupție de acolo. Afganistanul este foarte corupt, în primul rând din cauza ajutorului occidental, pentru că, acolo unde sunt așa de mulți bani occidentali, din care puțini ajung unde trebuiau să ajungă, corupția este cauza.
Teroarea organizată sau aceste regimuri nedemocratice, dar ideologic coerente atrag oamenii; șaria și califatul îi atrag pe oameni. După părerea mea, modelul e o formă de naționalism arab, e un fel de a spune: „Valorile noastre trebuie să fie cele pe care ne organizăm, și nu cele occidentale". Deci până ce acești oameni nu pun ambele lucruri la un loc – valorile lor și liderii lor democratic aleși – și până nu se lămuresc singuri că asta nu va aduce prosperitate și o societate bună, va fi ca și cu bolșevismul. Trebuie să-și consume ciclul de 70 de ani, să se convingă că alegerea lor nu funcționează, că degeaba le interzici dacă nu se conving singuri că soluția îmbrățișată e falsă.

V.A.: Însă aceste enclave de terorism sau islamism nu rămân singure. Vor interveni alte puteri regionale sau chiar cele care au ambiții de superputere.

A.M.P.: Asta este a doua mea predicție distopică. Pe aceasta am făcut-o în volumul scos de *Financial Times* și London School of Economics, care se chema *Europa la 50 de ani*. Ei au scos un volum la 50 de ani după crearea Uniunii Europene. Au fost 50 de europeni invitați să scrie câte un text de aniversare – erau texte foarte libere, nu erau texte academice. Și eu am scris un fel de scenariu, de fapt am scris o mică distopie. (Distopia este contrariul utopiei, adică este o lume organizată utopic la negativ, ca delirul unui paranoic.) În această distopie îmi imaginam Uniunea Europeană peste încă 50 de ani și mi-o imaginam destul de orwellian. Dacă vă aduceți aminte

că, în romanul *O mie nouă sute optzeci şi patru*, lumea este împărţită în Eurasia, Oceania şi alte blocuri. Deci mi-o imaginam ca pe o lume în care globalizarea a dat înapoi şi s-au creat anumite blocuri regionale. În interiorul acestor blocuri regionale – ele sunt economic liberale, în genul Uniunii Europene – există pieţe comune, zone de integrare politică. De exemplu, noi ne separăm şi ne facem regiunea noastră şi China se separă şi îşi face regiunea ei, pentru că la un moment dat relaţia dintre noi şi China – noi pe regulile noastre şi ei pe regulile lor – nu mai este sustenabilă. Cam ăsta este scenariul, reacţia la acest val de globalizare, o regionalizare, cu violenţă între regiuni. Din păcate, ce s-a întâmplat în ultima vreme pare să susţină acest model. Practic, noi, europenii şi americanii, susţinem, în continuare, că primul model – cel în care suntem toţi împreună – *poate să continue să funcţioneze doar dacă toată lumea acceptă valorile noastre*. Dar lucrul ăsta nu pare că se întâmplă, deşi peste o sută de ţări au adoptat tratatele ONU ale drepturilor omului sau ale anticorupţiei. Şi nu ne vine să acceptăm şi să trecem la al doilea model. Dar, din multe puncte de vedere, al doilea model se întâmplă şi fără voia noastră. Cred că lucrul cel mai îngrijorător pe care l-am văzut zilele astea este alianţa pe care a reuşit să o facă Putin cu China. În timp ce Obama, în naivitatea lui, credea că îi va folosi pe chinezi pentru izolarea lui Putin, acesta dădea o mare lovitură punând la cale o piaţă energetică cu China, Brazilia şi Turcia.

V.A.: Probabil, constituirea acestei pieţe va dura foarte mult şi va fi foarte costisitoare.

A.M.P.: Esenţialul este că vedem diferite puteri globale, ţări care au profitat enorm din globalizare, că nu dau dovadă de niciun fel de simpatie faţă de Occident şi gândesc doar

în termeni pragmatici. Ele vor să se dezvolte, vor să prindă din urmă modelul, au crescut foarte mult în ultimii ani și se aliază contra noastră. Se vorbește să se facă alt FMI și altă Bancă Mondială pentru țările BRIC, să se spargă unitatea globală percepută ca dominată intelectual de Occident.

Deci ne așteaptă mai multă dezordine globală. De aceea, pot să spun cu mulțumire că măcar câțiva oameni din generația mea, atunci când era momentul, chiar din tabere foarte diferite fiind, de la Alin Teodorescu la Monica Macovei, am făcut ce trebuia făcut în perioada 2002-2007, și anume: au prins ocazia istorică de a băga țara în Uniunea Europeană. Ce am văzut eu în țările baltice și ce am înțeles acolo este că, atunci când istoria o ia foarte brusc înainte, trebuie să fii pregătit pentru ea. Așa a fost situația celor trei țări baltice, mai ales a Estoniei, celelalte două au tras mai din greu, dar și acolo elitele naționale au fost conștiente. Și așa, nici când s-au eliberat, tot nu-și putea imagina cineva că ele o să intre în Uniunea Europeană sau că o să intre în NATO. Nu putem controla istoria, dar trebuie să fim mereu pregătiți pentru ocaziile favorabile. Noi am ratat ocazia cu Basarabia, dar măcar nu am ratat ocazia cu UE și NATO. Însă au fost așa de puțini oameni care au împins lucrurile să avanseze... Am și azi o scrisoare de la Quinton Quayle, atunci ambasadorul Marii Britanii. Făcuse o metaforă: „Știți cum este cu integrarea asta a României? E o mașină care ar trebui împinsă de toți ca să treacă peste frontieră. Însă, în realitate, în timp ce unii o împing, alții îi scot roțile, alții îi trag volanul, alții trag de frână, unii fură din ea tot ce pot...". Și, când a plecat, ne-a trimis câtorva un mic bilet și ne-a zis: „Ești printre cei care au împins din greu la mașină".

V.A.: Dar Europa nu mai este ce a fost.

A.M.P.: Așa e. Revenind la prognoza mea cum că Europa de astăzi e obligată, din păcate, să se transforme, iar transformarea nu va face UE mai generoasă decât acum, că vremurile sunt grele și lupta cu Rusia o să ne coste, suntem forțați ca fiecare, pentru el și ai lui, să încerce să dezvolte capacitatea astfel încât momentul favorabil să ne găsească pregătiți. În politica publică există așa-numita „agendă de oportunitate" și se spune că atunci când se aliniază agendele ăsta este momentul cel mai favorabil. La un moment dat o să fie agenda pe regiunea asta mai favorabilă decât este acum. Se vor alinia stelele. Dar, în momentul în care se întâmplă acest lucru, tu trebuie să ai motorul tău deja pornit. Iar pe mine mă îngrozește faptul că și după 25 de ani România nu e mai pregătită să fie pentru Moldova locomotiva care s-o tragă, cum a fost Germania de Vest pentru Germania de Est. Dimpotrivă. Când am avut o misiune ONU în 2004 în Crimeea, am văzut reversul, o catastrofă care aștepta să se întâmple. Și s-a întâmplat, că acești zece ani nu au fost folosiți de Ucraina sau de Occident pentru a îndepărta amenințarea. Crimeea era ca un măr îngreunat de ploaia care stă să cadă de pe o creangă; declarația de independență era deja scrisă.

În *Anii de antrax* sunt povești din Caucaz, din Crimeea. Eu am văzut terorismul islamic și în Caucazul de Nord, unde vezi altă față a lui, este antirusesc. Societățile alea au regulile lor, sunt niște societăți închise. În general, Rusia nu este atrăgătoare pentru ele. Principala chestie la care ar trebui să se gândească Putin este de ce trebuie să invadeze alte țări sau să plătească o represiune așa costisitoare, că în Caucaz e plin de tancuri și trupe? Că, dacă Rusia ar fi atrăgătoare, de ce nu vrea nimeni să copieze modelul rusesc? Să rezolve el problemele cu care se confruntă de secole Rusia și apoi o să se ducă lumea la ei. Dar cum rezolvă Putin conflictul cu terorismul din colțul ăsta caucazian? Într-un fel în care se arată

slăbiciunea statului rusesc postcomunist, nenorocesc familiile acestor răzvrătiți, pentru că ăsta este felul Moscovei de a lupta: fără niciun fel de reguli, nenorocesc oamenii, la grămadă, vinovați și nevinovați. Am fost la Beslan, nu la mult timp după ce se întâmplase tragedia. Trenul, în drum spre Osetia de Nord, oprea ca să schimbe locomotiva. Se scot scările de la vagoane ca lumea să nu poată coborî în gara asta. Școala se vedea din tren. E o groapă ca un crater. Acolo, intervenția stupidă a autorităților a omorât sute de copii. Ăsta este felul în care rezolvă Putin conflictele.
Când am fost în Ingușeția, eram însoțită de o translatoare, o fată din Ucraina. Cei de acolo voiau să ne dea o mașină de poliție, ca escortă. Dar, încă din prima zi, aflasem că teroriștii ăștia islamici, în Ingușeția, lovesc mai ales mașinile de poliție. Ca atare, am refuzat oferta șefului Securității locale. Apoi, glumind cu colegii mei din misiunea de la Banca Mondială, le-am zis că am găsit definiția statului slab, care se aplică și Rusiei: statul care este slab infrastructural compensează prin despotism; e capabil să omoare familiile teroriștilor, dar incapabil să protejeze pe cine ar vrea. În ziua în care a început procesul celor de la Beslan, Vladikavkazul a fost invadat de TAB-uri, de tancuri.
Această confruntare, dacă se ajunge la război, se va purta între țări în care viața pierdută de un singur soldat poate paraliza toată țara și țări în care viața omenească nu are absolut nicio valoare.

V.A.: Da, aceasta e mentalitatea lumii cu care Occidentul e obligat să se confrunte. Cu acei oameni care aplaudau prăbușirea avionului malaysian cu 300 de victime nevinovate.

A.M.P.: În Palestina e la fel. De multe ori în lupta asta anti-Occident sunt băgați în față femeile și copiii, ca să

oblige adversarul să lovească scutul uman, şi după aceea se raportează lumii civilizate care a fost bilanţul morţilor nevinovaţi. Bătălia este propagandistică şi lumea occidentală este criticată şi, evident, are de pierdut din simpatia tradiţională.

V.A.: Citind paginile din *Anii de antrax*, mi-am amintit de scenele de viaţă recreate de Nicolae Iorga în *Istoria Bizanţului*. O lucrare monumentală, des citată de bizantinologi. Situaţia din lumea noastră de azi e destul de vecină cu a Constantinopolului încercuit de mahomedani, în ajunul căderii sale. Nu numai că inamicii înconjurau această capitală răsăriteană a lumii creştine, ci duşmanul se afla de mult chiar în interiorul cetăţii. Concluzia tragediei constantinopoliene e că în faţa numărului calitatea e sortită să piardă.

A.M.P.: Din păcate, săracii vor fi întotdeauna mai numeroşi decât cei bogaţi. Numai că sărăcia e mai acceptabilă decât sentimentul de inferioritate, dovadă că mulţi din cei care se duc să lupte în Siria vin din comunităţi musulmane din Occident sau că arabii israelieni ţin cu palestinienii, deşi trăiesc infinit mai bine ca ei. Într-o seară, în Ierusalimul pustiu, când nu lucram, am mers singură în bazarul din oraşul vechi, cândva mai întins şi mai frumos decât cel din Istanbul. Acum, sub Intifada, nu era nimeni, niciun turist, niciun cumpărător, doar ei, sutele de vânzători palestinieni, erau acolo, ţineau poziţia ca pe o redută. Am mers fără o ţintă precisă, urmărită de priviri uimite, apoi unul din ei a strigat ceva după mine, ceai sau cafea sau aşa ceva, apoi toţi s-au repezit în spatele tarabelor şi s-au întors cu ceainice şi cesti şi un cor întreg a prins a striga după mine, înţelegeau doar că a venit cineva, o persoană căreia cazul îi putea fi prezentat. M-am aşezat la cafea cu un bătrân care vindea plăci de ceramică. Atunci, prin miracol, s-a făcut linişte,

de parcă toți ar fi știut că am ajuns undeva, iar bătrânul meu devenise reprezentantul întregului grup. Când m-am întors la hotel, am notat în carnetul meu: „Orice prosperitate este văzută ca superficială câtă vreme nu modifică raporturile dintre grupuri și lasă pe unul în poziția stimabilă, iar pe celălalt în cea inferioară. Nu e un război între civilizații, ci o luptă pentru statut".

Sinaia, august 2014

Cărți și lucrări academice despre tranziție ale Alinei Mungiu-Pippidi (selecție)

Cărți (selecție)

2015 *A Quest for Good Governance: How Societies Develop Control of Corruption* (Cambridge University Press, Cambridge)

2013 *Controlling Corruption in Europe* (Barbara Budrich, Oplaten, Berlin & Toronto)

2010 *A Tale of Two Villages: Coerced Modernization in the East European Countryside* (Central European University Press, Budapesta, New York)

2010 *Ottomans into Europeans: State and Institution-building in South-Eastern Europe* (Hurst & Co Publishers Ltd., Londra, Columbia University Press, Boulder, CO), editată împreună cu Wim van Meurs

2005 *Villages roumains. Entre destruction communiste et violence libérale* (L'Harmattan, Paris) (traducere din limba română, *Secera și buldozerul*, revăzută de A.M.P.), împreună cu Gérard Althabe

2004 *Secera și buldozerul. Scorniceștii și Nucșoara. Mecanisme de aservire a țăranului român* (Polirom, Iași), împreună cu Gérard Althabe

2004 *Nationalism after Communism: Lessons Learned* (Central European University Press, New York & Budapesta), editată împreună cu Ivan Krastev, tradusă în albaneză și sârbo-croată

2002 *Politica după comunism* (Humanitas, București)

2002 *Romania after 2000: Threats and Challenges* (Polirom, Iași)

2002 *Politici publice. Teorie și practică* (Polirom, Iași), împreună cu Sorin Ioniță
1999 *Transilvania subiectivă* (Humanitas, București)
1996 *Românii după '89* (Humanitas, București)

Lucrări internaționale indexate (selecție)

2014 „The Legacies of 1989: The Transformative Power of Europe Revisited", in *Journal of Democracy* (Johns Hopkins University Press, Baltimore)
2013 „Corruption in Universities: A blueprint for reform", in *Times Higher Education* (TES Global, Londra)
2013 „Freedom without Impartiality.: The Vicious Circle of Media Capture", in *Media Transformations in the Post-Communist World* (Lexington Books, Lanham)
2013 „Controlling Corruption by Collective Action", in *Journal of Democracy* (Johns Hopkins University Press, Baltimore)
2012 „Perpetual Transitions: Contentious Property and Europeanization in South-Eastern Europe", in *East European Politics and Societies* (Sage, Londra)
2011 „Civil Society and Control of Corruption: Assessing Governance of Romanian Public Universities" in *International Journal of Educational Development* (Elsevier, Amsterdam)
2010 „The Other Transition", in *Journal of Democracy* (Johns Hopkins University Press, Baltimore)
2009 „Europeanization Meets Transformation", in *Democracy and Authoritarianism after the Fourth Wave*, editată de Kathryn Stone Weiss, Michael McFaul și Valerie Bunce (Cambridge University Press, Cambridge, NY)
2009 „Moldova's Twitter Revolution" in *Journal of Democracy* (Johns Hopkins University Press, Baltimore), cu Igor Munteanu
2007 „EU Accession Is No «End of History»", in *Journal of Democracy* (Johns Hopkins University Press, Baltimore)
2006 „Doubtful Revolutions and Counter-Revolutions Deconstructed", in *Journal of Southern Europe and the Balkans* (Routledge, Londra)

2005 „Understanding Balkan Particularism: The Ambiguous Social Capital of South-Eastern Europe', in *Journal of Southeast European and Black Sea Studies* (Routledge, Londra)

2004 „The Unbearable Lightness of Democracy: Poland and Romania after Communism", in *Current History* (*Current History Magazine*, Philadelphia)

2003 „Of Dark Sides and Twilight Zones: Enlarging to the Balkans", in *East European Politics and Societies* (Sage, Thousand Oaks, CA)

2002 „Was Huntington Right? Testing the Border of Civilizations", in *International Politics* (Palgrave Macmillan, Londra)

2002 „From State to Public Service: The Failed Reform of State Television in Central Eastern Europe", in *Reinventing Media: Media Policy Reform in East Central Europe* (CEU Press, Budapesta, New York)

1998 „The Ruler and the Patriarch: State and Church in Post-Communist Transition", in *East European Constitutional Review* (New York University School of Law, New York)

Filme documentare

2010 *Where Europe Ends* (producător și scenarist), recenzat în *The Economist*, http://www.economist.com/node/15326810; *Unde se termină Europa*, difuzat de TVR

2003 *A Tale of Two Villages* (scenarist), BBC World Service, documentar de 25 de minute inspirat din *Secera și buldozerul*

Cuprins

Speranța analistului de cursă lungă (Vartan Arachelian) 5

Justificare 9

I. De ce a căzut comunismul? 14

II. Revoluție sau lovitură de stat? 54

III. Democrație de vitrină sau populism? 104

IV. Cât a reușit anticomunismul? 149

V. A fost un eșec guvernarea CDR? 189

VI. Cum s-a construit capitalismul românesc? 224

VII. Unde l-am pierdut pe Băsescu? 271

VIII. De ce nu iau românii premiul Nobel? 298

IX. Cum ne-a schimbat transformarea? 314

X. Noi în lume, și lumea încotro? 346

Cărți și lucrări academice despre tranziție ale Alinei Mungiu-Pippidi (selecție) 367

În colecția Ego. Publicistică

au apărut:

Silviu Brucan – *Profeții despre trecut și despre viitor*
Cristian Tudor Popescu – *Libertatea urii*
Lucian Mîndruță – *Fabrica de tămâie*
Vitalie Ciobanu – *Anatomia unui faliment geopolitic: Republica Moldova. Eseuri*
Vasile Gârneț – *Intelectualul ca diversiune. Fragmente tragicomice de inadecvare la realitate*
Marius Tucă – *Verde-n față*
Radu Pavel Gheo – *DEX-ul și sexul*
Silviu Brucan – *Secolul XXI: Viitorul Uniunii Europene. Războaiele în secolul XXI*
Radu Pavel Gheo – *Adio, adio, patria mea cu* î *din* i, *cu* â *din* a (ediția a II-a)
Robert Turcescu – *Fiare vechi. Dileme cotidiene*
Radu Pavel Gheo – *Românii e deștepți* (ediția a II-a)
Andrei Codrescu – *Scrisori din New Orleans*
Dorin Tudoran – *Absurdistan. O tragedie cu ieșire la mare*
Mihaela Miroiu – *Neprețuitele femei*
Daniel Dăianu – *Ce vom fi în Uniune*
Ileana Mălăncioiu – *Crimă și moralitate*
Andrei Gheorghe – *Midnight Killer*
Robert Turcescu – *Dans de Bragadiru* (ediția a II-a)
Adrian Cioroianu – *Sic transit gloria...*
Alex. Leo Șerban – *De ce vedem filme*
Ruxandra Cesereanu – *Năravuri românești. Texte de atitudine*
Mircea Vasilescu – *Europa dumitale. Dus-întors între „noi" și „ei"*
Mihaela Miroiu – *Dincolo de îngeri și draci. Etica în politica românească*
Eugen Istodor – *Cartea vieții mele*
Cristian Geambașu – *Povestea din spatele scorului*
Alin Buzărin – *Raport de cornere*

Mirel Bănică, Codruț Constantinescu – *Enervări sau despre bucuria de a trăi în România*
Cristian Tudor Popescu – *Luxul morții*
Tudor Octavian – *Povestiri la cafeaua de dimineață*
Eugen Istodor – *Viețașii de pe Rahova. Din mărturiile unor condamnați pe viață* (ediția a II-a)
Tudor Octavian – *Alte povestiri la cafeaua de dimineață*
Dan Petrescu – *Secta gânditorilor de estradă*
Cristian Tudor Popescu – *Cuvinte rare*
Adelin Petrișor – *Războaiele mele*
Florin Iaru – *Fraier de București*
Alina Mungiu-Pippidi – *De ce nu iau românii premiul Nobel*
Carmen Gavrilă – *Revolta Orientului*
Marius Chivu (coord.) – *Ce-a vrut să spună autorul*
Adelin Petrișor – *Țara cu un singur gras*
Cristian Tudor Popescu – *Filmar*
Alina Mungiu-Pippidi în dialog cu Vartan Arachelian – *Tranziția. Primii 25 de ani*

în pregătire:

Sandra Pralong – *Cum schimbăm mentalitatea? 25 de ani în România*

www.polirom.ro

Redactor: Ioana Aneci
Coperta: Radu Răileanu
Tehnoredactor: Gabriela Gheţău

Bun de tipar: octombrie 2014. Apărut: 2014
Editura Polirom, B-dul Carol I nr. 4 • P.O. Box 266
700506, Iaşi, Tel. & Fax: (0232) 21.41.00; (0232) 21.41.11;
(0232) 21.74.40 (difuzare); E-mail: office@polirom.ro
Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A,
sc. 1, et. 1, sector 4, 040031, O.P. 53
Tel.: (021) 313.89.78; E-mail: office.bucuresti@polirom.ro

Tiparul executat la S.C. LUMINA TIPO s.r.l.
str. Luigi Galvani nr. 20 bis, sect. 2, Bucureşti
Tel./Fax: 211.32.60, 212.29.27, E-mail: office@luminatipo.com

EGO
PUBLICISTICA

„În această carte, vă propun să urmărim linia sinuoasă a tranziției, să vedem de unde am plecat și unde suntem. Cartea aceasta o văd nu doar ca o cronică obiectivă, ci și ca o ilustrare subiectivă, reflecția tranziției în viața profesorului de tranziție Alina Mungiu-Pippidi. Tranziția României, dar și tranziția Alinei."

Vartan Arachelian

„Am cea mai înaltă apreciere pentru Alina Mungiu-Pippidi. Ce a făcut atât ca universitar, cât și ca activist pentru buna guvernare o plasează printre cei mai remarcabili oameni din regiune și în rândul elitei academice internaționale."

Thomas Carothers, Carnegie Endowment, autor al lucrării *The End of Transition Paradigm*, 2010

„Alina Mungiu-Pippidi este una dintre cele mai curajoase și mai transparente figuri publice din România. E un critic tranșant, dar constructiv al realităților sociale și politice."

Dennis Deletant, Georgetown University, 2010

EDITURA POLIROM
ISBN 978-973-46-4976-1
www.polirom.ro
Carte publicată și în ediție digitală

Foto Alina Mungiu-Pippidi: Kerry Schorr
Foto Vartan Arachelian: Nic. Cara